

ΑΝΤ. Ν. ΧΩΡΑΦΑ
Γυμνασιωχου

ΚΑΙ

ΑΝΤ. Β. ΣΑΚΕΛΛΑΡΙΟΥ
Καθηγητού Γυμνασίου

ΙΣΤΟΡΙΑ
ΤΩΝ ΑΝΑΤΟΛΙΚΩΝ ΕΘΝΩΝ
ΚΑΙ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΜΕΧΡΙ ΤΟΥ Ε' π. Χ. ΑΙΩΝΟΣ

ΔΙΑ ΤΗΝ Α' ΤΑΞΙΝ ΤΩΝ ΓΥΜΝΑΣΙΩΝ

Έγκεκριμένη διὰ τὴν πενταετίαν 1932 — 1937

ΕΚΔΟΣΙΣ ΟΓΔΟΗ

Τιμάται μετὰ τοῦ βιβλιοσήμου, καὶ φόρου ὅραχ 34.90

Βιβλιόσημον καὶ Φόρος Ἀναγκαστ. Δανείου. δρ 12.—

Αριθμός ἐγκριτικῆς ἀποφάσεως 45411

17—3—1932

Ἄριθμός της 96185

12—11—37

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ ΤΗΣ "ΕΣΤΙΑΣ"
ΙΩΑΝΝΟΥ Δ. ΚΟΛΛΑΡΟΥ & ΣΙΑΣ Α. Ε.
42—Οδὸς Σταδίου—42
1937

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΑΝΤ. Ν. ΧΩΡΑΦΑ
Γυμνασιάρχου

ΚΑΙ ΑΝΤ. Β. ΣΑΚΕΛΛΑΡΙΟΥ
Καθηγητού Γυμνασίου

1937
ΧΩΡ
ΙΣΤ.

ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΩΝ ΑΝΑΤΟΛΙΚΩΝ ΕΘΝΩΝ ΚΑΙ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΜΕΧΡΙ ΤΟΥ Ε' π. Χ. ΑΙΩΝΟΣ

ΔΙΑ ΤΗΝ Α' ΤΑΞΙΝ ΤΩΝ ΓΥΜΝΑΣΙΩΝ

κεκριμένη διά τήν πενταετίαν 1932 — 1937

ριθμός έγκριτικής αποφάσεως 45411/15419
17 8 1932

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ ΤΗΣ "ΕΣΤΙΑΣ",
ΙΩΑΝΝΟΥ Δ. ΚΟΛΛΑΡΟΥ & ΣΙΑΣ Α.Ε.
42—Οδός Σταδίου—42
1937

Τὰ γνήσια ἀντίτυπα φέρουν τὴν σφραγῖδα τοῦ
Βιβλιοπωλείου τῆς «Ἐστίας».

ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΝ ΠΑΡΑΣΚΕΥΑ ΛΕΩΝΗ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

1. Αἱ τέσσαρες ἐποχαὶ τοῦ βίου τοῦ ἀνθρώπου.

Οἱ ἀνθρώποι εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ θίου του ἔπι τῆς γῆς εὑρίσκετο ἐπὶ πολλοὺς αἰῶνας εἰς ἀγρίαν κατάστασιν. Ἔξη ἐντὸς τῶν δασῶν, εἰς τὰς κοιλότυπας τῶν δένδρων ή ἐντὸς σπηλαίων Ἐτρέφετο μὲν χόρτα, μὲν καρποὺς καὶ μὲ τάρκης τῶν ζῴων, τὰς ἐποιαὶ ἐφόρευε. Συγήθως γὰρ γυμνός, ἐτυλίσσετο δύμας καὶ μὲ τὰ δέρματα τῶν ζῷων ποὺ ἐφόρευεν. Ως ἐργαλεῖα τέλος καὶ ὡς επλακιαὶ τοῦ χρόνου ἔμικθε γὰρ ἐπεισεργάζεται. Μόλις δέ, ἀφ'οῦ παρῆθην δεκάδες χιλιετηρίδων, ἐγνώρισεν ὁ ἀνθρώπος τὰ μέταλλα. Τότε ἀρχισε νὰ κατακευάζῃ ἐπλακιαὶ τὰ ἐργαλεῖα κατὰ πρώτον μὲν ἐκ χαλκοῦ, ἔπειτα δὲ καὶ ἐκ σιδήρου. Τὴν πορείαν τοῦ ἀνθρώπου μέσα εἰς τὴν ὅδον τῆς προόδου δινομάζομεν πολιτισμόν.

Κατὰ ταῦτα ὁ πολιτισμὸς τοῦ ἀνθρώπου διέτρεψε δύο μεγάλας ἐποχάς, τὴν ἐποχὴν ποὺ κατεσκεύαζε τὰ ἐργαλεῖά του καὶ τὰ ἐπλακιαὶ τοῦ ἀπὸ λίθον καὶ τὴν ἐποχὴν ποὺ κατεσκεύαζεν κατὰ ἀπὸ μέταλλον. Η πρώτη δινομάζεται λιθική, ή δευτέρα μεταλλικὴ ἐποχή. Κάθε μία δὲ ἀπὸ αὐτὰς πάλιν ὑποδιαιρεῖται εἰς δύο ἄλλας. Η λιθικὴ ἐποχὴ, ὑποδιαιρεῖται εἰς τὴν παλαιολιθικήν, ὅτε ὁ ἀνθρώπος ἀφηγενεὶς ἀκατέργαστα τὰ ἐκ λίθου ἐργάλειά του, καὶ εἰς τὴν νεολιθικήν, ὅτε ἐλέωνε τὴν ἐπιφάνειαν αὐτῶν. Η δὲ μεταλλικὴ ἐποχὴ, ὑποδιαιρεῖται εἰς τὴν τοῦ χαλκοῦ καὶ εἰς τὴν τοῦ σιδήρου. Οθεν αἱ ἐποχαὶ τοῦ βίου τοῦ ἀνθρώπου ἐπὶ τῆς γῆς είναι τέσσαρες· ή παλαιολιθική, ή νεολιθική, ή τοῦ χαλκοῦ καὶ ή τοῦ σιδήρου.

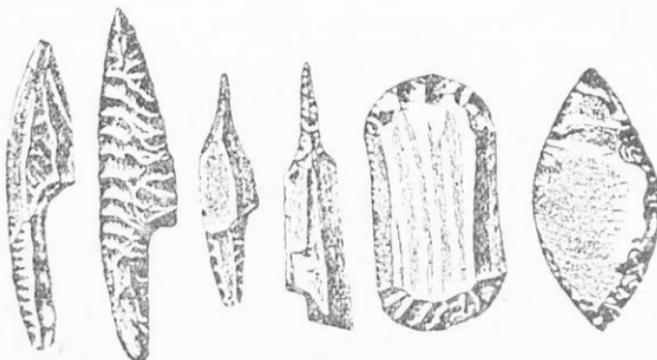
Παλαιολιθικὴ ἐποχὴ. Τὸν πολιτισμὸν τοῦ παλαιολιθικοῦ ἀνθρώπου γνωρίζομεν ἀπὸ τὰς ἀνασκαφὰς ποὺ ἔγιναν εἰς πολλὰ μέρη τῆς Εὐρώπης καὶ ιδίως εἰς τὴν Γαλλίαν.

Τὰ ἐργαλεῖα του είναι ἀπὸ σκληρὸν λίθον. Τὰ ἀρχαιότερα ἀπὸ αὐτὰ ἔχουν σχῆμα ψιλούσαλου. Κατέπιν κατεσκευάσθησαν καὶ ἐργαλεῖα ἄλλων σχημάτων καὶ ὅπλα, μάχαιραι, ξύστραι, τρυπάνια καὶ αἰχματίων. Τελευταίον δὲ κατεσκευάσθη-

Εἰκ. 1. Πρωτογενή ἐργαλεῖα καὶ ὅπλα ἀπὸ σκληρὸν λίθον.

σαν καὶ ἐργαλεῖα ἀπὸ ὅστα καὶ κέρατα ζῷων. "Ἄξιον παρατηρήσεως είναι ὅτι ἀπὸ τῶν χρόνων τούτων ὁ ἀνθρώπος ἤσκει τὴν γλυπτικήν. Ἐπὶ λίθου καὶ συνηθέστερον ἐπὶ ὅστῶν καὶ κεράτων ζῷων (ἴδως τοῦ τέτε οπάρχοντος ταράνδου) ἔχάρασσε διαφόρους μορφάς, σπανίως ἀνθρώπων, συνήθως ζμως ζῷων,

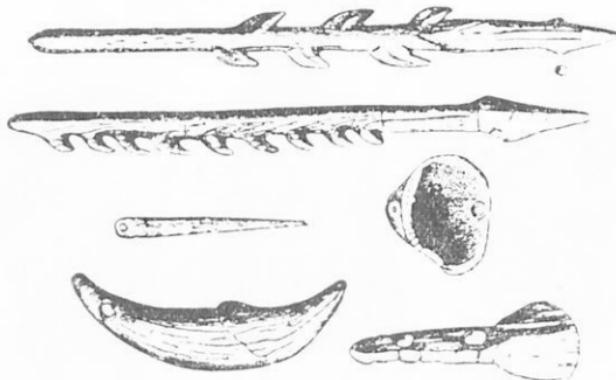

Εἰκ. 2. ἐργαλεῖα καὶ ὅπλα ἀπὸ σκληρὸν λίθον (2 αἷματα ἀσοντίων, 2 τρύπανα, 1 ξύστρα καὶ ἦν πρωτογενὲς ἐργαλεῖον μεταοχημοτιομένον).

καὶ διάφορες κοσμήματα, ἐνίστε μάλιστα καὶ ἐξωγράφει αὐτά. Ἐπίσης δὲ κατεσκευάζει καὶ ἀγαλμάτα.

"Οἱ ἀνθρώποι τῶν χρόνων αὐτῶν δὲν ἔκαλλιέργει τὴν γῆν, οὕτε εἰχει ἐξημερώσει τὰ ζῷα. Ἐξηγορίως ἀπὸ τὰ κυνῆγοι καὶ τελευταίως ἀπὸ τὴν ἀλεισίαν. Δὲν εἰχει μόνιμον κατοικίαν, ἀλλ᾽ ἔζητη

εἰς ὑπηρέμους τόπους καὶ ἐντές σπηλαίων. Ἡτο κατ' ἀρχὰς γυμνός, κατόπιν δὲ ἐσκεπάζεται μὲ τὰ δέρματα τῶν ζῴων που ἔφορεν.

Εἰς. 3. Ἐργαλεῖα, ὅιλα καὶ κοσμήματα ἀπὸ ὄστα καὶ κέρατα ζῷων.

Ο παλαιολιθικὸς ἀνθρώπος πιθανὸν νὰ γέτο καὶ ἀνθρώποφάγος. Δὲν γνωρίζομεν δὲ καὶ ἀνέλάτρευσ θεούς. Ἐθαπτεν δημος τοὺς νεκρούς του εἰς τὸ ίδιον σπήλαιον, εἰς το ὅποιον κατόκει, κάτιῳ ἀπὸ τὴν ἑστίαν.

Πάσσον χρόιον διέγρετε καὶ πότε ἔλγειν ἡ παλαιολιθικὴ ἐποχὴ δὲν γνωρίζομεν. Πιθανὸν νὰ διέγρετεν 100.000 ἔτη καὶ νὰ ἔλγει περίπου 15.000 ἔτη π. Χ.

Εἰς. 4. Ἰππος χαραγμένος εἰς σπήλαιον.

Νεολιθικὴ ἐποχὴ. Τὸν πολιτισμὸν τοῦ νεολιθικοῦ ἀνθρώπου γνωρίζομεν ἀπὸ τὰς ἀνασκαφὰς ποὺ ἔγιναν εἰς Γαλλίαν, Βέλγιον, Δακίαν, Σουηδίαν καὶ εἰς τὰς λίμνας τῆς Ελλεστίας.

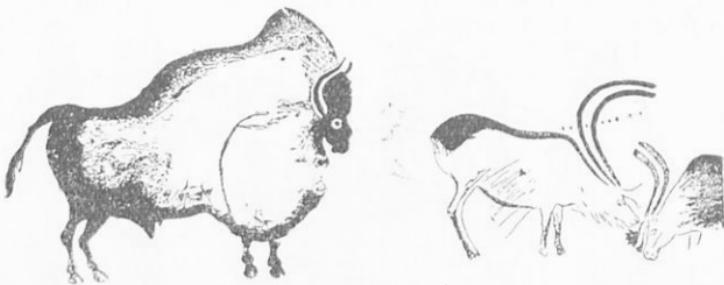
Ο νεολιθικὸς ἀνθρώπος ἐξακολουθεῖ νὰ κατασκευάζῃ, ὅπως ὁ παλαιολιθικός, ἐργάζεται ἐκ λίθου, ἀλλὰ γνωρίζει νὰ λειτίη

αὐτὶ. Ἐπίσης γνωρίζει νὰ κατασκευάζῃ πολλὰ έργα λείκη, θπλακαὶ σκεύη ἐξ ὀστῶν ζῷων, πρὸ πάντων δὲ ἐκ κεράτων ἐλάφου καὶ ἐγίστε ἐκ ξύλου. Ἐπίσης κατασκευάζει ἀγγεῖα ἐκ πηλοῦ μὲ

Εἰς. 5. Τάρανδος καὶ ιχθύες χαραγμένοι ἐπὶ ὄστοῦ ταφάνδου.

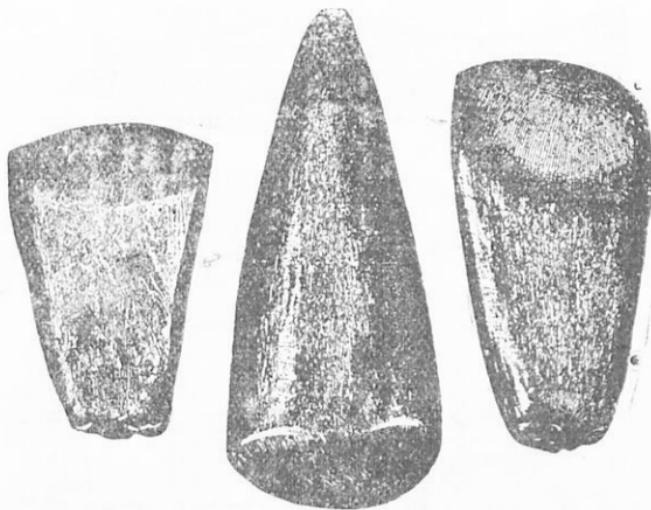
χαραγμένα γεωμετρικὰ σχήματα, ἀλλὰ χειροποίητα καὶ ψημένα εἰς τὸ πῦρ τῆς ἑστίας. Δὲ) εἰξεύρει θμως τὴν γλυπτικὴν τοῦ παλαιολιθικοῦ ἀνθρώπου.

Εἰς. 6. Βόνασος καὶ τάρανδος χαραγμένοι εἰς σπήλαιον καὶ χρωματισμένοι μὲ χρώματα μαῆρον καὶ κόκκινον.

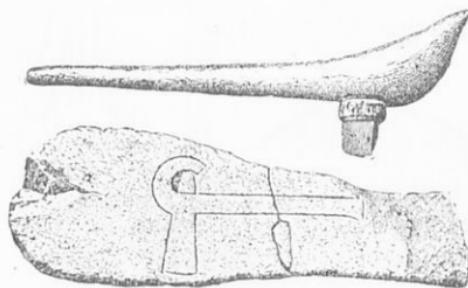
Ο νεολιθικὸς ἄνθρωπος ἔχει μόνιμον κατοικίαν. Κατοικεῖ εἰς κώμας καὶ εἰς μερικὰ μέρη κάλιμνει συνοικισμοὺς ἐντὸς λιμνῶν μὲ οἰκίας στηριγμένας ἐπὶ πατσάλων. Άι οἰκίαι του εἰναι διπέγεια ἢ καλύβαι περιφερικαί, ἔπειτα θμως καὶ τετράγωνοι, κατασκευασμέναι ἀπὸ πλέγματα ξύλου ἐπενδυμένα μὲ ἐπίχρισμα πηλοῦ. Ἐχει ἐξημερώσει τὸν κύνα, τὸν βρῦν, τὴν αλγα, τὸ

πρόδοκτον, τὸν χοίρον καὶ τελευταῖον τὸν ἄππον. Ἐγειρεῖ ἔννοιαν
τοῦ θείου καὶ πιστεύει, ὅτι ὁ νεκρὸς ἐξακολουθεῖ^{ται} γὰρ τῷ οὐρανῷ

Εἰκ. 7. Πελέκεις λειλειασμένοι ἐκ λίθου.

τὸν τάφον. Διὰ τοῦτο εἰς τὸν τάφον: Ήτεις ἐργαλεῖα, ἀγγεῖα
καὶ ἔλλα προσφιλῆ εἰς τὸν νεκρὸν πράγματα. Ως τάφοι ἐχρη-
σίμευσον ἢ τὰ σπήλαια, τὰ δποῖα ἐχρησιμοποίουν αἱ παλαιολιθι-

Εἰκ. 8. Πέλεκυς ἐκ λίθου σφηνωμένος εἰς
Ξύλινον στειλεόν. Πλάξ ἐπὶ τῆς δποίας
είναι χαραγμένος πέλεκυς.

Εἰκ. 9. Αἰχματα βελῶν
ἐκ λίθου.

κοὶ ἀνθρώποις ὡς κατοικίας ἢ ιδιαιτερα κτίσματα καὶ ἀργότερα
μεγάλα μνημεῖα (μεγαλοθικά). Ὁ ἀνθρώπος ἐξακολουθεῖ γὰρ
εἶναι κανηγὸς καὶ ἀλιεὺς, ἀλλὰ τώρα εἴναι καὶ ποιηὴν καὶ καλ-

λιεργεῖ δημητριακούς ακρπούς, ιδίως τὸν σίτον, τὸ λίνον, τὴν
ἄμυπελον καὶ πολλὰ διπωροφόρα δένδρα.

Καὶ τῇς νεολιθικής ἐποχῆς ἡ γρανισκογία εἶναι δύσκολον νὰ

Εἰκ. 10. Ἔγχειριδια ἐκ λίθου.

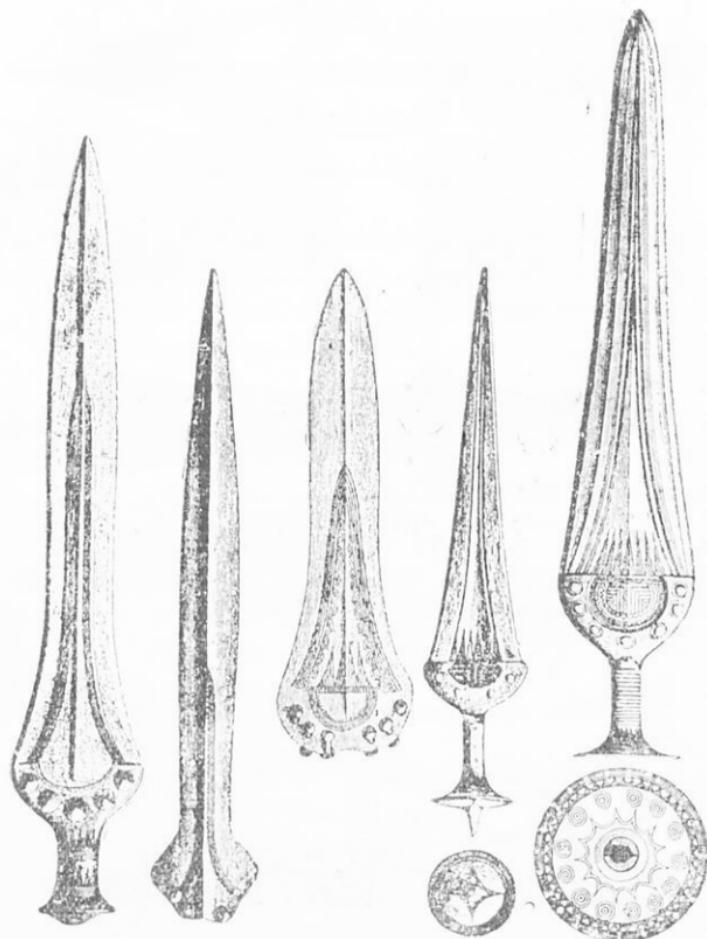
Εἰκ. 11. Μεγαλιθικὸς τάφος.

Εἰκ. 12. Τύμβος μὲν τάφον.

δρισθῇ. Κατὰ πάτερν πιθανότητα, ἀφ' οὗ ἔληξεν ἡ παλαιολι-
θικὴ ἐποχὴ, ἡ κολούθησε μεταβατικὴ ἐποχὴ, ἡ δηοία διάγρασεν
8 χιλιετηρίδας.

Ἡ καθυτὸς λοιπὸν νεολιθικὴ ἐποχὴ ἀρχίζει τὴν θηγανικήν τηρίδαν καὶ λήγει, εἰς μὲν τὰς χώρας τῆς Ἀνατολῆς καὶ τοῦ Αἴγαζου πελάχους εἰς τὰς ἀρχὰς τῆς Βγαζείας γιλιετηρίδος, εἰς δὲ τὰς χώρας τῆς Εύρωπης εἰς τὰ μέσα αὐτῆς καὶ εἰς τὰς χώρας τῆς βορείου Εύρωπης ἀκόμη ἀργότερα.

Εἰκ. 13. Ξίφη ἐξ ὀρειχάλκου.

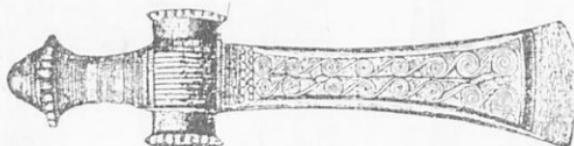
Χαλκῆ ἐποχὴ. Ἐκ τῶν μετάλλων ὁ ἀνθρωπος ἐγγύωρισε κατὰ πρῶτον τὸν χαλκόν, συγχρόνως δὲ μὲν αὐτὸν καὶ τὸν χρυσὸν καὶ τὸν ἄργυρον. Ἀλλὰ τὰ πολύτιμα μέταλλα ὅλιγον συνετέλεσαν εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῆς θεομηχανίας καὶ τοῦ πολιτισμοῦ, διότι

έχρησίμευον μόνον εἰς κατασκευὴν κασμημάτων. Τὰ ἐργαλεῖά του, τὰ ὅπλα του καὶ τὰ σκεύη του κατεσκεύαζεν ἐκ χαλκοῦ. Διὰ τοῦτο ἡ ἐποχὴ καύτη ὥνομάσθη χαλκῆ ἐποχή. Ἐγνώρισαν δὲ τὰ μέταλλα κατὰ πρῶτον εἰς τὴν Ἀνατολήν. Ἀπὸ ἑδρᾶς δὲ

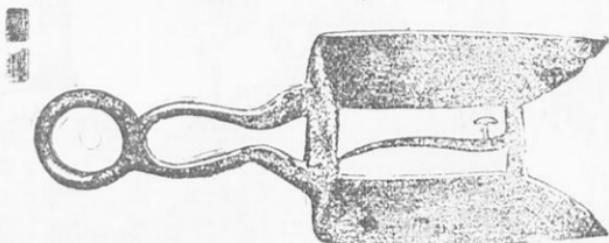
Εἰκ. 14. Αἰχμὴ ἀκοντίου ἐξ ὁρειχάλκου.

ἐπειτα μετεδόθη ἡ χρῆσις καύτων εἰς τὴν Εὐρώπην. Εἰς τὴν Ἑλλάδα ἀνεπτύχθη κατὰ τὴν ἐποχὴν καύτην ὁ κρητικὸς καὶ δικαιηγαντικὸς πολιτισμός, τὸν δποτίον θὰ ίδωμεν κατωτέρω.

Εἰκ. 15. Πέλεκυς ἐξ ὁρειχάλκου.

Εἰς τὴν Εὐρώπην κατὰ τὴν ἐποχὴν καύτην ἐξακολουθοῦν νὰ κατοικοῦν οἱ ἄνθρωποι εἰς κώμας ἢ εἰς λιμναίους ἐπὶ πασσάλων συνοικισμούς. Ἡ ταφὴ τῶν νεκρῶν ἐξακολουθεῖ εἰς μερικὰ

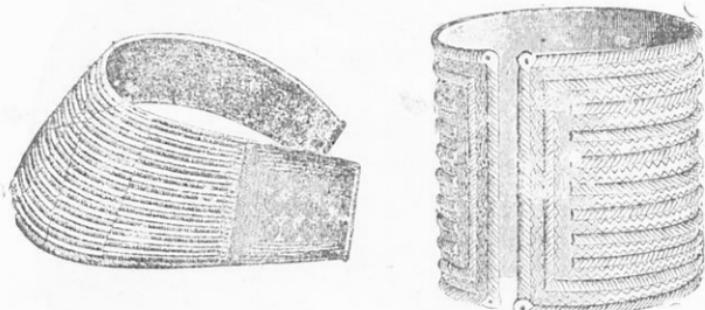

Εἰκ. 16. Διπλοῦν ξυράφιον ἐξ ὁρειχάλκου.

μέρη νὰ γίνεται εἰς μεγαλιθικὰ μνημεῖα, ἀλλὰ μικρότερα ἀπὸ τὰ τῆς νεολιθικῆς, συνήθως δὲ εἰς τάφους μὲ σχῆμα κιβωτίου, τοὺς δποτίους ἐσκέπαζον μὲ πολὺ χώμα καὶ ἀπετέλουν τύμβον. Πολλάκις δημιούργησαν καὶ τότε τὰ ὅστα ἐτίθεντο εἰς μικροὺς τάφους ἐντὸς διδρίας. Τὰ πήλινα ἀγγεῖα εἶναι ὅπως

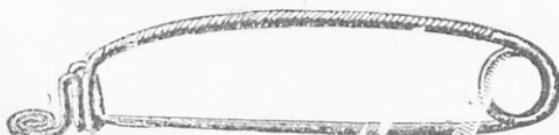
καὶ κατὰ τὴν προηγουμένην ἐποχὴν, μόνον δὲ εἰς τὸ τέλος ἀναφίνονται ὑδρίαι προσωπόμορφοι καὶ ἄγγεια χυτὰ ἐξ ὀρειχάλκου καὶ ἐνίστε ἐκ χρυσοῦ μὲν χαραγμένας διακοσμήσεις.

Ἡ χαλκίνη ἐποχὴ ἀρχίζει εἰς μὲν τὴν Ἀνατολὴν καὶ τὸ

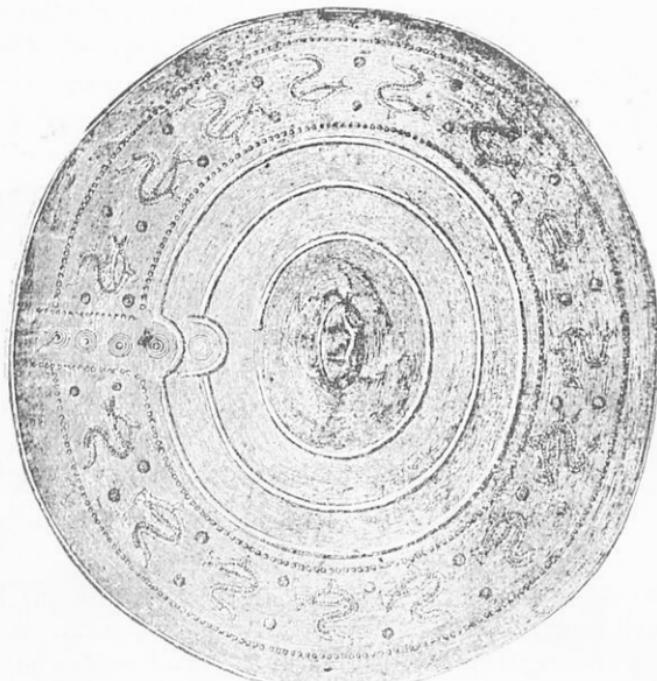
Εἰκ. 17. Χρυσοῦν ψέλιον καὶ περιδέραιον ἐξ ὀρειχάλκου.

Αἰγαῖον ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τῆς Βῆσ τοις γιλιετηρίδος, εἰς δὲ τὴν Ἑύρωπην περὶ τὰ μέσα αὐτῆς, τελειώνει δὲ εἰς ὅλας κατὰ τὰ τέλη τῆς 2ης γιλιετηρίδος. Μόνον εἰς τὴν δορείαν Ἑύρωπην παρετάθη μέχρι τοῦ ἦου αἰῶνος.

Εἰκ. 18. Πόρπαι.

Σιδηρᾶ ἐποχὴ. Ἡ ἐμφάνισις καὶ ἡ ἐπικράτησις τοῦ σιδήρου χαρακτηρίζει τὴν τελευταίαν ἐποχὴν τοῦ πολιτισμοῦ τοῦ ἀνθρώπου, τὴν σιδηρᾶν. Ἀρχίζει εἰς μὲν τὰς ἄλλας χώρας ἀπὸ τοῦ 1000 περίπου ἔτους π. Χ., εἰς δὲ τὴν δορείαν Ἑύρωπην ἀπὸ τοῦ 500. Καὶ τοῦ σιδήρου, ὅπως καὶ τοῦ χαλκοῦ, ἡ πρώτη εὕ-

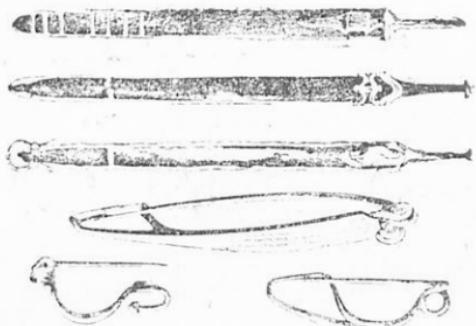

Εἰκ. 19. Ἀσπίς ἐξ ὀρειχάλκου.

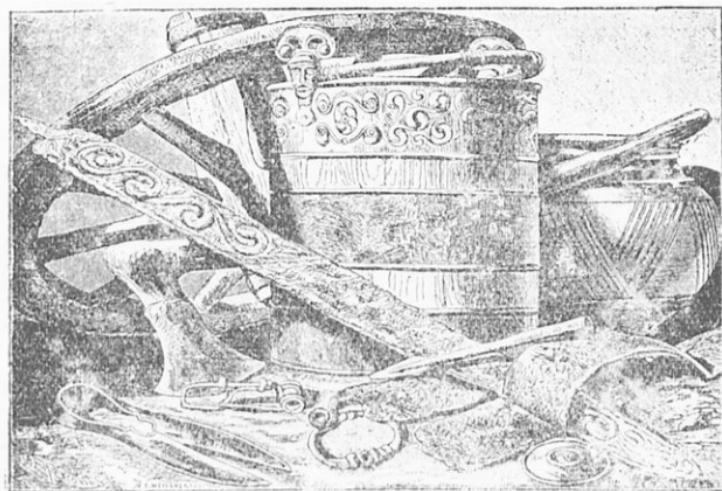

Εἰκ. 20. Ἄγγεια ἐξ ὀρειχάλκου.

ρεσις διείλεται εἰς τὴν Ἀνατολήν. Κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν
μέχρι τῶν ἱστορικῶν χρόνων (δηλ. εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ Ἰταλίαν

Εἰκ. 21. Πόρπαι καὶ σίφη μὲθίκους.

Εἰκ. 22. Ἀγγεῖα μὲθικῆματα φυτόμορφα.

μέχρι τοῦ Του αἰῶνος, εἰς δὲ τὴν ἄλλην Εὐρώπην μέχρι τοῦ
Του αἰῶνος) τὰ ὅπλα, τὰ ἔργα λεία, τὰ σκεύη καὶ μεριγά κοσμή-

ματα κατασκευάζονται ἐκ σιδήρου. Χαρακτηριστικά δὲ ἔργα κύτης είναι: Ιδίως τὰ ξίφη, τῶν ὁποίων αἱ θῆκαι είναι πολλάκις στολισμέναι μὲ γκραμμένας παραστάσεις, καὶ αἱ πόρπαι. Τὰ

Εἰκ. 23. Κάδος μὲ μορφὰς ἀνθυόπων.

πήλινα ἄγγεια κατασκευάζονται τώρα μὲ τὸν τροχὸν καὶ φύγονται εἰς τὴν κάμινον. Καὶ αὐτὰ δὲ καὶ τὰ δρειχάλκινα ἔχουν κασιμήματα εὐθύγραμμα ἢ καμπυλόγραμμα μὲ μορφὰς πτηγῶν, ζέφων, ἀνθρώπων, φυτῶν.

2. Αἱ ἀνθρώπιναι φυλαὶ καὶ οἱ πολιτισμένοι λαοί.

Οἱ οἱ ἀνθρώποι, ποὺ κατοικοῦν ἐπὶ τῆς γῆς, δὲν ὅμοιάζουν μεταξὺ των. Διαφέρουν κατὰ τὸ ἀνάστημα, τὴν κεφαλήν, τὰ χαρακτηριστικά τοῦ προσώπου, τὸ χρώμα τῶν δρθαλμῶν καὶ κατὰ τὰς τρίχας. Διαφέρουν ἐπίσης κατὰ τὴν γλωσσαν, τὴν εὐφύταν καὶ τὰ αἰσθήματα. Ἀπὸ τὰς διαφορὰς αὗτας οἱ κάτοικοι τῆς γῆς χωρίζονται εἰς πολλούς διμίλους, οἱ διοῖοι διοικοῦνται φυλαῖ. Αἱ κυριώτεραι φυλαὶ είναι: ἀριστεραὶ.

α') ἡ λευκὴ ἢ κανακασία. Αὕτη κατοικεῖ εἰς τὴν Εὐρώπην εἰς τὰ θόρεια τῆς Ἀφρικῆς καὶ εἰς τὰ δυτικὰ τῆς Ἀσίας. Οἱ ἀνήκοντες εἰς αὐτὴν ἔχουν τὸ δέρμα δρωσδήποτε λευκόν, τὴν ρένα καὶ τὰ κείλη λεπτά, τὴν κόμην μαλακήν, τὸν πώγωνα ἀρθονον.

β') κιτρίνη ἢ μογγολική.—Αὕτη κατοικεῖ εἰς τὴν ἀνατολικὴν Ἀσίαν καὶ εἰς αὐτὴν ἀνήκουν οἱ Κινέζοι καὶ οἱ Μογγόλοι. Ούτοι ἔχουν τὸ δέρμα κίτρινον, τοὺς δρθαλμούς μικρούς, τὰ μῆλα τῶν παρειῶν προέχοντα καὶ τὸν πώγωνα ἀραιόν.

γ') ἡ μαύρη Αὕτη κατοικεῖ εἰς τὴν κεντρικὴν Ἀφρικὴν καὶ εἰς αὐτὴν ἀνήκουν οἱ Αιθίοπες. Ούτοι ἔχουν τὸ δέρμα μαύρον, τὴν ρένα πλατεῖν καὶ τὴν κόμην κατασαράν.

δ') ή ἐρυθρά. Αὕτη κατοικεῖ εἰς τὴν Ἀμερικήν. Οἱ ἀνήκοντες εἰς αὐτὴν ἔχουν τὸ δέρμα γαλούχρου, τὴν κόρην ὅμαλήν καὶ τὰ χαρακτηριστικὰ δμοις μὲ τὰ τῆς κιτρίνης φυλής.

Ἐκ τῶν φυλῶν αὐτῶν η μὲν μαύρη καὶ η ἐρυθρὰ δὲν ἀνέ-

Εἰκ. 24. Λευκή φυλή.

Εἰκ. 25. Ἐρυθρά φυλή.

πτυξαν πολιτισμὸν ἀξιον λόγου, η δὲ κιτρίνη ἀνέπτυξε μὲν κατὰ τὴν ἀρχαιότητα σπουδαίον πολιτισμόν, οὗτος δημιος παρέμεινε στάσιμος καὶ δὲν ἐπέδρασεν εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ σημερινοῦ πολιτισμοῦ. Ἡ μόνη φυλή, που ἀνέπτυξε ἀληθινὸν πολιτισμόν, ἐκ τοῦ δποίου προήλθε καὶ ὁ σημερινὸς πολιτισμός, εἶναι η λευκή η καυκασία.

Εἰκ. 26. Κιτρίνη φυλή.

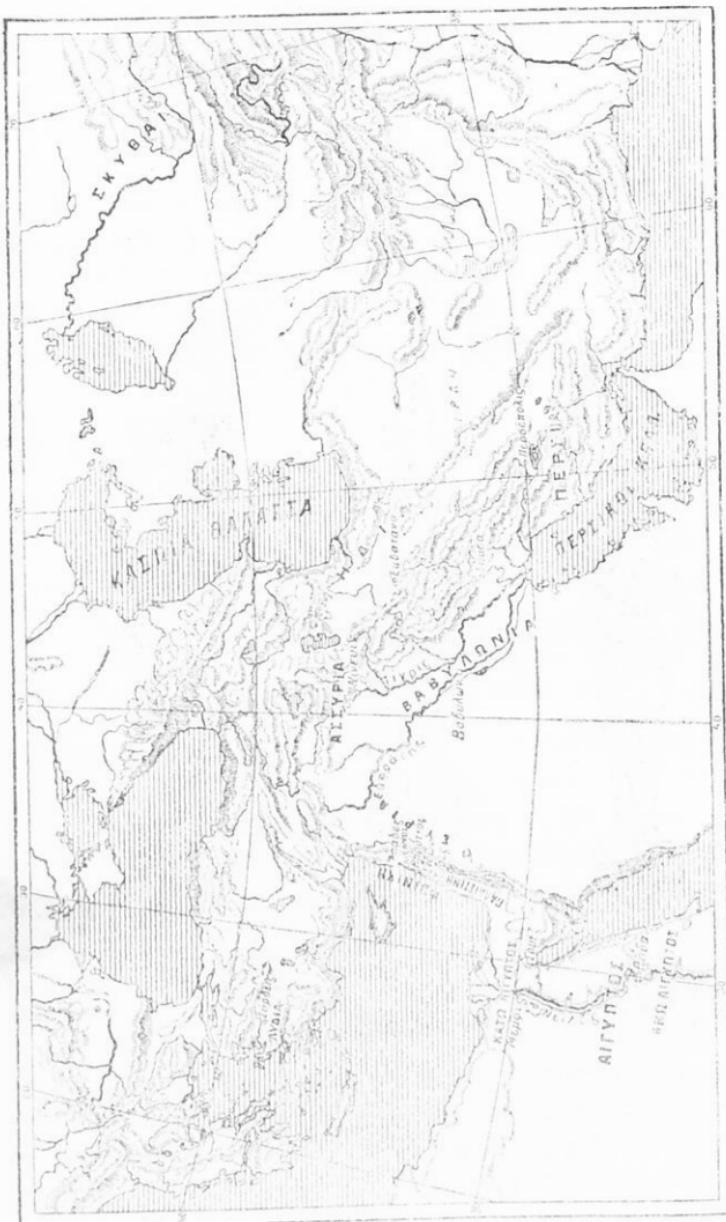

Εἰκ. 27. Μαύρη φυλή.

Ἡ καυκασία φυλὴ ὡς πρὸς τὴν γλώσσαν τῶν λαῶν, οἱ δποίοις ἀνήκουν εἰς αὐτήν, διαιρεῖται εἰς πολλὰς οἰκογενείας, τῶν δποίων σπουδαιότεραι ὑπῆρξαν η ἀρια καὶ η σημιτική. Οἱ Σημίται γλωσσισταί οὐδὲ τὸ ἐσωτερικὸν τῆς Ἀραβίας καὶ ἐξη-

πλάθησαν εἰς τὴν Αἴγυπτον, τὴν Μεσοποταμίαν, τὴν Συρίαν, τὴν Παλαιστίνην καὶ τὴν Φωνίκην. Οἱ Ἀριoi κατέδησαν ισως ἀπὸ τὰς γύρω ἀπὸ τὸν Καύκασον χώρας καὶ ἐξηπλώθησαν εἰς τὴν δυτικὴν Ἀσίαν καὶ εἰς ὅλην τὴν Εὐρώπην. Εἰς τοὺς Σημίτας ἀνήκουν οἱ Αἰγύπτιοι, οἱ Ναλδαῖοι, οἱ Ἀραβεῖς, οἱ Ἰουδαῖοι, οἱ Φοινίκες. Εἰς τοὺς Ἀρίους ἀνήκουν οἱ Ἰνδοί, οἱ Ήρεσι, οἱ Ἐλληνες, οἱ Ισπανοί, οἱ Γερμανοί, οἱ Σκανδιναῦται, οἱ Σλαβοί, οἱ Κέλται.

Οἱ σημερινὸι πολιτισμὸι στηρίζεται βεβαίως εἰς τὸν ἀρχαῖον ἑλληνικὸν πολιτισμόν. Ἄλλ' ἐπειδὴ οὗτος κατὰ τὴν πρώτην του χρήσιν παρέλαθε πολλὰ στοιχεῖα παρὰ τῶν Αἰγυπτίων, Βρετανώνιων καὶ τῶν λαῶν τοῦ Αἰγαίου, οἱ ὅποιοι εἶχον πολιτισθῆ πολὺ πρὸ τῶν Ἐλλήνων, εἶναι ἀνάγκη, πρὸν εἰσέλθωμεν εἰς τὴν ἑλληνικὴν ἴστορίαν, νὰ ιδωμεν τὰς προόδους, ποὺ εἶχον κάμει οἱ λαοὶ οὗτοι, πρὸν ἐμφανισθοῦν οἱ Ἐλληνες.

Εικ. 28. Χάρτης της ανατολικής θαλάσσης.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α'

ΟΙ ΑΝΑΤΟΛΙΚΟΙ ΛΑΟΙ

1. *Oι Αιγύπτιοι.*

Η χώρα. Αιγυπτίος δύομάζεται ή εύφορος κοιλάς, ή δύοις κείται εἰς τὰ βόρεια τῆς Ἀραβικῆς πλησίου τῇ Ερυθρᾷ Οχλάσσῃς καὶ ή δύοις διαρρέεται δύο τοῦ ποταμοῦ Νείλου. Η κοιλάς αὐτῆς ἐκτείνεται εἰς μῆκος 880 γιλιομέτρων μεταξύ δύο δροσερῶν, τῆς Ἀραβικῆς πρὸς ἀνατολάς καὶ τῆς Λιβυκῆς πρὸς

Εἰκ. 29. Θεοί μὲ κεφαλὴν ἀνθρώπου.

δυσμάς, διατριβέται δὲ δύο τῶν δραχμάνων καὶ διωρύγων τοῦ Νείλου. Ἀρχαῖος συγγραφέν, ὁ Ἡρόδοτος, δύομάζει τὴν Αιγυπτίον δῶρον τοῦ Νείλου. Πράγματι δὲ ὅλη ή εύφορία τῆς χώρας δηρείλεται εἰς τὰς κατ' ἔτος πληγμούρας τοῦ ποταμοῦ αὐτοῦ, ἀπὸ τὰς δύοις ή γῆ ὅχι μόνον ποτίζεται, ἀλλὰ καὶ λιπαίνεται ἀπὸ τὸ παχὺ στρῶμα ίλισσε, ποὺ ἀφήνουν εἰς αὐτήν.

Oι κάτοικοι. Οἱ Αιγύπτιοι ἀνήκουν εἰς τὴν φυλὴν τῶν Σημιτῶν, γλύθον δὲ εἰς τὴν Αιγυπτίου ἀπὸ τὴν Ἀσίνην διὰ τοῦ σθιμοῦ τοῦ Σουέζ καὶ ἐδῶ ἀνειμείγησαν μὲ ἄλλους βορειοαφρι-

πανικούς λαούς. Κατ' ἀρχὰς οἱ Αἰγύπτιοι ἦσαν διγραμένοι εἰς πολλὰς ἡγεμονίας ἀνεξαρτήτους, ἔπειτα ὅμως συνηγώθησαν καὶ ἐσχημάτισαν δύο χωριστὰ βασίλεια, τὸ τῆς κάτω καὶ τὸ τῆς ἕνω Αἰγυπτου. Τὰ δύο αὐτὰ βασίλεια τὴν Βγυ περίπου χιλιετηρίδα

Εἰκ. 30. Θεοί μὲ κεφαλὴν ζέου.

π. Χ. συνηγώθησαν εἰς ἓν κράτος ὑπὸ τοῦ βασιλεῶς **Μήνη**. Ἡ Αἰγυπτος τότε ἔφθασεν εἰς μεγάλην ἀκμήν. Τὸ κράτος της ἐπεξετάθη μέχρι τῆς Φουνίκης, Ηχαλκιστίνης καὶ Κύπρου. Τὸ ἐμπόριόν της καὶ ἡ γαυτιλία της ἥκμασαν πολύ. Εὑρίσκετο δὲ εἰς

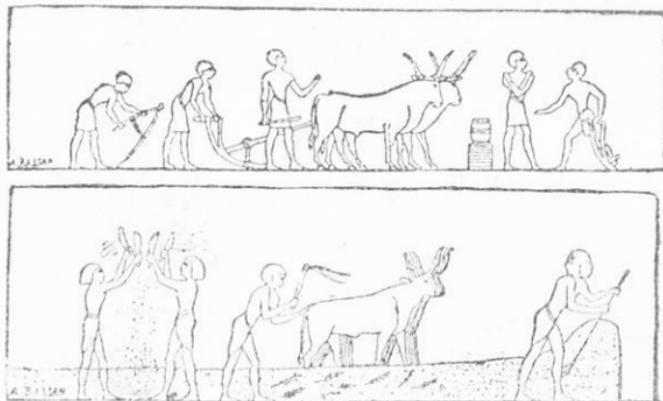

Εἰκ. 31. Φέρετρον μούμιας.

σχέσεις μὲ τοὺς λαοὺς τοῦ Αἰγαίου καὶ ιδίως μὲ τοὺς Κρήτας. Ἔδασίλευσαν δὲ εἰς τὴν Αἰγυπτον μέχρι τοῦ 525, ὅτε κατεκτήθη ὑπὸ τῶν Περσῶν, 26 δυναστεῖαι βασιλέων μὲ πρωτεύουσαν κατ' ἀρχὰς μὲν τὴν Μέμφιν εἰς τὴν κάτω Αἰγυπτον, ἔπειτα δὲ τὰς Θήρας εἰς τὴν ἕνω Αἰγυπτον.

Ἡ θρησκεία. Οἱ Αἰγύπτιοι ἐπίστευον εἰς ἔνα θεὸν δημιουργόν, εὐεργετικὸν καὶ παντογνώστηγν, τὸν γῆλιον. Οὗτος ἔχει σύνυγον καὶ υἱόν, οἱ δποῖοι εἶναι καὶ αὐτοὶ θεοί. "Ολοὶ οἱ Αἰγύπτιοι ἐλάτρευον τοὺς τρεῖς αὐτοὺς θεούς, ἀλλὰ δὲν τοὺς ὠνόμαζον μὲ τὰ ἴδια ὄνόματα, ἀλλὰ διαφορετικὰ εἰς διαφόρους πέλεις.

Τὰ συνηθέστατα δόνορικα τοῦ πατρὸς γῆσκν Φθᾶ, "Αἴμων, Όσιρις, Ρά, τῆς μητρὸς Τσις, τοῦ υἱοῦ Ωρος" Ἀλλ' ἔπειτα,

Εἰκ. 32. Σκηναὶ γεωργίας (ἄνω καλλιεργείας ἀγροῦ κάτω ἀλωνίσματος σίτου).

ἰδίως ἀφ' οἱ οἱ Αἰγύπτιοι συνηνόμησαν εἰς ἐν κράτος, οἱ κάτοικοι ἐκάστης πόλεως ἔθεωργσαν τοὺς μὲ ἀλλὰ δόνορικα θεούς τῶν ἀλλῶν πέλεων ὃς διαφόρους ἀπὸ τοὺς ἴδιούς των καὶ ἐδέχθησαν αἵτοις ὃς ἀλλοις θεούς. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον οἱ θεοὶ τῶν Αἰγυπτίων ἐπολλαπλασιάσθησαν.

Οἱ Αἰγύπτιοι παρίστανον τοὺς θεούς τῶν συγήθως μὲ μορφὴν ἀνθρωπίνην. Πολλάκις δημιώτεροι, ἐπειδὴ εἰς ἔκαστον θεὸν γῆτο ἀφιερωμένον ἐν ζῷον, παρίστανον τοὺς θεούς τῶν μὲ τὴν μορφὴν ζῷου γῆ μὲ σῶμα ἀνθρώπου καὶ κεφαλὴν ζῷου γῆ μὲ σῶμα ζῷου καὶ κεφαλὴν ἀνθρώπου. Τοιαῦτα ἀφιερωμένα εἰς τοὺς θεούς ζῷα γῆσκν ὁ σκαραβαῖος διὰ τὸν Φθᾶ, δέρεαξ διὰ τὸν Ωρον, δροῦς διὰ τὸν Όσιριν, δικριός διὰ τὸν Αἴμωνα καπ.

Οἱ Αἰγύπτιοι ἐπίγης ἐπίστευον, ὅτι γῆ ψυχὴ μετὰ θάνατου δὲν παύει γὰρ συνδέεται μὲ τὸ σῶμα καὶ γέτε, ὅταν τοῦτο σκεπῇ, καταστρέψεται καὶ γῆ ψυχή. Διὸ γὰρ διατηροῦν λοιπὸν τὰ σό-

μικτα τὸν γενερῶν, τὰ ἐπαρίχευον καὶ τὰ ἔκκριναν μούμιας καὶ τὰ ἐποποθέτουν εἰς τάφους, οἱ δοποὶ ἡσαν γῆ ὑπόγειοι γῆ σκαρι-
μένοι εἰς τὰ λιθικὰ καὶ ἀρχαιοκά θρη. Οἱ ὑπόγειοι τάφοι, ὅταν

Α	Α Α Α	Α	Α	Α	Α
Β	Β Β Β	Β	Β	Β	Β
Γ	Γ Γ Γ	Γ	Γ	Γ	Γ
Δ	Δ Δ Δ	Δ	Δ	Δ	Δ
Ε	Ε Ε Ε	Ε	Ε	Ε	Ε
Ζ	Ζ Ζ Ζ	Ζ	Ζ	Ζ	Ζ
Η	Η Η Η	Η	Η	Η	Η
Θ	Θ Θ Θ	Θ	Θ	Θ	Θ
Ι	Ι Ι Ι	Ι	Ι	Ι	Ι
Κ	Κ Κ Κ	Κ	Κ	Κ	Κ
Λ	Λ Λ Λ	Λ	Λ	Λ	Λ
Μ	Μ Μ Μ	Μ	Μ	Μ	Μ
Ν	Ν Ν Ν	Ν	Ν	Ν	Ν
Σ	Σ Σ Σ	Σ	Σ	Σ	Σ
Ο	Ο Ο Ο	Ο	Ο	Ο	Ο
Π	Π Π Π	Π	Π	Π	Π
Φ	Φ Φ Φ	Φ	Φ	Φ	Φ
Ρ	Ρ Ρ Ρ	Ρ	Ρ	Ρ	Ρ
Ω	Ω Ω Ω	Ω	Ω	Ω	Ω
Ϊ	Ϊ Υ Υ	Ϊ	Ϊ	Ϊ	Ϊ
Ϋ	Ϋ Υ Υ	Ϋ	Ϋ	Ϋ	Ϋ

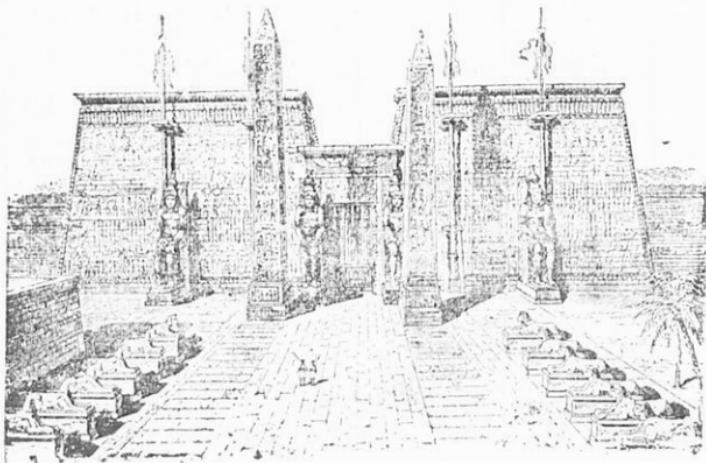
Αλγυττακὸν Φοινικικὸν Ἑλληνικὸν Λιτικὸν
Εἰκ. 33. Ἀλφάβητοι.

ἐνήκον εἰς δασιλεῖς γῆ ἐπισήμους, ἐσκεπάζοντο μὲ τὰς περιφή-
γιους πυραμίδας.

Τὸ πολίτευμα καὶ ιουνωνικαὶ τάξεις. Τὸ πολίτευμα

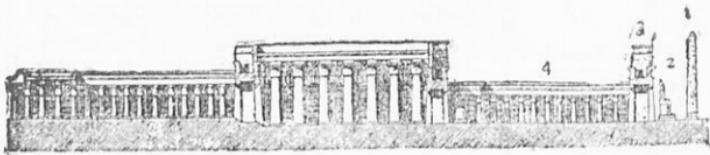
τῶν Αἰγυπτίων ἡτο κληρονομική δασιλεῖα. Ὁ βασιλεὺς δύομα-
ζέρμενος Φαραὼ ἐθεωρεῖτο ώς υἱὸς τοῦ Θεοῦ ἥλιου καὶ ἐτιμᾶτο
ώς θεός.

Τὸν βασιλέα περιεστοίχιζεν ἀριστοκρατία, ἡ ὥποια εἶχεν ὅλα
τὰ ἀξιώματα καὶ ἀνῆκεν εἰς τὴν τάξιν τῶν πολεμιστῶν. Οἱ πο-

Εἰκ. 34. Πρόσοψις Αἰγυπτιακοῦ ναοῦ.

λεμισται ἔζων ἀπὸ τὰ κτήματα, τὰ ὥποια παρεχώρει εἰς αὐτοὺς
ὁ δασιλεὺς. Ἀλλὰ μεγαλυτέραν ἀπὸ τοὺς πολεμιστὰς δύναμιν
εἶχεν ἡ τάξις τῶν ιερέων. Οὗτοι ἦσαν Ισχυροί, διότι ἐκαρποῦντο
τὸν μεγάλον πλοῦτον τῶν γαῶν καὶ διότι ἐθεωροῦντο ώς σο-
φοί. Αἱ δύο αὐταὶ τάξεις, τῶν ιερέων καὶ τῶν πολεμιστῶν, ἦσαν

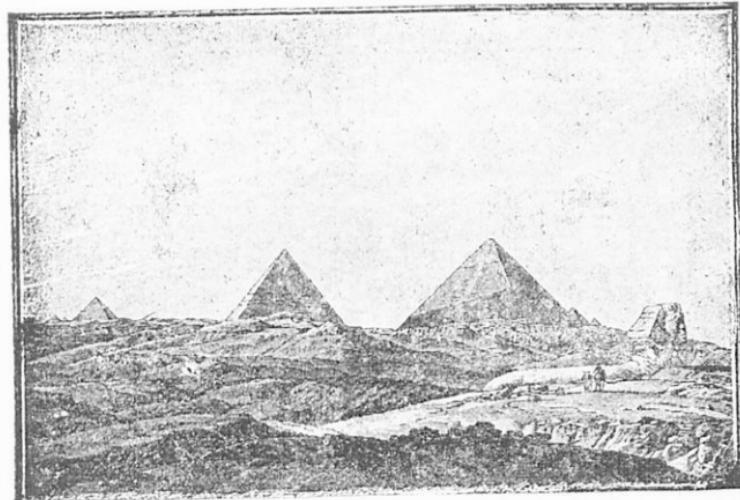

Εἰκ. 35. Τομὴ κατὰ μῆκος Αἰγυπτιακοῦ ναοῦ.

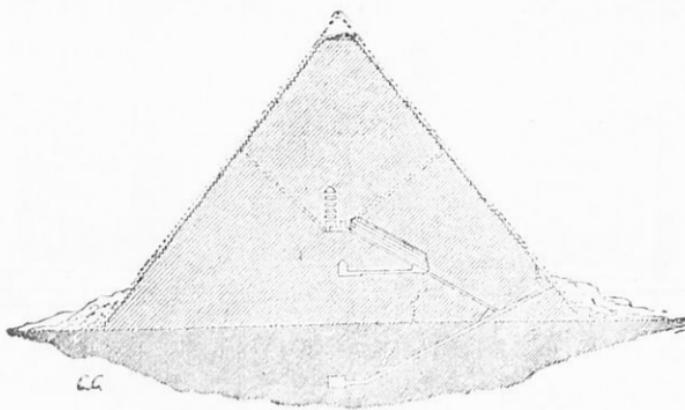
προνομιοῦχοι καὶ ἴδιοκτῆται ὅλης τῆς Αἰγύπτου. Ὁλοι οἱ ἄλλοι
ειργάζοντο χάριν αὐτῶν, οἱ μὲν περισσότεροι ώς ἀγρόται δευτερ-
πάροικοι, μερικοὶ δὲ ώς ἔμποροι καὶ τεχνίται.

Γεωργία, βιοτεχνία, ἐπιστῆματα. Οἱ Αἰγύπτιοι 3500 ἔτη
π.Χ. παρουσιάζονται ώς λαὸς πολιτισμένος. Αἱ ζωγραφίαι καὶ

τὰ ἐργαλεῖα, τὰ ὅποια εὑρέθησαν εἰς τοὺς τάφους τῶν, δεικνύουν, ὅτι ἐγνώριζον νὰ καλλιεργοῦν τὴν γῆν μὲ ἀρστρούν, τὸ ἑπτότοιο ἔσυρετο ἀπὸ βρούς, νὰ σπείρουν καὶ νὰ θερίζουν τὸν αἰτον καὶ νὰ καλλιεργοῦν τὴν ἄμπελον καὶ παράγουν σῖναν.

Εἰκ. 36. Άι τοτὲς μεγάλαι πυραμίδες καὶ Σφίγξ.

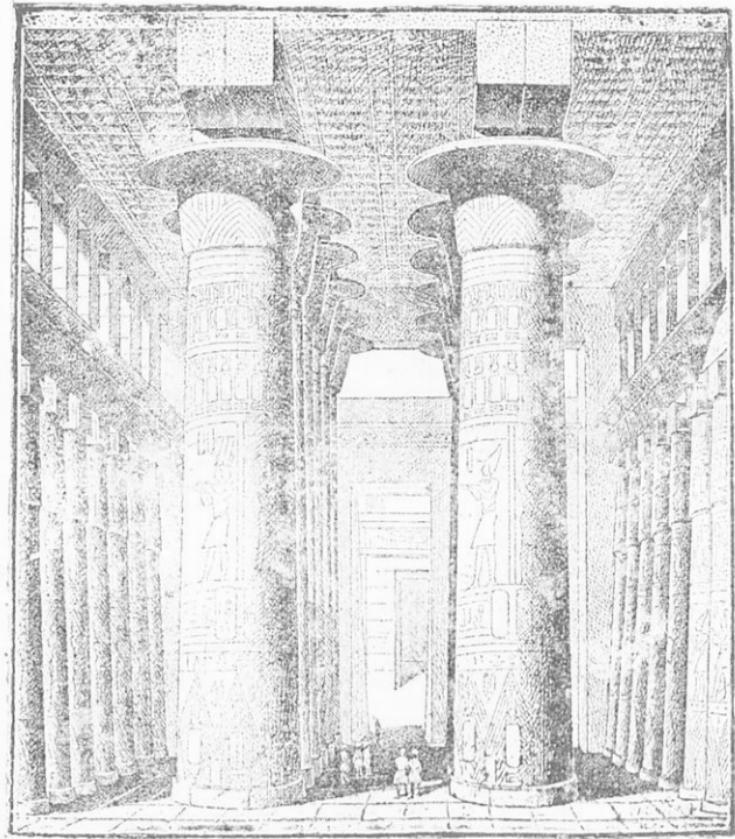

Εἰκ. 37. Τομὴ πυραμίδος Χέοπος.

Ἐπίσης ἐκαλλιεργήθησαν ὑπὸ τῷ Αἰγυπτίῳ αἱ περισσότεραι ἐκ τῶν τεχνῶν. Η ὄφατική, ἡ βραχική, ἡ κατεργασία τῶν μετάλλων, ἡ ὄσλουργία, ἡ ἐυλογλυπτική καὶ ἄλλαι ἔφθασσαν εἰς

πολλήν τελεότητα. Έκ των ἐπιστημῶν ἀνεπύγθησαν γέταιρική καὶ γέταιρονομία, συνυψητικένα: ὅμως μὲν τὴν θρησκείαν, ὡς καὶ πολλαὶ γεωμετρικαὶ γνώσεις. Τὸ δέστρονομικὸν ἔτος ἐκ 365 γῆμερῶν γέτο γνωστὸν εἰς αἴτούς.

Οἱ Αἰγύπτιοι ὡσαύτως πρῶτοι ἐπενήγησαν τὴν κατατκενήν τοῦ χάρτου ἐκ παπύρου καὶ ἐγγάριζον νὰ γράφουν μὲ σημεῖα,

Εἰκ. 38. Υπόστυλος αἴθουσα.

τὰ ὁποῖα ὀνομάζονται: Ἱερογλυφικά Γέ την σημεῖαν αὐτὰ γέταιρονομίας, ζῷων, φυτῶν καὶ ἀντικειμένων καὶ κατ' ἀρχὰς γέ παριστανον τὰ ἰδιαὶ τὰ ἀντικείμενα γέ ἐπομένων διαφέρους ἐννοίας (ἀνὴρ γορεύων=γαρά), ἐπειτα ὅμως ἐδήλωντο γέ τὴν ἀρχικὴν συλλαβὴν γέ τὰ ἀρχικὸν γράμμα τῆς λέξεως.

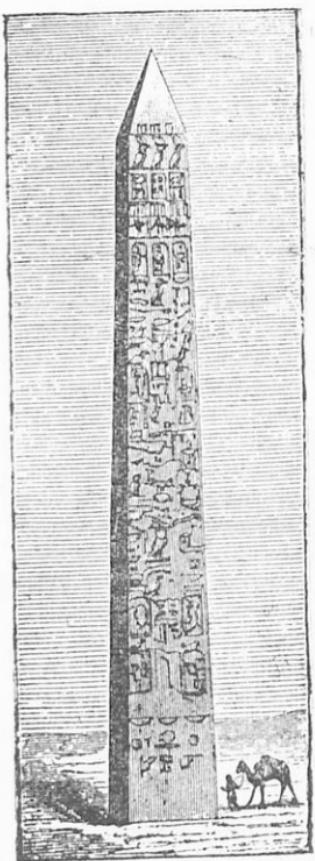
Τὰ μνημεῖα τῶν Αἰγυπτίων. Ἀπὸ τὰς καλλὰς τέχνας οἱ Αἰγύπτιοι ἐκαλλιέργησαν πρὸ πάντων τὴν ἀρχιτεκτονικήν. Ἄλλοι οἱ Αἰγύπτιοι κυρίως δὲν οἰκοδόμουν διὰ τοὺς ξῶντας, ἀλλὰ διὰ τοὺς θεοὺς καὶ διὰ τοὺς νεκρούς. Διὰ τοῦτο γῆ ἀρχιτεκτονική των περιωρίζεται εἰς τοὺς ναούς καὶ τοὺς τάφους.

Οἱ ναοὶ των μᾶς καταπλήγτουν μὲ τὴν ἔκτασιν καὶ τὴν στερεότητά των, εἶναι δὲ δύο εἰδῶν, κτιστοὶ καὶ σκαλιστοὶ εἰς

Εἰκ. 39. Ἀγάλματα αἰγυπτιακά.

βράχους. Ἡ ἐσωτερικὴ διαίρεσις καὶ τῶν δύο γῆτο γῆ ιδία. Ἐπειτά ἀπὸ ἀλλεπαλλήλους αὐλάς μὲ διάφορα οἰκήματα καὶ στοάς καὶ πυλώνας στολισμένους μὲ πύργους, ὁθελίσκους, σφίγγας καὶ ἀγάλματα βασιλέων, διηργεῖν αἴθουσα διηγημένη μὲ στύλους εἰς τρία μέρη καὶ εἰς τὸ βάθος ἄλλη αἴθουσα σκοτεινή, ὅπου γῆτο τοποθετημένον τὸ ἀγχότερον τοῦ θεοῦ. Οἱ τοιχοὶ καὶ οἱ κίονες γῆσαν στολισμένοι μὲ ἀνάγλυφα καὶ λεπτογλυφικά, τὰ ὅποια παρίστανται καταρθρώματα βασιλέων καὶ τελετάς τῶν θεῶν.

Εἰκ. 40. Ὀβελίσκος.

2. *Oi Xaldaioi.*

Η χώρα Ἐκ τῶν οὐρανῶν δρέων τῆς Ἀρμενίας πηγάδουν δύο μεγάλοι ποταμοί, ὁ Τίγρης πρὸς Α. καὶ ὁ Εύφρατης πρὸς Δ. Οὗτοι κατ’ ἀρχὰς μὲν ῥέουν δὲ εἰς πλησίον τοῦ ἄλλου, κατόπιν διώρας δὲ Εύφρατης λοξοδρομεῖ καὶ κατ’ αὐτὸν τὴν τρόπου ἀπομακρύνονται, ἐπὶ τέλους διώρας, πρὸς φθάσουν εἰς τὴν θάλασσαν, συνενοῦνται πᾶλιν. **Η χώρα**, η δποία διαρρέεται ἀπὸ τούς δύο τούτους ποταμούς, δυομάζεται **Μεσοποταμία**. Εἰς αὐτὴν βρέχει σπανίως καὶ η θερμότης εἶναι μεγάλη. **Άλλο** οἱ ποταμοί ποτίζουν αὐτὴν μὲ αὐλακας καὶ κάλυνουν τὸ ἔδαφος τῆς τὸ εὐφρορώτατοι τοῦ κόσμου.

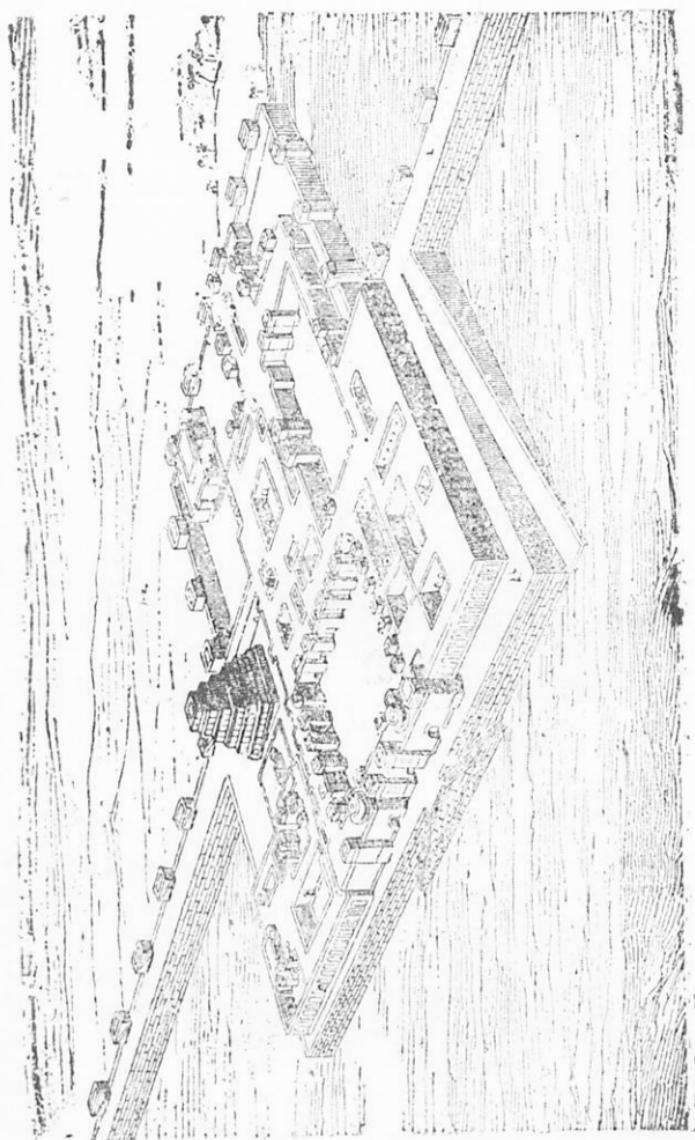
Οι κάτοικοι. **Η Μεσοποταμία** ἀρχαιότατα κατιφεύετο ὅποι

Οἱ τάφοι των, ὅπως καὶ οἱ ναοί των, εἶναι δύο εἰδῶν σκαλιστοὶ εἰς τὸν βράχον καὶ κτιστοί, οἱ λεγόμεναι πυραμίδες.

Καὶ εἰς τοὺς δύο τὸ διωμάτιον τῶν νεκρῶν εἶναι μακρὰν τῆς εἰσόδου εἰς τὸ ἄκρον διαδρόμων, διωματίων καὶ φρεάτων. Αἱ πυραμίδες, αἱ δποίαι ἔχονται πάντας τάφοι τῶν βασιλέων, ἣσαν τεράστιαι. Τοιαῦται εἶναι η τοῦ Χεοπος, η τοῦ Κεψερήνος καὶ η τοῦ Μυκερίνου.

Η γλυπτικὴ καὶ η ζωγραφικὴ τῶν Αἰγυπτίων ἥσαν βοηθητικὴ καὶ τῆς ἀρχιτεκτονικῆς. Οἱ ναοί καὶ οἱ τάφοι ἐστολίζονται μὲ ἀγάλματα, οἱ δὲ τοῖχοι ἐσκεπάζονται μὲ ἀναγλύφους παραστάσεις. Ἀγάλματα δὲ καὶ ἀνάγλυφα ἥσαν γρωματισμένα. Άλλα τὰ ἀγάλματα ἔχουν τοὺς βραχίονας καὶ τὰ σκέλη συνενωμένα μὲ τὸ σῶμα.

λαζανή χρυσάτου προελεύσεως, τῶν Σουμερίων. Κατόπιν ἐπέδραμον εἰς τὴν γήραν λασί σημιτικοί, οἱ Ἀκάδιοι, οἱ ὄποιοι

Eik. 41. Ασσυριακή ανακτόρα.

ἀπώθησαν τοὺς Σουμερίους εἰς τὸ νότιον τῆς γήρας, πλησίον εἰς τὰς ἐκβολὰς τῶν ποταμῶν. Ἐκ τῆς ἀναμείξεως Ἀκαδίων

καὶ Σουηερίων προσῆλθεν ὁ λαὸς τῆς χώρας ταῦτης, τὸν ὅποιον διοικήσατεν **Χαλδαῖον**.²⁸

Οἱ Χαλδαῖοι κατόπιν εἰς πόλεις μὲν ὀργανωμένης διοίκησαν, ἐκαλλιέργουν τὴν γῆν, τὴν ἑποίαν ἐπότιζον μὲν διώρυγας ἔξετίμησαν δὲ πολὺ καὶ ἀνέπτυξαν, τὰς τέχνας καὶ τὰς ἐπιστημονικὰς γνώσεις. Εἰς τὸ δόρειον μέρος τῆς Χαλδαίας, εἰς τὴν δρεινὴν χώραν, ἡ ὁποία δεσπόζει τῆς ἀριστερᾶς ὅχθης τοῦ Τίγρητο ποταμοῦ (τὸ σημερινὸν Κουρδιστάν) κατόπιν οἱ Ἀσσύριοι, λαὸς συγγενῆς πρὸς τοὺς Χαλδαίους.

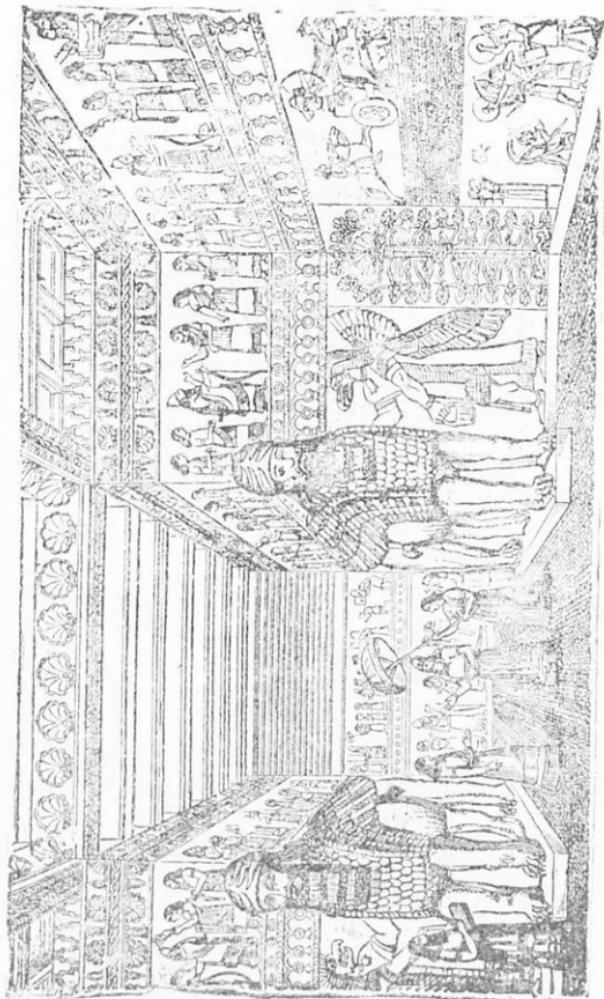

Εἰκ. 42. Εἴσοδος ἀνακτόρου.

Οἱ τελευταῖοι οὖτοι ἔνεκκ τῆς ἀφορίας τοῦ ἐδάφους ἐπροσπάθειον γὰρ ζοῦν εἰς βάρος τῶν γειτόνων των καὶ ἔγιναν λαὸς κατακτητικός, τοῦ ὅποιου ἡ κυριωτέρα ἀσχολία ἦτο ὁ πόλεμος. Κατακύριον τὸν τρόπον ἡ Μεσοποταμία διηγεῖθη εἰς δύο χώρας. Τὸ νότιον μέρος ὠνομάσθη Βαθυλωνία ἐκ τῆς πρωτευούσης του Βαθυλωνίους, τὸ δόρειον Ἀσσυρία. Εἰς τὸν πολιτεισμὸν τῶν Χαλδαίων τέχνη τοῦ πολέμου ἦτο ἔργον τῶν Ἀσσυρίων, αἱ τέχναι τῆς ἔργη τῶν Βαθυλωνίων.

Τὸ πολιτευματικόν των δύο χωρῶν είναι ἡ ἀπολυταρχικὴ βασιλεία. Οἱ δασιλεὺς είναι ἀπόλυτος κύριος τῶν ὑπηκόων τοῦς. Κατ' ἀρχὰς ὥκμασε τὸ κράτος τῆς Βαθυλωνίας, ἐκ τοῦ ὅποιος ἐξηρτάτο καὶ ἡ Ἀσσυρία, ιδίως ἐπὶ δασιλέως **Χαμμουραβί**.

(2000 π. Χ.). Όλης γνωστής είναι η αρχαία απεικόνιση της Ασσυρίας στην οποία διαβάζεται η ιστορία της από την θέση της στην Μεσογειακή θάλασσα μέχρι την Εγύπτο.

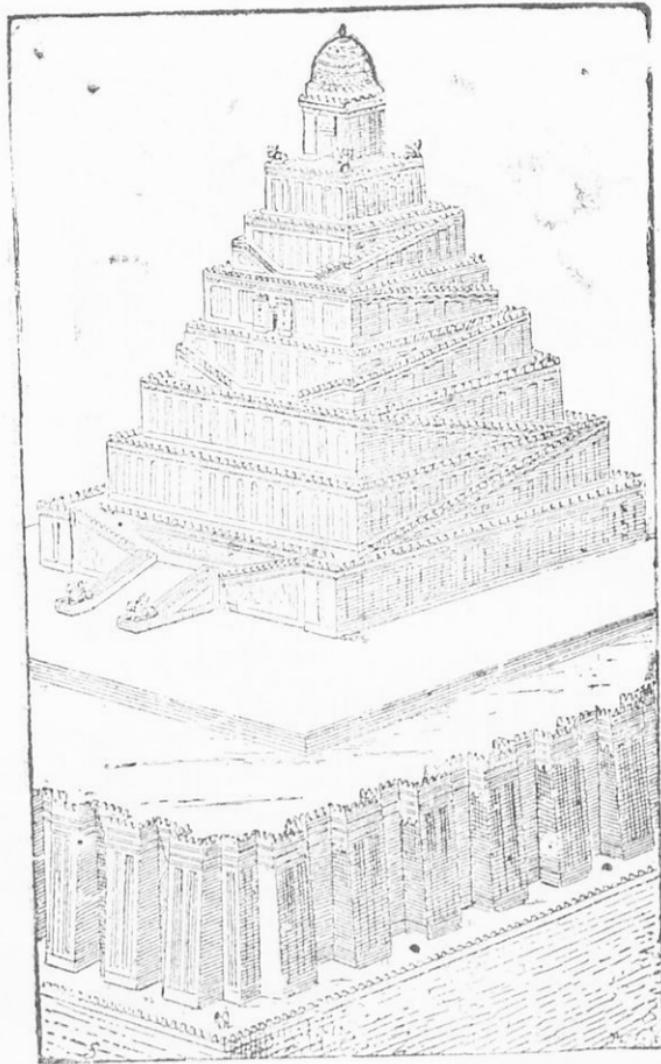

Eiz. 43. Αίθουσα ἀναπτόρου.

Στην αρχαία απεικόνιση της Ασσυρίας την Νίνευη (παραδόσεις Νίνευη και Σεμιράμιδος). Μεγάλοι δὲ έκτιλεις αὐτῆς κατέκτησαν τοὺς θεοὺς αἰδώνος τὴν Φοινίκην, τὴν Παλαιστίνην καὶ τὴν Αιγαίον πετρού.

β' Απὸ τοῦ 700 π. Χ. ἀρχίζει ἡ παρακμὴ τῆς Ἀσσυρίας.⁹ Κατὰ

πρώτον ὁ θαυματεύς τῶν Αἰγυπτίων *Ψαυμίτιχος Α'* ἀπετίναξε
τὸν ἀσσυριακὸν Συρόν. Ἐπειτα (606) οἱ Βαβυλώνιοι ἐπανεστά-

Εἰκ. 44. Ναὸς ἀσσυριακός.

τηρούν καὶ ἐνωμένοι μὲ τοὺς Μῆδους κατέκτησαν τοὺς Ἀσσυρίους
καὶ διεμοιράσαν τὴν χώραν των. Οἱ Μῆδοι ἔλαθον ὅλην τὴν πρὸ^{την}
Α. τοῦ Τίγρητος χώραν. Οἱ Βαβυλώνιοι ἔλαθον ὅλην τὴν Μεσο-
ποταμίαν καὶ τὴν Συρίαν.

Ἐκτοτε ἀκριάζει τὸ νέον Βαθυλωνίακὸν αράτος, τὸ ὅποιον ἐπὶ **Ναβουκοδονόσορος** ἔφθασεν εἰς μεγάλην ἀκρήν. Ἐπ' αὐτοῦ οἱ Βαθυλώνιοι ἐνίκησαν τοὺς Αἴγυπτίους καὶ ὑπέταξαν δῆμην τὴν Συρίαν, τὴν Φαινίκην καὶ τὴν Παλαιστίνην.

Ἡ φρησκεία. Ἡ θρησκεία καὶ τῶν Ἀσσυρίων καὶ τῶν Βαθυλωνίων ἦτο ἡ ἴδια. Ἐπίστευον ὅτι ὁ κόσμος ἦτο γεμάτος ἀπὸ δαιμόνων, οἱ ὅποιοι περιεφέροντο πέριξ τῶν ἀνθρώπων οἷα νὰ τοὺς βλάψουν. Διὸν νὰ ἀποτρέπουν αὐτούς, ἐζήτουν τὴν βοήθειαν τῶν μάγων, οἱ ὅποιοι μὲ μαγικοὺς λόγους εἶχον τὴν δύναμιν νὰ ἐκδιώκουν τοὺς δαιμόνας. Ἐπίστευον προσέτι ὅτι ὑπάρχει ζεῦγος θεῶν, ἄρρηγην (γῆλιος), ὁ ὅποιος ὠνομάζεται ὑπὸ μὲν τῶν Βαθυλωνίων **Βῆλος**, ὑπὸ δὲ τῶν Ἀσσυρίων **Ἄσσονος**, καὶ ἡ θήλεια (σελήνη). Κατωτέρους θεοὺς ἐθεώρουν τὰ ἀστρα. Εἰς τοὺς θεούς των οἱ Χαλδαῖοι ἀνήγειρον ναούς, ἀλγήθη ἀστεροσκοπεῖσαν, ἐκ τῶν ὅποιων οἱ ἵερεις (μάγοι) παρηκολούθουν τὰς κινήσεις τῶν ἀστρών καὶ προέλεγον εἰς τοὺς ἀνθρώπους τὰ μέλλοντα.

Ἡ τέχνη Οἱ Χαλδαῖοι ἔκτιζον τείχη διὰ τὰς πόλεις των, ἰσχυρὰ φρούρια διὰ τοὺς βασιλεῖς καὶ ὑψηλοὺς πύργους διὰ τοὺς θεούς. Εἰς αὐτὰ δὲ παρουσιάζεται ἡ τέχνη των. Ἐπειδὴ εἰς τὴν Βαθυλωνίαν λίθοι δὲν ὑπῆρχον ἔκτιζον μὲ πλίνθους καὶ τὴν παράδοσιν αὐτὴν ἥκολούθησαν καὶ εἰς τὴν Ἀσσυρίαν. Διὰ τοῦτο ἡ ἀρχιτεκτονικὴ των ἦτο ὀγκωδῆς χωρὶς κίονας καὶ αἱ οἰκοδομαὶ των εἶχον σχῆματα γεωμετρικά. Ἔνεκα δὲ τῆς ἐλλείψεως καταλλήλου ἔυλείας διὰ τὴν στέγην, κατεσκεύαζον τὰ κτίρια των καμαρωτὰ μὲ πλίνθους, αἱ ὅποιαι προεξεῖχον διθυμιαῖς.

Τὰ τείχη των εἶχον πάχος μέχρις 25 μέτρων καὶ ἐπροστατεύοντο μὲ τάφρον. Ὁ περίθολος εἶχε σχῆμα ὀρθογωνίου καὶ αἱ δοσὶ τῆς πόλεως ἦσαν παράλληλοι ἢ κάθετοι: ἡ μία πρὸς τὴν ἀλληγ.

Τὰ ἀνάκτορα ἀπετέλουν φρούριον ἰδιαίτερον εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς πόλεως. Εἶχον σχῆμα ὀρθογωνίου καὶ ἀπετελοῦντα ἐξωτερικῶς μὲν ἀπὸ τείχη ὑψηλὰ μὲ πύργους καὶ πύλας μεγαλοπρεπεῖς, ἐσωτερικῶς δὲ ἀπὸ πολλὰς αὐλάς, αἱ ὅποιαι εἶχον γύρω δωμάτια καὶ αἴθουσας θολωτὰς μὲ μεγάλας θύρας καὶ χωρὶς παράθυρα.

Οἱ ναοὶ ἦσαν πύργοι μὲ ἑπτὰ πατώματα ἀφιερωμένα εἰς

τούς 7 πλανήτας. Τὸ τελευταῖον πάτωμα γῆτο δὲ γαδὸς τοῦ θεοῦ σκεπασμένος μὲν τρούλλον ἐπίγρυσον. Τὸ ὄψος του ἔφθανε τὰ 100 μέτρα.

Ἐνεκα τῆς μεγάλης χρήσεως τῆς πλίνθου εἰς τὰς οἰκοδομὰς εἶχεν ἀναπτυχθῆ πολὺ δὲ κεραμευτική. Κατεσκεύαζον πλίνθους ὅμας, ψημένας καὶ σμαλτωμένας. Ἐπίσης γῆτο ἀνεπτυγμένη καὶ διηθέτον μόνον μαλακὸν λίθον, ἐσκελίζον διὰ τὴν διακόσμησιν τῶν μνημείων των καλοσιειάς ἀγάλματα καὶ ἀνάγλυφα. Τὰ ἀγάλματα παρίστανον πτερωτούς ταύρους, δαίμονας καὶ βασιλεῖς. Τὰ ἀνάγλυφα σκηνὰς ἐκ τοῦ δίου τῶν θαυμάτων, τελετὰς θρησκευτικάς, ἐπεισόδια τοῦ πολέμου καὶ τοῦ κυνηγίου.

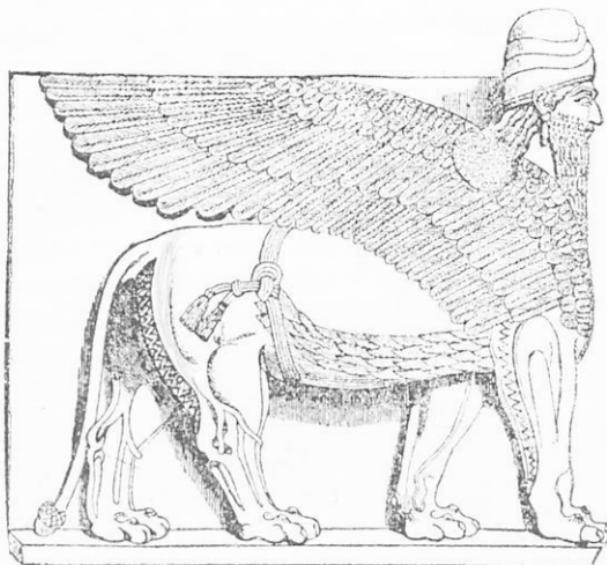
Η ἐπιστήμη Οἱ ιερεῖς τῶν Χαλδαίων παρετήρουν τὰ ἄστρα διὰ νὰ προβλέπουν τὰ μέλλοντα. Ἐνεκα τούτου ἀνεπιυξαν τὴν ἀστρονομίαν καὶ τὴν μαθηματικήν ἐπιστήμην. καὶ εἰς αὐτὰς ἔγιναν διδάσκαλοι ὅλων τῶν δυτικῶν ἔθνων Διέκρινον τοὺς πλανήτες ἀπὸ τοὺς ἀπλανεῖς ἀστέρας. Υπελόγισαν τὰς ἐκλείψεις τοῦ ἥλιου καὶ τῆς σελήνης καὶ ἐφεῦρον τὸ ἥλιαικὸν ὡρολόγιον. Ἐφεῦρον τὰ μέτρα τοῦ χρόνου, τοῦ μήνους καὶ τοῦ θάρρους. Διέγρουν τὸ ἔτος εἰς μῆνας, ἡμέρας, ὥρας, πρώτα λεπτὰ καὶ δεύτερα, τὴν ἑβδομάδα εἰς ἑπτὰ ἡμέρας, τὸν κύκλον εἰς μοίρας, πρώτα λεπτὰ καὶ δεύτερα.

Η γραφὴ τῶν Χαλδαίων είναι γῆ λεγομένη σφηνοειδής. Πλαγίθη καὶ αὐτή, ὅπως καὶ γῆ τῶν Αἰγυπτίων, ἐξ εἰκόνων. Ἄλλὰ τὰ σημεῖα αὐτῆς παρεμορφώθησαν καὶ ἔλαθον σχῆμα σφρηνῶν, ἐπειδὴ ὡς γραφικὴν ὅλην μετεγειρίζοντα τὸν μαλακὸν πηλὸν τῶν πλίνθων, τὰς δποίας ἐπειτα ἔψηγον.

8. Οἱ Φοίνικες.

Η κώρα. Φοίνικη λέγεται γῆ στενὴ λωρίς μεταξὺ τῆς Ήπειροῦ τῆς Συρίας καὶ τῆς ὑψηλῆς δρασειρᾶς τοῦ Λιβάνου. Κατὰ μῆκος τῆς ὁραχώδους αὐτῆς ἀκτῆς ἀκρωτήρια καὶ νῆσοι σχηματίζουν φυσικοὺς λιμένας. Εἰς τούτους οἱ Φοίνικες εἶχον έδρασιν τὰς πόλεις των. **Η Τύρος** καὶ γῆ "Αρχός γῆσαν κτισμένης ἐπὶ μικρῶν νήσων. Αἱ ἄλλαι, Βγρυπτός, Σιδών αλπ., εὑρίσκοντο ἐπὶ τῆς ὑπερέου. Τὸ ἄγονον τῆς χώρας, γῆ θέσις αὐτῆς καὶ γῆ ἄρθρονος ξυλείας τῶν πλησίον ὄρέων ἔκχιμαν τοὺς Φοίνικας Ηλκασσινοὺς καὶ ἐμπόρους.

Οι κάτοικοι. Οι Φοίνικες γέραν λαδὸς σημιτικῆς φυλῆς, γῆλθον δὲ εἰς τὴν γύρων τῶν ἐκ τῆς Μεσοποταμίας καὶ θρησκείαν εἶχον δόμοίκιν μὲ τὴν τῶν Χαλδαίων. Οἱ Φοίνικες δὲν ἀπετέλεσαν ποτὲ ἔν κράτος. Κάθε πόλις γέτο ἀνεξάρτητος. Διὰ τὰς κοινὰς ὑποθέσεις ὅμως ἔστελλον ἀτιπροσώπους, κατ' ἀρχὰς μὲν εἰς τὴν Σιδῶνα, ἀπὸ δὲ τοῦ 13ου αἰώνος εἰς τὴν Τύρον. Οἱ Φοίνικες ἐπίσης δὲν γέραν λαδὸς πολεμικός. Διὰ τοῦτο ὑπετάχθησαν κατὰ

Εἰκ. 45. Πτερωτὸς ταῦρος.

σειρὰν εἰς τοὺς κατακτητὰς Αἴγυπτίους, Ασσυρίους, Βαζυλωνίους, Πέρσας.

Ἡ ναυσιπλοῖα καὶ τὸ ἐμπόριον τῶν Φοίνικων. Οἱ Φοίνικες ἀν καὶ γέραν πολὺ μικρὸς λαδὸς, διεδραμάτισαν εἰς τὴν ἴστοριαν τῆς ἀρχαιότητος πολὺ σπουδαῖον πρόσωπον. Ἰδικόν των πολιτισμὸν δὲν ἀνέπτυξαν, ἀλλὰ ὡς ναυτικοὶ καὶ ἐμποροὶ συνετέλεσαν πολὺ εἰς τὴν διάδοσιν τοῦ πολιτισμοῦ τῶν Αἴγυπτίων καὶ τῶν Χαλδαίων.

Οιδηγούμενοι ἀπὸ τὸν πολιτικὸν ἀστέρα ἐταξίδευον εἰς τὴν Μεσόγειον καὶ ἀγοράζοντες ἀπὸ κάθε λαὸν τὰ ἐμπορεύματά του ἐπόλεσσον εἰς αὐτὸν τὰ τῶν ἀλλών χωρῶν. Ηροσέτι δὲ ἐτέλειων

Χωραφᾶ· Σακελλαρίου. Ιστορία Α' Γεμν. ἔκδ. 8η 1937.

3

νὰ ὑπερβαίνουν τὸ στενὸν τοῦ Γιθραλτάρ καὶ διὰ τοῦ ὄχεανου νὰ φθάνουν μέχρι τῶν ἀκτῶν τῆς Ἀγγλίας, διὸ νὰ ἀναζητοῦν κασσίτερον. Λέγεται προσέτι ὅτι οἱ Φοινίκες περιέπλευσαν καὶ τὴν Ἀφρικήν.

Αἱ ἀποικίαι τῶν Φοινίκων. Εἰς τὰς χώρας, εἰς τὰς ὁποίας ἐμπορεύοντο οἱ Φοινίκες ἵδρυσον ἐμπορικὰ πρακτορεῖα. Ταῦτα ἥσαν θέσεις ὡχυρωμέναι πλησίον φυσικοῦ τινος λιμένος μὲ μερικὰς κατοικίας καὶ ἀποθήκας. Ἐκεῖ ἀπεδίδαζον τὰ ἐμπορεύματά των, συνήθως ὑφάσματα, πήλινα σκεύη, κοσμήματα, εἰδῶλα. Οἱ ἐντόπιοι ἔφερον τὰ προϊόντα των καὶ ἐγίνετο ἡ ἀνταλλαγή.

Συχνὰ πέριξ τῶν φοινικικῶν οἰκοδομημάτων ἔκτιζον καὶ οἱ ἐντόπιοι τὰς καλύδας των καὶ οὕτως ἡ ἀγορά ἐγίνετο πόλις. Τοιαῦται φοινικαὶ ἀποικίαι είχον ἵδρυθη πολλαὶ ἀνὰ τὴν δυτικὴν Μεσόγειον, εἰς τὴν Σικελίαν, τὴν Ἀφρικήν, τὴν Μάλταν, τὴν Σαρδηνίαν καὶ τὴν Ισπανίαν. Ἐκ τούτων ἴσχυροτέρα ἔγινεν ἡ *Καρχηδόν*, ἡ ἀποίκη ἡτο ἐπὶ τῆς θορείας παραλίας τῆς Ἀφρικῆς, ἀπέναντι τῆς Σικελίας.

Οἱ Φοινίκες μὲ τὰ ἐμπορικὰ πρακτορεῖα καὶ τὰς ἀποικίας των ἔκαμψαν νὰ προσδεύσῃ δι πολιτισμὸς τῶν χωρῶν, εἰς τὰς ὁποίας ἐγκατεστάθησαν. Οἱ βάρδαροι τῆς Δύσεως ἐδέχοντο τὰ ὑφάσματα, τὰ κοσμήματα, τὰ ἐργαλεῖα τῶν λαῶν τῆς Ἀνατολῆς καὶ ἐμάνθανον νὰ μιμοῦνται αὐτά.

Εἰκ. 46. "Αγαλμα Ἀσσυρίου βασιλέως.

Ἡ φοινικικὴ γραφή. Οἱ φοινικὸς ἀλφάρητος παρήχθη ἐκ τοῦ αἰγυπτιακοῦ ἢ ἐκ τοῦ κρητικοῦ.

Τοῦτον δὲ παρέλαθον κατόπιν αὐτόν. Ήπαρὰ τῶν Ἑλλήνων δὲ τῆς κάτω Ἰταλίας παρέλαθον τὸν ἀλφάρητον οἱ κάτοικοι τῆς Ἰταλίας καὶ ἐδημιούργησαν ἐξ

αύτοῦ τὸν λατινικὸν ἀλφάργητον. Οὕτως ὁ φοινικικὸς ἀλφάργητος ἔγινε τὸ δρμητήριον τῆς γραφῆς ὅλων τῶν πολιτισμένων λαῶν.

4. Οἱ μικρασιατικοὶ λαοὶ

Εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν πρὸ τοῦ τρισχιλιούτου ἔτους π. Χ. κατήκουν λαοὶ τῆς καυκασίας φυλῆς (ἀνατολικῶν Πισίδiori, Λυκαόνιοι, Κιλικες, Ποσειροὶ, Καππαδόκαι, Χετῖται· δυτικῶν Λυδοὶ, Κάρες, Αἴγιοι), οἱ ὄποιοι δὲν ἀνῆκον σύτε εἰς τὴν ἀρίαν σύτε εἰς τὴν σημιτικὴν οἰκογένειαν. Οἱ λαοὶ δὲ σύτοι καὶ ιδίως οἱ δυτικοὶ φαίνεται· διτι πολὺ ἐνωρίες ἐτράπησαν πρὸς δυσμὰς καὶ ἐγκατεστάθησαν εἰς τὰς νήσους τοῦ Αιγαίου, εἰς τὴν Κρήτην καὶ εἰς τὴν Ἰπειρωτικὴν Ἑλλάδα.

Ἐκ τῶν μικρασιατικῶν λαῶν κατὰ τὸν 16ον αἰώνα π.Χ. ἐπρόκαφαν πολὺ οἱ Νετίται.

Οἱ Χετῖται ὥρισαν κρίτος ἴσχυρὸν μὲ πρωτεύουσαν τὴν Χεταν ἐπὶ τοῦ "Αλυσος ποταμοῦ (πλησίον εἰς τὸ χωρίον Μπογάζκοι). Κατόπιν δὲ ἔξετεναν τὸ κράτος των ὅχι μόνον εἰς Μ. Ἀσίαν, ἀλλὰ καὶ πέραν τοῦ Ταύρου εἰς τὴν Συρίαν καὶ ἔγιναν ἐπικίνδυνοι εἰς τοὺς Αἴγυπτίους καὶ εἰς τοὺς Ἀσσυρίους. Εἰς τοὺς Χετίτας δὲ δρεῖλεται ἡ ἔξασθένησις καὶ τῶν δύο μεγάλων τούτων κρατῶν. Ἡλθον δὲ οἱ Νετίται εἰς σχέσεις καὶ μὲ τοὺς Ἀχαιούς, οἱ δροῦσι τότε εὑρίσκονται εἰς τὴν ἀκμήν των. Τὸ χετιτικὸν δῆμος τοῦτο κράτος δὲν διετηρήθη πολὺ.

"Αριοί (Φρεγίγες καὶ Βιθυνοί) ἐκ Θράκης πιεσθέντες ἀπὸ τοὺς Θράκους, οἱ δροῦσι ηλθον ἐξ Ἰλλυρίας, διεπέρασκον εἰς Μ. Ἀσίαν καὶ ἐγκατεστάθησαν εἰς τὴν Φρυγίαν καὶ τὴν Βιθυνίαν (τότε φαίνεται· διτι κατεστράψῃ καὶ ἡ ὁμηρικὴ Τροία). Τὸ χετιτικὸν κράτος τίτε κατελύθη, οἱ δὲ μικρασιατικοὶ λαοὶ ἐτράπησαν πρὸς Ν., ἐσταμάτησαν δῆμος εἰς τὴν Συρίαν, διότι ἐνικήθησαν διὸ τῶν Αἴγυπτίων,

"Αργότερα, τὸν 8ον αἰώνα, Κιμμέριοι ἐκ Κριμαίας εἰσέβαλον εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν. Καταπολέμησαν τοὺς Ἀρμενίους, διέπεισαν τοὺς Φρύγας, κατόπιν δὲ ἐπετέθησαν κατὰ τοῦ βασιλείου τῶν Λυδῶν, τὸ δροῖον εἰχε σχηματισθῆ παρὰ τὸν "Αλυν. Καὶ ἐνίκησαν μὲν τὸν θασιλέα αὐτοῦ Γύγγην, διὸ τῶν διαδέχων δῆμος αὐτοῦ ἐνικήθησαν. Εκτοτε τὸ θασίλειον τῶν Λυδῶν μὲ πρωτεύουσαν τὰς Σάρδεις (7ος αἰών) ἔγινε πολὺ ἴσχυρόν. Ἐξετάθη ἀπὸ τοῦ "Αλυν

μέχρι τοῦ Ἑλλησπόντου. Κατόπιν δὲ ὁ θαυματεὺς αὐτοῦ *Κροῖσος*, περίφημος εἰς τοὺς Ἐλληνας· διὰ τὸν μέγαν πλοῦτόν του, συνεπλήρωσε τὴν κατάκτησιν τῶν εἰς τὰ παράλια τῆς Μ. Ἀσίας ἐλληνικῶν ἀποικιῶν, ἢ ὅποια εἶχεν ἀρχίσει ἀπὸ τῶν προκατόχων του. Τὸ λυδικὸν κράτος καὶ αὐτὸν τὸν τρόπον ἀπέκτησε καὶ ἔξοδον πρὸς τὸ Αἴγαλον.

5. Οἱ Μῆδοι καὶ οἱ Πέρσαι.

Ἡ χώρα. Μεταξὺ τοῦ Τίγρητος καὶ τοῦ Ἰνδοῦ, τῆς Κασπίας θαλάσσης καὶ τοῦ Ηερσικοῦ κόλπου ἔκτείνεται ἡ χώρα τοῦ Ήράν. Ύψηλὰ ὅρη περιβάλλουν αὐτήν, τὸ δὲ κλιμάκιον εἰναι τραχύ, κυνοτικὸν τὸ θέρος καὶ παγερὸν τὸν χειμῶνα. Τὴν χώραν αὐτὴν ἀπὸ τῶν παλαιοτάτων χρόνων κατώκουν φυλαὶ ἀριαναῖ. Ἐκ τῶν φυλῶν τούτων δύο ἔγιναν διοικασταί, οἱ Μῆδοι πρὸς δυσμάς καὶ οἱ Ηέρσαι πρὸς ἀνατολάς.

Οἱ Μῆδοι. Ἡ Μηδία γῆτο διηγημένη, εἰς κώμας, αἱ ὅποιαι εἶχον κάθε μία τὸν ἥγειρόν της. Ἐκ τούτων εἰς, ὁ Δηϊόκης, τὸν τοῦ αἰῶνα κατώρθωσε νὰ συνενώσῃ ὅλας τὰς κώμας καὶ νὰ ἀποτιγάξῃ τὸν ζυγὸν τῶν Ἀσσυρίων, εἰς τοὺς ὅποιους ἡ Μηδία εἶχεν διποταχθῆ. Ὁ Δηϊόκης ἔκτισε τὴν πόλιν Ἐκδάτανα καὶ ἔκαμψεν αὐτὴν πρωτεύουσαν τοῦ νέου κράτους τῆς Μηδίας.

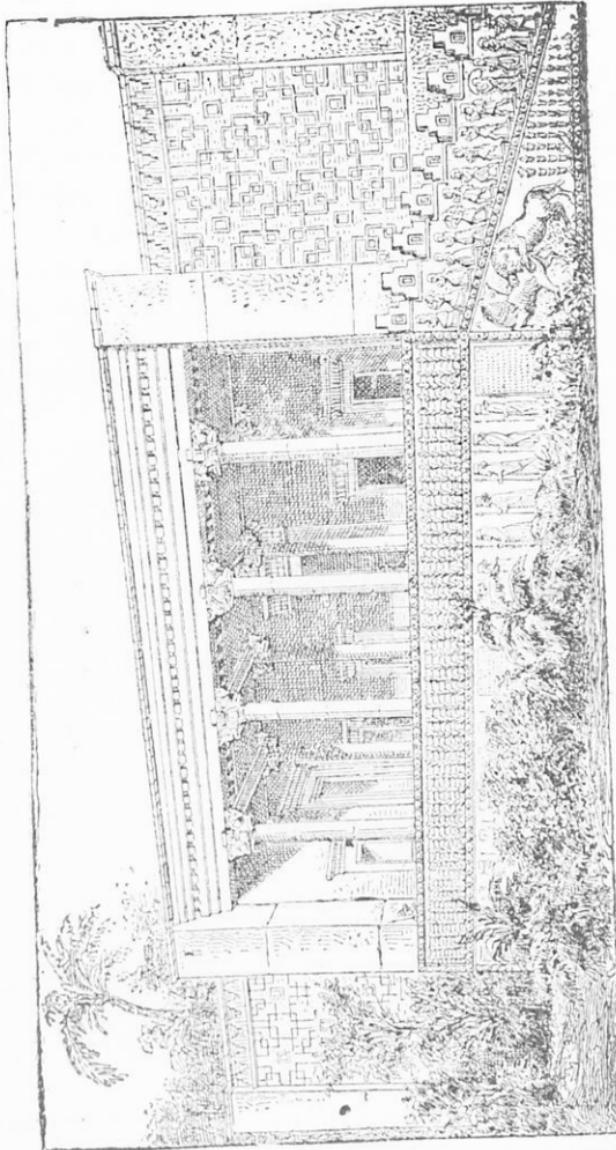
Ο διάδοχος αὐτοῦ Φραστρης ὑπέταξε τοὺς Ηέρσας ἀλλὰ ἐνικήθη ὑπὸ τῶν Ἀσσυρίων. Ὁ υἱὸς ὅμως αὐτοῦ *Κυαξάρης* (625—584) συνεμάχησε μὲ τοὺς Βαρβυλωνίους καὶ οὕτω Μῆδοι καὶ Βαρβυλώνιοι κατώρθωσαν κατόπιν μακρῶν ἀγώνων, νὰ νικήσουν τοὺς Ἀσσυρίους καὶ νὰ διαμελίσουν τὸ κράτος των.

Μετὰ τὰς ἐπιτυχίας των ὅμως αὐταὶ οἱ Μῆδοι παρεδέθησαν εἰς τὴν μαλαθακότητα καὶ τὴν τρυφὴν καὶ διὰ τοῦτο διετάχθησαν εἰς τοὺς Ηέρσας (550).

Οἱ Πέρσαι. Ἡ Ηερσίς γῆτο χώρα δρεινὴ καὶ τραχεῖα, ΒΔ. τοῦ Ηερσικοῦ κόλπου. Οἱ κάτοικοι αὐτῆς γῆται ἀφελεῖς κατὰ τὸν βίον καὶ ἴσχυροι κατὰ τὰ σώματα καὶ διηροῦντο εἰς φυλάς. Ἐκ τῶν φυλῶν τούτων ἐπισγμοτάτη γῆτο ἡ τῶν Πασχργαδῶν. Εἰς ταύτην δὲ ἀνήκειν ὁ *Κῦρος*, ὁ ὅποιος ἀνέδειξε τὸ μικρὸν τοῦτο κράτος κυρίαρχον ὅλης τῆς Ασίας.

Ο Κῦρος, ἀφ' οὗ ἔγινε θαυματεὺς τῷ 558, ἀπετίναξε τὸν

Ζυγὸν τῷ Μάδων, εἰσένεκεν εἰς τὴν Μηδίαν καὶ ἐκυρίευσεν αὐτὴν (550). Ἀμέσως ἔπειτα ἐπῆλθε κατὰ τῶν Λυδῶν. Οἱ Κῦροις γυνήσας τοὺς Λυδούς, τὴν μὲν Λυδίαν ἐκυρίευσε, τὸν δὲ

Ez. 47. Ἀνάποδα τοῦ Διογέου.

εαυτέλεα αὐτῆς Κροῖσον συνέλαβεν αἰχμάλωτον. Μὲ τὸ χρήτος τῶν Λυδῶν περιγέλθον εἰς χεῖρας τῶν Περσῶν καὶ αἱ ἐλληνικαὶ ἀποικίαι τῆς μικρᾶς Ἀσίας.

Μετά ταῦτα ὁ Κύρος κατέκτησε τὴν Βαζούλωνίαν (540) καὶ ἔπειτα ἐξεστράτευσε κατὰ τὸν Σκυθῶν. Κατὰ τὴν ἐκστρατείαν ὅμως αὐτὴν ἀπέθανε τῷ 529.

Ἐπὶ τοῦ εἰοῦ καὶ διαδόχου αὐτοῦ *Καμβύσου* ὑπετάχθησαν εἰς τὸν Πέρσας ἢ Αἴγυπτος καὶ αἱ Ἑλληνικαὶ ἀποικίαι τῆς βορείας παραλίας τῆς Ἀφρικῆς (525).

Εἰκ. 48. Κιονόκρανα Περοεπόλεως-

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Καμβύσου κατέλαβε τὴν βασιλείαν ὁ Μῆδος Σμέρδις. Ἐπειδὴ ἐπιφανεῖς Πέρσαι ἔκαμψαν συνωμοσίαν, ἐδολοφόνησαν τὸν Σμέρδιν καὶ ἀνηγόρευσαν θαυμάτεα τὴν Δαρεῖον, τὸν υἱὸν τοῦ Γαστρίσπους (521).

Οἱ Δαρεῖοι, ἀφ' οὗ ἔγινε θαυμάτευς, πρῶτον διωργάνωσε τὸ ἀχανὲς κράτος του. Διῆγρεσεν αὐτὸς εἰς σκτραπεῖς καὶ ὕρισε τοὺς φόρους τοὺς δποίους ὥφειλεν ἐκάπτη γὰ πληρώνη. Ἐπειτα μιμούμενος τοὺς προκατόχους του ἐπεχειρήσε νὰ ἐπεκτείνῃ τὸ κράτος του καὶ ἐξεστράτευσε κατὰ τὸν Σκυθῶν (513). Καὶ ἡ

μὲν ἐκστρατεία κατὰ τῶν Σκυθῶν ἀπέτυχε, ὁ στρατηγὸς ὅμως αὐτοῦ Μεγάδαξ, ὑπέταξεν ὅλην τὴν Θράκην, τὸν δὲ βασιλέα τῶν Μακεδόνων Ἀμύνταν ἔκαμε φόρου ὑποτελῆ. Ἐπειτα κατέστειλε τὴν ἐπανάστασιν τῶν Ιώνων καὶ ἔκαμε τὴν ἐκστρατείαν κατὰ τῆς Ἑλλάδος.

Ἡ Θρησκεία Οἱ Ἰράνιοι ἐπίστευον, ὅτι τὸν κόσμον ἐδημιούργησεν ὁ Ὡρομάσδης, ὁ Ήεδς τοῦ φωτὸς καὶ τοῦ ἀγαθοῦ. Ἐπίστευον ὅμως ὅτι ὑπάρχει καὶ θεὸς τοῦ κακοῦ, ὁ Ἄριμάν. Μεταξὺ τῶν δύο τούτων θεῶν γίνεται διαφορής ἀγών. Ὁ ἀνθρωπος ὅφείλει εἰς τὸν ἄγῶνα αὐτὸν νὰ δογμῇ τὸν θεὸν τοῦ ἀγαθοῦ μὲ τὸ υὰ κάλυψῃ τὸ ἀγαθὸν καὶ νὰ λέγῃ τὴν ἀλήθειαν. Ἐπίστευον δέ, ὅτι ὁ Ὡρομάσδης ἐκδηλοῦται ὅπο τὴν μορφὴν τοῦ πυρὸς καὶ τοῦ ἥλιου καὶ ἐλάτρευον αὐτὸν εἰς τὸ ὅπαθλον, ἐπὶ τῶν ὅρέων καὶ πρὸ τοῦ πυρὸς τῆς ἐστίας, πρὸς τιμήν του δὲ ἀπύγγελλον ὅμονος καὶ ἐθυτίαζον τῷ.

Ἡ τέχνη Οἱ Ἰράνιοι δὲν ἐδημιούργησαν τέχνην μὲ ἐθνικὸν χαρακτῆρα. Ἐδανείσθησαν αὐτὴν παρὰ τῶν Καλδαιῶν, τῶν Αἰγυπτίων καὶ τῶν Ἑλλήνων. Ναοὺς δὲν ἐπέτρεπεν ἡ θρησκεία των νὰ κτίσουν. Ἡ τέχνη των λοιπὸν φαίνεται εἰς τὰ ἀνάκτορα. Ταῦτα ωμοίαζον μὲ αἰγυπτιακούς ναοὺς καὶ ἀπετελοῦντο ἀπὸ πολλὰς αἰθουσαῖς, αἱ ὅποιαι ἐστιγρίζοντα ἐπὶ κιόνων. Οἱ κίονες των μὲ κωνικὰς δόσεις καὶ τὰ κιονόκρανα, τὰ στολισμένα μὲ κεφαλὰς ταύρων, ἔχουν πολλὴν γέρον.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β

Η ΕΛΛΑΣ

Ἐλλὰς είναι ἡ Ἑλληνικὴ χερσόνησος μὲ τὰς ἐκατέρωθεν αὐτῆς γῆρους.

Ἡ Ἑλληνικὴ χερσόνησος είναι γύρωχ ὅρεινή. Ἀπὸ τοῦ Σκάρδου καὶ τῆς σειρᾶς τῶν συνεχῶν διακλαδώσεων αὐτοῦ ἀποσχίζεται ἡ Ηίδος, ἡ ὄποια μὲ διάφορα διάμετρα κατέρχεται μέχρι τοῦ Κορινθίακου κόλπου.

Ἀνατολικῶς τῆς Ηίδου πρὸς Β. ἔκτείνεται ἡ *Μακεδονία*.

Ἡ Μακεδονία, ἔκτης μικροῦ μέρους ἀνοικτοῦ πρὸς τὴν θάλασσαν, περιβάλλεται ἀπὸ ὅρη, τῶν ὄποιων αἱ διακλαδώσεις διασχίζουν αὐτήν. Σχηματίζονται κατ' αὐτὸν τὸν τρέπον ἀρκεταὶ καὶ μεγάλαι πεδιάδες, τας ὄποις ποτίζουν τρεῖς μεγάλοι ποταμοί, ὁ Ἀλιάκμον, ὁ Ἄξιος καὶ ὁ Στρυμόν.

Πρὸς Ν. τῆς Μακεδονίας ἀπλώνεται ἡ *Θεσσαλία*. Αὗτη ἀποτελεῖ πεδιάδα, ἡ ὄποια περιβάλλεται βαρείως ὑπὸ τοῦ Ὁλύμπου, Α. ὑπὸ τῆς Ὀσσαίς καὶ τοῦ Ηγείου, Ν. ὑπὸ τῆς Ὅθρους καὶ τῆς Οἴτης καὶ Δ. ὑπὸ τῆς Ηίδου. Διαρρέεται δὲ ὑπὸ τοῦ Ηγείου ποταμοῦ καὶ είναι καταλληλοτάτη διὰ γεωργίαν καὶ ἐποτροφίαν.

Τὸ πρὸς Ν. τῆς Θεσσαλίας μέρος τῆς ἡπειρωτικῆς Ἑλλάδος χωρίζεται εἰς τρίμικτα ὑπὸ τοῦ Ηεραπετσοῦ, Ἑλικώνος, Κιθαιρώνος καὶ Πάρνηθος καὶ ἀποτελεῖ τὴν *Δοκείδα*, Δωρεᾶ, Φωκίδα, Βοιωτίαν. Η Βοιωτία ποτίζεται ὑπὸ τοῦ ποταμοῦ Ἀσωποῦ καὶ τῆς λίμνης Κωπαΐδος καὶ διακρίνεται διὰ τὰς εὐφύρους πεδιάδας.

Δυτικῶς τῆς Ηίδου είναι ἡ *Αιτωλία* καὶ ἡ *Ακαρνανία*. Αἱ ὅρειναὶ αὐταὶ γύρωκει είναι ἀποκλεισμέναι διὰ δύφηλον καὶ δυσιράτων ὅρεων ἀπὸ τὴν λοιπὴν ἡπειρου.

Τὴν ἡπειρωτικὴν Ἑλλάδα πρὸς τὸ νοτιοανατολικὸν μέρος τερματίζει ἡ *Αττικὴ*, ἡ ὄποια χωρίζεται ἀπὸ τῆς Βοιωτίας διὰ τοῦ Κιθαιρώνος καὶ τῆς διασάρδους Πάρνηθος, κατατέμνεται δὲ ὑπὸ τῷ διακλαδώσεων αὐτῷ, τοῦ πλουσίου εἰς μάρμαρον Πεντελικοῦ, τοῦ μελισσοτρόφου Γύμηττοῦ καὶ τοῦ πλουσίου εἰς ἄργυρον καὶ ἄλλα μέταλλα Λαυρείου. Η ἀνυδρος καὶ λεπτόγειος Ἀττικὴ δὲν ἔτο μὲν κατάλληλος διὰ νὰ γεωργηθῇ,

ἀπεζημιώνετο ὅμως μὲ τὴν ἔυλείαν τῶν ὀκτὼν τῆς, μὲ τὰ μάρ-
μαρα τοῦ Ηεντελίκου, μὲ τὰ μεταλλεύματα τοῦ Λαυρείου καὶ μὲ
τὰς ἀφθόνους ἐλαῖas καὶ συκᾶς, αἱ δποίαι δύνανται νὰ εὐδοκιμή-
σουν εἰς τὸ ἄγονον ἔδαφός της.

Διὰ τοῦ ισθμοῦ τῆς Κορίνθου συνέεται μὲ τὴν ἡπειρωτι-
κὴν Ἑλλάδα ἡ χερσόνησος τῆς Πελοποννήσου. Τὸ κέντρον
αὐτῆς καταλαμβάνεται ἀπὸ τὸ κτηνοτρόφον δύπεδον τῆς
Ἀρκαδίας. Ἀπὸ τούτου ἀναχωροῦν ὁροσειραι, αἱ δποίαι
περικλείουν μὲν τὴν Ἀρκαδίαν, ἐκτείνονται δὲ εἰς ὅλας τὰς
χώρας τῆς Ηελοποννήσου. Ἐκ Β. ἐκφύεται ἡ Κυλλήνη, τὰ
Ἀρσάνια καὶ τὸ Ηεράνιον, ἐκ Ν. ὁ Πάρνων καὶ ὁ Ταῦγετος
καὶ ἐκ Δ. τὸ Λύκαιον καὶ τὰ Νόρμια. Καὶ πρὸς Β. μὲν ἐκτείνε-
ται ἡ Ἀχαΐα. Αὕτη τέμνεται ἀπὸ τὸ ὄρος Παναχαϊκὸν καὶ
σχηματίζεται διαδοχικὰς μικρὰς κοιλάδας, αἱ δποίαι διαρρέονται
ὑπὸ χειμάρρων, καὶ παράγουν οἰνον, ἔλαιαν καὶ σίτον. Πρὸς
Α. δὲ σχηματίζεται ἡ Ἀργολικὴ χερσόνησος. Αὕτη περιλαμβά-
νει τὴν Σικουωνίαν, τὴν χώραν τῶν σικουῶν, τῆς δποίας τὰ μὲν
ὅρη εἶνε πλούσια εἰς ἔυλείαν, αἱ δὲ πεδιάδες παράγουν σίτον,
ἔλαιον καὶ δστρια, τὴν Φλιασίαν, τῆς δποίας ἡ ὅπο δουνγῶν
περιβαλλομένη κοιλάς παράγει οἰνον, τὴν Κορινθίαν, πλου-
σίαν εἰς ἀμπέλους, τὴν πολύδιψον Ἀργολίδα, τῆς δποίας μό-
νον εὐφορον μέρος εἶναι ἡ μέχρι τοῦ μυχοῦ τοῦ Ἀργολικοῦ κόλ-
που ἐκτεινομένη πεδιάς.

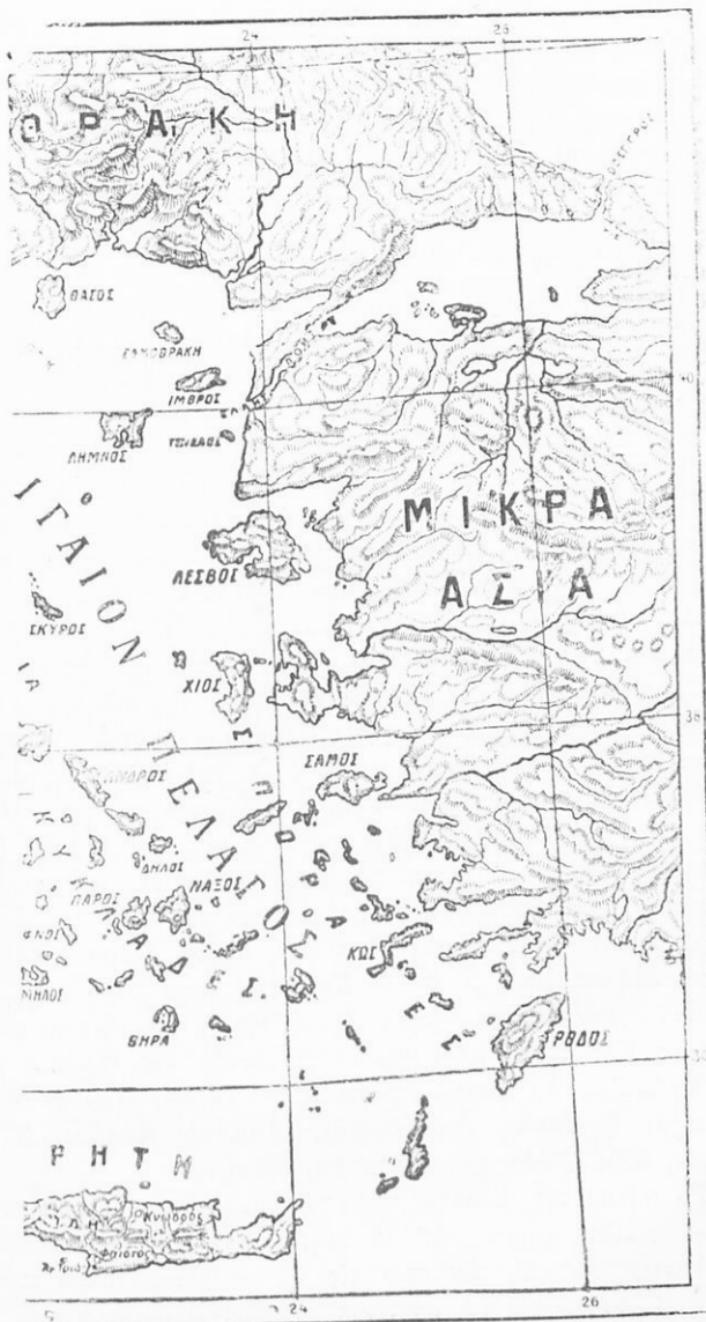
Πρὸς Ν. δὲ μειακὸν τὸ δυτικόν Πάρνωνας καὶ τοῦ πλου-
σίου εἰς βροκῆς καὶ θηράματα Ταῦγέτου ἐκτείνεται ἡ δρεινὴ
Λακωνία μὲ ἐκτεταμένην ἐν τούτοις πεδιάδα δημοσία διαρρέεται
ὑπὸ τοῦ ποταμοῦ Εὔρωτα. Πρὸς Δ. τῆς Λακωνίας εἶναι ἡ
εὐφορωτάτη Μεσσηνία, ἡ δημοσία διαρρέεται ὑπὸ τοῦ Ηαμίσου
Τέλος πρὸς Δ. τῆς Ἀρκαδίας κείται ἡ Ἡλεία, τῆς δημοσίας τὸ
ἔδαφος εἶναι σχηματισμένον κατὰ μέγα μέρος ἐκ τῶν προσγά-
σεων τοῦ Ἀλφειοῦ καὶ τοῦ Ηηνειοῦ καὶ εἶναι καταληγάστατον
διὰ τὴν καλλιέργειαν τῆς ἀμπέλου.

Οὕτως ζῇ ἡ Ἑλληνικὴ χερσόνησος εἶναι γεμάτη ἀπὸ ὅρη.
Τὰ ὅρη δὲ ταῦτα κατὰ τοιοῦτον τρόπον διατίταυρώνονται μεταξύ
των, ὥστε νὰ σχηματίζουν καὶ ἀρκετὰ λεκανοπέδια καὶ κοιλάδας,
αἱ δημοσίαι ἡ περικλείονται ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη δι' ὅρεών ἡ ἀφήνουν
μικρὸν μόνον μέρος ἀνοικτὸν πρὸς τὴν Ήλλασσαν.

Οὐσιώδης ἐπίσης χαρακτήρ τῆς Ἑλληνικῆς χερσονήσου εἶναι

Εικ. 49. Η

*Ελλάς.

τὸ πολυσχιδὲς τῶν ἀκτῶν αὐτῆς, ιδίως δὲ πρὸς Α. καὶ μάλιστα καθόσον προγωροῦμεν πρὸς Ν. Εἰς τὴν Μακεδονίαν διὰ τριῶν γλωσσῶν προσχωρεῖ εἰς τὸ Αιγαῖον ἡ Χαλκιδικὴ χερσόνησος καὶ σχηματίζει τοὺς κόλπους Στρυμονικόν, Τορωναῖον, Σιγγυτικὸν καὶ Θερμαϊκόν. Ἀνατολικώτερον ἡ Θράκη σχηματίζει τὴν μικρὰν εἰς τὴν θάλασσαν προεέχουσαν θρακικὴν χερσόνησον. Ἀλλὰ πρὸς Ν. ἡ ἀνατολικὴ ἀκτὴ ποικίλλει πάρα πολὺ διὰ τοὺς πολλοὺς κόλπους τῆς, Παγασιτικόν, Μαλιακόν, Εὐβοϊκόν, Σαρωνικόν, καὶ μάλιστα εἰς τὴν Ηελιοπόννυσσον, ὅπου σχηματίζονται οἱ κόλποι Ἄργολικός, Λακωνικός, Μεσσηνιακός, Κυπαρισσιακός. Τούναντίον ἐκ Δ. σχηματίζει ὀλίγους κόλπους. Κορινθιακόν, Ἀμβρακικόν, τοῦ Αστλῶνος, κατὰ τὸ πλεῖστον δὲ ἀποτελεῖται ἐξ ἀμφιθῶν αἰγαίων καὶ σκοπέλων.

Τὸ πολυσχιδὲς τοῦτο τῶν ἀκτῶν τῆς Ἑλληνικῆς χερσονήσου ἔκαμψε τὴν συγκεινωνίαν μὲν τὴν θάλασσαν εὔκολον. Εἰς τοῦτο ὅμως ιδίως συνετέλεσαν αἱ νῆσοι αἱ κατεσπαριμέναι ἐκατέρῳ μεταξύ τῆς χερσονήσου, διότι αὗται ἐχρησίμευσαν διὰ τοὺς θάλασσοπλοοῦντας ὡς γέφυρας συνδέουσας τὴν Ἑλλάδα μὲ τὰς ἀπέναντι αὐτῆς χερσονήσους καὶ ιδίως μὲ τὴν μικρασιατικήν,

Οὕτω κατὰ μῆκος μὲν τῆς δυτικῆς ἀκτῆς τῆς Ἑλλάδος κείνεται κατὰ τειρὸν αἱ Ίονιοι νῆσοι **Κέρκυρα**, **Λευκάς**, **Ιθάκη**, **Κεφαλληνία**, **Ζάκυνθος**, καὶ πρὸς Ν. τῆς Ηελιοποννήσου τὰ **Κύνθηρα**. Τὸ στενὸν τοῦ Εὔριπου χωρίζει τὴν κεντρικὴν Ἑλλάδα ἀπὸ τῆς **Ερέτριας**, νῆσου μεγάλης μὲ δρηγὴ διασώδη. Βορειοανατολικῶς δὲ αὐτῆς κείνεται αἱ **Σποράδες**, ἐκ τῶν ὁποίων κυριωτέρα είναι ἡ **Σκύρος**. Εἰς τὸ κέντρον τοῦ Αιγαίου ἀπλοῦνται αἱ **Κυκλαδεῖς**, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἡ **Δῆλος**, **Πάρος**, **Νάξος**, **Θήρα**, **Μῆλος**. Πρὸς Ν. δὲ ἡ **Κερκίη**, ἡ μεγαλύτερα τῶν Ἑλληνικῶν νῆσων μὲ δρηγὴ δύψηλλή, ὡς ἡ **Ιδη**, καὶ πεδιάδας εὐφοριωτάτας. Καὶ τέλος κατὰ μῆκος τῶν ἀκτῶν τῆς Θράκης καὶ τῆς Μ. **Ἄσσις** ἀπλοῦνται ἀπειροι νῆσοι ἐκ τῶν ὁποίων σπουδούστεραι ἡ **Θάσος**, **Σαμοθράκη**, **Λήμνος**, **Λέσβος**, **Χίος**, **Σάμος**, **Κῶς**, **Ρόδος** καὶ ἡ ἀπωτάτη **Κύπρος**.

Τὸ **ιλίμα** τῆς Ἑλλάδος παρὰ τὴν μικρὰν τῆς ἔκτασιν εἶναι πολὺ ποικίλον, ψυχρὸν εἰς τὰ δρηγή, θερμὸν εἰς τὰς κοιλάδας τοῦ ἑσωτερικοῦ καὶ εὔκρατον εἰς τὰ παράλια. Ἔνεκ τούτου καὶ ἡ βλάστησις καὶ τὰ προτόντα αὐτῆς είναι ποικιλώτατα. Αἱ βροχαὶ είναι σπάνιαι καὶ πίπτουν σχεδὸν ἀποκλειστικῶς τὸν

χειμώνα. Ο δὲ αύρανδς εἶναι δις ἐπὶ τὸ πλεῖστον καθαρὸς καὶ διαυγῆς.

"Η τοιαύτη διάπλασις τοῦ ἔθνους τῆς Ἑλλάδος πρότον
μὲν ἔδυσκόλευε τὴν συγκοινωνίαν καὶ τὰς σχέσεις τῶν γειτό-
νων μεταξύ των καὶ συνετέλεσεν εἰς τὸ νὰ μὴ συγκροτηθῇ ἐν
ἐνιαίον κράτος ἀλλὰ πολλὰ κατὰ τέπους τοιαῦτα. Ἐπειτα
δὲν ἔκαμψεν ἀνετον τὴν ζωὴν τῶν κατοίκων της. Οὔτοι ὥφει-
λον νὰ κοπιάζουν διὰ νὰ συντηροῦνται. Συγχρόνως δημος ὑπε-
δείκνυεν εἰς τοὺς κατοίκους ποικίλους τρόπους διὰ νὰ ἔξειρ-
σκουν τὰ πρὸς τὸ ζῆν. "Οἱεν συνετέλεσεν εἰς τὸ νὰ κάμῃ τοὺς
Ἑλληνας ἐργατικούς, ἐγκρατεῖς, ἐπιδεξίους ἐφευρετικούς, εὐ-
φυεῖς.

"Εξ ἀλλού τὸ κλῖμα της, ἐπειδὴ οὕτε πολὺ θεριμὸν οὕτε
πολὺ ψυχρὸν γῆτο, δὲν παρέλιε τὴν ἐνεργητικότητα τῶν κατοίκων.
Τούναντίον διηγόλυνε τὴν ἐργασίαν των καὶ ἔγεννα εἰς τὰς φυ-
κάς των τὴν φαιδρότητα.

"Αλλ' ἡ φύσις καὶ τὸ κλῖμα τῆς γύρας ἔκαμψε τοὺς Ἑλ-
ληνας πρακτικῶς δεξιούς ἀνθρώπους, δὲν συνετέλει διλιγότε-
ρον εἰς τὸ νὰ τοὺς κάμνῃ λάτρας τοῦ θραίου. Ἡ ἐλληνικὴ
φύσις εἶναι θραίκη εἰς ὅλας τὰς ποικιλίας. Τὸ μέτρον μέγεθος
καὶ ἡ συμμετρία ὅλων τῶν στοιχείων της ἐπιτρέπουν εἰς τοὺς
κατοίκους της νὰ λαμβάνουν συφεῖς εἰκόνας των. Εἰς τὸ αὐτὸ-
συντελεῖ καὶ ἡ διαύγεια τῆς ἀτμοσφαίρας, ἡ δροία παρουσιά-
ζει ὅλα τὰ στοιχεῖα τῆς φύσεως καθαρὰ καὶ εὐδιάκριτα. Ἡ
εὐρυτὴς ἄλλως τῶν Ἑλλήνων κάμινει αὐτοὺς ἴκανούς νὰ δια-
κρίνουν καὶ τὰς λεπτοτέρας παραλλαγὰς καὶ λεπτομερέιας τῆς
φύσεως. ἡ δὲ φαιδρότης, τὴν ὁποίαν ἐμβάλλει εἰς αὐτοὺς τὸ
κλῖμα τῆς γύρας των, τοὺς καθιστᾷ εὐδιακόντευς διὰ τὴν ἀπό-
λαυσιν τοῦ θραίου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΙΚΟΙ ΧΡΟΝΟΙ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Αἱ ἀνασκαφαὶ. Πρὸ 50 ἁπόμην ἐτῶν κί πρῶται ἀρχαὶ τοῦ ἔθνους ἐκρύπτοντα εἰς τὸ σκότος. Ἀπὸ τὰς μυθικὰς παραδόσεις ποὺ διετήρησαν κί "Ἐλλήνες κατὰ τοὺς ἴστορικοὺς χρέοντας περὶ, τῶν ἡρώων τῶν, τίποτε θετικὸν δὲν ἥδυνατο νὰ ἔξαχθῃ. Αἱ ἀρχαιολογικαὶ ὅμως ἀνασκαφαὶ, κί δποτε ἔγιναν[τὰ τελευταῖα ἔτη εἰς τὰς Μυκήνας καὶ εἰς ἄλλα μέρη τῆς ἡπειρωτικῆς Ἐλλάδος, εἰς τὴν Τροίαν, εἰς τὰς Κυκλαδες καὶ μάλιστα εἰς τὴν Κρήτην, ἔρριψαν ἀρχοντὸν φῶς εἰς τοὺς σκοτεινοὺς τούτους χρέοντας τῆς ἐλληνικῆς ἴστορίας.

1. *Oἱ Αἰγαῖοι.*

Οἱ Ἐλλήνες δὲν ἔζοῦσαν εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς εἰς τὴν Ἐλλάδα, δὲν γένονται αὐτόχθονες, ὅπως ἐπίστευον εἰς τοὺς ἴστορικοὺς χρόνους οἱ ιδιοί. Οἱ Ἐλλήνες ἀνήκουσιν εἰς τὴν ἀρίαν οἰκογένειαν τῆς καυκασίας φυλῆς, ἀπεσπάσθησαν δὲ ἀπὸ τῶν ἄλλων Ἀρίων καὶ ἐκ τῆς ἀρχικῆς κοιτίδος τῶν Ἀρίων, τῆς μεσημβρινῆς Ρωσίας Ἰσαρίας, ἐπροχώρησαν πρὸς Ν. τὴν τρίτην χιλιετηρίδα π. Χ. Εἰς τὴν Ἐλλάδα οἱ Ἐλλήνες ἥρχισαν φάνεται τὰ κατέρχωνται μόλις τὸ 2000 περίπου π. Χ. καὶ ὅχι ὅλοι ὅμοι, ἀλλὰ διαδοχικῶς καὶ κατὰ μεγάλας περιόδους ἐτῶν.

Πρὸ τῶν Ἐλλήνων ὅμως καὶ εἰς τὴν ἡπειρωτικὴν Ἐλλάδα καὶ εἰς τὰς γῆσσος, πολὺ πρὸ τοῦ τρισχιλιοστοῦ ἔτους π. Χ. κατέφυκον ἄλλοι λαοὶ ἀλλόφυλοι καὶ ἀλλόγλωσσοι, οἱ δποτοὶ κατὰ διαφόρους χρόνους ἥλθον εἰς τὰς χώρας αὐτὰς ἐκ τῆς Μ. Ασίας καὶ διὰ τοῦτο ἥσαν συγγενεῖς μὲ τοὺς λαούς, ποὺ κατεῖχονταν ἐκεῖ. Τοὺς λαούς αὗτοὺς ὄνομαζομεν *Aἰγαῖοις*.

Οἱ λαοὶ αὗτοὶ μετὰ τὸ 3000 ἔτος π. Χ. μᾶς παρουσιάζονται ἀπὸ τὰς ἀνασκαφὰς διὰ λαοὶ πολιτισμένοι. Γνωρίζουν ἀπὸ τὰ μέταλλα τῶν χρυσὸν καὶ τὸν χαλκὸν καὶ κατασκευάζουν μὲ αὐτὰ ἐργαλεῖα, ὅπλα καὶ κοσμήματα. Εὑρίσκονται λοιπὸν εἰς τὴν χαλκὴν ἐποχὴν τοῦ πολιτισμοῦ τοῦ ἀνθρώπου.

"Ἐπίστευον οἱ λαοὶ αὗτοί, ὅτι αἱ ψυχαὶ ἔξαχολουθοῦν νὰ ζοῦν μετὰ θάνατον καὶ νὰ ἀναμειγνύωνται εἰς τὰς ὑποθέσεις

τῶν ζώνιων συγγενῶν των. Διὰ τοῦτο ἐνιακίαζον αὐτοὺς καὶ ἔθετον εἰς τὸν τάφον πράγματα χρήσιμα διὰ τὸν ἐντὸς αὐτοῦ ἀνετον βίου των. Ηροσέτι δὲ ἐκάστη σίκουγένεια ἐλάτρευε τοὺς προγένους τῆς ὡς θεοὺς μὲ θυσίας καὶ μὲ προσφορὰς γάλακτος, οἶνου, καρπῶν κλπ.

Ως θεοὺς ἐπίσης ἐλάτρευον καὶ τὰ ὅσια μεγαλύτερα στοιχεῖα τῆς φύσεως, τὸν οὐρανὸν καὶ πρὸ πάντων τὴν γῆν, διότι ἔδη-

Εἰκ. 50. Τοιχογραφίαι ἐν τοῦ ἀνακτόρου τῆς Κνωσοῦ.

πον ὅτι αὐτὰ ἥσαν ἄλλοτε πολὺ εὐεργετικὰ εἰς τοὺς ἀνθρώπους καὶ ἄλλοτε πολὺ καταστρεπτικά. Ναοὺς δὲν εἶχον. Τοὺς θεοὺς ἐλάτρευον εἰς σπῆλαια, εἰς τὰς καρυφὰς τῶν ὄρέων, εἰς ὑπαιθρίους βωμοὺς ἢ εἰς τοὺς Ἱεροὺς περιβόλους. Εἰς τὰ μέρη αὐτὰ τῆς λατρείας εἶχον διάφορα σύμβολα τῆς θείας δυνάμεως στύλους, διπλοῦς πελέκεις, ζεύγη κεράτων, σταυροὺς κλπ. Έγίνετο δὲ ἢ λατρεία, ἢ μὲ θυσίας ζῷων ἢ μὲ προσφορὰς γάλακτος, μέλιτος, οἶνου, καρπῶν ἢ ἀγαλμάτων.

Κατεσκεύαζον σίκιας λιθίνας καὶ ἀνάκτορα πολυτελῆ, εἰς μὲν τὴν ἡπειρωτικὴν Ἑλλάδα ἀπλὰ μὲ ἔνα πάτωμα, εἰς δὲ τὴν Κρήτην πολυσύνθετα μὲ πολλὰ διαμερίσματα πολυτελῆ καὶ μὲ δύο ἢ τρία πατώματα καὶ ἐστόλιζον αὐτὰ μὲ θαυμασίας τοιχογραφίας.

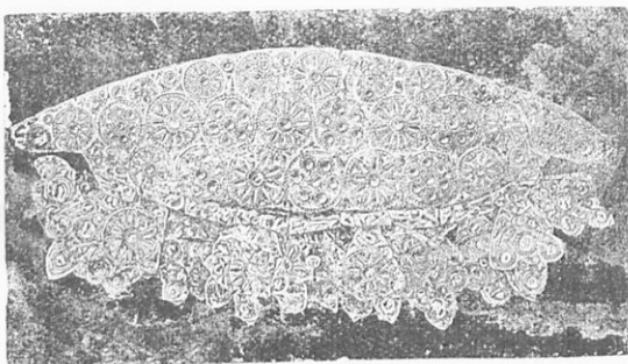
Ἐκτιζον τὰς πόλεις των συγγένων ἐπὶ λόφων. Ήρδες προφύλαξιν δὲ αὐτῶν ἀπὸ τῶν ἐπιδρομῶν, εἰς μὲν τὴν Κρήτην τὰς ἔκτιζον εἰς ἀρκετὴν ἀπόστασιν ἀπὸ τῆς θαλάσσης, εἰς δὲ τὴν γηπαιρωτικὴν Ἑλλάδα τὰς γῆρασκάζον μὲ τείχη πελώρια.

Εἰκ. 51. Ξίφος δρειχάλκινον,

Εἰκ. 52. Χρυσοκόλλητον ἐγχειρίδιον.

Εἰκ. 53. Χρυσοῦν διάδημα.

Κατεσκεύαζον ἀπὸ πηλὸν ἀγγεῖα μὲ πολυχρώμους ἵψηρας φίλας, ἀπὸ λίθου ἀγάλματα καὶ ἀπὸ χρυσὸν καὶ χαλκὸν κυσμῆτα, ποτήρια σκαλιστά, ξίφη, ἐγχειρίδια καὶ ἄλλα ὅπλα.

Τέλος κατεσκεύαζον πλοῖα καὶ νῆσαν πολὺ προωθευμένοι εἰς τὴν γαυτιελίαν.

Από έλους θρως τούς Αιγαίους περισσότερον προώθευσαν οι Κρήτες. Εις τοῦτο συνετέλεσεν ή γεωγραφική, θέσις τῆς νήσου των, ή διοίκησης τῆς ανατολικῆς Μεσογείου. Ήρχεται δὲ καὶ ακμάζει η Κρήτη κυρίως από τὸ 2000 π.Χ. καὶ ἔφθασεν εἰς τὴν μεγίστην της ἀκμὴν περίπου τὸ 1600. Εσκηματίσθη ἐκεῖ κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν μέγια μοναρχικὸν κράτος, τοῦ ἐποίου οἱ βασιλεῖς εἶχον ισως τὸ ὄνομα Μίνως, διποτοί οἱ βασιλεῖς τῆς Αιγύπτου εἶχον τὸ ὄνομα Φαραώ. Τοῦ κράτους αὗτοῦ κέντρα ήσαν κατ' ἀρχὰς η **Κνωσός** (πλησίον τοῦ σημερινοῦ Ήρακλείου), κατόπιν δὲ η **Φαιστός** (εἰς τὸ ἀντίθετον ἀκρον τῆς νήσου). Τὸ κράτος αὐτὸν ἐθαλασσοκράτησεν εἰς έλον τὸ Αιγυπτον τῆς Μεσογείου. Εδρίσκετο εἰς ἐπικανωνίαν μὲ τὴν Αιγυπτον τῆς Νεστόρεων. Εδρίσκετο εἰς ἐπικανωνίαν μὲ τὴν Αιγυπτον τῆς Ηρακλείου, κατόπιν δὲ η **Φαιστός** (εἰς τὸ ἀντίθετον ἀκρον τῆς νήσου). Τὸ κράτος αὐτὸν ἐθαλασσοκράτησεν εἰς έλον τὸ Αιγυπτον τῆς Νεστόρεων. Εδρίσκετο εἰς ἐπικανωνίαν μὲ τὴν Αιγυπτον τῆς Ηρακλείου, κατόπιν δὲ η **Φαιστός** (εἰς τὸ ἀντίθετον ἀκρον τῆς νήσου). Τὸ κράτος αὐτὸν ἐθαλασσοκράτησεν εἰς έλον τὸ Αιγυπτον τῆς Νεστόρεων. Εδρίσκετο εἰς ἐπικανωνίαν μὲ τὴν Αιγυπτον τῆς Ηρακλείου, κατόπιν δὲ η **Φαιστός** (εἰς τὸ ἀντίθετον ἀκρον τῆς νήσου). Τὸ κράτος αὐτὸν ἐθαλασσοκράτησεν εἰς έλον τὸ Αιγυπτον τῆς Νεστόρεων. Εδρίσκετο εἰς ἐπικανωνίαν μὲ τὴν Αιγυπτον τῆς Ηρακλείου, κατόπιν δὲ η **Φαιστός** (εἰς τὸ ἀντίθετον ἀκρον τῆς νήσου).

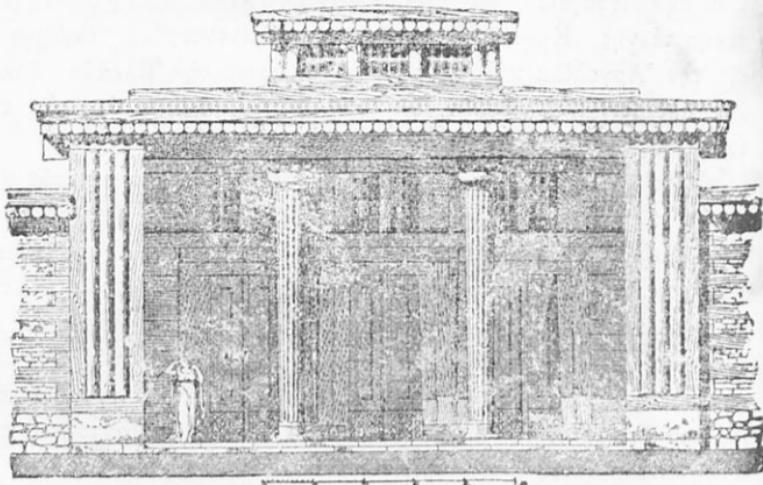
Τότε κατεσκευάσθησαν τὰ μεγαλοπρεπῆ καὶ κολοσσιαῖα ἀνάκτορα τῆς Κυψεω, τῆς Φαιστοῦ καὶ τῆς Ἀγίας Τριάδος, τὰ ὁποῖα ἀπεκάλυψαν αἱ ἀνατακαφαὶ τοῦ Ἀγγλου ἀρχαιολόγου Ἐθανος. Τὰ ἀνάκτορα αὐτὰ είναι στολισμένα μὲ ζωγραφίας πολυχρώμων, μὲ ἀγάλματα ἐκ πάρου χρωματισμένου ή ἐκ μαρμάρου καὶ μὲ ἀγάλματα ἐξ ἐλεφαντοστοῦ τέχνης ἐκπληκτικῆς. Εἰς τὴν ἐποχὴν αὐτὴν ἐπίσης ἀνήκουν οἱ τάφοι, οἱ δοποῖοι ἀνεκαλύφθησαν ὑπὸ τοῦ Γερμανοῦ ἀρχαιοφίλου Σχλήμαν ἐπὶ τῆς ἀκροπόλεως τῶν Μυκηνῶν. Ἐντὸς τῶν τάφων τούτων εὑρέθησαν ἀγγεῖα ἐκ χρυσοῦ, ἀργύρου, χαλκοῦ καὶ πηλοῦ, ὥσαύτως ποτήρια μὲ διπλᾶς λαβῆς, μεγάλη ποσότης κερμάτων τεχνηγμάτων ἐκ χρυσοῦ διπλᾶς λαβῆς, μεγάλη ποσότης κερμάτων τεχνηγμάτων ἐκ χρυσοῦ καὶ περισσότερα ἀπὸ 300 ξίφη καὶ ἐγχειρίδια κορμάτων. Προσέτει δὲ εὑρέθησαν προσωπίδες ἐκ χρυσοῦ καὶ ἀπειρα φύλλα χρυσοῦ, μὲ τὰ δοποῖα ήσαν κεκαλυμμένοι οἱ νεκροί. Τὰ φύλλα χρυσοῦ, μὲ τὰ δοποῖα ήσαν κεκαλυμμένοι οἱ νεκροί. Τὰ εὑρήματα αὐτὰ εὑρίσκονται εἰς τὸ ἔθνον ἀρχαιολογικὸν μουσείον τῶν Ἀθηνῶν.

Χωραφᾶ—Σακελλαρίου. Ιστορία Α' Γυμν. ἔκδ. 8η 1937.

Τὰ ευρήματα τῆς Κρήτης καὶ τῶν Μυκηνῶν ὅπως καὶ ἄλλα παρόμοια εὑρεθέντα εἰς πολλὰ μέρη τῆς Ἑλλάδος, δεικνύουν ὅτι οἱ Αἴγαιοι· ἡσαν πολὺ προωδευμένοι καὶ ὅτι τὴν πρόσδον αὐτὴν ἔχειώστουν μὲν εἰς στοιχεῖα τὰ ὅποια παρέλαβον ἀπὸ τοὺς Χαλδαίους καὶ Ἰδίως τοὺς Αἴγυπτους, ἀλλὰ τὰ στοιχεῖα αὐτὰ εἶχον συνδυάσει εἰς ἕνα ἴδιαίτερον, πρωτότυπον τύπον. Ἐπειδὴ δὲ τὸ κέντρον τῆς πρόσδον αὐτῆς τῶν Αἴγαιών ὑπῆρχεν ἡ Κρήτη, δύο μάζομεν αὐτὴν **κρητικὸν πολιτισμόν**. Οἱ κρητικὸς αὐτὸς πολιτισμὸς ἦκμασεν ἀπὸ τοῦ 2000 μέχρι τοῦ 14ου αἰώνος.

2. Οἱ Ἀχαιοί.

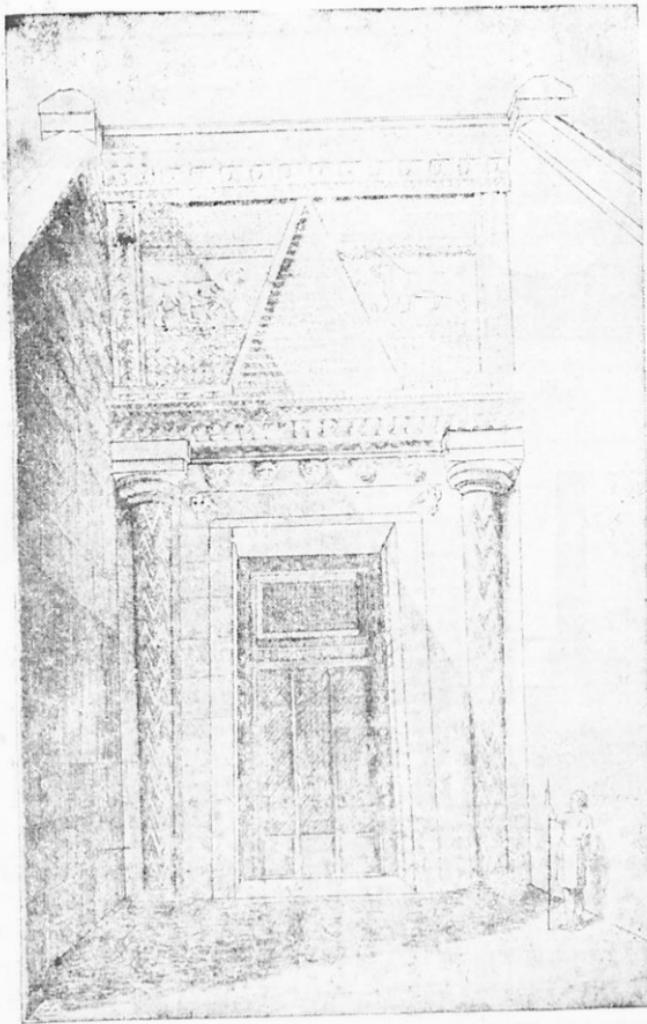
Δύο χιλιάδες περίπου χρόνια π. Χ. ἥρχισαν νὰ κατέρχωνται εἰς τὴν Ἑλλάδα αἱ πρῶται ἐλληνικαὶ φυλαὶ κατὰ διάφορα χρονικὰ διαστήματα καὶ μέχρι τοῦ 1600 κατέκλυσαν ὅλην τὴν ἡπει-

Εἰκ. 54. Μυκηναϊκὸν ἄνακτορον.

ρωτικὴν Ἑλλάδα. Ἐκ τῶν ἐλληνικῶν αὐτῶν φυλῶν σπουδαιότερα ἦσαν οἱ Ἱωνες καὶ μάλιστα οἱ Ἀχαιοί καὶ ὅτι αὐτὸς ὅλαις ὠνομάσθησαν ἀπὸ τῆς ἐπικρατεστέρας φυλῆς Ἀχαιοί. Ἐκ τῶν παλαιῶν κατοίκων τῆς χώρας ἄλλους μὲν ἔξεπισαν οἱ Ἀχαιοί, ἄλλους ἔκαμαν δούλους καὶ μὲ ἄλλους συνεχωνεύθησαν. Ἰδρυσαν δὲ εἰς πολλὰ μέρη τῆς Ἑλλάδος ἵσχυρὰ μοναρχικὰ βασίλεια καὶ πρὸ πάντων εἰς τὴν Ἀργολίδα τὰ ἱστίειον τῶν Μυκηνῶν. Συγχρόνως

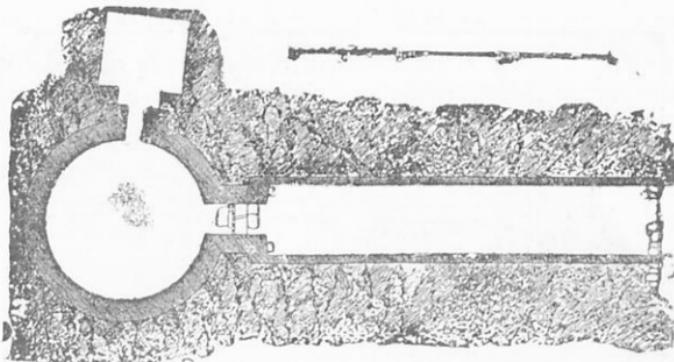
ζμως οι Ἀχαιοὶ παρέλαθον ἀπὸ τοὺς κατακτηθέντας Αἰγαίους τὸν πολιτισμόν των καὶ ἐτροποποίησαν αὐτὸν σύμφωνα μὲ τὸν χαρακτῆρά των καὶ ἐτελειοποίησαν αὐτόν.

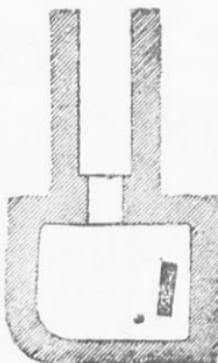
Εἰκ. 55. Πρόσοψις θολωτοῦ τάφου Μυκηνῶν.

Τοῦτον τὸν νεώτερον πολιτισμὸν τῶν Ἀχαιῶν ὁνομάζομεν μυκηναϊκόν. Ο μυκηναϊκὸς πολιτισμὸς ἤκμασεν ἀπὸ τοῦ 16ου

αἰώνος μέχρι τοῦ 12ου. Εἰς αὐτὸν ἀνήκουν τὰ πολυτελῆ ἀνάκτορα τῶν Μυκηνῶν καὶ τῆς Τίρυνθος καὶ οἱ μεγαλοπρεπεῖς θολωτοὶ τάφοι, οἱ λεγόμενοι θησαυροὶ τῶν Μυκηνῶν καὶ τοῦ Ὀρχομενοῦ, ὡς καὶ οἱ εἰς τὸν βράχον λαξευμένοι τάφοι.

Εἰκ. 56. Κάτοψις θολωτοῦ τάφου Μυκηνῶν.

Εἰκ. 57. Κάτοψις λαξευτοῦ τάφου Μυκηνῶν.

Εἰκ. 58. Πρόσοψις λαξευτοῦ τάφου Μυκηνῶν.

Οἱ Ἀχαιοὶ δημως, ἀζ⁷ οὐ γῆσφαλίσθησαν εἰς τὴν ἡπειρωτικὴν Ἑλλάδα, δὲν γῆραγγσαν νὰ ἐπιδοθοῦν καὶ εἰς τὴν θαλασσοπλοῖαν καὶ ἔγιναν καὶ ναυτικὸς λαός.

Τότε (1400) ἐπετέθησαν ἐναντίον τῆς Κρήτης ἐκυρίευσαν αὐτὴν καὶ κατέκκυσαν τὰ χρητικὰ ἀνάκτορα. Ἐκτὸτε ἡ Κρήτη ἔπαινε νὰ ἀποτελῇ πλέον ἐνιαῖον χράτος καὶ διεσπάσθη εἰς πολλὰ μικρὰ κατὰ πόλεις χράτη. Ἐκ δὲ τῶν παλαιῶν κατοί-

καν αὐτῆς πολλοί, οπως οἱ Λύκιοι καὶ οἱ Φιλισταῖοι, ἐτράπηγ-
σαν πρὸς τὴν Μ. Ἀσίαν. Μετὰ τὴν καταστροφὴν τοῦ Κρητι-
κοῦ κράτους οἱ Ἀχαιοὶ ἐκυριάρχησαν πλέον εἰς τὸ Αἴγαίον.

Εἰκ. 59. Τοιχογραφία ἐκ τοῦ ἀνακτόρου τῆς Τίρυνθος.

Ἡλθον εἰς στενάς σχέσεις καὶ μὲ τοὺς Αἴγυπτίους καὶ μὲ τοὺς
Χετίτας· καὶ ἔξηπλώθησαν ἀφ' ἐνὸς μὲν εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν καὶ τὴν
Κύπρον, τὴν δοπίαν ἐξελλήνισαν, ἀφ' ἑτέρου δὲ εἰς τὴν Ιταλίαν,
εἰς τὸν κόλπον τοῦ Τάραντος.

3. Οἱ Δωριεῖς.

Κατὰ τὴν κάθιδον τῶν ἑλληνικῶν φυλῶν οἱ Θεσσαλοὶ καὶ
οἱ Δωριεῖς εἶχον σταματήσει εἰς τὴν Ἡπειρον. Ήερὶ τὸ 1200
βίημος ἴσχυρὸν ἕρεμον ἄλλων λαῶν ἀριστῶν ἐξ Οὐγγαρίας, οἱ
Ἰλλυριοί, κατέκλυσαν τὰ δυτικὰ τῆς Ἑλληνικῆς χερσονήσου.
Τότε ἀπὸ τοὺς ἐκεῖ κατοικοῦντας οἱ μὲν Ηράκες καὶ Φρύγες

έτραπηγσαν πρὸς Α., κατέλαβον τὴν Θράκην καὶ διαπερκιωθέντες εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν κατέλαβον τὴν δυτικὴν ἀκτὴν αὐτῆς, οἱ δὲ Θεσσαλοὶ καὶ οἱ Δωριεῖς ἐτράπηγσαν ΝΑ. Ἐκ τούτων οἱ μὲν Θεσσαλοὶ ἐγκατεστάθησαν εἰς τὴν Θεσσαλίαν, οἱ δὲ Δωριεῖς ἐπροχώρησαν πρὸς Ν., κατέκλυσαν τὴν Στερεάν Ἑλλάδα καὶ ἄλλοι μὲν διὰ τοῦ ισθμοῦ, ἄλλοι δὲ διὰ τῆς Ναυπάκτου ἐπέρασαν εἰς τὴν Ηελιοπόννησον καὶ κατέκλυσαν καὶ αὐτὴν.

Ἐκ τῶν μεταναστεύσεων αὐτῷ ἐπῆγλθε γενικὴ ἀναστάτωσις εἰς ὅλην τὴν Ἑλλάδα καὶ ἴδιως εἰς τὴν Ηελιοπόννησον. Ἐκ τῶν παλαιῶν κατοίκων αὐτῆς μόνον οἱ Ἀρχαδεῖς ἔνεκα τοῦ ὀρεινοῦ τῆς χώρας των ἡδυγήθηγσαν νὰ διατηρήσουν τὴν ἀνεξαρτησίαν των. Ἐκ τῶν λοιπῶν κατοίκων τῆς Ηελιοποννήσου ἄλλοι μὲν ὑπετάχθησαν εἰς τοὺς ἐπιδρομεῖς, ἄλλοι δὲ ἐξεπατρίσθησαν. Πόλεις ἔως τώρα ἀκμαῖαι κατεστράφησαν, ἀκροπόλεις ἵσχυραι μετεβλήθησαν εἰς ἔρεπτια καὶ ἀνάκτορα μεγαλοπρεπῆ κατεστράφησαν ἀπὸ τοὺς τραχεῖς καὶ ἀπολιτίστους κατακτητές. Ἔπισης ἡ τέχνη καὶ ἐν γένει διπολιτισμὸς διμυκηναϊκὸς ἐξηγανίσθησαν, τὸ δὲ ἐμπόριον καὶ ἡ ναυτιλία ἔξεπεσαν.

Ἀργότερα οἱ κατακτηταὶ τῆς Ηελιοποννήσου πρὸς νομιμοποίησιν τῆς κατακτήσεως ἐπλασαν τὸν μῦθον, διτὶ εἰσέβαλον εἰς τὴν Ηελιοπόννησον διὰ νὰ δοῃθήσουν τοὺς ἐξ αὐτῆς ἐκδιωχθέντας ἀπογόνους τοῦ Ἡρακλέους νὰ ἀνακτήσουν τοὺς πατρικοὺς των θρόνους. Ἐκ τοῦ μῦθου δὲ αὐτοῦ ἡ μετανάστευσις αὐτῇ τῷ πληθυσμῷ κάθισθη κάθισθη πολιορκίας τῶν Δωριέων.

4. Ἐξάπλωσις τῶν ἐλληνικῶν φυλῶν πρὸς ἀνατολὰς (1000—900 π.Χ.).

Ἡ μεγάλη ἀνατροπή, ἡ ὁποίᾳ ἔγινεν εἰς τὴν Ἑλλάδα ἀπὸ τὴν κάθισθη τῶν Δωριέων, ἦγάγκασε πολλοὺς ἐκ τῶν παλαιῶν κατοίκων αὐτῆς νὰ ζητήσουν νέας πατρίδας πρὸς ἀνατολάς.

Ἄπὸ τῶν Εὔρυπον λοιπῶν καὶ ἀπὸ τοὺς λιμένας ἤτης Βοιωτίας ἀνεχώρησαν διάφοροι λαοί, ιδίως δόρειοι Ἀγαιοὶ ἐκ Θεσσαλίας. Κατ’ ἀρχὰς οὗτοι κατέλαβον τὴν Λέσθον καὶ τὴν Τένεδον, ἐπειτα δὲ ἀπειθάσθηγσαν εἰς τὴν ἀπέναντι παραλίαν τῆς Τριφύλδος καὶ Μυσίας. Ἐκεῖ κατόπιν μακρῶν ἀγώνων μὲ τοὺς ἐντοπίους ἐγκατεστάθησαν καὶ ἰδρυσαν πολλὰς ἀποικίας γεωργικάς, ἐκ τῶν ὁποίων σπουδαιότεραι ἦσαν ἡ Κύμη καὶ

Συμύρη. Οι ἀποικοὶ αὗτοὶ ἀργότερα ὠνομάσθησαν **Αἰολεῖς** καὶ αἱ ἀποικίαι τῶν **αἰολικῶν**, ἐπειδὴ προήρχοντο ἐκ διαφόρων φυλῶν (αἰόλος=ποικίλος).

Μετ' ὀλίγον ἀλλοὶ Ἑλληνικοὶ λαοὶ ἀνεγέργησαν ἐκ τῆς Εὐθοίας, τῆς Ἀττικῆς καὶ τῶν ἀνατολικῶν παραλίων τῆς Πελοποννήσου καὶ, ἀφ' οὐ κατέλαθον τὰς θαρείας Κυκλαδίας καὶ τὰς μεγάλας νήσους Χίον καὶ Σάμου, ἀπειθάσθησαν εἰς τὰς ἀπέναντι αὗτῶν ἀκτὰς τῆς Μ. Ἄσίας νοτίως τῶν αἰολικῶν ἀποικιῶν. Ἐδῶ τὰ διάφορα ἔθνικὰ στοιχεῖα, ἐκ τῶν ὁποίων ἀπετελοῦντο οἱ ἀποικοὶ αὗτοί, συνεχωνεύθησαν ὀλίγον κατ' ὀλίγον εἰς ἓν, τὸ **Ιωνικόν**, καὶ ὅλες ὡνομάσθησαν **"Ιωνεῖς"** καὶ αἱ ἀποικίαι αὗτῶν **Ιωνικαὶ**. Ἐξ αὗτῶν γημασαν πρὸ πάντων δώδεκα, ἐκ τῶν ὁποίων ἐπισημότερα: γῆσαν ἡ Μίλητος, ἡ Ἐφεσος, ἡ Κολοφών, ἡ Φώκαια. Αἱ Ιωνικαὶ ἀποικίαι κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὰς αἰολικὰς γῆσαν κυρίως ἐμπορικαῖ, ἀπετέλεσαν δὲ σὺν τῷ χρόνῳ διοσπονδίαν μὲν κέντρον θρησκευτικὸν τὸν ναὸν τοῦ Ποσειδῶνος, δὲ ὁποῖος γῆτο εἰς τὸ ἀκρωτήριον τῆς Μυκάλης.

Ἀργότερα τέλος καὶ Δωριεῖς, ἀνάμεικτοι μὲν παλαιοὺς κατοίκους τῆς Πελοποννήσου ἀπέπλευσαν ἀπὸ τὰ παράλια τῆς Ἀργολίδος, κατέλαθον τὰς νήσους Αἴγιναν, Κύθηρα, Μῆλον, Θύραν καὶ Κρήτην, ἔπειτα τὴν Ρόδον καὶ τὴν Κῶν καὶ ἀπεθέβάσθησαν εἰς τὴν μεσημβρινὴν παραλίαν τῆς Καρίας, ὅπου ἔκτισαν τὴν Κυίδον καὶ τὴν Ἀλικαρνασσόν. Άλι δύο αὕται πόλεις μὲ τὴν Κῶν καὶ μὲ τὰς τρεῖς πόλεις τῆς Ρόδου ἀπετέλεσαν τὴν δωρικὴν ἑξάπολιν μὲ κέντρον τὸν ναὸν τοῦ Ἀπόλλωνας, δὲ ὁποῖος γῆτο εἰς τὸ Τριόπιον ἀκρωτήριον.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ'.

Ο ΕΛΛΗΝΙΚΟΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ ΚΑΤΑ ΤΟΥΣ ΠΡΟΪΣΤΟΡΙΚΟΥΣ ΧΡΟΝΟΥΣ

Τὰ δμητρικὰ ποιήματα. Οἱ λαοὶ, οἱ ὄποιοι μετηγάστευσαν ἀπὸ τὴν Ἑλλάδαν εἰς τὰ παράλια τῆς Μ. Ἀσίας, ἥφ' οὐ μετὰ μακροὺς ἀγῶνας μὲ τοὺς ἐντοπίους ἐγκατεστάθησαν εἰς τὰς νέας πατρίδας των, ἥρχισαν νὰ τοῦν τὸν πολιτισμένον βίον, τὸν ὄποιον καὶ πρὶν ἔζοσαν εἰς τὴν ἡπειρωτικὴν Ἑλλάδαν. Τότε ἥρχισαν νὰ καταγίνωνται καὶ εἰς τὴν ποίησιν καὶ ἔκαμπνον ποιήματα, τὰ ὄποικα ἔξυμπουν τοὺς βασιλεῖς καὶ τοὺς ἥρωας τῆς πατρίδος των. Ἡ ποίησις αὐτὴ ὁνομάζεται **ἔπικη**.

Τότε λοιπόν, περὶ τὴν 8ην ἑκατονταετηρίδαν, παρήχθησαν τὰ δύο περίφημα ποιήματα τοῦ Ὁμήρου, ἡ Ἰλιάς καὶ ἡ Ὀδύσσεια, τὰ ὄποια διεσώθησαν μέχρις νῦν.

Ἐκ τούτων ἡ Ἰλιάς ἔχει ὡς ὑπέθεσιν τὴν φιλονικίαν δύο ἥρωών τοῦ τρωϊκοῦ πολέμου, τοῦ Ἀγαμέμνονος καὶ τοῦ Ἀχιλλέως καὶ περιγράφει ἐν μέρος τοῦ πολέμου αὐτοῦ. Ἡ Ὀδύσσεια ἔξιστορεῖ τὰς περιπλανήσεις ἐνὸς ἐκ τῶν ἥρωών τοῦ ἰδίου πολέμου, τοῦ βασιλέως τῆς Ιθάκης Ὅδυσσεως, διὰ νὰ ἐπιστρέψῃ μετὰ τὸ τέλος τοῦ πολέμου εἰς τὴν πατρίδα του.

Εἰς τὰ δμητρικὰ ποιήματα ἥρωες εἶναι τὰ παλαιὰ γένη τῶν Ἀχαιῶν τῆς ἡπειρωτικῆς Ἑλλάδος. Τὰ δὲ ἀνδραγαθήματα, ποὺ περιγράφονται εἰς αὐτά, ἐνεπνεύσθησαν ἀπὸ τοὺς ἀγῶνας, τοὺς ὄποιους οἱ μεταναστεύσαντες εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν Ἐλλήνες ἔκαμψαν ἐκεῖ διὰ νὰ κατακτήσουν τὰς νέας χώρας των. Ἄλλα δὲ βίος τοῦ ἔθνους, διπλας ἔξιστορεῖται ἀπὸ τὰ ποιήματα αὐτά, εἶναι δὲ σύγγρανος τοῦ ποιητοῦ. Ἐπομένως ἀπὸ τὰ δμητρικὰ ποιήματα μαθάνομεν, ὄποιος ἦτο δὲ βίος τοῦ ἔθνους μετὰ τὰς μεταναστεύσεις. Οὕτως, ἥφ' ἐνὸς μὲν ἀπὸ τὰ πορίσματα τῶν ἀνασκαφῶν, ἥφ' ἑτέρου δὲ ἀπὸ τὰ δμητρικὰ ποιήματα μανθάνομεν, ὄποιος ἦτο δὲ βίος τοῦ ἐλληνικοῦ ἔθνους κατὰ τοὺς προϊστορικοὺς ἐν γένει χρόνους.

1. Θρησκεία καὶ λατρεία.

"Οπως οἱ Αἰγαῖοι, τοιουτοτρόπως καὶ οἱ Ἐλλήνες κατέπιν ἐκτὸς τῶν προγόνων των, ἐλάττευον ἐπίσης ὡς θεοὺς τὰ δύο

σπουδαιότερα στοιχεῖα τῆς φύσεως, τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν.
Αργότερα δὲ πρόχυμα ἐπεκτείνεται. "Ολα τὰ στοιχεῖα καὶ
αἱ δυνάμεις τῆς φύσεως ἀποτελοῦνται αἰτέρους θεούς. Ἐπειδὴ
δὲ τοὺς προγόνους τῶν παρίσταντον μὲ τὴν μορφήν, τὴν δοκίαν
εἶχον ζῶντες, ἔθωκαν ὅλην καὶ ὅλην καὶ εἰς τοὺς θεούς
τῶν μορφὴν ἀνθρωπίνην καὶ ἔπειτα καὶ αἰσθήματα καὶ πάθη
ἀνθρώπινα.

Κάθε πόλις Ἑλληνικὴ εἶχε τοὺς ἴδιαντέρους θεούς της. Κάθε
χειμαρρός, κάθε πηγή, κάθε βουνὸν καὶ ἐν γένει κάθε στοι-

Eik. 60. 'Ο Ζεύς.

Eik. 61. 'Ο Ήφαιστος.

χείον τῆς φύσεως ἐλαττεύετο ως θεός. Ἀλλ' οἱ θεοὶ αὗτοὶ γῆσαν
γνωστοὶ μόνον εἰς τοὺς κατοίκους τῆς πόλεως αὐτῆς. Τὰ μεγάλα
στοιχεῖα καὶ καὶ δυνάμεις τῆς φύσεως ἐλαττεύοντο μὲ τὸ ίδιον
ὄνομα ἀπὸ ὄλους τοὺς Ἑλληνας. Αὗτὰ ἐθεωροῦντο ως θεοὶ¹
ἀνώτεροι ἀπὸ τοὺς ἄλλους. Οἱ ἀνώτεροι θεοὶ γῆσαν οἱ ἔξης:

'Ο Ζεὺς θεὸς τοῦ οὐρανοῦ, δὲ Ποσειδῶν τῆς θαλάσσης, δὲ
Ἀπόλλων τοῦ ἥλιου, δὲ Ήφαιστος τοῦ πυρὸς καὶ τῶν τεχνῶν,
δὲ Ἔρμῆς τοῦ ἀνέμου καὶ ἔπειτα τοῦ ἐμπορίου, δὲ Ήρα καὶ
αὐτῆς, θπιώς καὶ διάζυγός της Ζεύς, θεὰ τοῦ οὐρανοῦ καὶ προ-
σέτι τοῦ συζυγικοῦ θίου, δὲ Αθηνᾶ τῆς ἀστραπῆς καὶ ἔπειτα

τῆς σοφίας, ή Ἀριεμις τῆς σελήνης καὶ τοῦ κυνηγίου, δὲ Ἀρης τῆς τρικυμίας καὶ ἔπαιτα τοῦ πολέμου, ή Ἀφροδίτη τῆς ὥραιός της, ή Ἔστια τοῦ οἰκιακοῦ βίου, ή Δήμητρα τῆς γῆς, δὲ Πλούτων τοῦ ϕόδου, δὲ Διόνυσος τοῦ αἰνου καὶ ἄλλων.

Ἄπὸ ὅλους τοὺς θεοὺς αὐτοὺς ἀνώτερος ἐθεωρεῖτο δὲ Ζεύς. Οἱ Ἑλληνες ἐπίστευον, ὅτι εἰς τὰ ἀνάκτορα αὐτοῦ, τὰ ὅποια ἦσαν εἰς τὴν ὑψηλοτέραν κορυφὴν τοῦ Ὄλυμπου, συνήθροιζον τὸ ὅλον αὐτὸν καὶ ἔκει ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ Διὸς συεγέντουν τὰς ὑποθέσεις τοῦ κόσμου καὶ ἐλάμβανον ἀποφάσεις περὶ αὐτῶν.

Εἰκ. 62. Ὁ Ἀπόλλων.

Εἰκ. 63. Ἡ Ἡρα.

Ἡρωες. Ὅπως κάθε οἰκογένεια ἐλάτρευε τοὺς προγόνους τῆς ὡς θεούς, κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον καὶ κάθε πόλις ἐτίμα καὶ ἐλάτρευε τοὺς ἐνδόξους νεκρούς της, δηλ. ἔκεινους, οἱ ὅποιοι κατὰ τὴν ζωὴν των προσέφερον μεγάλας ὑπηρεσίας εἰς τὰς πόλεις των. Τούτους ἐθεώρουν, ὅτι κατήγοροι ἦτος θεούς καὶ ὠνόματος ἡρωας.

Κάθε πόλις εἶχε τοὺς ἡρωάς της καὶ ἐπομένως οἱ ἡρωες ἦσαν πολλοί. Οἱ σπουδαιότεροι ἦσαν οἱ ἔξης:

Ο Ήρακλῆς, ὁ ὅποιος ἐλέγεται υἱὸς τοῦ Διὸς καὶ τῆς Ἀλκμήνης, βασιλίσσης τῆς Τίρυνθος. Εἰς δὲ τὰς ἑλληνικὰς πόλεις διηγοῦντο τὰ κατορθώματά του καὶ ἔτιμων αὐτὸν μὲν ἔορτάς. Οἱ Θηβαῖοι καὶ οἱ Ἀργεῖοι ἐθεωροῦσαν αὐτὸν συμπολίτην τῶν, οἱ δὲ βασιλεῖς τῆς Σπάρτης ἐκαυχῶντο ὅτι: κατήγοντο ἀπὸ αὐτῶν.

Οὐροις μὲ τὸν Ἡρακλέα γέρων εἰς τὴν Ἀττικὴν ἦτο ὁ Θησεύς, δὲ υἱὸς τοῦ βασιλέως τῶν Ἀθηνῶν Αἰγέως.

Εἰς τὴν Λακωνίαν ἐλατρεύοντο οἱ δύο ἀδελφοί
Κάστωρ καὶ **Πολυδεύκης**
 μὲ τὸ ἔνομα **Λιόσκουροι**.

Εἰς τὴν Κρήτην ἐλατρεύετο ὡς γέρων ὁ **Μίνως**.
 Εἰς τὰς Θήβας ὁ **Οἰδίπους**
 καὶ εἰς ἄλλα μέρη ἄλλοι.

Περὶ τῶν γέρων αὐτῶν
 ὑπάρχουν πολλαὶ παραδόσεις. Ἔξ αὐτῶν ἄλλαι: μὲν
 ἀναφέρονται εἰς κατορθώματα καθενὸς χωριστά,
 ἄλλαι: δὲ εἰς ἐπιχειρήσεις,
 τὰς ὁποίας ἐκαμπνὸν ἀποκοινοῦ. Αἱ ἐπιχειρήσεις αὗται εἶναι: ἡ **δρεγοναυτικὴ**
ἐκστρατεία, δὲ πόλεμος
 τῶν ἐπτὰ ἐπὶ Θήβας καὶ τῶν ἐπιγόνων καὶ διαδόκης πόλεμος.

Δατρεία. Διὰ νὰ ἀξιωθοῦν οἱ ἀνθρώποι γὰρ ἔχουν
 τὴν εὔνοιαν τῶν θεῶν, ἔπειτε γὰρ φέρωνται πρὸς αὐτούς, διποτὲ
 ἐφέροντο οἱ ταπεινοὶ ἀνθρώποι: πρὸς τοὺς ισχυρούς. Ἐκαμναν
 λοιπὸν εἰς αὐτοὺς προσφοράς. Προσέφερον δηλαδὴ εἰς αὐτοὺς
 καρπούς, ἢ μικρὰ ἀγάλματα, ἔχυνον κατὰ γῆς οἰνον, γάλα καὶ
 ὄλλα δηρά καὶ ἐθυσίαζον πρὸς τιμὴν τῶν ζῷα. Άλι θυσίαι ἐγίνοντο ἐπὶ ἐνδές ὑψώματος ἢ τεχνητοῦ ἢ σχηματιζομένου ἀπὸ τὴν
 στάχτην τῶν ζῷων, τὰ ὁποῖα ἐθυσίαζον. Τὸ ὑψωμα τοῦτο ὡνο-

Εἰκ. 64. Ἡ Ἀθηνᾶ.

μάζετο βωμός. Ἐπειτα τέλος ἀπὸ τὰς προσφορὰς ἔψαλλον καὶ ἐχόρευον γύρω ἀπὸ τὸν βωμόν. Κάποτε ἔκχημον καὶ ἀγῶνας γυμναστικούς, πρὸ πάντων κατὰ τὴν λατρείαν τῶν νεκρῶν. Καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν ἐλάτρευον τοὺς θεούς των εἰς τὸ ὅπαιθρον, μετὰ τὰς μεταναστεύεις ὅμως προχισαν νὰ κατασκευάζουν πρὸς τιμὴν αὐτῶν καὶ γαστρός.

Σπουδαιότατον μέρος τῆς λατρείας ἦτο καὶ ἡ **μαντική**. Οἱ Ἑλληνες ἐπίστευον ὅτι οἱ θεοὶ εὑρίσκονται ἀδιακόπως πλησίον τῶν ἀνθρώπων καὶ διευθύνουν τὰς ὑποθέσεις των καὶ ὅτι κά-

Εἰκ. 65. Ἡ Ἀρτεμις.

Εἰκ. 66. Ἡ Δήμητρα.

ποτε κάμνουν γνωστὰ εἰς αὐτοὺς τὰ μέλλοντα νὰ γίνουν. Φυσικὰ φαινόμενα ἀσυνήθιστα, ἐκλείψεις τοῦ ἥλιου καὶ τῆς σελήνης, σεισμούς καὶ ἄλλα ὅμοια ἐθεώρουν ὡς σημεῖα προερχόμενα ἀπὸ τοὺς θεούς. Διὰ νὰ ἐξηγηθοῦν ὅμως τὰ σημεῖα αὗτὰ ἐχρειάζετο ἴδιατέρα ἰκανότητες. Διὰ τοῦτο ἐπίστευον ὅτι μερικοὶ ἀνθρώποι είχον ἀπὸ τοὺς θεούς τὴν χάριν νὰ κατανοοῦν αὐτά. Οἱ ἀνθρώποι αὐτοὶ ἐλέγοντο **μάντεις**. Ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὰς θυσίας παρείχετο εἰς τοὺς Ἑλληνας κατάλληλος εὐκαιρία νὰ ἐξετάσουν τὰς θελήσεις τῶν θεῶν. Ἐξήταξον λοιπὸν τὰ σπλάγχνα τῶν θυσιαζομένων ζώων καὶ ἐξ αὐτῶν ἐμάντευον τὰ μέλλοντα. Ἐπίσης ἐπίστευον, ὅτι εἰς μερικοὺς ναοὺς ὁ θεός αὐτῶν

έφανέρωνε τὰ μέλλοντα εἰς ἐκείνους, οἱ δοποῖς τὸν γῆράτων. Τοὺς νυκός αὐτοὺς ὄγραμάζον μαντεῖα. Μερίφημον δὲ μαντεῖον κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν γῆτο τὸ μαντεῖον τοῦ Διὸς εἰς τὴν Δωδώνηγην τῆς Ἡπείρου.

Κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον οἱ Ἑλληνες ἀλάτρευον καὶ τοὺς προγόνους των. Ἐπίστευον δὲ οἱ νεκροὶ ἐξηκολούθουν γὰρ οὓς μέτικ εἰς τὸν τάφον των. Ἐνεκ τούτου εὑρίσκοντα εἰς τὴν ἀνάγκην πρῶτον μὲν γὰρ ἐνταφιάζουν αὐτοὺς καὶ γὰρ θέτου-

Εἰκ. 67. Ὁ Ἄρης.

μεῖν των εἰς τὸν τάφον πράγματα, τὰ δοποῖα μετεχειρίζοντο κατὰ τὴν ζωήν των, ἔπειτα γὰρ τοὺς περιποιοῦνται καὶ εἰς τὸ Ηέλλον μὲ προφοράς διὰ γὰρ ἔχουν τὴν προστασίαν των. Εἰς τὴν M. Ἀσίαν μετὰ τὰς μεταναστεύσεις ἐπεκράτησεν γῆ συνήθεια, ἀντὶ γὰρ θάπτουν τοὺς νεκρούς, γὰρ τοὺς καίουν καὶ ἔπειτα γὰρ ἐνταφιάζουν τὴν σκόνην. Ἡ συνήθεια αὐτὴ μετεδόθη καὶ εἰς τὴν κυρίως Ἑλλάδα, ἀλλὰ δὲν ἐπεκράτησεν. Εδῶ οἱ περιστεροὶ ἐξηκολούθουν γὰρ ἐνταφιάζουν τοὺς νεκρούς των.

Τάφοι. Κατὰ τοὺς ἀρχαιοτάτους χρόνους οἱ ἄνθρωποι ἔθαπτον τοὺς νεκροὺς τῶν ἐντὸς ἀπλῶν λάκκων, τῶν ἑποίων τὰς πλευρὰς ἐνέδυον γύρῳ μὲ τοίχους ἢ μὲ πλάκας. Οἱ τάφοι αὗτοι ἔχρησίμευον συνήθως διὰ νὰ θάπτουν ἕνα μόνον νεκρόν, ἐνίστε ὅμως καὶ περισσοτέρους. Ἀργότερα κατεσκεύαζον τάφους κτιστοὺς μὲ λίθους θολωτοὺς ἢ λαξευτοὺς εἰς τὸν βράχον. Οἱ τάφοι αὗτοι ἦσαν κυκλικοὶ ἢ τετράγωνοι καὶ εἰς αὐτοὺς εἰσῆρχον ἀπὸ ἀριστόντιον δρόμον, ὃ ὅποιος κατέληγεν εἰς θύραν ἢ ἀπλοῦν ἄνοιγμα. Εἰς τοὺς τάφους αὗτούς, οἱ ὅποιοι ἦσαν οἰκογενεῖακοι, ἔθαπτον πολλοὺς νεκρούς. Τοιούτοις τάφοι εὑρέθησαν εἰς τὰς Μυκήνας, λακκοειδεῖς μὲν ἐπὶ τῆς ἀκροπόλεως, θολωτοὶ δὲ καὶ λαξευτοὶ εἰς τὴν κάτω πόλιν (εἰκ. 56—58).

Συνήθως ἐπὶ τῶν λακκοειδῶν τάφων, κανονικῶς δὲ πάντοτε ἐπὶ τῶν θολωτῶν, μετά τὴν ταφὴν ἐπεσώρευον χῶμα, εἰς μερικὰ δὲ μέρη καὶ λίθους καὶ σῦτω κατεσκεύαζον τεχνητὸν βύψωμα, τὸ ὅποιον πολλάκις περιεβάλλετο γύρῳ μὲ χαμηλὸν τεῖχος, διὰ νὰ μὴ καταπίπῃ τὸ χῶμα. Τὰ δύψωματα ταῦτα ὀνομάζοντο τύμβοι.

2. Ἀκροπόλεις καὶ ἀνάκτορα.

Ἄφ' ὅτου οἱ κάτοικοι τῆς Ἑλλάδος ἔμαθον νὰ τοῦν εἰς συνοικισμούς, ἔκτιζον συνήθως αὐτοὺς χάριν προφυλάξεως ἐπὶ δύψωμάτων, τὰ ὅποια περιέβαλλον μὲ τείχη. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἐσχηματίσθησαν αἱ πρώται ἀκροπόλεις, αἱ ὅποιαι ἦσαν καὶ πόλεις. Ἀργότερα ὅμως εἰς τὰς ἀκροπόλεις κατέθηκον μόνον οἱ βασιλεῖς καὶ οἱ εὐγενεῖς. Οἱ λαὸς κατέθηκε ἔκτὸς τῶν ἀκροπόλεων εἰς τὴν περιέργων κατὰ γένη ἢ οἰκογενείας, μόνον δὲ ἐν καιρῷ πολέμου καὶ

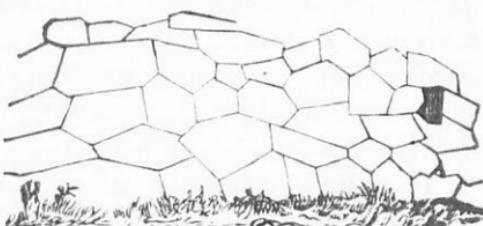
Εἰκ. 68. Κυκλώπειον τεῖχος.

Εἰκ. 69. Ἰσοδομικὸν τεῖχος.

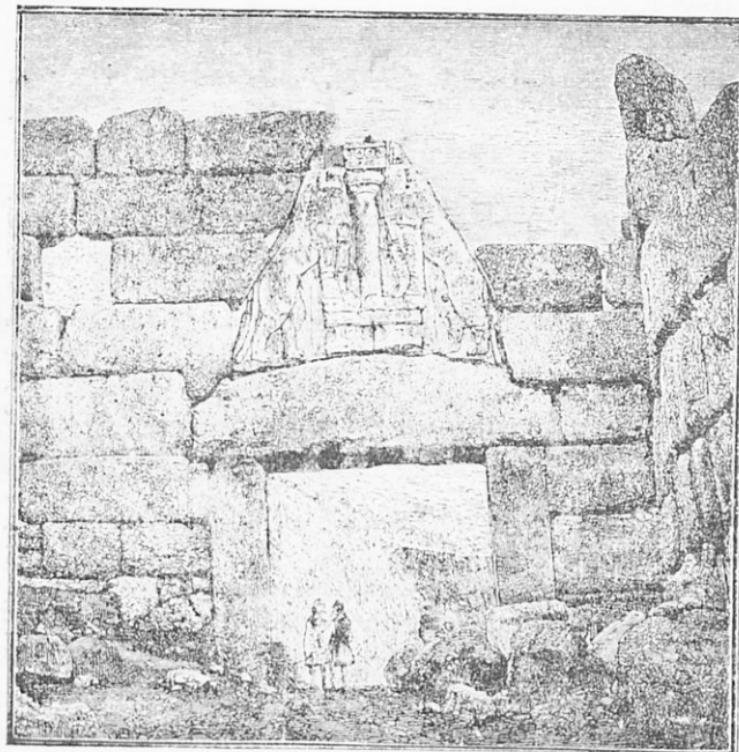
κινδύνου κατέφευγεν εἰς τὴν ἀκρόπολιν. Ὡσαν δὲ τὰ τείχη τῶν ἀκροπόλεων κτισμένα μὲν μεγάλους λίθους κατὰ τρεῖς διαφόρους τρόπους, τὸν κυκλώπειον, τὸν ισοδομικὸν καὶ τὸν πολυγωνικόν.

Τὸν κυκλώπειον τείχος ἀποτελεῖται ἐκ μεγάλων, ἀκατεργάστων καὶ ἀκανονίστως τοποθετημένων λίθων. Τὰ μεταξὺ δὲ τῶν λίθων κενὰ γεμίζονται μὲν μικρούς λίθους καὶ μὲν πηλόν.

Εἰκ. 70. Πολυγωνικὸν τείχος.

Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον εἰναι κτισμένα τὰ τείχη τῆς

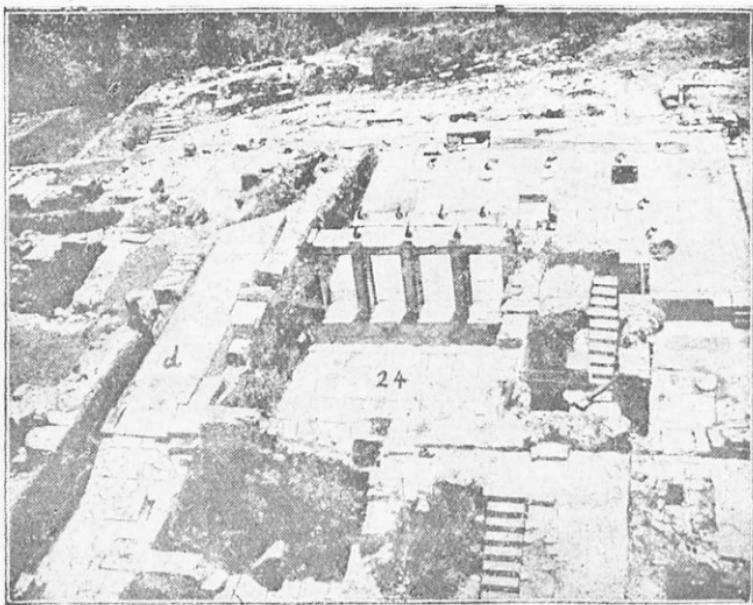

Εἰκ. 71. Τείχη τῶν Μυκηνῶν μὲν τὴν πύλην τῶν λεόντων.

Τίρυνθος, κατὰ τὸ περισσότερον μέρος τὰ τείχη τῶν Μυκηνῶν καὶ τὰ πανάρχαια τείχη τῆς ἀκροπόλεως τῶν Ἀθηνῶν.

Τὸ ἰσοδομικὸν τείχος ἀποτελεῖται ἀπὸ τετραπλεύρους πελεκηγμένους λίθους τοποθετημένους εἰς σειράς κατὰ τοιοῦτον τρόπον, ὃστε οἱ ἀρμοὶ τῶν λίθων κάθε σειρᾶς νὰ μὴ συμπίπτουν μὲ τοὺς ἀρμοὺς τῆς ἄλλης. Κατ’ αὗτὸν τὸν τρόπον εἰναι κτισμένα μέρη τοῦ τείχους τῶν Μυκηνῶν, οἱ ἐκεὶ δύο μεγάλοι θολωτοὶ τάφοι καὶ ὁ τάφος τοῦ Ὁροχομενοῦ, τὰ ἀνάκτορα τῆς Κρήτης καὶ ἄλλα.

Τὸ πολυγωνικὸν τέλος τείχος ἀποτελεῖται ἀπὸ ἀνιστολεύρους πολυγώνους λίθους προσχρηματισμένους κατὰ τοιοῦτον τρό-

Εἰκ. 72. Μέρος τοῦ ἀνακτόρου τῆς Κνωσοῦ ἐν Κρήτῃ.

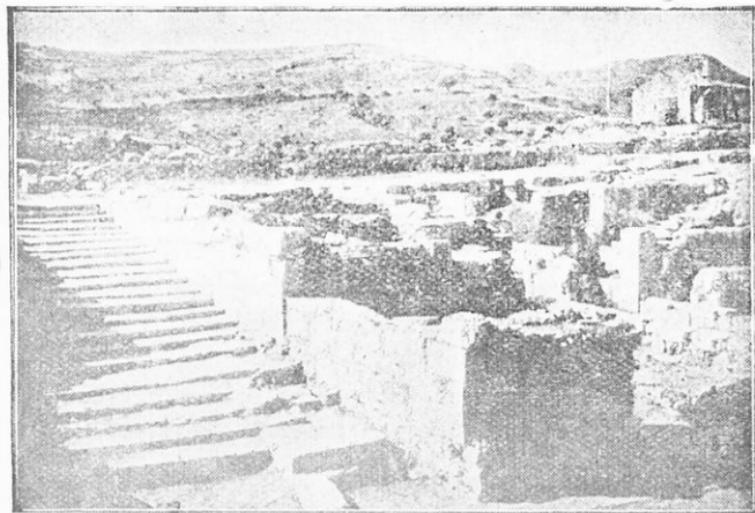
πον, ὃστε νὰ μὴ ἀφήνεται κενόν. Ταῖαντα τείχη σφίζονται εἰς τὰς Μυκήνας, εἰς τὴν Λάρισαν καὶ εἰς ἄλλα μέρη.

Κατὰ τὸν ἔδιον τρόπον γίγαντα κτισμένα καὶ τὰ ἀνάκτορα, αἱ κατοικίαι δηλ., τῶν βασιλέων καὶ τῶν εὐγενῶν.

Τὰ κρητικὰ ἀνάκτορα ἔχουν σχέδιον πολυτύπου. Παρατίθενται αὐλαί, αἴθουσαι: ὑποδοχῆς, δωμάτια ὅπνου, δωμάτια ὑπηρεσίας, λουτρά, ἐργαστήρια, κατοικίαι τῶν δούλων καὶ τῶν στρατιωτῶν, είναι δὲ ἐν μέρει διώροφα ἢ καὶ τριώροφα.

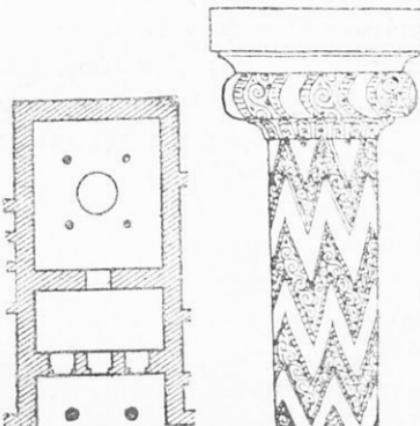
Τὰ μυκηναϊκὰ ἀνάκτορα (Μυκηνῶν, Τίρυνθος) είναι: ἀπλού-

στερν. Ἀποτελοῦνται ἀπὸ μίαν αὐλὴν. Γύρω ἀπὸ τὴν αὐλὴν ἐσωτερικῶς ὑπάρχουν στοάι, εἰς τὸ μέσον δὲ κυκλοστερής θωμάρις.

Εἰκ. 73. Μέρος τοῦ ἀνακτόρου τῆς Ἀγίου Τριάδος ἐν Κρήτῃ.

Εἰς τὴν ἀπέναντι τῆς εἰσόδου πλευρὰν ὑπάρχει τὸ κυριώτερον μέρος τῶν ἀνακτόρων, τὸ μέγαρον τῶν ἀνδρῶν. Τοῦτο ἀποτελεῖται ἀπὸ μίαν στοὺν ἀνοικτὴν πρὸς τὴν αὐλὴν (αἴθουσα), κάποτε ἀπὸ ἔνα δωμάτιον ἔπειτα ἀπὸ τὴν αἴθουσαν (πρόσδομος) καὶ ἀπὸ τὸ κυρίως μέγαρον. Τὸ κυρίως μέγαρον ἔχει εἰς τὸ μέσον κυκλοστερή ἐστίαν καὶ γύρω ἀπὸ αὐτὴν τέσσαρας κίονας διὰ νὰ ὑποδαστάξουν τὴν στέγην. Εἰς αὐτὴν δέ, ὑπεράνω τῆς ἐστίας ἐσχηματίζετο ἀνοιγμα τετράγωνον, τὸ ὅποιον εἶχε καὶ αὐτὸῦ ἰδιαιτέραν στέγην καὶ ἐχρησίμευε διὰ νὰ εἰσέρχεται τὸ φῶς καὶ ἐξέρχεται ὁ ἐκ τῆς Χωραφᾶ-Σακελλαρίου Ἰστορία Α' Γυμν ३κδ. 8η 1937.

Εἰκ. 74. Μέγαρον.

Εἰκ. 75. Κίων μυκηναϊκός.

έστιας καπνός. Γύρω ἀπὸ τὸ κυρίως μέγαρον ὑπάρχουν ἄλλα διαμερίσματα μικρὰ καὶ σκοτεινά, τὰ ὅποια ἐχρησίμευσον ώς κοιτῶνες καὶ ἀποθήκαι. Ἰδιάτερον δὲ διαμέρισμα ἐχρησίμευε πρὸς διαμονὴν τῶν γυναικῶν. Μετὰ τὰς μεταναστεύσεις θμως ώς διαμέρισμα τῶν γυναικῶν ἐχρησίμευε τὸ ὑπερῷον.

Τὰ πατώματα καὶ οἱ τοῖχοι τοῦ μεγάρου ἦσαν ἐπιχρισμένα μὲν ἀσθεστοκονίαμα, ἐπὶ τοῦ ὅποιου ἐξφυγράφιζον ποικιλοχρώματος ζωγραφίας.

Οἱ κίονες κατ' ἀρχὰς ἦσαν ἀπλοὶ κορμοὶ δένθρων, οἱ ὅποιοι ἐμπηγγύοντο εἰς τὴν γῆν καὶ διὰ τοῦτο ἦσαν λεπτότεροι μὲν κάτω, παχύτεροι δὲ ἔνω. Ἀργότερα θμως ἐστόλισαν αὐτοὺς μὲν χρώματα καὶ μὲν ῥαβδώσεις εὐθείας ἢ ἐλικοειδεῖς, καὶ ἐπρόσθιεσαν βάσιν λιθίνην καὶ κιονόκρανον.

Εἰς Ἑδίνην παραστάζα ἀπὸ μεγάλας δοκούς ἀπέληγον καὶ οἱ τοῖχοι εἰς τὰ ἄκρα αὐτῶν, τὰ ὅποια δὲν συνηγούντο μὲν ἀλλοι τοῖχοι, διότι χωρὶς αὐτὴν ήταν κατέρρεεν ὁ τοῖχος.

3. Ἡ κοινωνία καὶ τὸ πολίτευμα.

Οπως δέλοι οἱ Ἀριοί, οἱ Ἐλληνες κοινώνιακῶς διηγροῦντο εἰς δύο τάξεις, τοὺς εὐγενεῖς, οἱ ὅποιοι ἦσαν οἱ απουσιαί πολεμισταί, καὶ τοὺς ἀσήμους, τὸ πολὺ πλῆθος. Τὰ δρια μεταξὺ τῶν δύο τούτων τάξεων ἦσαν ἀκαθόριστα καὶ αἱ δύο δὲ ὠδηγοῦντα εἰς τὸν πόλεμον ὑπὸ ἑνὸς βασιλέως, ὁ ὅποιος ἦτο ἀπλῶς ἢ ἀρχηγὸς μιᾶς ἐκ τῶν εὐγενῶν οἰκογενειῶν, πρῶτος μευαξὺ ἵσων.

Ἐπειτα θμως ἀπὸ τὴν κατάκτησιν τῶν ἐγχωρίων λαῶν τὰ πράγματα περιεπλάκησαν.

Πρῶτον τὰ κτήματα τῶν χωρῶν, ποὺ κατέκτησαν, περιῆλθον ἐδίως εἰς τοὺς εὐγενεῖς, οἱ ὅποιοι κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἔγιναν μεγάλοι γαιοκτήμονες. Οἱ ἄνωμοι λοιπόν, οἱ ὅποιοι εἶχον λάβει μικρὸν μέρος ἀπὸ τὰ κτήματα τῶν κατακτηθέντων, ἢ ἀπέξω ἀπὸ τοὺς μικροὺς ἀγρούς των ἢ εἰργάζοντο μὲν μισθῶν εἰς τὰ κτήματα τῶν εὐγενῶν ἢ μετύρχοντα τὰς διαφέρουσας μηχανικάς τέχνας ἦσαν δηλ. τέκτονες, χαλκεῖς, σκυτοτόμοι, μάντεις, ιατροί, αἵρυκες, ἔμποροι καὶ ὀνομάζοντο δημιουρογοί.

Ἐπειτα εἰς τὰς δύο κοινωνικὰς τάξεις προσετέθη καὶ τρίτη ἡ ὅποια ἀπετελέσθη ἀπὸ τοὺς κατακτηθέντας λαούς. Οὗτοι κατὰ τὸ πλειστον ἔγιναν δοῦλοι καὶ ἢ ἡ σχολεῖοντο εἰς τὴν καλλιέρ-

γειαν τῶν κτημάτων τῶν εὐγενῶν καὶ τὴν ἐπιμέλειαν τῶν ποιμένων των ἡ ὑπηρέτουν αὐτοὺς εἰς τὰς οἰκίας των.

Ο βασιλεὺς, ὁ ὅποιος ἦτο καὶ ὁ μεγαλύτερος γαιοκτήμων τῆς χώρας, ἔθεωρεῖτο πρόσωπον ἱερόν, διότι ἐπιστεύετο ὅτι κατήγετο ἔκ τινος ἕρως ἡ θεοῦ καὶ ὅτι ἐλάμβανε τὴν δύναμιν του ἀπὸ αὐτὸν τὸν Δια. Ἀλλὰ καὶ οἱ ἄλλοι μεγάλοι γαιοκτήμονες τῆς χώρας καὶ οπουδαῖοι πολεμισταί, θηλ. οἱ εὐγενεῖς, ἔθεωροιντο ἱεροί, ὥπως ὁ βασιλεὺς, ὥνομάζοντο δὲ ἀριστοί, γέροντες, βουληγόροι. Μετὰ τὸν Ηλένιτον τοῦ βασιλέως διεδέχετο αὐτὸν συνήθως ὁ μεγαλύτερός του οὗτος. Ἐπρεπεν δμωὶς ὁ βασιλεὺς νὰ ἔχῃ καὶ προσωπικὴν ἀξίαν καὶ δύναμιν. Διὰ τοῦτο μερικοὶ γέροντες πατέρες παρηγοῦντο καὶ ἀφηγοῦντο τὴν βασιλείαν εἰς τοὺς οὗτούς των.

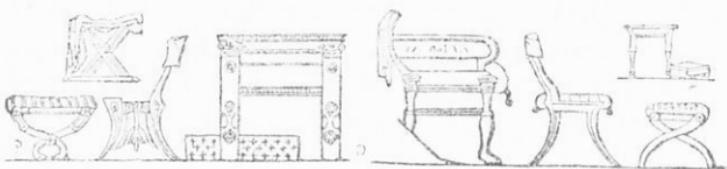
Ο βασιλεὺς κατὰ τοὺς ἀρχαιοτάτους χρόνους ἦτο, ὥπως καὶ οἱ βασιλεῖς τοῦ κρητικοῦ πολιτισμοῦ, ἀπόλυτος μονάρχης. Ἐπειτα δμωὶς ἡ ἔξουσία του περιωρίσθη. Ἡτο μὲν καὶ τώρα ὁ ἀνώτατος ἱερεὺς καὶ κατὰ τὸν πόλεμον εἰχεν ἀπεριόριστον ἔξουσίαν, ἐν καιρῷ εἰρήνης δμωὶς ἡ δύναμις του περιωρίζετο πολὺ ὑπὸ τῶν εὐγενῶν ὃς πρὸς τὴν διοίκησιν τῆς πόλεως. Ὁσάκις ἐπρόκειτο νὰ λάθῃ ἀπόφασιν, διὰ τὴν ὅποιαν ἐνδιεφέρετο ὅλη ἡ πόλις, ἐκάλει τοὺς εὐγενεῖς εἰς συμπέσιον καὶ μετὰ τὸ φαγητὸν συνεζήτουν καὶ ἀπεφάσιζον (βουλὴ γερόντων). Κατόπιν ἐκάλει καὶ τὸν λαὸν εἰς τὴν πλατείαν τῆς πόλεως (ἀγορὰ δῆμου) καὶ ἐξέθετεν εἰς αὐτὸν τὰ ἀποφασισθέντα. Ἀλλὰ εἰς τὴν ἀγορὰν αὐτὴν μόνον εἰς τοὺς εὐγενεῖς ἐπετρέπετο νὰ λάθουν τὸν λόγον. Ο παριστάμενος λαὸς ἡ παρεδέχετο διὰ βοῆς, ἢ, ἢν ἡ ἀπόφασις δὲν ἤρεσκεν εἰς αὐτόν, ἐσιώπα.

Καὶ ἡ δικαστικὴ ὥσαύτως ἔξουσία τοῦ βασιλέως ἦτο περιωρισμένη. Κυρίως κατὰ τοὺς χρόνους τούτους ἐπεκράτει ἡ αὐτοδικία. Πολὺ σπανίως δὲ κατέφευγον εἰς τὸν βασιλέα διὰ νὰ λύσῃ τὰς διαφοράς των. Τὸ ἀδίκημα καὶ ιδίως ὁ φόνος ἐνδιαφέρει μόνον τὰς δύο οἰκογενείας, τοὺς ἀδικήσαντος καὶ τοὺς ἀδικηθέντος. Γενέθλιος δὲ διὸ αὐτὸν δὲν είναι μόνον ὁ ἀδικήσας, ἀλλ᾽ ὅλη ἡ οἰκογένειά του, ὥπως καὶ ὑπὸ αὐτὸν δὲν προσβάλλεται μόνον ὁ ἀδικηθεῖς, ἀλλ᾽ ὅλη ἡ οἰκογένειά του. Ἐξιλέωσις τοῦ ἀδικήματος δύναται νὰ γίνη μόνον, ὅτον ἡ ἀδικηθεῖσα οἰκογένεια δεχθῇ παρὰ τὴν ἄλλην χρηματικὴν ἴκανοποίησιν (ποινή).

4. Ο οἰκιακὸς βίος.

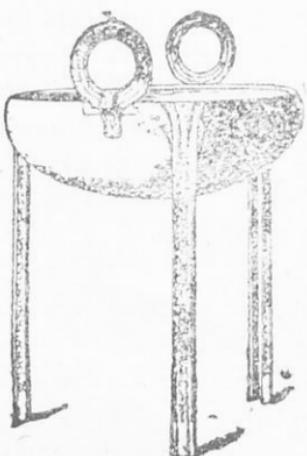
"Η ζωὴ ἐλῶν τῶν Ἑλλήνων καὶ αὐτῶν τῶν βασιλέων γῆτο πολὺ ἀπλῆ.

Αἱ σίκιαι, ἀφ' ὅτου οἱ ἀνθρώποι ἔπεισαν νὰ κατοικοῦν εἰς καλύθεας, ἐκτίζοντο μὲ μικροὺς λίθους συνδεσμένους μὲ πηγὴν καὶ ἐνίστε μὲ ώμας πλίνθους. Πρὸς μεγαλυτέραν δὲ στερέωσιν

Εἰκ. 76. Ἔδραι διάφοροι.

παρενέθαλλον εἰς τοὺς τοίχους κατὸ ἀποστάσεις ἔσλα δοιζοντίως. Αἱ ναλύτερον κτισμέναι σίκιαι εἶχον καὶ ἐπίχρισμα ἐκ πηγῶν καὶ ἐπ' αὐτοῦ ἄλλο λεπτὸν ἐπίχρισμα ἐξ ἀσέστου. Ἀπετελοῦντο δὲ αἱ σίκιαι συνήθως ἀπὸ τρία κατὰ μῆκος δωμάτια.

Εἰκ. 77. Τρίποντος λέβης.

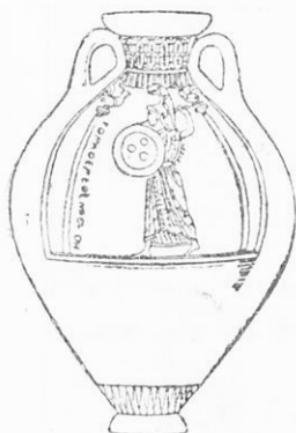
Ἐκ τούτων, θπως καὶ εἰς τὸ μέγαρον, τὸ ἐμπρόσθιον γῆτο σοὶ ἀνοικτὴ πρὸς τὰ ἔξω, εἰς δὲ τὸ μεσαῖον ὑπῆρχε ἑστία καὶ γύρῳ ἀπὸ αὐτὴν τέσσαρες κίονες ἀπὸ κορμοὺς δένδρων διὰ νὰ ὑποθαστάζουν τὴν στέγην. Ἡ στέγη, δὲ γῆτο γῇ ἀριζοντίᾳ γῇ ἐπικλινγῇς πρὸς τὴν μίαν γῇ καὶ πρὸς τὰς δύο πλευράς.

Τὰ ἐπιπλα τῆς ἐποχῆς αὐτῆς είναι ὁ ιερόνος, κάθισμα μεγάλον μὲ στηρίγματα διὰ τὰ νῶτα, τὰς χειρας καὶ τοὺς πόδας, ἄλλα καθίσματα μὲ στήριγμα διὰ τὰ νῶτα

μόνον, σκαμνία, τράπεζαι μικραὶ διὰ νὰ τρώγουν καὶ κιβώτια διὰ νὰ φυλάττουν τὰ ἐνδύματα καὶ ἄλλα πολύτιμα ἀντικείμενα. Τὰ μαγειρικὰ σκεύη γῆσαν σχεδὸν δμοῖα μὲ τὰ ἴδια μας. Τὰ συνήθη δὲ ἀγγεῖα είναι ὁ τρίποντος λέβης, ὁ πίθος διὰ νὰ ἀποθηκεύουν οἶνον, ἔλαιον καὶ μέλι, ἐπίσης ὁ ἀμφορεύς, γῇ

ὑδρία διὰ τὸ νερόν, ὁ κρατήρας διὰ νὰ ἀναμειγνύσουν σῖνον μὲ νερόν, ἢ λήκυθος; διὰ τὸ ἔλχιον, ποτήρια καὶ ἄλλα.

Ἡ ἐνδυμασία πρὸ τῶν μεταναστεύσεων ἦτο διάφορος παρὰ κατόπιν. Τὸ σύνηθες ἐνδύμα τῶν Κρητῶν καὶ νησιώτῶν πρὸ

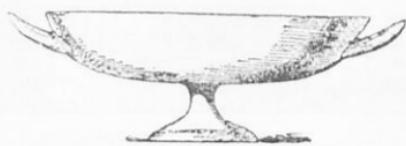

Eik. 78. Ἀμφορεύς.

Eik. 79. Κρατήρος.

τῶν μεταναστεύσεων ἦτο μικρὸν τεμάχιον ὑφάσματος, τὸ δποῖον δεμένον εἰς τὴν μέσην μὲ τάναγρην ἐκάλυπτε τὴν κοιλίαν καὶ μέρος τῶν μηρῶν. Κατὰ τὰς ἑστίας ἔμως σῦτοι ἐφόρουν μικρὸν ἐνδύμα, τὸ δποῖον ἐφῆνε μέχρι τῶν ἀστραγάλων, δπου ἐστρογγυλοῦστο καὶ ἐλάμβανε τὸ σχῆμα ὅγμερινῆς βράκας (εἰκ. 82). Εἰς δὲ τὴν ἡπειρωτικὴν Ἑλλάδα, οἱ ἄνδρες ἐφόρουν χιτῶνα (ἰπτοκέμμιτον) μὲ μικρὸς χειρίδης, ὁ δποῖος ἐρήμανε μέχρι τῶν μηρῶν καὶ ἐκρατεῖτο εἰς τὴν μέσην μὲ τάναγρην. Αἱ γυναικεῖς κατὰ τὴν ἴδιαν

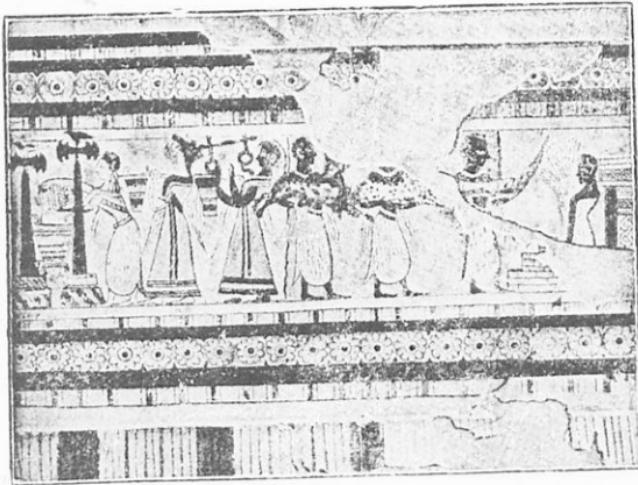
Eik. 80. Φιάλη.

Eik. 81. Λήκυθος.

ἐποχὴν καὶ εἰς τὰς νήσους καὶ εἰς τὴν ἡπειρωτικὴν Ἑλλάδα ἐφόρουν περικόρμιον, τὸ δποῖον ἐφγρημέζετο ἀκριβῶς εἰς τὸ

στῆθος, καὶ πλουσίαν ἐσθῆτα, ἣ ὅποια κατέβαινεν ἢπο τὴν μέσην μέχρι τῶν ποδῶν ὀλονὲν πλατυτέρα. Ἐπὶ δὲ τοῦ περικορμίου ἐφόρουν ἐνίστε μικρὸν ἐπενδύτην. Ἡ κόμη κατέπιπτε

Εἰκ. 82. Ἔνδυμασίαι Κεφιδῶν (Λιθίνη Λάρνας ἐκ Φαιστοῦ Κρήτης)

συνήθως εἰς μικροὺς πλοκάμους καὶ ἐστολίζετο μὲν καρφίδας ταῖνίας καὶ διαδήματα. Ἀνδρες δὲ καὶ γυναικες ἐφόρουν ἐνίστε

Εἰκ. 83. Ἔνδυμασίαι ἀνδρῶν τῆς ἡπειρωτικῆς Ἑλλάδος.

πέδιλα, τὰ ὅποια συνεκρατοῦντο μὲν λωρία καὶ ἐστολίζοντο μὲν διάφορα κοσμήματα, βραχιόλια, δακτυλίδια, περιδέραια καὶ ἴσως καὶ ἐνώτια. Μετὰ τὰς μεταναστεύσεις ἡ ἐνδυμασία ἔγινεν ὁ πλου-

στέρχ. Καὶ ἀνδρες καὶ γυναικες ἐφόρουν μαχρὸν χιτῶνα λινὸν καὶ ἐπάνω εἰς αὐτὸν μεγάλον τεμάχιον ὄφασμα μάλλινον (ἱμάτιον). Εἶχον εἰς τοὺς πόδας ὑποδήματα καὶ τὴν κεφαλὴν συνήθως γυμνῆν. Ὁ χιτὼν τῶν γυναικῶν γῆτο μαχρότερος, ἀνεσηκώνετο δὲ εἰς τὴν μέσην καὶ ἐσχημάτιζε τὸν λεγόμε-

Εἰκ. 84. Ἐνδυμασίαι γυναικῶν μετὰ τὰς μεταναστεύσεις.

νον κόλπον. Αἱ γυναικες προσέρτι ἐφόρουν ἐνίστε κάλυμμα ἀπὸ ὄφασμα λεπτὸν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς, διλλοτε δὲ ἐκάλυπτον αὐτὴν μὲ τὸ ἄκρον τοῦ ἱματίου.

Εἰς ἔκαστην σίκογένειαν ὁ πατὴρ εἶναι ἐκύριος καὶ εἰς αὐτὴν βλοι διφείλουν ὑπακοήν. Αὐτὸς εἶναι συγχρόνως καὶ ὁ ἵερεὺς

τῆς οἰκογενείας. Ἡ γυνὴ διαμένει πάντοτε εἰς τὸ διαμέρισμα τῶν γυναικῶν καὶ διευθύνει τὰς ἐργασίας τῆς οἰκίας. Καὶ αὐταὶ δὲ αἱ γυναικες τῶν βασιλέων καὶ τῶν εὐγενῶν κατεγίγοντα εἰς τὸ νὰ διφαίνουν καὶ κεντοῦν καὶ εἰς τὰς ἄλλας οἰκιακὰς ἐργασίας. Αἱ κόραι μένουν πλησίον τῆς μητρός των, ἀλλὰ δὲν είναι κλεισμέναι· θπως αἱ ὑπανδροι. Ἡμποροῦν νὰ ἔξερχωνται ἐλεύθερα. Δὲν ἔχουν θμως τὸ δικαίωμα νὰ ἐκλέξουν αὐταὶ τὸν σύζυγόν των. Ὁ πατήρ δίδει αὐτὰς εἰς ὅποιονδήποτε θέλει· καὶ λαμβάνει· ὡς ἀντάλλαγμα δώρα.

Αἱ μεγαλύτεραι διεκκεδάσεις κατὰ τοὺς χρέους τούτους είναι τὰ συμπόσια. Ἐμπρὸς ἀπὸ τὸν βωμὸν ἐνὸς θεοῦ σφάζουν τοὺς βοῦς ἢ τὰ πρόδικτα Καίουν ἐπὶ τοῦ βωμοῦ πρὸς τιμὴν τοῦ θεοῦ τὰ ἐντόσθια, τὸ λίπος καὶ τὰ διττά, τὸ δὲ κρέας κόπτουν εἰς τεμάχια καὶ φήγουν. Ἔπειτα κάθηνται θλοὶ καὶ τρώγουν τὸ κρέας μὲ ἄρτον ἀπὸ σῖτου. Μετὰ τὸ φαγητὸν δὲ πίνουν οἶνον ἀνάμεικτον μὲ ἄρψην νερόν. Τέλος διεκκέδαζον μὲ μουσικήν, ἄσματα καὶ χορούς.

Ἴδιαιτέρον χαρακτηριστικὸν τῆς κοινωνίας τῶν χρέων αὐτῶν είναι ἡ εὐγενὴς προθυμία, μὲ τὴν ὁποίαν ἐγίνετο δεκτὸς κάθε ἔνος, δὲ ὁποῖος ἔζητε φιλοξενίαν. Ὁ ξένος ἐθεωρεῖτο ὅτι ἐπροστατεύετο ἀπὸ τὸν Δία καὶ διὰ τοῦτο ἐπρεπε νὰ εὕρῃ κάθε περιποίησιν. Συνήθως ὁ φιλοξενούμενος καὶ δὲ φιλοξενῶν ἔκαμνον ἀνταλλαγὴν δώρων, τὰ ὁποῖα ἐχρησίμευσαν ὡς δεσμὸς ὅχι μόνον αὐτῶν, ἀλλὰ καὶ τῶν ἀπογόνων των.

Ἄκριμη σεβαστότερος καὶ ἀπὸ τὸν ξένον ἦτο ὁ ἵκετης. Ὅταν δηλ. δὲ καταδιωκόμενος διὸ οἰσοδήποτε λόγον ἥθελε καταφύγει εἰς τὸν βωμὸν ἢ τὴν ἑστίαν τῆς οἰκίας καὶ ἥθελε ἕητήσει τὴν προστασίαν τοῦ κυρίου αὐτῆς, αὐτὸς δὲν ἥδύνατο νὰ ἀπορρίψῃ τὴν αἰτησιν. Ἀλλως ἐτιμωρεῖτο ἀπὸ τὸν Δία.

5. Τὰ ὅπλα καὶ ὁ πόλεμος.

Ἡ κυριωτέρα ἀπασχόλησις τῶν λαῶν καὶ ιδίως τῶν εὐγενῶν κατὰ τοὺς χρέους τούτους ἦτο ὁ πόλεμος.

Κάθε ἀνὴρ ὠπλίζετο μὲ ίδικά του ὅπλα. Εἰχε δὲ δύο εἰδῶν ὅπλα, ἐπιθετικά, μὲ τὰ ὁποῖα ἐκτύπα τὸν ἀνίπαλόν του, καὶ ἀμυντικά, μὲ τὰ ὁποῖα ἐπροσφύλασσετο ἀπὸ τὰ κτυπήματά του.

Διὰ νὰ προσφυλάττῃ τὴν κεφαλήν του ὁ πολεμιστὴς ἐφόρει

παλαιότερα μὲν σκοῦφον ἀπὸ δέρμα, ἀργότερα δὲ περικεφαλαῖαν ἀπὸ γαλκόν. Ἡ περικεφαλαία ἐσκέπαζε τὸ μέτωπον, τοὺς χρ-

Εἰκ. 85. Πολεμισταὶ δρημικῶν χρόνων.

τάφους καὶ τὰς παρειὰς εἰς τρόπον, ὥστε νὰ φαίνωνται μόνον οἱ σχῆματα καὶ τὸ κάτιον μέρος τοῦ πώγωνος, ἐδένετο δὲ ἀπὸ κάτω

Εἰκ. 86. Πολεμικὸν ἄρμα.

μὲ λωρίον. Εἰς τὸ ἄνω μέρος τῆς περικεφαλαίας ἦτο ἐμπεπηγμένον λαφύριον συνήθως ἀπὸ οὐράνιου πέπου.

Διὰ νὰ προσυλάττῃ τὰς κνήμας του ὁ πολεμιστὴς ἐφόρει τὰς

κυνηγίδας. Αὐταὶ κατὸς ἀρχὰς μὲν γῆσαν ἀπὸ δέρμα, κατόπιν δημαρχούσαντο ἀπὸ πλάκας ἐκ μετάλλου, ἔφθανον δὲ ἀπὸ τὰ γρανάτα μέχρι τῶν ἀστραγάλων.

Διὰ νὰ ἀποκρούῃ τὰ κτυπήματα τῶν ἀντιπάλων, ὁ πολεμιστὴς ἔκρατει μὲ τὴν ἀριστεράν του χειρα δσπίδα κατασκευασμένην ἀπὸ πολλὰ δέρματα βοῶν καὶ ἀπὸ πλάκας ἐκ μετάλλου. Ἡ ἀσπὶς κατὸς ἀρχὰς γῆτο πολὺ μεγάλη. Ἐκάλυπτε τὸ σῶμα ἀπὸ τὸν πώγωνα μέχρι τῶν ἀστραγάλων. Ἀργότερα ἔγινε μικροτέρα. Τότε γηναγκάσθησαν νὰ φοροῦν καὶ ἄλλο ἀμυντικὸν δπλον, τὸν θώρακα. Ὁ θώρακις κατασκευασμένος ἐκ χαλκοῦ ἐπροφύλαττε καὶ τὴν ράχιν καὶ τὸ στήθος.

“Ως ἐπιθετικὰ δὲ ὅπλα οἱ περισσότεροι πολεμισταὶ είχον τὸ ξίφος καὶ τὸ δόρυ. Τὸ ξίφος γῆτο χάλκινον, πολὺ μακρὸν καὶ δίστομον, ἔκρεματο δὲ ἀπὸ τὸν δεξιὸν ὥμον εἰς τὸ ἀριστερὸν πλευρόν. Τὸ δόρυ γῆτο ξύλινον καὶ είχε εἰς τὸ δύο ἄκρα αἰχμὰς ἀπὸ χαλκόν, αἱ ἐποῖαι ἐχρησίμευσαν, γη μὲν μία διὰ νὰ τρυπᾷ τὸν ἀντίπαλον, γη δὲ ἄλλη διὰ νὰ ἐμπηγγύνεται εἰς τὴν γῆν κατὰ τὰς φρακτὰς τῆς ἀναπαύσεως. Ἡτο δὲ τὸ δόρυ πολὺ μακρόν, ἐνίστε μέχρι πέντε μέτρων.

Μερικοὶ τέλος πολεμισταὶ γῆσαν ὠπλισμένοι μὲ τόξον κατασκευασμένον ἀπὸ ξύλον γη ἀπὸ δύο κέρατα ἐλάφου συνενωμένα. Μὲ τὸ τόξον ἔφριπτον βέλη, τὰ ὁποῖα είχον αἰχμὴν ἀπὸ χαλκὸν τριγωνικήν.

Οἱ βασιλεῖς καὶ οἱ εὐγενεῖς είχον ὅπλα στερεώτερα ἀπὸ τοὺς ἄλλους, ἐπορεύοντα δὲ συνήθως εἰς τὴν μάχην ἐπάνω εἰς ἀρμα διτροχον, τὸ ὄποιον ἐσύρετο ἀπὸ δύο ἵππους καὶ διημιύνετο ὑπὸ γηνιόχου. Ἐμάχοντα δὲ οὗτοι ἀλλοτε μὲν ἀπὸ τὸ ἄζμα των ἀλλοτε δὲ ἀφ’ οὐ κατέβαινον ἀπὸ αὐτὸ καὶ αὐτοὶ ἔφερον τὴν κρίσιν τοῦ ἀγώνος. Οἱ λαϊποὶ γηκολούθουν τοὺς γηγεμόνας των εἰς πυκνὰς ἀτάκτους γραμμάς.

Αἱ πολεμικαὶ συνήθειαι κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν γῆσαν ἀγριαι. Ὁ νικητὴς γητάνετο ἀγρίαν χαράν διὰ τὴν νίκην καὶ τὰ λάφυρα. Ἀπέδλεπεν δημόνον εἰς τὸ νὰ πάρῃ τὰ ὅπλα του νεκροῦ, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸ νὰ σύρῃ τὸ πτῶμά του ὅπισθεν τοῦ ἀρματός του καὶ τὸ ἀτιμάσγ. Διὰ τοῦτο φοβερὸς ἀγών ἐγίνετο διὰ τὸ πτῶμα τοῦ φονευθέντος γῆρασ. Ἐπίσης θταν μία πόλις ἐκυριεύετο, κατεστρέφετο διὰ πυρὸς καὶ σιδήρου καθ’ ὀλοκληρίαν, ὅλοι δὲ οἱ κάτοικοι τῆς ἐπιτολοῦντο ὡς δοῦλοι:

6. Ἡ ναυτιλία καὶ τὸ ἐμπόριον.

Πρὸ τῆς καθόδου τῶν Δωριέων ἡ ναυτιλία καὶ τὸ ἐμπόριον εὑρίσκονται εἰς ἀκμήν. Ἀπὸ τότε δημος παρακμάζουν.

Ἡ ἑλληνικὴ ναυτιλία περισσέτεραι πλέον εἰς τὸ Αἴγαλον πέλαγος. Ἀλλὰ καὶ ἔδω τὰ πλοῖα δὲν ἀπεμακρύνονται πολὺ ἀπὸ τὴν παραλίαν, διέτι γῆσαν μικρὰ καὶ χωρὶς κατάστρωμα.

Τὸ ἐμπόριον γῆτο ὑνταλλακτικόν· οἱ ἔμποροι δηλ. ἔκαπινον ἄνταλλαγήν τῶν προϊόντων, τὰ ὄποια ἐπερίσσευον εἰς τὸν τόπον των, μὲν ἀλλα, τὰ ὄποια αὐτὸς δὲν παρήγε. Τὸ νόμισμα δὲν εἶχεν ἐφευρεθῆ ἀκόμη. Καὶ τὸ ἐμπόριον δημος τοῦτο γῆτο περιώρισμένον. Εἰς χρόνους, κατὰ τοὺς ὄποιους ἐτιμᾶτο πρὸ πάντων ἡ πολεμικὴ τέχνη, τὸ ἐμπόριον φυσικὰ ἐπεριφρονεῖτο.

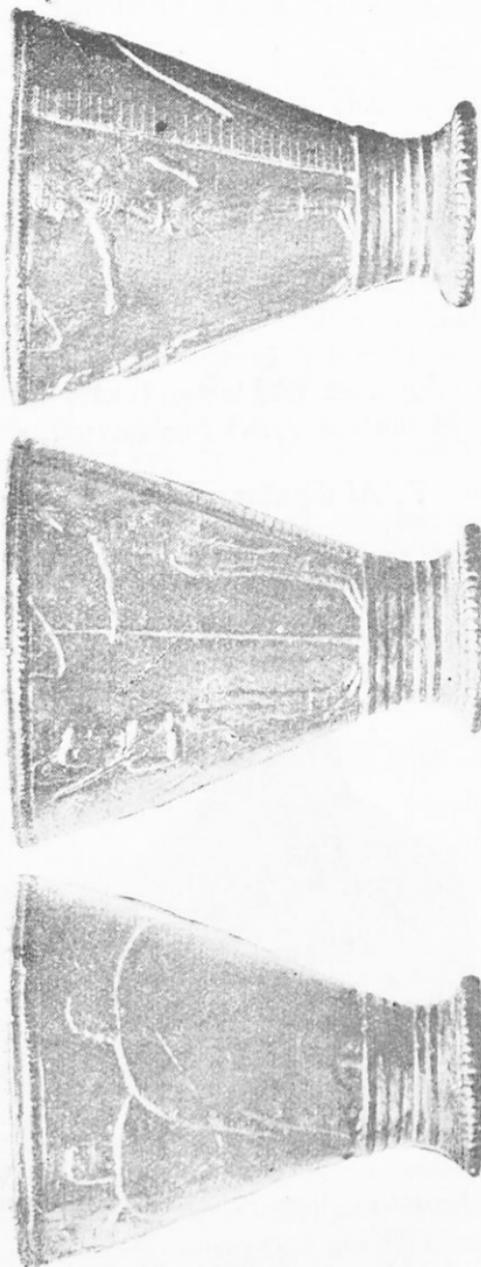
7. Αἱ ὁραῖαι τέχναι.

Προτοῦ νά κατέλθουν οἱ Δωριεῖς εἰς τὴν μεσημβρινὴν Ἑλλάδα, αἱ ὥραιαι τέχναι εὑρίσκονται εἰς μεγάλην ἀκμήν.

Εἰκ. 87. Ἄγγειον ἐκ Μήλου μὲ φυτικὴν διακόσμησιν.

Ἀπὸ τὰς ἀκροπόλεις, τὰ ἀνάκτορα καὶ τοὺς τάφους βλέπομεν δτι γῆτο πολὺ πρωθευμένη ἡ ἀρχιτεκτονική. Ἡ δὲ μετακίνησις καὶ τοποθέτησις τῶν μεγάλων ἐκείνων λίθων, μὲ τοὺς

Ex. 88. Άγγιν εκ Κορής μέσα μεταξύ των λεπτών πλαισίων.

έποιους είναι κτισμένα τὰ τείχη τῶν Μυκηνῶν καὶ τῆς Τίρυνθος, δεικνύσυν διείχον ἀρχετύγην πεῖραν τῆς μηχανικῆς.

Εἰς τοὺς τοίχους τῶν οἰκιῶν εὑρέθησαν ζωγραφίαι μὲν ζωηρὰ χρώματα, αἱ ὅποιαι παριστάνουν ζῷα ἀνθρώπους καὶ ἄλλα κοσμήματα (εἰκ. 78, 79). Ἐπίσης εὑρέθησαν ζωγραφίαι ἐκ πυγλοῦ πο-

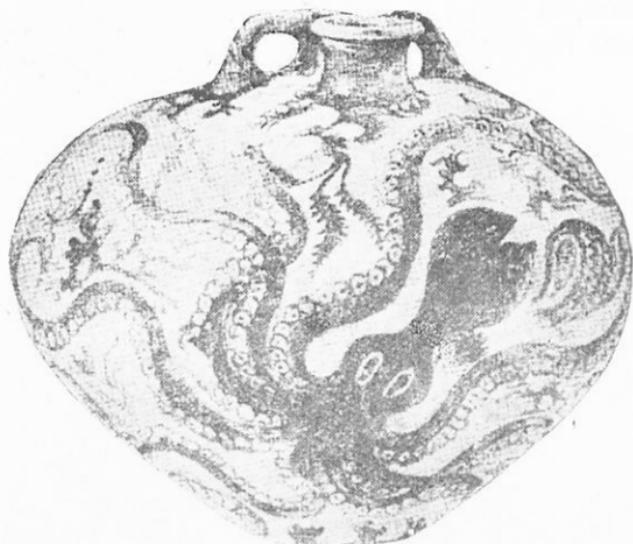

Εἰκ. 89. Ἀγγεῖον ἐκ Κρήτης μὲν γραπτὴν διακόσμησιν.

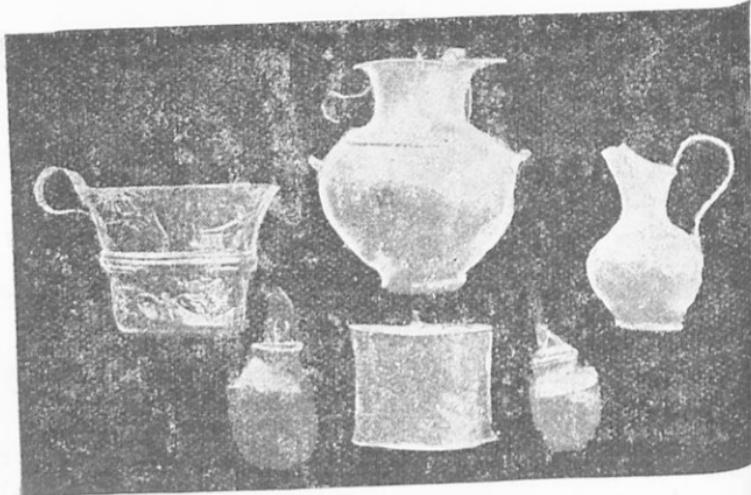
λύχρωμα μὲν κοσμήματα ζώων καὶ φυτῶν καὶ ἄλλα. Αὐτὰ δεικνύσυν, διείχον ἡ ζωγραφικὴ καὶ ἡ κεραμευτικὴ ήσαν πολὺ πρωτευμέναι.

Καὶ ἡ γλυπτικὴ ἐπίσης εἶχε προσδεύσει πολύ. Ἐσκάλιζον εἰς λίθους, εἰς ὅστα ζῷων καὶ εἰς μέταλλα ἀναγλύφους παρα-

στάσεις γῇ καὶ ὀλόγλυφα ἔργα, τὰ ἐποία παρίστανον ἀνθρώπους
ἢ ζῷα. Βέβαιη γάρ οὖν προσέτι τοὺς πολυτίμους λίθους καὶ ἑσκά-

Εἰκ. 90. Αγγεῖον ἐκ Κρήτης μὲν ζωϊκὴν διακόσμησιν.

Εἰκ. 21. Χρυσᾶ ποτήρια ἐκ Μυκηνῶν.

λιξον ἐπὶ λίθων ἢ ἐπὶ χρυσοῦ διαφόρους παραστάσεις (ζῷα, ἀνθρώπους κ. ἄ.) μὲ καταπληκτικήν φυσικότητα διὰ νὰ χρησιμεύσουν ώς σφραγίδες. Κατεσκεύαζον ώσαύτως ἀπὸ χαλκέν τὴν χρυσὸν χυτὰ καὶ σφυργλατημένα ἀντικείμενα καὶ ἐστόλιξον αὐτὰ κατὰ διαφόρους τρόπους. Ἐπίσης ήσαν δεξιοὶ εἰς τὴν ἔμπαιστην. Ἔγνώριζον δηλ. νὰ θέτουν κοσμήματα ἐξ ἐλεφαντοστοῦ, χρυσοῦ, κλπ. ἐντὸς ἀντικειμένων ἐξ ἄλλης ὅλης καὶ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον νὰ παράγουν ζωγραφίας (εἰκ. 92). Τέλος ἐγνώριζον νὰ κατασκευάζουν τὴν ύστολον.

Εἰκ. 92. Χρυσοὶ δακτύλιοι ἐκ Μυκηνῶν.

Ἐπειτα ἀπὸ τὴν κάθισθαι τῶν Δωριέων θμως αἱ τέχναι· ἐν γένει εἰς τὴν Ἑλλάδα μαραίνονται. Μὲ τὰς ἐπιδρομὰς οἱ ἀνθρώποι εἰχον παύσει νὰ καλλιεργοῦν τὴν γῆν μὲ ἐπιμέλειαν καὶ διὰ τοῦτο εἰχον πτωχεύσει. Ἐξ ἄλλου οἱ Δωριεῖς ήσαν ἀνθρώποι δρεινοί, τραχεῖς καὶ λιτοί, ἐπομένως δὲν τὸ δυνατὸν νὰ ἀγαποῦν τὰς ὥραιας τέχνας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε'.

Η ΔΙΑΠΛΑΣΙΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΠΟΛΙΤΕΙΩΝ

1. Η Ελλάς μετά τὴν κάθοδον τῶν Δωριέων.

Η Ελλάς μετά τὴν κάθοδον τῶν Δωριέων παρουσιάζεται παρὰ πολὺ ἀλλοιωμένη. Εἰς τὴν χρίσιν Ἐλλάδα αἱ πόλεις καὶ αἱ ἀκροπόλεις τῶν Ἀχαιῶν θλιψιστράφησαν. Ὁ πολιτισμὸς ἐ μυκηναϊκὸς ἔξηφανίσθη. Ἡ μεγάλη ἐμπορικὴ κίνησις τῶν λαῶν τοῦ Αἰγαίου κατεστράφη καὶ ἡ ναυοπλοῖα καὶ τὸ ἐμπόριον περιτῆν οὐκέτι θεραπεύεται τῶν Φοινίκων. Αἰλλὲς καὶ οἱ παλαιοὶ κάτοικοι γλαυκοὶ εἰς χειρας τῶν Φοινίκων. Αἰλλὲς καὶ οἱ παλαιοὶ κάτοικοι γλαυκοὶ εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν δὲν γένησαν Ἐλλάδος, οἱ ὅποιοι μετηνάστευσαν εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν δὲν γένησαν νὰ συνεχίσουν εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς τὸν εἰον, ποὺ ἔζων εἰς τὴν παλαιὰν Ἐλλάδα. Ἡναγκάσθησαν νὰ κάμουν μακροὺς ἀγώνας μὲ τοὺς ἐντοπίους, ἥως οὐ ἐγκατασταθεὶσον ὁριστικῶς καὶ ἐπιδοθοῦν εἰς τὰ ἔργα τῆς εἰρήνης.

Ἐνεκα τῶν λόγων τούτων ἐπὶ τρεῖς αἰῶνας ἡ Ἐλλάς ελλειπτίσκεται ἀπὸ πάσης ἀπόφεως εἰς πρωτόγονον κατάστασιν. Τὴν ἐποχὴν αὐτὴν δυναμάζουν μεσαιωνα τῆς Ἐλλάδος.

Πρῶτοι ἔξερχονται ἐκ τοῦ μεσαιωνικοῦ αὐτοῦ σκέτους οἱ λαοί, οἱ ὅποιοι είχον μεταναστεύσει εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν. Οὗτοι είναι οἱ παλαιοὶ κάτοικοι τῆς Ἐλλάδος τοῦ μυκηναϊκοῦ πολιτισμοῦ. Μόλις λοιπὸν ἀνέπνευσαν ἐκ τῶν ἀγώνων τοὺς ἐποίους είχον κάμει μὲ τοὺς ἐντοπίους διὰ νὰ ἐγκατασταθεῖσον εἰς τὰς νέας πατρίδας των, ἐπεδέχησαν εἰς τὴν γεωργίαν καὶ βιομηχανίαν, τὸ ἐμπόριον καὶ τὴν ναυτιλίαν. Ἀκμάζουν δὲ τότε πρὸ πάντων ἡ Μίλητος, ἡ Φώκαια καὶ ἡ Σάμος, αἱ ὅποιαι ἀποθαίνουν μεγάλαι ἐμπορικαὶ πόλεις. Υπὸ τὴν ἐπίδρασιν δὲ τῶν παραδόσεων τοῦ παλαιοῦ αὐτῶν έισαν καὶ τοῦ γλυκέος αλίματος τῆς Ἰωνίας καὶ τοῦ φαιδροῦ αὐτῆς οὐρανοῦ, ἥρχισαν νὰ καλλιεργοῦν τὰς ὥραιάς τέχνας ἵνα καὶ τὴν ἐπικήνη ποίησιν.

Τὰς πόλεις τῆς Μ. Ἀσίας ἥκισλούθησαν κατέπιν αἱ πόλεις τῆς μεσημέρινῆς Ἐλλάδος καὶ πρῶται αἱ εὑρισκόμεναι εἰς τὰ παράλια τῆς ἀνατολικῆς Ἐλλάδος, Χαλκίς, Ἐρέτραι, Κόρινθος, Αἴγινα καὶ κατέπιν αἱ Ἀθῆναι. Ἡ ναυτιλία πλέον καὶ τὸ ἐμπόριον περιέρχονται πάλιν εἰς χειρας τῶν Ἐλλήνων οἱ δὲ Φονικες ἀναγκάζονται νὰ ἀποσυρθοῦν διτικώτερον.

2. Ἐσωτερικαὶ ταραχαὶ καὶ πολιτειακαὶ μεταβολαὶ
εἰς τὰς Ἑλληνικὰς πόλεις.

Ἡ ἀνάπτυξις τῆς ναυτιλίας, τῆς βιομηχανίας καὶ τοῦ ἐμπορίου ἐπέφερεν ἄλλας ἀνατροπὰς εἰς τὸν ἐσωτερικὸν βίον ὅλων τῶν Ἑλληνικῶν πόλεων.

Κατὰ τοὺς μυκηναϊκοὺς χρόνους εἰς ὅλας τὰς Ἑλληνικὰς πόλεις τὸ πολίτευμα γῆτο γί βασιλείᾳ. Μετὰ τὴν κάθισθαι τῶν Δωριέων ὅμως εἰς κάθε πόλιν ὅλα τὰ κτήματα περιγήλθον εἰς τοὺς κατακτητὰς καὶ ιδίως ἐξ αὐτῶν εἰς τοὺς σπουδαιοτέρους πολεμιστὰς, οἱ ὄποιοι ἀπετέλουν τὴν τάξιν τῶν εὐγενῶν γῇ τῶν ἀριστῶν. Οἱ ἄλλοι ἐλεύθεροι ἀπετέλουν τὸν δῆμον καὶ ἀπέξων γῇ ἐκ τῶν μικρῶν ἀγρῶν των γῇ μετερχόμενοι διαφόρους μηχανικὰς τέχνας γῇ τὸ ἐμπόριον. Τότε οἱ εὐγενεῖς κατώρθωσαν σὺν τῷ Χρόνῳ εἰς ὅλας τὰς Ἑλληνικὰς πόλεις νὰ περιστρέψουν γῇ νὰ καταργήσουν τὴν βασιλείαν καὶ νὰ συγκεντρώσουν εἰς χειράς των ὅλην τὴν ἔξουσίαν. Τὸ πολίτευμα τοῦτο διαμάσθη ἀριστοκρατικόν. Τώρα τὴν ἔξουσίαν, ἀντὶ νὰ τὴν ἔχῃ συγκεντρωμένην ἔνας ἀνθρωπος, ὁ βασιλεὺς, τὴν ἔχουν ὅλοι οἱ εὐγενεῖς, οἱ ὄποιοι ἐλέγοντο ἀριστοί.

Κατόπιν ὅμως ὁ δῆμος μὲ τὴν ἀνάπτυξιν τῆς ναυτιλίας, τῆς βιομηχανίας καὶ τοῦ ἐμπορίου ἐπλούτησε. Δὲν ἔθλεπε λοιπὸν τὸν λόγον, διὰ τὸν ὄποιον ἐπρεπε πλέον μόνοι οἱ εὐγενεῖς νὰ ἔχουν εἰς χειράς των ὅλην τὴν ἔξουσίαν καὶ γιγειρεν ἀξιώσεις νὰ μετέχῃ καὶ αὐτὸς εἰς τὴν διοίκησιν. Τὰς ἀξιώσεις δὲ αὐτὸς ὑπέθαλπε καὶ γί βασιλεὺς καὶ τυραννικὴ συμπεριφορὰ τῶν εὐγενῶν. Ἀναθροοῦμες λοιπὸν μέγας καὶ ταραχαὶ πολλαὶ ἐπεκράτησαν κατὰ τοὺς χρόνους τούτους εἰς ὅλας τὰς Ἑλληνικὰς πόλεις. Εἰς πολλὰς οἱ πλουσιώτεροι ἐκ τῶν ἀνδρῶν τοῦ δήμου κατώρθωσαν νὰ διασπάσουν τὸν στενὸν κύκλον τῆς ἀριστοκρατίας καὶ νὰ λάθουν μέρος εἰς τὴν διοίκησιν. Οὕτω τὸ ἀριστοκρατικὸν πολίτευμα μετετράπη εἰς τιμοκρατικόν. Τὴν ἔξουσίαν δηλ. ἔχουν ὅλοι οἱ πλούσιοι, ὅχι μόνον οἱ γαιοκτήμονες.

"Αλλά" ἔκ τούτου ὁ πολὺς δῆμος δὲν ὠφελήθη. "Ἐξηκολούθει νὰ πιέζεται καὶ ὑπὸ τῆς πλουσιοκρατίας, ὅπως καὶ πρὶν ὑπὸ τῆς ἀριστοκρατίας καὶ διὰ τοῦτο ἔζητει νὰ λάθῃ μέρος ὅλος εἰς τὴν διοίκησιν. "Ενεκα τούτου ἐπῆλθον συγχρούσεις μεταξὺ τῆς

Χωραφᾶ—Σακελλαρίου, 'Ιστορία Α' Γυμν. Ἑκδ. 8η 1937. 6

λρχούσης τάξεως και του δήμου. Ἐκ τῶν συγκρούσεων αὐτῶν εἰς ἄλλας μὲν πόλεις ἐπεκράτησεν ἡ μία ἐκ τῶν δύο μερίδων, ώστε τὸ πολίτευμα ἦ οὐκείνεν ἀλιγαρχικόν (δηλ. ἀριστοκρατικὸν ἢ τιμοκρατικόν, διότι καὶ εἰς τὰ δύο τὴν ἑξουσίαν ἔχουν ὀλίγοι) ἢ μετεπράπη εἰς δημοκρατικόν, τὴν ἑξουσίαν δηλ. ἔλαθεν εἰς χειράς του δ λαός, δ ὅποιος ὠνομάζετο δῆμος. Εἰς ἄλλας πόλεις πάλιν ἀνετέθη καὶ ὑπὸ τῶν δύο μερίδων ἡ διακανόνισις τῶν διαφορῶν εἰς νομοθέτας (Δράκων, Σόλων). Εἰς ἄλλας δὲ πόλεις κατὰ τοὺς μεταξὺ ὀλιγαρχίας καὶ δήμου συχνοὺς αἱματηρούς ἀγώνας φιλέδοξοι καὶ ἵκανοι ἀνδρες ἐκ τοῦ δήμου ἢ ἐξ αὐτῶν τῶν εὐγενῶν ἀνέλαβον τὴν προστασίαν τοῦ δήμου καὶ κατώρθωσαν γὰρ πάσουν αὐτοὶ τὴν ἀνωτάτην ἀρχήν. Αὐτοὶ εἶναι οἱ λεγόμενοι τύραννοι, οἱ ὅποιοι ἥκμασαν εἰς τὴν Ἑλλάδα ἀπὸ τῶν μέσων τοῦ θου αἰῶνος μέχρι τῶν λόρων τοῦ θου.

Ἡ κυβέρνησις τῶν τυράννων ἀφήκε λαμπράν ἐποχὴν εἰς τὴν ιστορίαν τῶν Ἑλληνικῶν πόλεων. Οὕτοι ἐπροστάτευσαν τὴν γεωργίαν, τὸ ἐμπόριον καὶ ἐν γένει τὴν ἐργασίαν, κατεσκεύασαν πολλὰ κοινωφελῆ ἔργα καὶ ἀθεράπευσαν τὰς τέχνας καὶ τὰ γράμματα. Επίσης ὅχι ὀλίγον συνετέλεσαν εἰς τὸ νὰ ἐπικρατήσουν εἰς τὰς πόλεις φιλελεύθεροι θεομοί. Ἐπίεισον ὅμοιως καὶ τοὺς εὐγενεῖς καὶ τὸν δῆμον καὶ κατ’ αὐτὸν τὸν τρόπον ἐνέπνευσαν εἰς αὐτοὺς τὴν ἰδέαν τῆς πολιτικῆς ισότητος. Ήπειρὸν δὲ τοῦ δημοτικοῦ πολέμου τοῦ θου αἰῶνος κατελύθη, καὶ εἰς ἄλλας μὲν ἐπεκράτησεν δῆμος καὶ ἐγκαθιδρύθη δημοκρατία, εἰς ἄλλας δὲ ἐπεκράτησεν οἱ ὀλιγαρχικοί.

3. Ὁ δεύτερος Ἑλληνικὸς ἀποικισμός.

Αἱ πολιτειακαὶ μεταβολαί, αἱ δοποῖαι συνέβησαν εἰς 8λατάς ἑλληνικὰς πόλεις, ἐπέφεραν εἰς αὐτὰς μεγάλας ἀνατροπάς. Αἱ μερίδες, αἱ δοποῖαι κάθε φορὰν ἐνικῶντο, ἰγναρχάζοντο γὰρ ἐκπατρίζωνται. Ἐπομένως πάρα πολλοὶ Ἑλληνες ἐτράπησαν καὶ πάλιν κατὰ τοὺς χρόνους αὐτοὺς εἰς τὴν δόδεν τοῦ ἀποικίας

σημοῦ πρὸς ὅλας σχεδὸν τὰς ἀκτὰς τῆς Μεσογείου θαλάσσης καὶ τοῦ Εὐξείνου πόντου. Εἰς τὴν νέαν ὥμως αὐτὴν ἐξάπλωσιν τοῦ Ἑλληνισμοῦ συνετέλεσαν ὅχι ὅλιγον καὶ ἄλλα αἴτια^{α)} ἢ οἰκονομικὴ στενοχωρία ἔνεκα τῆς ἀφορίας τοῦ ἐδάφους, β) ἢ μεγάλη καὶ δυσανάλογος πρὸς τὴν παραγωγὴν αὐξήσις τοῦ πληθυσμοῦ καὶ γ) καὶ σπουδαιότερον τὸ φύσει ἐμπορικὸν πνεῦμα τῶν Ἑλλήνων, τὸ ὅποιον θύει αὐτοὺς ἀφ' ἐνὸς μὲν εἰς τὴν ἀνεύρεσιν πρώτων διὰ τὴν βιομηχανίαν, ἀφ' ἑτέρου δὲ εἰς τὴν ἀνεύρεσιν τόπων καταναλώσεως τῶν βιομηχανικῶν προϊόντων.

Οἱ δεύτεροι αὐτὸς Ἑλληνικὸς ἀποικισμὸς ἦγινεν ἀπὸ τοῦ 8ου μέχρι τοῦ 6ου αἰώνος π. Χ. Αἱ σπουδαιότεραι δὲ ἐκ τῶν ἀποικιῶν, αἱ ὅποιαι ὁρούμησαν κατὰ τοὺς χρόνους τούτους ἡσαν αἱ Ἕρēται:

Ἐις τὰς νῆσους τοῦ Ἰονίου Πελάγους Λευκάδα καὶ Κέρκυραν ἐγκατεστάθησαν Δωριεῖς ἐκ Κορίνθου.

Ἐπὶ τῶν ἐλλυρικῶν παραλίων ἐκτίσθησαν ἡ Ἐπίδαμνος καὶ ἡ Ἀπολλωνία ὑπὸ Κορινθίων καὶ Κερκυραίων.

Ἐπὶ τῇς κάτω Ἰταλίας ἐκτίσθη εἰς τὴν Καμπανίαν ὑπὸ τῶν Χαλκιδέων ἡ Κύμη, ἡ ἀρχαιοτάτη πρὸς δυσμάς ἀποικία, ἐκ ταύτης δὲ κατόπιν προῆλθεν ἡ Παρθενόπη (Νεάπολις). Ωσαύτως ἀρχαὶ ἀποικία ἦτο ἐκεὶ ἡ Σύδαρις, περίφημος διὰ τὸν πλούτον τῆς, ἡ ὅποια ἐκτίσθη ὑπὸ Ἀχαιῶν εἰς τὴν δυτικὴν παραλίαν τοῦ κόλπου τοῦ Τάραντος. Ἀποικοὶ ἐκ τῆς Λακωνικῆς ὥρουσαν τὸν Τάραντα καὶ Δοκροὶ τοὺς Ἐπιζεφυρίους Δοκρούς, Χαλκιδεῖς δὲ μὲν Μεσσηνίους ἐκτίσαν τὸ Ρήγιον. Ἐξ αὐτῶν ἐξηγήθην πάλιν ἄλλαι ἀποικίαι καὶ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον κατελήφθη ὅλη ἡ μεσημβρινὴ Ἰταλία, ἡ ὅποια διὰ τοῦτο ὠνομάσθη *Μεγάλη Ἐλλάς*.

Εἰς τὴν Σικελίαν Χαλκιδεῖς καὶ Νάξιοι ἐκτίσαν τὴν Νάξον βορείως τῆς Αίτνης, μεσημβρινῷ δὲ τὴν Κατάνην καὶ τοὺς Λεοντίνους. Κυμαῖοι καὶ Χαλκιδεῖς ἐκτίσαν ὄμοιως τὴν Ζάγκλην, ἡ ὅποια βαστερὸν ὠνομάσθη ἀπὸ τοὺς Μεσσηνίους Μεσσήνη. Οἱ Κορίνθιοι ἐκτίσαν τὰς Συρακούσας, οἱ Μεγαρεῖς τὰ Μέγαρα καὶ οἱ Ρόδιοι τὴν Γέλαν, ἐκ τῆς ὅποιας καὶ προῆλθεν ὁ Ἀκράγας. Εἰς τὴν βορείαν τέλος παραλίαν Ἱωνεῖς ἀπὸ τὴν Ζάγκλην ἐκτίσαν τὴν Ἰμέραν καὶ Σικελιώται Μεγαρεῖς τὸν Σελινούντα.

Δυτικώτερον οἱ Φωκαεῖς ἔκτισαν εἰς τὴν Γαλλίαν πληγίον τῶν ἐκβολῶν τοῦ Ὅρδανος τὴν Μασσαλίαν καὶ εἰς τὴν Ἰσπανίαν τὴν Ζάκανθαν καὶ τὸ Ἐμπόριον.

Εἰς τὴν Διβύην Δωριεῖς ἐκ Πελοποννήσου καὶ Θήρας* ἔκτισαν τὴν Κυρήνην καὶ τὴν Βάρκαν. Μιλήσιοι δὲ ἐγκαθιδρύθησαν εἰς τὴν

Εἰκ. 93. Αἱ ἡλληνικαὶ

Αἴγυπτον καὶ ἔκτισαν εἰς τὰς ἐκβολὰς τοῦ Νείλου τὴν Ναύκρατιν.

Εἰς τὴν Μακεδονίαν οἱ Χαλκιδεῖς ἔκτισαν πολυαριθμούς ἀποικίας εἰς τὴν χερσάνησον, ἵ έποια ἀπὸ τὸ ὄνομά των ὀνομάσθη Χαλκιδική. Ἐκ τῶν ἀποικιῶν αὐτῶν ἐπισγμυτέρα γέτο ή Ὁλυμπίος. Ἐπὶ τοῦ Ισθμοῦ τῆς Παλλήνης Κορίνθιοι ἔκτισαν τὴν Ηστείδαιαν. Ήρδὲ ἀνατολάς εἰς Βλγην τὴν Ηρακινήν

παραλίαν ἔκτισθησαν ἄλλαι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἰωνικὰ ἀποικίαι καὶ κατελήφθησαν αἱ νῆσοι Θίσσος, Σαμοθράκη, Ἰμέρος καὶ Λῆμνος.

Εἰς τὰ παράλια τοῦ Εὐξείνου πόντου τὰς περισσοτέρας ἀποικίας ἔστειλεν ἡ Μίλητος. Οὕτως ἔκτισθησαν ἐκεῖ ἡ Σιγώπη,

ἀποικίαι.

ἡ Τραπεζοῦς, ἡ Οδησσούς, ἡ Θεσσαλία, τὸ Παντικάπαιον (Κέρτς), ἡ Τάναις καὶ ἄλλαι.

Καὶ ὁ Ἐλλήσποντος δὲ καὶ ἡ Προποντὶς ἐγέμισαν ἀπὸ ἀποικίας Ἑλληνικάς. Οἱ Μιλήσιοι ἔκτισαν τὴν Ἀβυδον καὶ τὴν Κόζικον, σὲ Φωκαεῖς τὴν Λάμψαχον, σὲ Μεγαρεῖς δὲ τὴν Χαλκηδόνα καὶ τὸ ἀπέναντι αὐτῆς Βυζάντιον.

4. Χαρακτήρ καὶ σημασία τῶν ἑλλην. ἀποικιῶν.

Κατὰ τὸν δεύτερον τοῦτον ἀποικισμὸν αἱ Ἑλληνικαὶ ἀποικίαι εἰχον ἐν κοινὸν χαρακτηριστικόν. Τὸρθόντο διὰ μᾶς καὶ κατὰ ὠρισμένον τρόπον. Οἱ Ἑλληνες ἀποικοι δὲν γίρχοντο εἰς τὰς ἀποικίας διάγον καὶ διάγον καὶ κατὰ μικρὰς ὅμαδας, θπως γίνεται εἰς τὰς σημερινὰς ἀποικίας. Οἱ Ἑλληνες ἀποικοι ἀνεκώρουν ἐκ τῆς πόλεως των διοι διόσυ μὲ ἔνα ἀρχηγόν, ὁ ὅποιος γῆτο ἐκ τῶν εὐγενεστέρων οἰκογενεῖῶν. Παρελάμβανον ἐκ τῆς πόλεως των ἱερὸν πῦρ καὶ διόσυματα τῶν προστατῶν θεῶν αὐτῆς καὶ ἀπήρχοντο εἰς χώραν, τὴν ὅποιαν γίγινεν ἐκλέξει ὡς κατάλληλον γίγινεν ὑποδειξει εἰς αὐτοὺς κάποιον μαντείον. Τὸ πρῶτον ἔργον τῶν ἀποικιῶν, ἀφ' εὑρίσκοντο τὴν χώραν αὐτῆν, γῆτο νὰ ἐγκαταστήσουν τοὺς θεούς των καὶ νὰ ἀνεγείρουν βωμόν, εἰς τὸν ὅποιον ἀπέβητον τὸ ἱερὸν πῦρ, τὸ ὅποιον ἔφερον ἐκ τῆς πατρίδος των.

Ἡ ἀποικία γῆτο πόλις ἀνεξάρτητος. Μὲ τὴν πόλιν, ἐκ τῆς ἑποίας γῆθον καὶ τὴν ἑποίαν ὀνόμαζον μητροπόλιν, συνέδεον αὐτὴν μόνον τὰ κοινὰ γῆθη καὶ γίγινε λατρεία. Ἀναμφίθιλως οἱ πολίται τῆς μητροπόλεως ἐγίνοντο δεκτοὶ εἰς αὐτὴν μὲ ίδιας τέρας περιποιήσεις. Ἐκ τῆς μητροπόλεως οἱ ἀποικοι ἐδανείζοντο ἱερεῖς καὶ ίδιας πολιτικούς ἀρχηγούς. Εἰς τὰς ἑορτὰς τῆς ἔξικολούθισουν νὰ λαμβάνουν μέρος δι' ἀπεσταλμένων. Ἄλλὰ τὰ σημεῖα αὐτὰ τοῦ σειβασμοῦ πρὸς τὴν μητρόπολιν δὲν ἔθετον τὴν ἀποικίαν ὑπὸ κγδεμονίαν. Δὲν γῆτο αὕτη ὑπῆκοος τῆς μητροπόλεως, ἀλλ' ίση πρὸς αὐτήν.

Ἡ δὲ σημασία τῆς ἀποικιακῆς ἐν γένει κινήσεως τῶν Ἑλλήνων ὑπῆρξε σπουδαιοτάτη διὰ τὸν πολιτισμόν. Οἱ ἀποικοι ἀνθρώποι δραστήριοι καὶ ἐπιγειρηματίαι, δὲν γῆμποδείζοντο πλέον ἀπὸ τὰς προλόγψεις τῶν παλαιῶν πόλεων. Ἡσαν προσδευτικοί· "Εδειξαν μεγάλην τέλμην καὶ εἰς τὴν πολιτικὴν καὶ εἰς τὸ ἐμπόριον. Ἡσχημάτισαν εἰς τὰς νέας χώρας των μικρᾶς δημοκρατίας, αἱ ὅποιαι δὲν γῆσχολοῦντο μὲ τὰς κατακτήσεις, ἀλλ' εἰς τὸ νὰ πλουτοῦν καὶ συγκεντρώνουν τὸ ἐμπόριον διοι διόσυ μὲνετέλεσαν εἰς τὴν πρόσθιον τοῦ πολιτισμοῦ. Αἱ Ἑλληνικαὶ ἀποικίαι τῆς Μ. Ἀσίας ἐγγύρισαν τοὺς ἀκμαίους πολιτισμοὺς τῶν Χαλδαίων, τῶν Αλγυπτίων καὶ τῶν Φοινίκων. Αἱ ἐπιστῆμαι λοιπὸν τῶν Χαλ-

δαίων, αἱ τέχναι τῶν Αἰγυπτίων, ὁ ἀλφάριθμος τῶν Φαινίκων καὶ ἡ τέχνη τῆς θαλασσοπλοΐας των καὶ τέλος αἱ θρησκευτικαὶ ιδέαι τῆς Ἀνατολῆς παρελήφθησαν ὅπ' αὐτῶν καὶ συνεχωνεύθησαν εἰς ἓνα ἔνιατον πολιτισμόν, τὸν Ἑλληνικόν, μὲν μορφὴν ὅλως διόλου ιδιαιτέρων καὶ πρωτότυπον. Τὸν Ἑλληνικὸν δὲ τοῦτον πολιτισμὸν κατόπιν αἱ εἰς βληγήν τὴν Μεσόγειον Ἑλληνικαὶ ἀποικίαι μετέθωκαν καὶ εἰς τοὺς ἐντοπίους τῶν χωρῶν, εἰς τὰς ὄποιας ἐγκατεστάθησαν.

Αἱ ἀποικίαι λοιπόν, ἀφ' ἐνὸς μὲν διὰ τὴν γεωγραφικήν των Ηέσιν ἀφ' ἑτέρου δὲ διὰ τὴν πολιτικήν καὶ σίκανομακήν των ἀνάπτυξιν, ὑπερτέρησαν πολὺ τὰς μητροπόλεις των καὶ ἔγιναν κατὰ τὴν περίοδον αὐτὴν τὸ κέντρον τῆς ἐξελίξεως τοῦ Ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ.

5. Ἡ ἐνότης τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους.

Μέχρι τῶν ἀρχῶν τοῦ Του αἰώνος οἱ κάτοικοι τῆς Ἐλλάδος δὲν εἶχον κοινὸν ὄνομα. Εἰς τὰ ὄμηρικὰ ποιήματα ὄνομάζονται "Ἐλληνες μόνον οἱ Μυρμίδονες, οἱ ὄποιοι ἐξεστράτευσαν μὲ τὸν Ἀχιλλέα ἐκ τῆς Φθιώτιδος. Ἀπὸ τοῦ Του ὅμως αἰώνος δὲν ὄνομάζονται "Ἐλληνες.

Τὸ ὄνομα τοῦτο φαίνεται ὅτι προσῆλθεν ἀπὸ τοὺς Σελλοὺς ἢ "Ἐλλοὺς τῆς Ἡπείρου καὶ ἀπεδίδετο κατ' ἀρχὰς μόνον εἰς τοὺς κατόπιν ὄνομασθέντας Δωριεῖς. Ἀπὸ τὴν Ἡπειρὸν τὸ ὄνομα τοῦτο ἐξηγηπλώθη ἥδη ἀπὸ τῶν προστορικῶν χρόνων εἰς τὴν Θεσσαλίαν μέχρι τῆς Φθιώτιδος. Ἀφ' οὐ δὲ μὲ τὰς μεταναστεύσεις οἱ Δωριεῖς ἐξηγηπλώθησαν πρὸς νότον, τὸ ὄνομα τῶν Ἑλλήνων διεσδέθη εἰς δὲν τὴν κυρίως Ἐλλάδα. Ἐκ τούτου εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ Του αἰώνος δὲν οἱ κάτοικοι τῆς κυρίως Ἐλλάδος καὶ τῶν ἀποικιῶν ὠνομάσθησαν "Ἐλληνες καὶ μὲ τὸ ὄνομα αὐτὸς ἔκτοτε διακρίνουν ἐκτούς ἀπὸ δὲνούς τοὺς ἄλλους λαούς, τοὺς ἐποίους ὄνομάζουν βαρβάρους.

Τοῦτο δεικνύει, ὅτι οἱ "Ἐλληνες, ἀν καὶ γένειν ἐξηγηπλωμένοι εἰς τόσον ἀπομεικρυσμένης χώρας, εἰχον συνεῖδησιν ὅτι ἀνήκουν εἰς ἓν καὶ τὸ αὐτὸς ἔθνος. Καὶ δικαίως, ἀφ' οὐ δὲν οἱ μίλιλους τὴν ιδίαν γλῶσσαν καὶ δὲν εἰχον τὰς ιδίας συνγηθείας τοῦ βίου καὶ πρὸ πάντων τὴν ιδίαν θρησκείαν, ἡ ἐποίης ἀδιακόπως συνγήνωνεν αὐτούς πνευματικῶς μὲ τὰ μαντεῖά της, μὲ τοὺς ἀγῶνάς της καὶ ἐν γένει μὲ τὰ κοινὰ ἱερά, εἰς τὰ ἐποίης γῆραντο

δλοις ως προσκυνηταί. Ἀποτέλεσμα δὲ τῆς συνειδήσεως αὐτῆς εἶναι: Εἰς, διὰ νὰ ἔξηγήσουν τὴν διαίρεσίν των εἰς φυλάς, ἐπλασαν τὸν μῦθον τοῦ Ἐλληνος.

Κατὰ τὸν μῦθον τοῦτον δὲ Ἐλλην, δοκινός πρόγονος ὅλων τῶν Ἐλλήνων, εἶχε τρεῖς μύσους, τὸν Δῶρον, τὸν Αἰολὸν καὶ τὸν Ξεύθον. Ὁ Δῶρος καὶ δοκινός ἔγιναν πρόγονοι τῶν Δωριέων καὶ Αἰολέων, οἱ δὲ δύο οὐλοὶ τοῦ Ξεύθου, Ἀχαιός καὶ Ἰων ἔγιναν οἱ πρόγονοι τῶν Ἀχαιῶν καὶ τῶν Ἰώνων.

Εἶναι ἀληθές, διτοῦ γάρ συνειδήσεις αὐτὴ τῆς ἔθνικῆς ἐνότητος δὲν κατώρθωσε νὰ συνενώσῃ πολιτικῶς δλοὺς τοὺς Ἐλληνας. Κάθε πόλις ἀπετέλει μικρὸν κράτος ἀνεξάρτητον μὲταξικήν του κυβέρνησιν, ιδικούς του νόμους καὶ ιδικόν του στρατόν. Ἄλλος δὲλ γόνος κατ' ὅλην αἱ πόλεις, αἱ ὄποιαι ἀνήκουν εἰς τὴν ιδίαν φυλὴν ή κατοικοῦν πλησίον, ἥρχισαν νὰ συνενοῦνται μεταξύ των καὶ νὰ ἀποτελοῦν δμοσπονδίας, γάρ δὲ ἐπικράτησις μιᾶς ἐκ τῶν πόλεων τούτων, τῆς ισχυρότερας, συνέδεε μεταξύ των περισσότερον τὰ μέλη τῆς δμοσπονδίας.

Τοῦτο πρὸ πάντων συνέθη εἰς τὴν Σπάρτην καὶ τὰς Ἀθήνας. Αἱ πόλεις αὗται ἔγιναν ισχυρότεραι πολὺ ἀπὸ τὰς ἄλλας καὶ κατώρθωσαν νὰ συνενώσουν ὑπὸ τὴν ἡγεμονίαν των τὰς περισσότερας μὲταξικάς πόλεις, αἱ ὄποιαι ἀπέμειναν ως ἐπὶ τὸ πλεῖστον κῶραι γεωργικαὶ καὶ διετήρησαν τὴν ἀριστοκρατικὴν μορφὴν τοῦ πολιτεύματός των. Αἱ δὲ Ἀθῆναι συνήγνωσαν δλας σχεδὸν τὰς ιωνικὰς πόλεις, αἱ ὄποιαι ἀπέγησαν ἐμπορικαὶ καὶ βιομηχανικαὶ καὶ ἔκαμψαν τὴν μορφὴν τοῦ πολιτεύματός των δημοκρατικὴν. Ὁλη δὲ σχεδὸν γάρ ιστορία τῆς ἀρχαίας Ἐλλάδος δὲν εἶναι παρὰ ή ιστορία τοῦ ἀνταγωνισμοῦ τῶν δύο τούτων πόλεων.

6. Αἱ δευτερεύουσαι ἐλληνικαὶ πολιτεῖαι.

*H Mακεδονία. Οἱ Μακεδόνες ἀνήκον εἰς τὸ ιδιον ἔθνος μὲ τοὺς ἄλλους Ἐλληνας καὶ εἶχον γλώσσαν καὶ γῆθη δμοια μὲ αὐτούς. Κατ' ἀρχὰς οἱ Μακεδόνες ἦσαν χωρισμένοι εἰς πολλὰς φυλὰς ἀνεξάρτητους (Βοτιαῖοι, Ἑορδαῖοι, Λυγκησταῖ, Πελαγόνες, Ὀρέσται), αἱ ὄποιαι ἀπετέλουν ιδιαίτερας ἡγεμονίας. Ἡ δὲ Χαλκιδικὴ χερσόνησος καὶ ἐν γένει δλας ἡ παραλία τῆς Μακεδονίας κατείχετο ὑπὸ ἀποίκων ἐκ τῆς μεσημβρινῆς Ἐλλά-

δος. Κατόπιν δημως ὁ ήγεμονικὸς αἰκος τῆς Ὀρεστίδος, ὁ ὄποιος ἐκαυχᾶτο, θτὶ κατήγετο ἀπὸ τοὺς Ἡρακλεῖδας τοῦ Ἀργους, ἐπεβλήθη εἰς θλας τὰς ἀλλας φυλὰς τῆς Μακεδονίας καὶ τὰς συνήγορες εἰς ἓν βασίλειον μὲ πρωτεύουσαν τὴν Ἐδεσσαν γένεται.

Ἡ Μακεδονία, ἐπειδὴ κεῖται εἰς τὸ βορειότερον ἀκρον τῆς Ἑλληνικῆς χερσονήσου καὶ χωρὶς εσται ἀπὸ τὰς νοτιωτέρας ἑλληνικὰς χώρας μὲ ὑψηλὰ ὅρη, εὐρίσκετο μὲν πάντοτε εἰς σχέσεις μὲ αὐτάς, ἀλλ᾽ ἐθράδυνε νὰ συνδέσῃ τὴν ιστορίαν της μὲ τὴν ιστορίαν αὐτῶν.

Οἱ Μακεδόνες, ὡς πρὸς τὴν πολιτικὴν μέρφωσιν ἔμειναν εἰς τὴν ὁμηρικὴν ἐποχὴν. Ἡ βροτεία καὶ ἡ ἀριστοκρατία ἀρχουν ἔμνους γεωργῶν. Οἱ ἀνώτατοι εὐγενεῖς περιστοιχίζουν τὸν βασιλέα, πρῶτοι εἰς τοὺς κινδύνους καὶ εἰς τὴν διαγομὴν τῆς λείας. Γραπτοὶ νόμοι δὲν ὑπάρχουν.

Ἡ Θεσσαλία. Κατὰ τὰς μεταναστεύσεις οἱ ἐκ τῆς Ἡπείρου Θεσσαλοὶ κατέλαβον κυρίως τὴν μέσην καὶ εύρυχωροτέραν Θεσσαλίκην πεδιάδα, ὑπέταξαν δὲ καὶ ὑπεγρέωσαν νὰ πληρώνουν εἰς αὐτοὺς φόρον. 1) τοὺς Περραιβούς, οἱ ὄποιοι κατήκουν τὸ βόρειον μέρος τῆς χώρας μεταξὺ τοῦ κάτω Ηγείου καὶ τοῦ Ὄλυμπου, 2) τοὺς Μάγνητας, οἱ ὄποιοι κατήκουν τὴν ἀνατολικὴν παραλίαν μεταξὺ Ὁσσης καὶ Ηγείου ἀφ' ἐνὸς καὶ τοῦ Αίγαίου πελάγους ἀφ' ἐτέρου καὶ 3) τοὺς Ἀχαιούς, οἱ ὄποιοι κατήκουν τὴν Φθιώτιδα. Κατόπιν δημως γένεται κατήκουν εἰς τὸ κάτω μέρος τῆς κοιλάδος τοῦ Σπερχειοῦ, καὶ εἰς τοὺς Δόλοπας, οἱ ὄποιοι κατείχον τὰς περὶ τὸν Τυμφρηστὸν ἀποκρήμνους χώρας. Ἀλλὰ δῆλα τὰ ἔθνη αὐτὰ εἶχον ιδικάς των κυβερνήσεις καὶ τὰς ιδικάς των βουλὰς καὶ παρεκάθηγντο ὡς λίσιοι μὲ τοὺς κυριάρχους των Θεσσαλούς εἰς τὸ ἀμφικτιονικὸν συνέδριον.

Αἱ κυριώτεραι πόλεις τῆς ιδίως Θεσσαλίας γένεται Φεραί, Φάρσαλος, Λάρισα, Κεραννών, Γόνοι, Τρίκη καὶ ἄλλαι. Αἱ ὁμηρικαὶ βασιλεῖαι δὲν ὑπάρχουν πλέον εἰς αὐτάς, ἀλλὰ καὶ δὲν είναι ἐνωμέναι πολιτικῶς. Οἱ κάτοικοι διεγροῦντο εἰς δύο τάξεις, εἰς τοὺς ἀπογόνους τῶν κατακτητῶν, οἱ ὄποιοι κατήκουν εἰς τὰς πόλεις καὶ γένεται κύριοι τῶν περισσοτέρων κτημάτων καὶ εἰς τοὺς παλαιοὺς κατοίκους, οἱ ὄποιοι ἔγιναν δο-

λοι (πενέστας) και οπηρέτουν αύτούς γη ἐκαλλιέργουν τὰ κτήματα και ἔδεσκον τὰ ποίμνια αὐτῶν. Οἱ ἀπόγονοι τῶν κατακτητῶν δὲν γῆσαν θλοι ἐξ ίσου πλούσιοι και ισχυροί. Οἱ κύριοι τῶν μεγαλυτέρων κτημάτων ἐκυβέρνων αὐθαιρέτως τὰς πόλεις και ἔζων βίον γῆγεμονικόν. Ἐτρεφον εἰς τὰ μεγάλα τῶν κτήματα τοὺς καλυτέρους ἵππους τῆς Ἑλλάδος και συνεκράτουν ἀπὸ τοὺς ἀποσωτέρους ἐλευθέρους και ἀπὸ τοὺς πενέστας λαμπρὸν ἱππικόν. Τοιοῦτοι γῆσαν οἱ Ἀλευάδαι τῆς Λαρίσης, οἱ Σκοπάδαι τῆς Κραννῶνος, ὁ Κινέας τῶν Γόννων, ὁ Μένων τῆς Φαρσάλου, ὁ Ἰάσων τῶν Φερῶν και ἄλλοι. Ἐνίστε θμως εἰς ἐκ τῶν ισχυροτέρων τούτων οῖκων ἀνεγνωρίζετο νές γῆγεμοι θληγες τῆς χώρας και ὀνομάζετο ταγός. Τοιοῦτος ἔγινεν ὁ οἶκος τῶν Ἀλευαδῶν. Οσάκις ἐγίνετο γη τοιαύτη ἔνωσις, οἱ Θεσσαλοὶ γῆδύναντο νὰ συγκροτήσουν στρατὸν 6000 ἵππεων και 10000 ὅπλιτῶν. Ἄλλὰ τοῦτο ἐγίνετο σπανίως. Συνήθως αἱ πόλεις ἐφιλονίκουν μεταξύ των. Διὰ τοῦτο δὲ οὕτε ἐπὶ τῶν ὑποτελῶν τῶν Περραιδῶν, Μαγνήτων, Ἀχαιῶν, Μακιέων, Δολόπων, γῆδυνήθησαν νὰ ἐπιβάλλουν τὴν ἀπόλυτον κυριαρχίαν τῶν οὕτε κατὰ τὴν περιστήν ἐπιδρομὴν ἀντέταξαν εἰς τοὺς Ηέρσας καρμίαν ἀντίστασιν, ἀλλα ὑπετάχθησαν εἰς αὐτούς.

Ἡ Ἡπειρος. Οἱ κάτοικοι τῆς Ἡπείρου είχον τὴν ιδίαν καταγωγήν, τὴν ιδίαν θρησκείαν και τὴν ιδίαν γλώσσαν μὲ τοὺς κατοίκους τῆς ἀλλής Ἑλλάδος. Ἄλλα θμως δὲν προώδευσαν θπως αὐτοί. Ὅπως και εἰς τὴν Μακεδονίαν, οὕτω και ἔχω γη βασιλεία τῆς ὁμηρικῆς ἐποχῆς διετηρήθη και ἐπὶ τῶν ιστορικῶν χρόνων και γῆσαν και οἱ Ἡπειρῶται διγρημένοι εἰς φυλάξ. Οἱ βασιλεῖς δὲ μᾶς ἐξ αὐτῶν, τῶν Μολοσσῶν, κατέρθισαν δλίγον κατ' δλίγον νὰ συνενώσουν ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν τῶν θλασ τὰς ἀλλας.

Ἡ Αιτωλία και Ἀκαρνανία. Αἱ δρειναὶ αὐταις χώραις, ως ἀποκλειόμεναι δι' ὑψηλῶν και δυσβάτων δρέων ἀπὸ τὴν λαιπήν γηπειρον, οὐδέποτε σχεδὸν γῆλθον εἰς στενὴν ἐπικοινωνίαν μὲ τὴν λαιπήν Ἑλλάδα, οἱ δὲ κάτοικοι τῶν διὰ τοῦτο παρέμειναν γῆμεράρεροι. Βασιλεῖαι θμως δὲν ὑπάρχουν πλέον εἰς αὐτάς. Κυθεργῶνται δὲ κατὰ πόλεις ὑπὸ τῶν ἀριστοχρατῶν.

Λοκρίς, Δωρίς και Φωκίς. Αἱ νοτίως τῆς Οἰτης Λοκρίς και Δωρίς οὐδὲν σχεδὸν διεδραμάτισαν πρόσωπον εἰς τὴν ιστορίαν τοῦ ἔθνους. Δισικοῦντο δὲ κατὰ πόλεις ὑπὸ τῶν εὔγενῶν.

Ἡ μεταξὺ τῶν Λοκρῶν ὅμως Φωκίς ἔγινε περίφημος, διότι περιεῖχε τὸ μαντεῖον τῶν Δελφῶν. Αἱ πόλεις των ἐκυθερωνῶντο ὑπὸ τῶν γαιοκτημόνων καὶ συνεδέοντο μὲν κάποιαν χαλαρὰν ὁμοσπονδίαν.

Ἡ Βοιωτία. Ἡ Βοιωτία, μεταξὺ Φωκίδος καὶ τῆς ἀνατολικῆς Λοκρίδος ἀφ' ἐνὸς καὶ τῆς Ἀττικῆς ἀφ' ἐτέρου, ἀποτελεῖ πεδιάδα ἐκτεταμένην μὲν ἔξεδους καὶ ἐπὶ τοῦ Κορινθιακοῦ καὶ ἐπὶ τοῦ Εὔβοικοῦ κόλπου. Πρὸ τῆς καθόδου τῶν Ἀχαιῶν τὴν χώραν κατέκει λαὸς περίφημος κατὰ τὴν γῆρακήν ἐποχήν, οἱ Μινύαι, οἱ ὅποιοι ἀνέπτυξαν εἰς αὐτὴν τὸν κρητικὸν πολιτισμόν. Μετὰ ταύτην οἱ Ἀχαιοὶ ἀνέπτυξαν τὸν μυκηναϊκὸν μὲν κέντρα τὴν Καδμείαν καὶ τὸν Ὄρχομενόν. Μετὰ δὲ τὴν κάθισσον τῶν Δωριέων κατέλαβον τὴν χώραν οἱ ἐκ Θεσσαλίας διωχθέντες Βοιωτού. Αἱ πόλεις τῆς Βοιωτίας, τῶν ὅποιων ἀξιολογώτεραι: γῆσαν καὶ Θῆβαι. ἡ Χαιρώνεια, ἡ Ὁρχομενός, ἡ Ἀλιαρτος, ἡ Τανάγρα, ἡ Δεβάδεια, ἡ Κορώνεια, αἱ Θεσπιαὶ καὶ αἱ Πλαταιαὶ, ἐπὶ τῶν Ιστορικῶν χρέων γῆσαν αὐτένομαι καὶ ἐκυθερωνῶντο ὑπὸ τῶν εὐγενῶν. Ὅλαις ὅμως ἀπετέλουν ὁμοσπονδίαν ὑπὸ τὴν γηγεμονίαν τῶν Ηγεμῶν. Τὴν θοιωτικὴν ὁμοσπονδίαν διοικοῦσαν δύο ἄρχοντες, οἱ ὅποιοι: ώνομάζοντο βοιωτάρχαι καὶ ἔξελέγοντο κατ' ἔτος. Ἐπειδὴ ὅμως αἱ Θῆβαι ἐφέροντο δεσποτικῶς, περὶ τὸ 510 αἱ Πλαταιαὶ ἀπεσπάσθησαν ἀπὸ τὴν ὁμοσπονδίαν καὶ συνεμάχησαν μὲν τοὺς Ἀθηναίους.

Ἡ Εὐβοια. Αὕτη κατὰ τὸ πλειστον κατιφείτο ὑπὸ Ἰάνων. Ἡκμασαν δὲ εἰς αὐτὴν πρὸ πάντων διὰ τὸ ἐμπέριόν των δύο πόλεις, ἡ Χαλκίς καὶ ἡ Ἐρέτραια.

Ἡ Μεγαρίς, ἀφ' οὐ κατελήφθη ὑπὸ τῶν Δωριέων, ἀπετέλεσε μέρος τῆς Κορινθου, ἐπειτα ὅμως κατώρθωσε νὰ γίνῃ αὐτόνομος καὶ ἐκυθερωνᾶτο ὑπὸ τῶν εὐγενῶν. Τότε δὲ καὶ ἀπέστειλε πολλὰς ἀποικίας. Κατὰ τὸ τέλος τοῦ Του αἰώνος ἔγινε τύραννος αὐτῆς ὁ Ηεγένης, ὁ ὅποιος νικήσας τοὺς Ἀθηναίους κατέλαβε τὴν Σαλαμίνα καὶ τὴν διετήρησε μέχρι τοῦ Σόλωνος. Μετὰ τὴν ἔξωσιν τοῦ Ηεγένους ἐπεκράτησαν ταραχαί, αἱ ὅποιαι: κατέληξαν εἰς τὸ νὰ ἀναλάβουν τὴν κυβέρνησιν καὶ πάλιν οἱ ἀριστοκρατικοὶ Δωριεῖς.

Ἡ Κόρινθος. Ἡ Κόρινθος πλησίον τοῦ Ισθμοῦ, ὁ ὅποιος συνδέει τὴν Πελοπόννησον μὲ τὴν Στερεάν Ἐλλάδα, εὑρίσκετο μεταξὺ δύο θαλασσῶν, τοῦ Αιγαίου πελάγους, τὸ ὅποιον ὥδη-

γει εἰς τὴν Ἀσίαν, καὶ τοῦ Κορινθίακου κόλπου, ὁ ἐποίος ὥδη γει εἰς τὴν Ἰταλίαν καὶ τὴν Σικελίαν. Ἡ πόλις δὲν ἐπεξετείνετο μέχρι τῆς Θαλάσσης, ἀλλ᾽ εἶχε δύο λιμένας, ἕνα εἰς ἐκάστην ἐκ τῶν δύο θαλασσῶν. Μεταξὺ δὲ τῶν λιμένων τούτων εἰς τὸ στενότερον μέρος τοῦ Ισθμοῦ εἶχε στρωθῆ δύος, ὁ ὄνομαστὸς δίολος, διὰ τῆς ἐποίας ἔσυρον τὰ πλοῖα ἐκ τῆς μιᾶς θαλάσσης εἰς τὴν ἄλλην. Ἀπέφευγον δύτια νὰ κάμνουν τὸν περίπλου τῆς Πελοποννήσου, κατὰ τὸν ὅποιον τὰ πλοῖα ἐκινδύνευον νὰ θραυσθοῦν ἐπὶ τῆς θραχώδους καὶ πολυταράχησυ Μαλέας ἀκρας.

Ἐνεκκ τῆς Ήσεως αὐτῆς ἡ Κέρινθος ἔγινεν ἐνωρις πόλις πλουσία καὶ μεγάλη. Ἐπὶ μικρὸν χρόνον ἐκυβερνᾶτο ἀπὸ τὴν πολυμελὴ καὶ πλουσίαν οἰκογένειαν τῶν Βακχιαδῶν. Ὁ ἀρχηγὸς τῆς οἰκογενείας ἔφερε τὸν τίτλον τοῦ βασιλέως, συμβούλιον δὲ ἐκ τῶν μελῶν τῆς οἰκογενείας ἀπεράσιε περὶ 80ων τῶν ὑποθέσεων. Κατὰ τὸν Του ζμως αἰῶνα οἱ Βακχιαδαὶ ἐφονεύθησαν ἦξεωρίσθησαν ὑπὸ τοῦ λαοῦ καὶ οἱ Κορινθίοι ἐπὶ 50 ἔτη καὶ πλέον ὑπέκυψαν εἰς τυράννους. Ὁ πρώτος τύραννος τῆς Κορίνθου ὑπῆρξεν ὁ Κύψελος ἐκ τῆς οἰκογενείας τῶν Βακχιαδῶν. Οὗτος ἐπὶ 30 ἔτη ἐτυράννησε τῆς Κορίνθου καὶ συνήθροισεν ἀπειρα πλούτη, τρεῖς δὲ μοῖ τοῦ θρύσαν ἀποικίας ἐπὶ τῶν ἀδρειατικῶν παραλίων.

Οὐδὲς τοῦ Κυψέλου Ηεριανδρος, ὁ ἐποίος διεδέχθη αὐτόν, ὑπῆρξεν ὁ ισχυρότερος μονάρχης τῶν χρόνων του. Ἰδρυσεν ἀπὸ κίαν τὴν Ποτείδαιαν ἐπὶ τῆς Χαλκιδικῆς χερσονήσου, συνήψεν ἔμπορικὰς σχέσεις μὲ τὸν θαυμάτεα τῆς Αἰγύπτου καὶ θηγάγκασε τοὺς Κερκυραίους, οἱ ἐποίοι τότε εἶχον ισχυρὸν στόλον, νὰ ὑποταγθοῦν εἰς αὐτόν.

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ηεριανδρου διεδέχθη αὐτὸν ὁ οὗτος του Ψαμμίτιχος. Ἀλλ᾽ ὁ λαὸς τῆς Κορίνθου ἔηγέρηθη, ἐφόγευσε τὸν Ψαμμίτιχον καὶ κατέστρεψε τὰ ἀνάκτορα τῶν τυράννων. Ἐκτοτε τὴν ἀρχὴν ἀνέλαβον οἱ εὐπορώτεροι τῶν πολιτῶν, οἱ ἐποίοι ἔθεσαν τὴν πόλιν ὑπὸ τὴν ἡγεμονίαν τῶν Σπαρτιατῶν.

Η Σικυών. Τῆς Σικυώνος τὴν κυβέρνησιν εἶχον αἱ δωρὶς καὶ οἰκογένειαι. Οἱ ἀπόγονοι τῶν ἀρχαίων κατοίκων ἀπετέλουν τὸ μεγαλύτερον μέρος τοῦ λαοῦ, εὑρίσκοντο δὲ εἰς κατωτέραν θέσιν. Ἀλλὰ περὶ τὰ μέσα τοῦ Του αἰῶνος ὁ λαὸς ἐστασίασεν ἐναντίον τῶν Δωριέων. Τότε ὁ Ὄρθαγόρας ἐκμεταλλευθεὶς τὴν ἔξεγερσιν τοῦ λαοῦ ἔγινε τύραννος τῆς πόλεως.

Ο Όρθαγόρας καὶ οἱ ἀπόγονοι του διετήρησαν τὴν ἀρχὴν 100 ἔτη. Τελευταῖος τύραννος ἐκ τῆς οἰκογένεως τοῦ Όρθαγόρα ὑπῆρξεν ὁ Κλεισθένης, ὁ ὅποιος τὴν θυγατέρα του Ἀγαρίστην, περιφημονὸν διὰ τὸ κάλλος της, ἐνύμφευσε μὲ τὸν Ἀθηναῖον Μεγαχέα τὸν Ἀλκμεωνίδην. Μετὰ τὴν θάνατον τοῦ Κλεισθένους γὰρ τυραννὸς εἰς τὴν Σικουῶνα κατελύθη καὶ ἐγκατεστάθη ἡ δημοκρατία. Ἀλλὰ καὶ αὕτη μετ' ὀλίγον διὰ τῆς ἐπειδέσσεως τῆς Σπάρτης κατελύθη καὶ ἀντικατεστάθη διὰ τῆς ὀλίγαρχίας.

Φλιαστία. Μετὰ τὴν δωρικὴν κατάκτησιν καὶ αὐτῇ ἐθεσιλεύετο καὶ διετύρει τὴν αὐτονομίαν της. Κατέπιν θμως κατὰ τὸ παράδειγμα τῶν γειτονικῶν της πολιτειῶν μετέβαλε τὸ πολιτευμά της εἰς ἀριστοκρατικὸν καὶ ὑπῆρχη εἰς τὴν ἡγεμονίαν τῆς Σπάρτης.

Ἡ Αἴγινα. Ἡ Αἴγινα καταληφθεῖσα ὑπὸ τῶν Δωριέων ὑπῆρχη ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν τοῦ Ἀργούς, Ἀργότερα κατώρθωσε νὰ γίνῃ αὐτόνομος καὶ διέπρεψεν εἰς τὸ ἐμπόριον, τὴν διοικητικὴν καὶ τὰς τέχνας. Μετεῖχε δὲ τῆς πελοποννήσου καὶ συμμαχίας, εἰς τὴν ὁποίαν εἶχε καλὴν θέσιν διέτι γάρ τοις γὰρ μεγαλύτερα ναυτικὴ δύναμις τῶν Δωριέων.

Tὰ Ἀργος. Τὸ Ἀργος, κείμενον εἰς τὸ μέσον τῆς ἀργολικῆς πεδιᾶς, ὑπῆρξε κατὰ τοὺς προστορικοὺς χρόνους γὰρ πρώτη πόλις τῆς Ἑλλάδος ὅλης. Κατὰ τὴν δωρικὴν κατάκτησιν φαίνεται, εὖτε οἱ Δωριεῖς συνειδιθάσθησαν καὶ κατέπιν συνεχωνεύησαν μὲ τοὺς ἐντοπίους. Οἱ Δωριεῖς έσαλεις τοῦ Ἀργούς ὅχι μόνον ἔγιναν δόλιον κατ' ὀλίγον κύριοι ὅλης τῆς Ἀργολίδος, ἀλλὰ καὶ κατώρθωσαν, ὥστε καὶ αἱ ἄλλαι πόροι τὰ βόρεια τῆς πελοποννήσου δωρικαὶ πόλεις νὰ εἰσέλθουν εἰς τὴν συμμαχίαν τοῦ Ἀργούς. Οὕτω κατὰ τὸν 8ον αἰώνα πρὶν γάρ την Σπάρτην φάσαγε τὴν μεγίστην της δύναμιν, τὸ Ἀργος εἶχε γίνει γὰρ ισχυροτέρα πόλις τῆς Ἑλλάδος. Ἡ Κόρινθος, γὰρ Σικουώνη ή Φλιαστία καὶ γὰρ Αἴγινα γῆσαν σύμμαχοι αὐτοῦ.

Κατὰ τοὺς χρόνους τούτους βρασιλεὺς τοῦ Ἀργούς γάρ τοις Φειδῶν (770 π. Χ.). Οἱ ἀρχαῖοι βρασιλεῖς τοῦ Ἀργούς εἶχον δύναμιν περιωρισμένην, ὥφειλον νὰ συμβουλεύωνται τοὺς ἀριγγοὺς τῶν πλουσίων οἰκογενειῶν. Ὁ Φειδῶν θμως συνεκένθρωσεν ὅλην τὴν ἑξουσίαν ἔγινε δηλ. Επως ἐλεγον τότε τύπονος.

Ο Φείδων προσέτι ἐκανόνισε τὰ μέτρα καὶ τὰ σταθμὰ καὶ πρῶτος εἰσήγαγεν εἰς τὴν Ἑλλάδα τὴν χρῆσιν ἀργυρῶν νομίσμάτων ἰδρύσας νομισματοχοπεῖον εἰς τὴν Αἴγιναν.

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Φείδωνος ἡ βασιλεία διετηρήθη μὲν μέχρι καὶ αὐτῶν τῶν περσικῶν πολέμων, ἀλλὰ μόνον κατ' ὄνομα, διότι ἡ πραγματικὴ ἔξουσία περιτῆλθεν εἰς τὸν ὅγμον.

Μετὰ τὸν περιορισμὸν τῆς βασιλείας ἡ ἔξωτερη ὁδόναμις τοῦ "Ἀργους" κατέπεσεν. Ἡ Σικυών, ἡ Κόρινθος καὶ ἡ Αἴγινα ἔγιναν αὐτόνομοι. Εἰς δὲ τοὺς πρὸς τοὺς Σπαρτιάτας ἀγῶνας ἔχασαν οἱ Ἀργεῖοι καὶ τὴν Θυρέαν.

Ἀχαΐα. Ἡ Ἀχαΐα δὲν κατελήφθη ὑπὸ τῶν Δωριέων. Καὶ ἔδω ἔμως κατηργήθη ἡ βασιλεία, ἐκάστη δὲ ἐκ τῶν δώδεκα πόλεων αὐτῆς ἔγινεν αὐτόνομος. "Ολαὶ ἔμως συνεδέοντο μεταξύ των διὰ χαλαρᾶς συμμαχίας, τῆς ὁποίας κέντρον ήτο τὸ παρὰ τὸ Αἴγιον λεβόν τοῦ Διός.

Ήλις. Ἡ Ἁλίς ἀπὸ τῆς δωρικῆς κατακτήσεως διετέλει ὑπὸ βασιλείς. Κατόπιν ἔμως τὴν βασιλείαν ἀντικατέστησεν ἡ δλιγαρχία. "Οπως ἡ Φωκίς ὀφείλει τὴν δόξαν τῆς εἰς τοὺς Δελφούς, οὕτως ἡ Ἁλίς εἰς τὴν Ὀλυμπίαν. Περὶ τῆς προεργίας τῶν ἔκει τελουμένων ἀγώνων ἐφίλονίκουν μὲ τοὺς Ηλείας, οἵτινες ἡ Ἁλίς εἰς τὴν Ὀλυμπίαν μετὰ στρατοῦ εἰς τὸν Ηλείων ἀφήρεσεν αὐτὴν ἀπὸ τῶν Ἁλείων καὶ τὴν παρεχώρησεν εἰς τοὺς Ηλείας. Τότε οἱ Ἁλεῖοι ἐπεκαλέσθησαν τὴν βούθειαν τῶν Σπαρτιατῶν, οἵτινες ἐλθόντες εἰς Βούθειαν τῶν κατετρόπωσαν τὸν Φείδωνα καὶ ὑπῆργαγον ὑπὸ τὸ κράτος τῶν Ἁλείων ὅχι μόνον τὴν Ηλείαν, ἀλλὰ καὶ τὴν Τριφυλίαν. Ἐκτότε οἱ Ἁλεῖοι ἐτάχθησαν ὑπὸ τῆς ὑγεμονίαν τῶν Σπαρτιατῶν.

Η Μεσσηνία. Πρὸς Δ. τῆς ὅροσειρᾶς τοῦ Ταῦγέτου ἐκτείνεται ἡ εὔφορος Μεσσηνία. Οἱ κατακτηταὶ Δωριεῖς εἶχον καταλάβει τὴν πλουσίαν ταύτην χώραν κατόπιν συμβιβασμοῦ μὲ τοὺς παλαιοὺς κατοίκους. Διὰ τοῦτο οἱ παλαιοὶ κάτοικοι διεφύλαξαν τὰ κτήματά των καὶ εἶχον τὰ αὐτὰ πολιτικὰ δικαιώματα μὲ τοὺς κατακτητάς. "Αλλ' ἀφ' ἐνὸς μὲν ἔνεκα τούτου, ἀφ' ἐτέρου δὲ ἔνεκα τοῦ γλυκέος κλίματος καὶ τοῦ ἀκόπου βίου, οἱ κατηγηταὶ ἔχασαν τὴν πολεμικήν των ὅρμήν καὶ συνεχωνεύθησαν μὲ τοὺς Ἕγχωρίους. Διὰ τοῦτο δὲ κατόπιν ὑπετάχθησαν εἰς τοὺς Σπαρτιάτας.

Ἡ Ἀρκαδία. Αὕτη ὑπῆρξεν ἡ μόνη χώρα τῆς Πελοποννήσου, ἡ ὥποια δὲν ἐταράχθη ἀπὸ τὰς μεταναστεύσεις. Οἱ Ἀρκάδες εἰχον γῆθη ἀπλᾶ, διέμενον εἰς κώμας χωρὶς τείχη καὶ ἔξω πρὸ πάντων ἐκ τοῦ προϊόντος τῶν ποιμνίων τῶν. Καὶ κατ’ ἀρχὰς μὲν ἐρχοιτεύοντο, κατόπιν ὅμως ἡ βασιλεία κατηργήθη καὶ διεσπάσθησαν εἰς πολλὰς μικρὰς πολιτείας, αἱ ὥποιαι ἐκυβερνῶντο δημοκρατικῶς. Ἐξ αὐτῶν σπουδαιότεραι γέσαν ἡ Τεγέα, ἡ Μαντίνεια καὶ δὲ Ὁρχομενές.

Ἡ Κρήτη. Ἀφ’ ἄτου οἱ Ἀχαιοὶ διεπεραιώθησαν εἰς τὴν Κρήτην, κατελύθη τὸ ἐκεῖ ἔνιατον κράτος καὶ ἐσχηματίσθησαν πολλὰ κράτη κατὰ πόλεις. Κατόπιν ἡ Κρήτη κατελήφθη ὑπὸ τῶν Δωριέων, αἵτινες ἐσχημάτισαν καὶ ἐκεῖ πολλὰς ἀνεξαρτήτους πολιτείας (Κνωσός, Γόρτυς, Κυδωνία, Λύκτος). Καὶ ἐδῶ τὸ ἀρχικὸν πολίτευμα ὑπῆρξεν ἡ βασιλεία, κατόπιν ὅμως ἡ βασιλεία κατελύθη καὶ αἱ πόλεις ἐκυβερνῶντο ὑπὸ τῶν εὐγενῶν.

7. Ἡ Σπάρτη.

Ἡ κατάκτησις τῆς Λακωνικῆς.

Μεταξὺ δύο βουνῶν, τοῦ Πάρνωνος πρὸς Α. καὶ τοῦ Ταΰγετου πρὸς Δ., σχηματίζεται μία βαθεῖα κοιλάς, διὰ μέσου τῆς ὥποιας ἔρει δὲ Εὔρωτας ποταμός. Ἡ κοιλάς αὕτη εἶναι ἡ Λακωνική.

Εἰς τὸ μέσον τῆς κοιλάδος αὕτης πληγίσιον τοῦ Εὔρωτα ἐγκατεστάθη κατὰ πρώτον ἔν στίφος Δωριέων καὶ ἐκυρίευσε τὴν ἐκεῖ ἀρχαίαν πόλιν, ἡ ὥποια ἀπὸ τότε ἔλαθε τὸ ὄνομα Σπάρτη. Ἀπ’ ἐδῶ οἱ κατακτηταὶ ὀλίγον κατ’ ὀλίγον εἰς διάστημα ἐνὸς αἰώνος ἐκυρίευσαν ὅλην τὴν Λακωνικήν μέχρι τῆς θαλάσσης.

Ἡ γῇ, τὴν ὥποιαν κάθε φορὰν οἱ κατακτηταὶ ἐκυρίευσον, διεμοιράζετο εἰς ἴσα μερίδια (κλήρους) μεταξύ τῶν. Ἐκ δὲ τῶν παλαιῶν κατοίκων τῆς Λακωνικῆς οἱ μὲν κάτοικοι τῆς πεδιάδος τῆς Σπάρτης καὶ ἐκ τῶν ἄλλων, οἱσοι ἀντέταξαν μεγάλην ἀντιστασιν, ἔγιναν δοῦλοι καὶ ὠνομάσθησαν εἴλωτες, οἱσοι δὲ ὑπετάχθησαν εὔκολα, διετήρησαν κάποιαν ἐλευθερίαν καὶ ὠνομάσθησαν περιοίκους.

Οἱ κάτοικοι τῆς Λακωνικῆς.

Ως ἐκ τοῦ τρόπου τῆς κατακτήσεως τῆς χώρας, οἱ κάτοικοι τῆς Λακωνικῆς διῃροῦντο εἰς τρεις τάξεις, τοὺς Σπαρτιάτας, τοὺς περιοίκους, καὶ τοὺς εἴλωτας.

Σπαρτιάται ώνομάζοντο οἱ καταγόμενοι ἀπὸ τοὺς κατακτητὰς Δωριεῖς. Μόνοι αὐτοὶ εἶχον πολιτικὰ δικαιώματα καὶ ἐλάμβανον μέρος εἰς τὴν κυβέρνησιν τῆς χώρας. Ἀλλὰ καὶ ὥφειλον νὰ ἀφιερώνουν ἔλον των τὸν χρόνον καὶ βλγην των τὴν δρᾶσιν εἰς τὸ κράτος. Εἰς τὸν Σπαρτιάτην δὲν ἐπετρέπετο ἄλλη ἀσχολία ἐκτὸς τοῦ νὰ παρασκευάζεται διὰ τὸν πόλεμον καὶ νὰ

Εἰκ. 94. Η Πελοπόννυσος.

ἀσχολήσῃται εἰς τὰς ὅγμοσίας ὑποθέσεις. Ἐξηγεῖται οὐδὲ τὸν κλῆρόν του, τὸν ὁποῖον ἐκαλλιέργουν οἱ εἷλωτες καὶ ὁ ὁποῖος, ἐπειδὴ ἀνῆκεν εἰς τὴν σίκογένειαν, δὲν γῆράντα μήτε νὰ πωληθῇ μήτε νὰ ὑποθηκευθῇ.

Οἱ περίοικοι ἐπετέλουν τάξιν ἀνθρώπων ἑλευθέρων, ἀλλὰ χωρὶς πολιτικὰ δικαιώματα: ἐκαλλιέργουν τὰς γαίας, τὰς ἑποίας οἱ κατακτηταὶ ἀφῆκαν εἰς αὐτοὺς εἰς τὰ δρεινὰ Ἰδίως μέρη καὶ ἡσχολοῦντο ἑλευθέρως εἰς τὴν βιομηχανίαν, τὸ ἐμπόριον καὶ

τάς τέχνας. Άλλα και κατετάσσοντο εἰς τὸν Σπαρτιατικὸν στρατὸν και ἐπλήρωναν φόρου εἰς τοὺς Σπαρτιάτας.

Οἱ εἴλωτες ήσαν δοῦλοι προσκολλημένοι εἰς τὴν γῆν. Κατόπιν αὐτοὶ και αἱ οἰκογένειαι τῶν εἰς τὰ κτήματα τῶν Σπαρτιατῶν, τὰ ὅποια ὥφειλον νὰ καλλιεργοῦν ἀπὸ πατρὸς εἰς υἱόν, χωρὶς νὰ δύνανται νὰ ἐγκυταλεῖψουν αὐτά, ἀλλὰ και μήτε νὰ ἔκδιωχθοῦν ἀπὸ αὐτά. Ήσαν δὲ ὑποχρεωμένοι νὰ δίδουν εἰς τὸν ιδιοκτήτην ὡρισμένον ποσὸν εἰσοδήματος, τὸ ὅποιον δὲν ἦδονται νὰ αὐξηθῇ. Κατ’ αὐτὸν τὸν τρόπον ὁ εἴλως εὑρίσκετο εἰς κατάστασιν καλυτέραν ἀπὸ τὸν δοῦλον. Ήδύνατο μὲ τὴν ἐργασίαν του νὰ ἀποκτήσῃ περιουσίαν, εἰχεν οἰκογένειαν και κατοικίαν ιδιαιτέραν και ὑπηρέτει εἰς τὸν στρατόν. Κάποτε δι: ἀνδραγαθίαν ἤδυνατο νὰ ἐλευθερωθῇ και τότε εἰσήρχετο εἰς τὴν τάξιν τῶν νεοδαμώδων (γένων δημοστῶν).

Άλλος δεν ἐπροστατεύετο ἀπὸ τοὺς νόμους. Ήδύνατο νὰ κακοποιηθῇ και νὰ φρονεθῇ ἀτιμωρητή. Έγίστε οἱ εἴλωτες, οἱ ὅποιοι εἶχον διακριθῆ εἰς τοὺς πολέμους και διὰ τοῦτο ἐθεωροῦντο ἐπικάνδυοι διὰ τὴν δύναμίν των, ἐξηφανίζοντο μυστηριώδεις. Λέγεται προσέτι δι: οἱ νέοι Σπαρτιάται διέτρεχον κρυφίως ὡρισμένον χρόνον τοῦ ἔτους τὴν χώραν και ἐφόνευσον τὴν γύρτα θλούς τοὺς εἴλωτας, θεοὺς συνήγνων ἐξιτμετὰ τὴν δύσιν τοῦ ἥλιου. Τοῦτο ἐλέγεται **μερυπτεία**.

Όλα αὗτα δεικνύουν πόσον μικράν σημασίαν ἔδιδον οἱ Σπαρτιάται εἰς τὴν ζωὴν τῶν εἴλωτων, ἀλλὰ και πόσον ἐφοδιᾶντο αὗτούς.

Tὸ πολίτευμα τῆς Σπάρτης.

Τὸ παράδοσις ἀναφέρει, δι: εἰς τὴν Σπάρτην τοὺς νόμους ἔθεσεν ἔνας μεγάλος νομοθέτης, ὁ **Λυκοῦσθος**. Όλα δημος οἱ πολίτευμα τῆς Σπάρτης δὲν εἶναι ἔργον ἔνδος νομοθέτου, ἀλλὰ ἐσχηματίσθη ὀλίγον κατ’ ὀλίγον και προηλθεν ἀπὸ τὴν κατάστασιν, η ὅποια ἐνημερογόνη κατόπιν τῆς κατακτήσεως τῆς Λακωνικῆς. Οἱ Σπαρτιάται ἐγκατεστημένοι ὡς εἰς στρατόπεδον ἐν μέσῳ ὑποτεταγμένων λαῶν πολὺ ἀγωτέρων ἀριθμητικῶς, ὥφειλον νὰ εἶναι ισχυρότεροι διὰ νὰ διατηροῦν τὴν ὑπεροχήν των. Επρεπε λοιπὸν η Σπάρτη νὰ εἶναι πόλις στρατιωτική και ἀριστοκρατική. Επομένως τοιοῦτο διεμορφώθη τὸ πολίτευμά της.

Χωραφᾶ-Σακελλαρίου, 'Ιστορία Α' Γυμν., ἔκδ. 8η 1937.

7

ΤΗΣ ΕΞΟΥΣΙΑΣ οις τὸ σπαρτιατικὸν κράτος γῆτο μοιρασμένη μεταξὺ τῶν βασιλέων, τῶν ἐφόρων, τῆς γερουσίας καὶ τῆς ἐκκλησίας τοῦ δήμου.

Οἱ βασιλεῖς. Εἰς τὴν Σπάρτην ἀνέκαθεν ὑπῆρχον δύο βασιλεῖς. Οὗτοι κατ' ἄρχας εἶχον εἰς χειράς των ὅλων τὰς ἔξουσίας, τὴν Ἱργασευτικήν, τὴν στρατιωτικήν καὶ τὴν δικαιοσύνην. Κατὰ τοὺς κατόπιν γρόνους ἐβγαλούμησαν μὲν νὰ ἔχουν μεγάλας τιμᾶς—ὅλοι ἐσγκάρωντο κατὰ τὴν διάδοσίν των εἶχον τιμητικὴν θέσιν εἰς ὅλας τὰς ἑορτάς· εἰς τὰ συμπόσια τοὺς ὑπηρέτους πρώτους καὶ ἔδιδον εἰς αὐτοὺς διπλῆν μερίδαν· τὰ δέρματα τῶν θυσιαζομένων ζύφιων κατὰ τὰς θυσίας ἀνήκουν εἰς αὐτοὺς καὶ κατὰ τὸν πόλεμον τὸ ἔν τρίτον ἀπὸ τὰ λάφυρα· καὶ τέλος ἐθάπτοντο μὲν πολλὴν μεγαλοπρέπειαν—ἀλλ᾽ ὅμως μὲς ὅλας αὐτὰς τὰς τιμᾶς δὲν εἶχον καμμίαν πραγματικὴν δύναμιν. Ἐν καιρῷ εἰρήνης ήσαν περιωρισμένοι εἰς τὰ Ἱργασευτικὰ καὶ εἰς ὅλην δικαιοσύνην· ἔργα. Ἐκαίμονον δηλ. τὰς δημοσίας θυσίας καὶ ἐδίκνυσαν τὰς αἰνογενειακὰς ὑποθέσεις. Ἐν καιρῷ δὲ πολέμου ήσαν μὲν ἀκόμη ἀρχηγοί τοῦ στρατοῦ, ἀλλὰ τοὺς παρηκλησούμενουν δύο ἐφόροι διὰ νὰ τοὺς ἐπιθέλουν.

Οἱ ἔφοροι. Οἱ πραγματικοὶ ἀρχηγοὶ τῆς διοικήσεως ήσαν οἱ πέντε ἐφόροι. Οἱ ἔφοροι κατ' ἄρχας μὲν εἶχον μόνον ἀστυνομικὰ κατέγκυντα, κατέπιν ὅμως ἔγιναν παντοδύναμοι. Ἐπειδὴ πολέμου τοὺς ἀρχοντας τοὺς ὅποιους ἥδύναντο νὰ παύσουν καὶ τοὺς θασιλεῖς, τοὺς ὅποιους ἥδύναντο νὰ εἰσάγουν εἰς δίκην. Συνεκάλουν τὴν γερουσίαν καὶ τὴν ἐκκλησίαν τοῦ δήμου καὶ ἐφρόντιζον διὰ τὴν ἐκτέλεσιν τῶν ἀποφάσεων αὐτῶν καὶ τέλος ἐκανόντιζον τὰς σχέσεις τῆς πόλεως μὲ τὰς ὅλας πόλεις. Ή ἀρχὴ τῶν ἐφόρων διέρκει ἐν ἔτος.

Ἡ γερουσία. Η γερουσία γῆτο συμβούλιον ἀπὸ 28 γέροντας γλυκίας ἀνω τῶν 60 ἑτῶν. Ἔργα αὐτῆς ήσαν νὰ δίδῃ γνώμην ἐπὶ τῶν διαφόρων ὑποθέσεων, αἱ ὅποιαι ἐπρόκειτο νὰ συζητηθοῦν εἰς τὴν ἐκκλησίαν, νὰ προτείνῃ τοὺς νόμους καὶ νὰ δικάζῃ τὰς ποινικὰς δίκαιας. Ἀπὸ αὐτὴν δὲ ἐδικάζοντο καὶ οἱ θασιλεῖς, οἵτων κατηγοροῦντο ἀπὸ τοὺς ἐφόρους. (Οἱ γέροντες ήσαν ἵσσδιοι, συνεδρίαζον δὲ ὅπο τὴν προεδρίαν τῶν βασιλέων.

Ἡ ἐκκλησία. Τὴν ἐκκλησίαν τεσ λαοῦ, γι ὅποια εἰς τὴν Σπάρτην ἐλέγετο Ἀπέλλα, ἀπετέλουν ὅλοι οἱ πολῖται, δοσοι εἶχον γλυκίαν ἀνω τῶν 30 ἑτῶν. Ἔργα δὲ αὐτῆς ήσαν νὰ ἐγκρίνῃ

ἀπορρίπτη τὰς προτάσεις τῆς γερουσίας καὶ ἵδιος δυσαρέσκειαν μὲ τὸν πόλεμον ἢ τὴν εἰρήνην καὶ νὰ ἐκλέγῃ τοὺς ἑφέρους καὶ τὰ μέλη, τῆς γερουσίας.

Η ανατροφὴ τῶν παιδῶν. Σύμβωνος μὲ τὸν πολεμικὸν χαρακτῆρα τῆς Σπάρτης ἦτο καὶ ἡ ἀνατροφὴ τῶν παιδῶν. Ὁ Σπαρτιάτης ἀπὸ τῆς γεννήσεώς του ἐθεωρεῖτο στρατιώτης καὶ ἀνῆκεν εἰς τὴν πολιτείαν. Ἐπομένως αὐτὴν ἦτο κυρίᾳ νὶ ἀποφασίσῃ, ἂν ἔπρεπε νὰ ἀνατραφῇ τὸ νεογέννητον ἢ νὰ ἐγκαταλείψῃ. Διὰ τοῦτο ἅμα ἐγεννᾶτο ὁ παῖς ἐφέρετο ἐνώπιον τῶν γερόντων διὰ νὰ ἔξετάσουν αὐτόν. Ἐάν εὑρίσκετο ἀσθενικὸς ἢ μὲ κακὴν σωματικὸν ἐλλάττωμα ἐγκατελεῖπετο (ἐξετίθετο) καὶ οὕτω δὲν εἶχε τὸ δικαίωμα νὰ λάρη τὴν σπαρτιατικὴν ἀγωγὴν καὶ ἐπομένως καὶ τὰ δικαιώματα τοῦ Σπαρτιάτου πολίτου. Ἐάν ἐκρίνετο ἄξιος νὰ γίνη Σπαρτιάτης, ἐδίδετο ὁ πίστω εἰς τὴν μητέρα του διὰ νὰ τὸν ἀνατρέψῃ μέχρι τῆς γλικίας ἑπτὰ ἔτην. Ὅταν ἔφθανεν εἰς τὴν γλικίαν αὐτὴν ὁ παῖς παρεδίδετο εἰς τὴν πολιτείαν διὰ νὰ ἐκπαιδευθῇ μαζὶ μὲ τοὺς ἄλλους συνομηλίκους του. Εἶχε δὲ τὴν ἀνωτάτην ἐποπτείαν τῆς ἀνατροφῆς τῶν παιδῶν ἔνας ἀπὸ τοὺς ἀρίστους πολίτας, ὁ ὄποιος ὠνομάζεται παιδονόμος.

Ολὴ ἡ ἀνατροφὴ τῶν παιδῶν ἔνα σκοπὸν εἶχε, νὰ κάμη τὰ σώματά των ισχυρά. Διὰ τοῦτο ἐγγυινάζοντο αἱ παιδεῖς εἰς τὸ τρέξιμον, εἰς τὸ πήδημα καὶ εἰς τὴν πάλην. Εἶχον πάντοτε τὴν κεφαλὴν σύρριζε κουρευμένην, τοὺς πόδας γυμνούς καὶ ἐφόρουν τὸ ἴδιον ἔνδυμα κειμόνων καὶ θέρας. Ἐκοινωνοῦτο τέλος ἐπάνω εἰς καλάμια, τὰ ὄποια ἔκοπτον αἱ ἴδιαι ἀπὸ τὰς ὅχθας τοῦ Εὔρωτα.

Ἡ πνευματικὴ ὅμιλος μόρφωσις τῶν Σπαρτιατῶν ἦτο περιωρισμένη. Ἔδιδάσκοιτο μόνον γραφὴν καὶ ἀνάγνωσιν, ἀπεστήθιζον ποιῆματα τοῦ Ὁμήρου καὶ ἀλλού ποιητῶν καὶ ἔψαλλον πατριωτικὰ ᾠδαὶς καὶ ἔχόρευον χοροῦς στρατιωτικούς.

Καὶ αἱ κόραι τῶν Σπαρτιατῶν ἀνετρέφοντο δημιοσίως, ὅπως αἱ παιδεῖς, καὶ ἐγγυινάζοντο εἰς τὸν δρόμον, τὸ πήδημα, τὸ ἀκόντιον καὶ τὸν δίσκον. Κατ’ αὐτὸν τὸν τρόπον ἐγίνοντο ῥωμαλέαις καὶ ισχυραί, πραγματικῶς γυναῖκες πολεμιστῶν, αἱ ὄποιαι ἐθεώρουν καθηκόν των νὰ παρορμοῦν τοὺς ἀνδρας των εἰς τὸν πόλεμον.

Τὰ ἥθη τῶν Σπαρτιατῶν. Ὁ Σπαρτιάτης ἀπὸ 20 ἔτῶν

Ξως 60 ήτο δυνατὸν νὰ προσκληθῇ νὰ λάδῃ μέρος εἰς τὸν πόλεμον. Ἐπομένως εἰς ὅλον αὐτὸν τὸ διάστημα ἔπειτε νὰ ἀσκήται εἰς τὰ στρατιώτικά.

Εἰς τὸν Σπαρτιάτην ήτο ἀπηγγρευμένον νὰ φύγῃ ἀπὸ τὴν Ακακιῶν ἡγεμονίαν τῆς κυβερνήσεως. Ἐπίσης ήτο ἀπηγγρευμένον εἰς αὐτὸν νὰ ἀσχολήται εἰς οἰονδήποτε ἐπάγγελμα καὶ νὰ ἔχῃ χρυτὸν ἢ ἀργυρον. Τὸ μόνον ἐπιτρεπόμενον γόμισμα ήτο τὸ σιδηροῦν, ἀλλὰ τοῦτο ήτο τόσον διαρύν, ὥστε ἐχρειάζετο ἄμαξα διὰ νὰ μεταφερθῇ καὶ πολὺ μικρὸν ποσόν.

Οἱ Σπαρτιάται ἔδεικνυσι μεγάλον σεδασμὸν εἰς τοὺς γέροντας. Ἔσηκώνοντο κατὰ τὴν διάδασίν των καὶ τοὺς γηκουσιν μὲν μεγάλον σεδασμόν, ὅταν ὠμίλουσιν. Διὰ τὴν συνήθειάν των δὲ αὐτὴν ὑπερηφανεύοντο.

Οἱ Σπαρτιάται εἶχον τὴν συνήθειάν νὰ ὀμιλοῦν ὅλιγον καὶ νὰ λέγουν πολλὰ πράγματα μὲν ὀλίγας λέξεις. Τοῦτο ὠνομάζετο **λακωνισμός**.

Οἱ Σπαρτιάται τέλος δὲν ἔτρωγον εἰς τὰς οἰκίας των μὲτὰς γυναικάς των. Ἐτρωγον δῆλοι μαζύ, ὡς νὰ ἥσαν εἰς στρατόπεδον, ἀνὰ 10 εἰς μίαν τράπεζαν. Τὰ κοινὰ αὐτὰ δεῖπνα ὠνομάζοντο **συσσίτια**. Εἰς τὰ συσσίτια καθεὶς ἔδιδεν ἵσην μερίδα ἀλεύρου, τυροῦ, σύκων καὶ οἴνου. Τὸ φαγητὸν ήτο πολὺ ἀπλοῦν. Ἡ κυριωτέρα τροφὴ ήτο ὁ μέλικς ζωμὸς ἀπὸ χοίρινον κρέας μὲ δέσος καὶ μὲ ἄλας. Ὁλοι δέ, καὶ αὐτοὶ οἱ δασικεῖς, ἥσαν ὑποχρεωμένοι νὰ λαμβάνουν μέρος εἰς τὰ συσσίτια. Ἀλλὰ καὶ μόνοι οἱ Σπαρτιάται εἶχον δικαιώματα νὰ μετέχουν εἰς αὐτά. Οἱ συσσιτοῦντες εἰς τὴν ἴδιαν τράπεζαν συνεδέοντο διὰ φίλιας. Ἐάν τις ἐξ αὐτῶν ἔξηρχετο εἰς κυνήγιον, ἀπέστελλεν εἰς τὸ συσσίτιον μέρος αὐτοῦ. Ἐάν προσέφερε θυσίαν ἀπέστελλε τειμάχια ἐκ τοῦ Ηὔμικτος.

Μὲ τὴν ἀνατροφὴν αὐτὴν καὶ μὲ τὰ ἥθη αὐτὰ οἱ Σπαρτιάται ἔγιναν οἱ ῥωμαλεώτεροι καὶ γεννακότεροι πολεμισταὶ τῆς Ἑλλάδος. Οἱ Σπαρτιάτης ὥφειλε νὰ μάχεται εἰς τὴν θέσιν του καὶ νὰ προτιμήσῃ νὰ φονευθῇ παρὰ νὰ ὀπισθογωρήσῃ. Οστις ἔφευγεν εἰς τὴν μάχην ἢ ἔρριπτε τὴν ἀσπίδα, ἔχανε τὰ πολιτικά του δικαιώματα καὶ δὲν ήτο πλέον δεκτὸς εἰς τὰ συσσίτια. Εἰς τὰς ἑορτὰς καὶ εἰς τὰ γυμνάσια ήτο εἰς τὴν τελευταῖαν γραμμήν. Εἰς τὸν δρόμον ὥφειλε νὰ παραμερίζῃ ἐμπρόδες καὶ ἀπὸ τοὺς νεωτέρους. Οἱ ἄλλοι ἀπέφευγον νὰ ὀμιλοῦν μὲ αὐτὸν

καὶ νὰ κάθηγηται πλησίον του. Ἐὰν δέριξον γῇ ἐκτύπων αὐτέν, δὲν γίδνυται νὰ καταφύγῃ εἰς τὸ δικαστήριον. Αὗτοὶ γῆσαν οἱ λεγόμενοι τρέσαντες.

Αἱ κατακτήσεις τῆς Σπάρτης.

Οἱ μεσσηνιακοὶ πόλεμοι. Οἱ Σπαρτιάται κατὸς ἀρχὰς διῆγον ἐν εἰρήνῃ μὲ τοὺς Μεσσηνίους. Ἀφ' οὐ δημως περὶ τὰ μέσα τοῦ 8ου αἰῶνος συνεπλήρωσαν τὴν κατάκτησιν τῆς Λακωνικῆς, ἔστρεψαν τὰ βλέμματά των εἰς τὴν γειτονικήν των εὔφορον χώραν καὶ ἐπετέθησαν κατὰ τῶν Μεσσηνίων. Οἱ Μεσσηνίοι ὅντεστησαν περισσότερον ἀπὸ ἕνα αἰῶνα. Ἄλλος εἰς τὸ τέλος κατέπιεν δύο μακροχρονίων πολέμων, οἱ δποῖοι ὀνομάζονται μεσσηνιακοί, οἱ Σπαρτιάται ἔγιναν κύριοι ὅλης τῆς Μεσσηνίας. Ἐκ τῶν Μεσσηνίων ἄλλοι μὲν ἔμειναν εἰς τὴν χώραν των καὶ ἔγιναν εἴλωτες, ἄλλοι δὲ ἐγκατέλειψαν αὐτήν.

Οἱ πόλεμοι ἐναντίον τῶν Ἀρκάδων. Μετὰ τὴν κατάκτησιν τῆς Μεσσηνίας ἐπετέθησαν πολλάκις καὶ ἐναντίον τῶν Ἀρκάδων. Κατὸς ἀρχὰς κατέκτησαν τὴν χώραν, γῇ δποία ἐγειτόνευε μὲ τὴν Λακωνικήν, τὴν Σκιρίτιδα. Ἐπειτα ἐπετέθησαν ἐναντίον τῆς Τεγέας ἀλλὰ δὲν γίδυνήθησαν γὰρ ὑποτάξουν αὐτήν. Ὅπερέωσαν μόνον κατὰ τὸν θον αἰῶνα τοὺς Τεγεάτας νὰ εἰναι διαρκῶς σύμμαχοί των, ἄλλος ἔδωσαν συγχρόνως εἰς αὐτοὺς τὸ προνόμιον νὰ τάσσωνται κατὰ τὰς μάχας χάριν τιμῆς πάντοτε εἰς τὸ ἀριστερὸν κέρας τοῦ στρατοῦ των.

Οἱ πόλεμοι ἐναντίον τῶν Ἀργείων. Καὶ ἐναντίον τῶν Ἀργείων, οἱ δποῖοι κατὰ τοὺς χρόνους τούτους γῆσαν δὲ ἴσχυρόρος λαδὸς τῆς Ηελοποννήσου ἐπετέθησαν οἱ Σπαρτιάται. Ἐπειτα δὲ ἀπὸ μακρούς ἀγῶνας κατιώρθωσαν νὰ ἀφαιρέσουν περὶ τὰ μέσα τοῦ θον αἰῶνος ἀπὸ αὐτῶν τὴν Θυρέαν.

Ἡ ἡγεμονία τῆς Σπάρτης.

Οἱ Σπαρτιάται μετὰ τοὺς πολέμους ἐναντίον τῶν Μεσσηνίων, τῶν Ἀρκάδων καὶ τῶν Ἀργείων ἔγιναν τὸ ἴσχυρότερον κράτος τῆς Ηελοποννήσου. Εἶχον κατακτήσει τὴν Μεσσηνίαν. Τοὺς Τεγεάτας γήγκασαν νὰ γίνουν σύμμαχοί των. Κατόπιν διογθήσαντες τοὺς Ἡλείους κατὰ τοῦ Φείδωνος ἔκαμψαν αὐτοὺς συμμάχους. Τέλος τὰ δωρικὰ κράτη τῆς Κορίνθου, τῆς Σικουνίας, τῆς Αιγίνης, θταν μετὰ τὴν ἐκδίωξιν τῶν τυράννων γῇ κυ-

δέρνησις αὐτῶν περιήλθεν εἰς τοὺς ἀριστοκρατικούς, ὑπήκοησκοι οὐ πά τὴν γῆγεμονίαν των. Οὕτως οἱ Σπαρτιάται κατὰ τὸν δικαῖοντα τὴν Λακωνικὴν καὶ τὴν Μεσσηνίαν, Ὅλοι δὲ οἱ λαοὶ τῆς Πελοποννήσου, ἔξαρέσει τῷν Ἀργείων καὶ τῷν Ἀχαιῶν, οἱ δόποιοι εἰχον μείνειν ἀνεξάρτητοι, ησαν σύμμαχοί των ὑποχρεωπιένοι νὰ τοὺς ἀκολουθοῦν ἐν καιρῷ πολέμου.

8. Άι Ἀθῆναι.

Ἡ Ἀττική.

Ἡ Ἀττικὴ ἀποτελεῖ ὁραγόδη τριγυνικὴν χερσόνησον εἰς τὰ νοτιοδυτικὰ τῆς Στερεάς Ἐλλάδος. Τοῦ τριγώνου τούτου δύοις μὲν εἰναι τὰ ὅρη Πάρνητος καὶ Κιθαιρῶν, τὰ δέποιτα χωρίζουν τὴν Ἀττικὴν ἀπὸ τῆς Βοιωτίας, κορυφὴ δὲ τὸ ἀκρωτήριον Σούνιον. Τὴν δυτικομεσημβρινὴν πλευράν αὐτῆς βρέχουν τὰ θεατὰ τοῦ Σαρωνικοῦ κόλπου, τὴν δὲ ἀνατολικὴν τὰ τοῦ Εὔδοσικοῦ. Τὸ ἐσωτερικὸν τῆς χερσονήσου διαίρεται διὰ τῶν δρέων, τὰ δόποις τὴν διασχίζουν, εἰς τέσσαρα τιμήματα. Οἱ Βριλησσοί (Πεντελεῖαν) ἐν τοῦ μέσου τῆς Πάρνηθος φέρεται πρὸς τὴν ἀνατολικὴν πλευράν τοῦ τριγώνου καὶ σχηματίζει τὸ δοριεῖστερον μέρος αὐτῆς, τὸ δόποιον οὗ ἀρχαῖοι ὥνδιμακον Διακρίαν. Ἔπειτα ἐκ μὲν τοῦ Βριλησσοῦ ἐκφύεται ὁ Γιηττός, ἐκ δὲ τῆς Πάρνηθος ὁ Αἰγάλεως, καὶ τὰ δύο δὲ ὅρη αὐτὰ κατέρχονται παραλλήλως πρὸς τὴν δυτικομεσημβρινὴν πλευράν τῆς χερσονήσου. Μεταξὺ τοῦ Αἰγάλεω καὶ τοῦ Γιηττοῦ ἀπλοῦται ἐν σχήματι τραπεζίου ἡ πεδιάς τῶν Ἀθηνῶν. Πρὸς Α. τοῦ Γιηττοῦ σχηματίζεται ἄλλο τιμῆμα τῆς ἥρας, τοῦ δόποιού τὸ πρὸς τὴν θάλασσαν μέρος ἐλέγετο παραλία, τὸ δὲ μεσογειότερον, δύπιος καὶ σήμερον, μεσόγαια.

Ἡ Ἀττικὴ εἶναι γώρα μικρά, ἄγονος καὶ ἔγρα. Οἱ περίφημοι ποταμοὶ αὐτῆς Κηφισός καὶ Πλιστός εἶναι χείμαρροι, οἱ δόποιοι τὸ θέρος ἔγραψίνονται. Ἀλλὰ τὰ κλῖματα τῆς εἶναι μαλακὸν καὶ οἱ κάτοικοι τῆς ἔκαλλιέργουν τὴν γῆν μὲν ἐπιμέλειαν. Ἔνεκα τούτου παρῆγε δημητριακούς καρπούς, οἱ δόποιοι δὲν ηρκουν μὲν διὰ τοὺς κατοίκους τῆς, ἀλλὰ ησαν ἔκλεκτοι, γῆδοκίμειν δὲ εἰς αὐτὴν ἦ καλλιέργεια τῆς συκῆς καὶ τῆς ἀμπέλου.

Ἐπειτα ἡ θέσις αὐτῆς ήτο πολὺ κατάλληλος διὰ νὰ κάμνῃ

τούς κατοίκους της ναυτικούς. Αἱ ἀνταἱ τῆς εἰναι: Σῖκα: γεμάται ἀπὸ ὄρμους καὶ αἱ πεδιάδες τῆς ὅλαι: ἀνοίγονται: πρὸς τὴν θάλασσαν. Τὰ μεταλλεῖα δὲ ἀργύρου τοῦ λαυρέου παρείχον εἰς τοὺς κατοίκους αὐτῆς τὰ πρῶτα μέσα διὰ νὰ ἀναπτύξουν τὴν

Εἰ., 95, Ἡ Ἀττική.

ναυτικήν των δύναμιν. τὰ δὲ δάση τοῦ Κιθαιρώνος καὶ τῆς Πάρνηθος τὴν κατάλληλον ξυλείαν διὰ νὰ κατασκευάζουν πλοῖα.

Οἱ Βριλησσοὶ τέλος παρείχον ἀνεξάντλητον πλοῦτον μαρμάρου, ἃνευ τοῦ ὁποίου δὲν γέτο δυνατὸν νὰ ἀκμάσουν εἰς τὰς Ἀθήνας αἱ ώραιαι τέχναι, αἱ δὲ πεδιάδες τῆς Ἀττικῆς παρείχον ἀριστον πηγὴν διὰ τὴν ἀνάπτυξιν τῆς κεραμευτικῆς,

Oι κάτοικοι τῆς Ἀττικῆς.

Εἰς τὴν Ἀττικὴν κατὰ τοὺς ἴστορούς χρόνους κατόπιν λαΐς, ὁ ὄποιος ἐκαυγάζετο ὅτι ἦτο αὐτόχθων. Τὸ ἀληθές ζῷως εἶναι δὲ τοιχίνων εἰς τὴν γέραν πολλαὶ μεταναστεύσεις.

Κατὰ τοὺς παλαιοτέρους χρόνους οὐ γέραν κατοικεῖτο κατὰ κώμας, αἱ δοποῖαι γῆσαν ἀνεξάρτητοι οὐ μία ἀπὸ τὴν ἄλλην καὶ μὲ ιδιαιτέρους ἀρχοντας. Αἱ κώμαις αὐταὶ κατόπιν συνηγάθησαν εἰς μίαν πολιτείαν.

Ἡ ἔνωσις αὐτὴ, γρογισεν ἀπὸ τὴν πεδιάδα τῆς Ἀττικῆς. Τέθη, ἐπὶ τοῦ λόφου τῆς Ἀκροπόλεως καὶ τῶν δυτικῶν αὐτῆς ἄλλων λόφων, κατόπιν οἱ ἀρχαιότατοι κάτοικοι τῆς Ἀττικῆς. Εἰς τὸν λόφον Ἄγραν ἀνατολικῶς τῆς Ἀκροπόλεως (ὅπου σήμερον τὸ στάδιον) κατόπιν ἀνάμεικτοι ἔποικοι, κατὰ τὸ πλεῖστον Ἰωνεῖς. Πῶς συνηγάθησαν αὗτοι οἱ συνοικισμοὶ καὶ ἀπετέλεσαν τὴν πόλιν τῶν Ἀθηνῶν δὲν γνωρίζομεν. Ἀπὸ τοὺς μύθους ζῷως τῶν Ἀθηναίων περὶ Θηρέως καὶ Ἀμερόνων φαίνεται, ὅτι οὐ συνένωσις δὲν ἔγινε γωρίς συγκρούσεις, ὅτι εἰς τὰς συγκρούσεις αὐτὸς ἐνίκησεν οἱ Ἰωνεῖς καὶ ὅτι ὥρισθη κέντρον οὐ Ἀκρόπολις διὰ τὸ ὅγυρον τοῦ τόπου. Εἰς ἀνάμνησιν δὲ τοῦ συνοικισμοῦ αὗτοῦ τῶν Ἀθηνῶν ἐτελεῖτο οὐ ἔστι, τῶν *Παναθηναίων*.

Ἄφ' οὖ οἱ Ἰωνεῖς συνήγωσαν τοὺς κατοίκους τῆς πεδιάδος τῶν Ἀθηνῶν, γηγάγασσαν ἔπειτα καὶ τοὺς ἄλλους κατοίκους τῆς Ἀττικῆς νὰ ἐνωθοῦν μὲ τὰς Ἀθῆνας. Τοῦτο κατωρθώθη διὰ τῆς καταλύσεως τῶν ἀρχῶν τῶν διαφόρων πόλεων καὶ τῆς κακιδρύσεως κοινῶν ἀρχῶν εἰς τὰς Ἀθῆνας, ὅπότε γηγκάσθησαν οἱ πρόκριτοι τῶν κωμῶν νὰ μετοικήσουν ἐκεῖ. Εἰς ἀνάμνησιν δὲ τοῦ συνοικισμοῦ τούτου ἐτελεῖτο οὐ ἔστι, συνοίκια οὐ μετοίκια. Τότε δὲ ὅλοι οἱ κάτοικοι τῆς Ἀττικῆς κατὰ τὴν συνήθειαν τῶν Ἰόνων ἐμοιράσθησαν εἰς 4 τμῆματα, φυλάς, ἀναλόγως τοῦ τμῆματος τῆς Ἀττικῆς εἰς τὸ ὄποιον κατόπιν.

Εἰχον συνενωθῆ πλέον ὅλοι οἱ κάτοικοι τῆς Ἀττικῆς εἰς ἓν κράτος, ὅτε, ὅπως λέγει οὐ παράδοσις, διέτρεξαν πολὺ μεγάλον κίνδυνον. Οἱ Δωριεῖς, ἀφοῦ κατέκτησαν τὴν Ηελοπόννησον, εἰσέβαλον καὶ εἰς τὴν Ἀττικήν. Εἰς τὴν περίστασιν αὗτὴν οἱ Ἀθηναῖοι παρεδέχθησαν, ὅτι ἔσωσεν αὗτοὺς οὐ αὐτοθυσία τοῦ βασιλέως των Κόδρου. Τὸ μαντεῖον τῶν Δελφῶν εἶχε

Σώσει χρησμὸν εἰς τοὺς Δωριεῖς νὰ προσέχουν νὰ μὴ φονεύσουν τὸν βασιλέα τῶν Ἀθηναίων, διότι θὰ νικήθοιν. Ἐνέκα τούτου δὲ οἱ Δωριεῖς εἶχον δώσει διαταγὴν εἰς 8λον τὸν στρατὸν νὰ ἀποφύγουν νὰ κτυπήσουν τὸν βασιλέα. Ὁ Κόδρος, ἀφ' οὐ ἔμαθε τὸν χρησμὸν, ἀπεφάσισε νὰ θυσιάσῃ τὴν ζωὴν του, διὰ νὰ σώσῃ τὴν πατρίδα του. Ἐνδύεται ὡς χωρικός, λαμβάνει εἰς τὸν ώμόν του ἔνα πέλεκυν καὶ ἔρχεται εἰς τὸ στρατόπεδον τῶν ἐχθρῶν. Ἐκεῖ φιλονικεῖ μὲ μερικοὺς στρατιώτας, οἱ δποῖοι, χωρὶς νὰ γνωρίζουν ποιὸς εἰναι, τὸν φονεύσουν. Ὅταν κατόπιν οἱ Ἀθηναῖοι ἐζήτησαν τὸν νεκρὸν τοῦ βασιλέως διὰ νὰ τὸν θάψουν, ἐνόησαν οἱ Δωριεῖς, διὶς εἶχον φονεύσει τὸν Κόδρον, ἐπομένως ἀπηλπίσθησαν διὶς θᾶγδύναντο νὰ νικήσουν τοὺς Ἀθηναίους καὶ ἔφυγον ἀπὸ τὴν Ἀττικὴν.

Κατάλυσις τῆς βασιλείας.

Τὸ ἀρχαιότατον πολίτευμα τῶν Ἀθηνῶν, ὡς καὶ 8λων τῶν ἐλληνικῶν πόλεων ήτο ἡ βασιλεία. Ἀνώτατος καὶ ἀπεριόριστος ἀρχων τῆς κύρως ήτο ὁ βασιλεὺς. Ἄλλος δύναμις τῶν βασιλέων δὲν διετηρήθη πολὺν χρόνον.

Κατὰ πρώτον περιωρίσθη μὲ τὴν ἴδρυσιν νέας ἀρχῆς, τῆς τοῦ πολεμάρχου. Διὰ τῆς πολεμαρχίας ἀφγρέθη ἀπὸ τὸν βασιλέα ἡ πολεμικὴ ἔξουσία καὶ ἐδόθη εἰς τὸν πολέμαρχον. Ἡ πολεμαρχία ἴδρυθη ἵσως, διὰν οἱ Ἱωνες συνηγνώθησαν μὲ τοὺς κατοίκους τῆς ἀκροπόλεως καὶ ἐδόθη εἰς τοὺς ἡγεμένας τῶν Ἰάνων.

Ἀργότερα ἡ βασιλεία περιωρίσθη ἀκόμη περισσότερον, διότι ηδεή ήδύναμις τῶν εὐγενῶν. Οὕτως δηλ. κατώρθωσαν νὰ ἴδρυθη καὶ τρίτη ἀρχὴ, ἡ τοῦ ἀρχοντος, ὁ ἐποῖος ἔξελέγετο ἐκ τῶν εὐγενῶν. Εἰς τὸν ἀρχοντα δὲ αὐτὸν ἀνετέθη ἡ διοικητικὴ ἔξουσία. Ἔστερον δέ, ὅπως ὁ ἀρχων, σύτῳ καὶ ὁ βασιλεὺς καὶ ὁ πολέμαρχος ἔξελέγοντο ἐξ 8λων τῶν εὐγενῶν.

Κατ' ἀρχὰς καὶ οἱ τρεῖς ἀρχοντες ἦσαν ἴσοις. Μετὰ ταῦτα ἡ ἀρχὴ τῶν περιωρίσθη εἰς δέκα καὶ ἐπὶ τέλους εἰς ἑν μόνον ἔτος. Τότε ἔγινε καὶ νέα ἀρχὴ, οἱ ἔξι θεσμοθέται, διὰ νὰ καταγράψουν καὶ φυλάττουν τὰ ἔθιμα (θεσμούς), τὰ δποῖα ἔχρονευσον διὰ τὰς δικας. Οὕτως οἱ ἀρχοντες ἔγιναν ἐννέα. Οὕτως

θὲ ἐδίκαζον καὶ βλασ τὰς δίκας, καθειτος τὰς ὑπαγομένας εἰς τὴν ἀρμοδιότητά του, πλὴν τῶν φονικῶν.

Τοὺς ἄρχοντας βλασ ἐξέλεγεν ἡ Βουλὴ τοῦ Ἀρείου Πάγου, ἢ ὅποιας ἀπετελεῖτο ἐκ τῶν οἱ ἀρχόντων, τῶν ὅποιών ἔληξεν ἡ ἀρχή. Αὕτη θὲ συνεκέντρωσε καὶ τὴν μεγαλυτέραν δύναμιν. Ἐφρόντιζε περὶ τῆς διατηρήσεως τοῦ πολιτεύματος, ἀπεράσιζε περὶ βλασ τῶν σπουδαίων ὑποθέσεων τῆς πολιτείας, εἶχε τὴν ἀνωτάτην ἐποπτείαν τῆς διοικήσεως, ἐδίκαζε τὰς φονικὰς δίκας ὑπὸ τὴν προεδρείαν τοῦ βασιλέως καὶ ἐν γένει ἐδίκαζε κάθε πολίτην, ὁ ὅποιος παρεξετρέπετο.

Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον τὸ πολιτεύμα τῶν Ἀθηνῶν ἔγινεν ἀριστοκρατικόν, διότι ὅλη ἡ ἐξουσία περιῆλθεν εἰς χεῖρας τῶν εὐγενῶν.

Ο λαὸς καὶ ἡ ἀριστοκρατία.

Ἐκ τῆς μεταβολῆς τοῦ πολιτεύματος τῶν Ἀθηνῶν ὁ λαὸς θὲν ὠφελήθη. Ὁ λαὸς ὅχι μόνον πολιτικὰ δικαιώματα δὲν εἶχεν, ἀλλὰ οὐδὲ δικαιοσύνην εὔρισκε, διότι οἱ εὐγενεῖς ἐδίκαζον βπως γῆθελον. Τὴν στέρησιν αὐτὴν τῶν πολιτεύματον καὶ τὴν ἔλλειψιν τῆς δικαιοσύνης γῆθενοντο πρὸ πάντων οἱ ναυτικοί, οἱ ἔμποροι, οἱ βιομήχανοι καὶ οἱ τεχνῖται. Αὗτοι ἔνεκα τῆς πρόσδου τῆς ναυτιλίας, τοῦ ἔμπορίου καὶ τῆς βιομηχανίας γῆραξαν νὰ πλουτοῦν. Δὲν ἔθλεπον λοιπὸν τὸν λόγον διὰ τὸν ὅποιον ἔπρεπε νὰ διστεροῦν ἀπὸ τοὺς εὐγενεῖς καὶ διὰ τοῦτο γῆραξαν δισαρεστημένοι μαζὶ τῶν. Ἄλλὰ καὶ οἱ γεωργοὶ δὲν γῆραξαν διλιγότερον δισαρεστημένοι. Αὗτοι διγραῦντο εἰς δύο τάξεις, ἐκείνους, οἱ ὅποιοι εἶχον ἱστικήν των γῆν, οἱ ὅποιοι ὠρομάζοντας ζευγῖται, καὶ ἐκείνους, οἱ ὅποιοι ἐκαλλιέργουν τοὺς ἀγροὺς τῶν πλουσίων, οἱ ὅποιοι ὠνομάζοντο πελάται καὶ ἐκτημόδοι. Ἡ Ηέσις τῶν ἐκτημόρων ἦτο ἐλεεινή. Ἀπὸ τὰ προϊόντα τοῦ ἀγροῦ, τὸν ὅποιον ἐκαλλιέργουν, γῆραξ ὑποχρεωμένοι νὰ δίδουν εἰς τὸν κύριον τοῦ ἀγροῦ τὰ %. Ἄλλὰ μὲ τὸ % τὸ ὅποιον ἔπρεπε νὰ κρατοῦν, δὲν γῆδύναντο συνήθως νὰ τρέφουν τὴν οἰκογένειάν των. Ἐπομένως δὲν ἔδιδον %, εἰς τὸν κύριον τοῦ ἀγροῦ, ἀλλὰ διλιγότερα. Τότε ἔμως ὁ κύριος εἶχε τὸ δικαιώμα νὰ πωλήσῃ ὡς διόλους καὶ αὐτοὺς τοὺς ἐργάτας καὶ τοὺς παῖδας αὐτῶν. Ἄλλὰ καὶ τῶν ζευγιτῶν ἡ Ηέσις δὲν

ῆτο καλυτέρα. Σύμφωνα μὲ τοὺς νόμους περὶ δανείων, οἱ ὄποιαι ζηχουν τότε, ἐδανεῖζοντο μὲ ὑποθήκην τὰ σώματά των. Ὅταν δὲ ὁ ἥφειλέτης δὲν ἐπλύρωνε τὸ χρέος, ἐγίνετο δοῦλος τοῦ δανειστοῦ.

Ἐνέκα δὲ τούτων ὁ λαὸς ἦτο δυσαρεστημένος μὲ τοὺς εὐγενεῖς. Ἀπὸ τὴν δυσαρέσκειαν αὐτὴν ἐνόμισεν ὅτι γῆδύνατο νὰ ἐπωφεληθῇ ὁ πλεύσιος εὐγενῆς Κύλων, διὰ νὰ γίνῃ μόνος ἀρχῶν τῶν Ἀθηνῶν, τύραννος, οὗπως ἐλέγετο τότε. Διὰ τὸν σκοπὸν αὐτὸν καταλαμβάνει τῷ 636 μὲ τοὺς ὅπαδούς του τὴν Ἀκρόπολιν. Ἄλλος δὲν ἐπανεστάτησεν, οὗπως ἐπερίμενεν ὁ Κύλων, ὁ δὲ ἀρχῶν Μεγαλῆς ἐπολιόρκησε τὸν Κύλωνα εἰς τὴν Ἀκρόπολιν. Ἡ ἀπόπειρα λοιπὸν ἀπέτυχε. Καὶ ὁ μὲν Κύλων ἔδραπτέτευσεν, οἱ δὲ ὅπαδοι του ἔκαμψαν συνήγκας ἐνόρκους μὲ τὸν Μεγαλέα, ὅτι θὰ ἀφεισοῦν ἐλεύθεροι νὰ φύγουν. Οἱ πολιορκηταὶ δημως παρὰ τοὺς ὄρκους των ἔστραξαν ἐξ αὐτῶν τοὺς περισσοτέρους, τινὲς ἐκ τῶν διποίων μάλιστα εἰχον καταφύγει εἰς τὸν ναὸν τῶν Εὔμενίδων. Τοῦτο ἦτο ἀσέδεια πρὸς τοὺς Ηεοὺς καὶ γῆ πόλις ἐθεωρήθη μολυσμένη. Διὰ νὰ ἀπαλλαχθῇ ἡ πόλις ἀπὸ τὸ μέλυσμα αὐτό, τὸ ἐποίην ὠνομάζειη κυλώνειον ἄγος, οἱ Ἀθηναῖοι ἐξώρισαν τοὺς Ἀλκμεωνίδας, εἰς τὴν σίκογένειαν τῶν διποίων ἀνῆκεν ὁ Μεγαλῆς.

Κατάλυσις τῆς ἀριστοκρατίας. Δημοκρατία.

Νομοθεσία τοῦ Δράκωντος.

Ἡ κατάστασις τοῦ λαοῦ καὶ μετὰ τὴν ἀπόπειραν τοῦ Κύλωνος ἔκακολουθεὶ ἦτο ἵδια καὶ ἔνεκα τούτου εἰς τὴν πόλιν ἐγίνοντο στάσεις. Διὰ νὰ καταπαύσουν αὐτὰς οἱ εὐγενεῖς γῆγακάσθησαν τῷ 621 νὰ ἀναβέσουν εἰς ἔνα εὐγενῆ, τὸν Δράκοντα, νὰ συντάξῃ νόμους.

Οἱ Δράκωνοι διὰ νὰ περιορίσῃ τὰς δυσαρεσκείας ἔδωσε πολιτικὰ δικαιώματα εἰς ὅλους, θεσσαλούντο νὰ ἐκστρατεύουν ὡς ἐπλιταὶ μὲ ἴδια των ἔξοδων, δηλ. εἰς ὅλους τοὺς εὐπόρους, οἱ διποίοι ὠνομάζοντο ζευγῖται, καὶ περιώρισε τὴν μεγάλην δύναμιν τοῦ Ἀρείου Ήλιου. Οἱ Δράκωνοι δηλ. ἔθρυσσε τὴν ἐκκλησίαν τοῦ δήμου, εἰς τὴν ἐποίην ἐλάμβανον μέρος διοικητῶν οἱ ζευγῖται καὶ μίαν βουλὴν ἐκ 400 βουλευτῶν ἐπίσης ζευγῖτων. Ἡ μὲν βουλὴ,

έργον είχε νὰ σκέπτεται: προηγουμένως, γι' θὲ ἐκκλησίᾳ νὰ ἀποφασίσῃ περὶ ὅλων τῶν σπουδαίων ὑποθέσεων τῆς πολιτείας.⁹ Επίσης ἀφήρεσεν ἀπὸ τὸν Ἀρειον Πάγον τὸ δικαίωμα νὰ δικάζῃ τὰς φονικὰς δίκας καὶ ἀνέθεσεν αὐτὰς εἰς ἡδαίτερον δικαστήριον, τοὺς ἔφετας, οἱ ἑποῖοι: γῆσαν δικαίωμα τὸν ἀπὸ τοὺς εὐγενεῖς.

Οἱ Δράκων προσέτι κατέγραψεν εἰς νόμους ὅλα τὰ ἔθυμα τῆς χώρας.¹⁰ Άλλὰ τότε πρὸ πάντων ἐφάνη, πόσον αὐτὰ γῆσαν αὐστηρά. Διὰ τοῦτο οἱ μεταγενέστεροι ἔλεγον, ζτι: οἱ νόμοι τοῦ Δράκοντος δὲν γῆσαν γραμμένοι μὲ μελάνην, ἀλλὰ μὲ αἷμα.

Νομοθεσία τοῦ Σόλωνος.

Οἱ νόμοι τοῦ Δράκοντος δὲν ἐκαλυτέρευσαν τὴν θέσιν τοῦ λαοῦ. Τὰ χρέη τῶν ἀγροτῶν ἐπλήθαινον ἀδιαχόπως, ζσοι: δὲ δὲν γῆδύναντο νὰ πληρώσουν ἐγίνοντο δοῦλοι. Αἱ στάσεις λοιπὸν τοῦ λαοῦ ἐγκολούθουν καὶ διὰ τοῦτο τῷ διηγείται εἰς τὸν Σόλωνα νὰ κάμη νέους νόμους καὶ νὰ συμφιλιώσῃ τοὺς εὐγενεῖς καὶ τὸν λαόν.

Οἱ Σόλων πραγματικῶς γῆτο καταλληλότατος διὰ νὰ κάμη πολλὰ μέρη καὶ εἶχε γνωρίσει τὰ γῆτη καὶ τοὺς νόμους πολλῶν λαῶν καὶ διὰ τοῦτο ἐθεωρεῖτο ἔνας ἀπὸ τοὺς ἐπιτὰ σοφούς τῆς "Ελλάδος". Εκτὸς τούτου εἶχε προσφέρει μέχρι τοῦτο μεγάλας ὑπηρεσίας εἰς τὴν πατρίδα του, διότι: αὐτὸς ἔγινεν αἰτία νὰ πάρουν διπίσω οἱ Αθηναῖοι: τὴν Σαλαμίνα, τὴν διπίσων εἶχον ἀφιέρεσει ἀπ' αὐτοὺς οἱ Μεγαρεῖς.

Σεισάχθεια. Τὸ πρῶτον ἔργον τοῦ Σόλωνος γῆτο νὰ καταργήσῃ τὰ χρέη, νὰ ἀπελευθερώσῃ ὅλους ζσοι: εἶχον γίνει: δοῦλοι δι': αὐτὰ καὶ νὰ ἀπαγορεύσῃ εἰς τὸ ἔξης νὰ δικεῖσανται μὲ ὑποθήκην τὰ σώματά των. Τὰ μέτρα αὐτὰ ὠνομάσθησαν σεισάχθεια, διότι: ἔσεισαν, δηλ., ἐσήκωσαν, ἀπὸ τὸν λαὸν τὸ βίρος, τὸ διπίσων τὸν ἐπίεζε.

Διαιρεσίς τῶν πολιτῶν. "Εως τώρα γῆ διαιρεσίς τῶν πολιτῶν εἰς 4 τάξεις ἐστηρίζετο εἰς τὴν καταγωγήν. Οἱ Σόλων τοὺς διῆγερεσν ἀναλόγως τῆς περιουσίας των. **Πεντακοσιομέδιμνοι**

ώνομά στηγαν, έσοι είχον ειςέδημα όπό ξηρά και θύρα προϊόντα των κτημάτων των (κριθήν, έλαιον, σίνον) τουλάχιστον 500 μεδίμνους (19500 δκ. περίπου) ή μετρητάς (14500 δκ. περίπου), ίππεις ώνομά στηγαν, έσοι είχον έως 300 και ζεγγῖται, έσοι είχον έως 200. "Οσοι είχον άλιγώτερον, ώνομά στηγαν θήτες.

Πολιτικά δικαιώματα. Άναλόγως μὲ τὴν τάξιν καθενὸς θρισσούν δέ Σόλων καὶ τὰ βάρη καὶ τὰ δικαιώματά του. Οἱ ἀνήκοντες εἰς τὰς τρεῖς ἀνωτέρας τάξεις ἐπλήρωνον οὐλους τοὺς φόρους καὶ είχον τὴν ὑποχρέωσιν νὰ ἔκπτωται τῶν ἔξοδων ὡς ἀπλίται, οἱ δὲ τῶν δύο πρώτων τάξεων καὶ ὡς ίππεις. Άλλα καὶ ἀπό αὐτοὺς ἔγινοντο οἱ ἀρχοντες, οἱ μὲν ἐννέα ἀρχοντες ἀπό τοὺς πεντακοσιομεδίμνους, οἱ δὲ λοιποὶ καὶ ἀπό τὰς τρεῖς τάξεις. Οἱ θῆτες πάλιν ησαν ὑποχρεωμένοι νὰ ἔκπτωται τῶν ψιλοὶ καὶ ἐλάμβανον μέρος μόνον εἰς τὴν ἐκκλησίαν καὶ εἰς τὰ δικαστήρια. "Ολων δὲ τῶν ἀρχόντων ή ἐκλογὴν ὠρίσθη νὰ γίνεται διὰ κλήρου ἀπό ωρισμένον ἀριθμὸν ὑποψηφίων, τοὺς ὄποιους ἔξελεγον αἱ φυλαὶ.

Ἐκκλησία, βουλή, "Αρειος Πάγος. Κυρίαρχον τῆς πόλεως δέ Σόλων ἔκαμε τὴν ἐκκλησίαν, ἡ ὄποια τώρα ἀποτελεῖται ἀπό οὐλους τοὺς πολίτας καὶ τῶν τεσσάρων τάξεων, έσοι είχον ηλικίαν ἀνω τῶν 20 ἑτῶν. Αὐτὴ ἐκλέγει τοὺς ἀρχοντας καὶ εἰς αὐτὴν δίδουν εὐθύνας μετὰ τὸ τέλος τῆς ἀρχῆς των αὐτοι. Αὐτὴ ψηφίζει τοὺς νέομους καὶ τοὺς φόρους. Αὐτὴ τέλος ἀποφασίζει περὶ πολέμου καὶ ειρήνης. Η βουλὴ ἀποτελεῖται ἀπὸ 400 βουλευτάς, ἐκ τῶν ὄποιων κάθε φυλή ἐκλέγει διὰ κλήρου τοὺς 100, ἔργον δὲ ἔχει νὰ ἐκφράζῃ τὴν γνώμην τῆς περὶ οὐλῶν τῶν ζητημάτων, περὶ τῶν ὄποιων πρόσκειται νὰ ἀποφασίσῃ ή ἐκκλησία τοῦ δήμου. Ο "Αρειος Πάγος ἔργον ἔχει εἰς τὸ έξης νὰ ἐπιβλέπῃ νὰ ἔκτελονται οἱ νόμοι καὶ νὰ δικάζῃ τοὺς ἐκ προμελέτης φόνους καὶ ἐμπρησμούς καὶ τὰς ἀποπείρας πρὸς κατάλυσιν τοῦ πολιτεύματος. Τὰς ἔκλιτες φονικὰς δίκαιας ἔδικαζον οἱ ἐφέται.

Ηλιαία. Τὰς δίκαιας, ιδιωτικὰς καὶ δημοσίας, μέχρι τοῦ Σόλωνος ἔδικαζον οἱ ἀρχοντες. "Ο Σόλων δι' αὐτὰς ἔδρυσεν ἐν νέον δικαστήριον, τὴν ηλιαίαν. Η ηλιαία ἀπετελεῖτο ἀπὸ 6000 πολίτας, οἱ ὄποιοι ὠρίζοντο κατ' ἔτος διὰ κλήρου ἀπὸ τοὺς ἔχοντας ηλικίαν ἀνω τῶν 30 ἑτῶν. Οἱ ηλιαῖται ζημως δὲν συνεδρίαζον οὐλοὶ μαζύ, ἀλλὰ διηγροῦντο εἰς 10 τμῆματα ἀπὸ 500

δικαστάς τὸ καθέν. Οἱ ἀπομένοντες 1000 ἡσαν ἀναπληρωματικοί.

"Ἄλλοι θεσμοὶ τοῦ Σόλωνος. Ὁ Σόλων εἰς τὴν νομοθεσίαν του ἐφρόντισεν ἀκόμη διὰ τοὺς ἐμπόρους, βιομηχάνους καὶ τεχνίτας. Χάριν αὐτῶν καὶ ἄλλους προστατευτικοὺς νόμους ἔκαμε καὶ προσέτι μετεσχύθησε τὸ σύστημα τῶν μέτρων, τῶν σταθμῶν καὶ τοῦ νομίσματος. Ὁ Σόλων ἐπίσης ἐφρόντισε διὰ τὴν μόρφωσιν τῶν πολιτῶν καὶ ὑπερχέωσε τοὺς γονεῖς νὰ ἔκπαιδεύσουν τὰ τέκνα των. Ἐπίσης ἀνηγγέρευσε τὴν πολυτέλειαν.

Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον τὸ πολίτευμα τῶν Ἀθηνῶν ἀπὸ ἀριστοκρατικὸν ἔγινε δημοκρατικόν. "(Ο)λγὴ ἡ ἔξουσία δηλ., περιγγήθεν εἰς τὸν λαόν, ἐποίος ἐλέγετο δῆμος.

Ἡ τυραννίς.

Τὰ κόμματα. Ἀπὸ τὴν νομοθεσίαν τοῦ Σόλωνος δὲν ἔπεινεν εὐγαριστημένη καμπία μερίς. Οἱ πιωχοὶ δυσγρεστήθησαν, διότι δὲν ἐμοιράσθη, δπως ἦθελαν, ἡ γῆ μεταξὺ δλων τῶν κατοίκων τῆς Ἀττικῆς. Οἱ εὐγενεῖς πάλιν δυσγρεστήθησαν, διότι περιωρίσθη ἡ δύναμις των καὶ ἔχασαν δλα τὰ χρήματα, τὰ ἐποία εἶχαν δικαιομένα. Ἐνεκα τούτου μετ' δλίγχη ἔτη ἥρχισαν πάλιν εἰς τὰς Ἀθήνας αἱ φιλονικίαι μεταξὺ τῶν πολιτῶν. Τρία κόμματα ἐσχηματίσθησαν τότε, τῶν πεδιακῶν, τῶν παραλίων καὶ τῶν διακρίων. Τὸ κόμμα τῶν πεδιακῶν ἀπετελεῖτο ἀπὸ τοὺς μεγάλους ιδιοκτήτας. Αὐτοὶ μὲ ἀρχηγὸν τὸν Διοσύρον ἐζήτουν νὰ μεταβάλουν τὸ πολίτευμα εἰς διλιγαρχικόν. Τὸ κόμμα τῶν παραλίων ἀπετελεῖτο ἀπὸ ἐμπόρους καὶ ναυτικούς. Αὐτοὶ μὲ ἀρχηγὸν Μεγαλέα τὸν Ἀλκμεωνίζην ἦθελον τὴν διατήρησιν τοῦ πολιτεύματος τοῦ Σόλωνος. Τὸ κόμμα τῶν διακρίων ἀπετελεῖτο ἀπὸ τοὺς ποιμένας καὶ πιωχοὺς ἀγρότας. Αὐτοὶ ἐζήτουν νὰ μοιρασθῇ ἡ γῆ καὶ ἀρχηγὸν εἶχον τὸν Ηειστράτον, ἐποίος γῆτο μὲν εὐγενῆς ἀλλὰ ἀπὸ φιλοδοξίαν ἐκολάκευε τὸν λαόν.

Πεισίστρατος. Ἀπὸ τὰς φιλονικίας μεταξὺ τῶν κομμάτων ἐπωφελήθη ἐ Ηειστράτος. Προσείλκυσε μὲ τοὺς καλούς του τρόπους τὴν ἀγάπην τοῦ λαοῦ καὶ κατώρθωσε διὰ δόλου νὰ πείσῃ τὸν λαόν νὰ τοῦ ἐπιτρέψῃ νὰ ἔχῃ 50 ρυπαλοφόρους ὡς σωματοφύλακάς του, διότι δῆθεν ἐκινδύνευε νὰ φονευθῇ ἀπὸ

τούς εύγενεις. Γοὺς 50 ρωπαλοφόρους κατόπιν ἐ Πεισίστρατος γῆγεν εἰς 400 καὶ μὲ κύτους κατέλαβε τῷ 560 τὴν Ἀκρόπολιν καὶ ἔγινε τύραννος τῆς πόλεως. Δύο φορὲς ἐξεδιώχθη ἀπὸ τὴν ἀρχὴν ὑπὸ τῶν ἀντιπάλων του, ἀλλὰ καὶ τὰς δύο κατώρθωσε νὰ ἐπανέλθῃ καὶ νὰ διατηρήσῃ τὴν ἀρχὴν μέχρι τοῦ θανάτου του.

Ο Πεισίστρατος δὲν κατήργησε τὸ πολίτευμα τοῦ Σόλωνος, ἀλλὰ ἐφρόντισε μόνον νὰ κατέχῃ πάντα τοῦ μεγάλην ἀρχὴν καὶ γηγάκαζεν θλαστὰς τὰς ἀρχὰς νὰ κάμινον οὐδὲ τοῦτος ἦμεν. Ἡτοῦ βριτανοθρωπος καὶ μαλακός. Ἐπροστάτευε τοὺς γεωργοὺς καὶ ἐδάνειζεν εἰς αὐτοὺς χρήματα διὰ νὰ καλλιεργοῦν τὴν γῆν. Κατ’ αὐτὸν τὸν τρόπον καὶ τὸν φόρον τῆς δεκάτης γῆγενε καὶ οἱ γεωργοὶ δὲν ἔμενον εἰς τὴν πόλιν καὶ δὲν ἀνεμειγνύοντα εἰς τὰ πολιτικά. Διὰ τὸν ἕδιον σκοπὸν ἔκαμε τοὺς κατὰ δῆμους δικαστάς, οἱ ὅποιοι περιήρχοντο τὰ χωρία καὶ ἐδίκαζον ἐπὶ τόπου τὰς διαφορὰς τῶν πολιτῶν.

Ο Πεισίστρατος προσέτι ἐφρόντισε διὰ τὸν καλλωπισμὸν τῆς πόλεως. Ἐκαμε μεγαλοπρεπέστερον τὸν ναὸν τῆς Πολιάδος Ἀθηνᾶς εἰς τὴν Ἀκρόπολιν, τοῦ ὅποιου σήμαντα: τὰ θεμέλια μεταξὺ Παρθενῶνος καὶ Ἐρεχθίου, καὶ ἔθεσε τὰ θεμέλια τοῦ ναοῦ τοῦ Ὁλυμπίου Διός. Προσέτι δὲ ἀνέθεσεν εἰς ποιητὰς νὰ συλλέξουν καὶ καταγράψουν τὰ ὅμηρικὰ ποιῆματα.

Πεισιστρατίδαι. Τὸν Πεισίστρατον ἀποθανόντα τῷ 527 διεδέχθη ὁ πρεσβύτερος μέσος του Ἰππίας (527—510). Ο Ἰππίας, θπως ἐ Πεισίστρατος, κατ’ ἀρχὰς διώκει συνετῶς καὶ πράως τὴν πόλιν. Ἀλλὰ τῷ 514 κατὰ τὴν ἑστὶν τῶν Ηγεμονικῶν ἐσαλοφονήθη ὁ ἀδελφός του Ἰππαρχος ἀπὸ δύο εὐγενεῖς νέους, τὸν Ἀρμόδιον καὶ τὸν Ἀριστογέίτονα, διότι ἐφέρθη πρὸς αὐτοὺς δέριστικῶς. Ἐκτοτε ὁ Ἰππίας ἔγινε σκληρός καὶ ἀπάνθρωπος.

Ἐπὶ τέλους τῷ 510 οἱ Ἀλκμεωνίδαι, οἱ ὅποιοι μὲ ἄλλους ἐπιφανεῖς Ἀθηναίους εἶχον φύγει ἐκ τῆς πόλεως, κατώρθωσαν νὰ ἐκδιώξουν τὸν τύραννον. Διὰ τοῦ μαντείου τῶν Δελφῶν ἐπεισαγ τοὺς Σπαρτιάτας νὰ ἐπέμβουν. Ο βασιλεὺς τῆς Σπάρτης Κλεομένης ἤλθε μὲ στρατὸν καὶ μὲ τοὺς ἐξορίστους Ἀθηναίους, ἐπολιορκήσε τὸν Ἰππίαν εἰς τὴν Ἀκρόπολιν καὶ τὸν γηγάκασε νὰ παραδώσῃ τὴν πόλιν καὶ νὰ φύγῃ εἰς τὴν Ἀσίαν.

Συμπλήρωσις τοῦ δημοκρατικοῦ πολιτεύματος ὑπὸ Κλεισθένους.

Μετὰ τὴν ἐκδίωξιν τῶν τυράννων ἐφιλονίκουν πάλιν μεταξὺ των τὰ κόμματα τῶν ἀριστοκρατικῶν μὲ ἀρχηγὸν τὸν Ἰσαγόραν καὶ τῶν δημοκρατικῶν μὲ ἀρχηγὸν τὸν Ἀλκμεωνίδην Κλεισθένην. Ἐπὶ τέλους ὅμως τῷ 508 διερίσχυσεν δὲ Κλεισθένης καὶ συνεπλήρωσε τὸ δημοκρατικὸν πολίτευμα τοῦ Σόλωνος.

Ο Κλεισθένης ἔδωσε πολιτικὰ δικαιώματα εἰς ὅλους τοὺς ἑλευθέρους πολίτας τῆς Ἀττικῆς ἐντοπίους καὶ ξένους. Ὡρίσεν ὅμως, διὰ εἰς τὸ ἔξης, διὰ νὰ ἐγγραφῇ τις εἰς τοὺς πολίτας, ἐπρεπε νὰ ἔχῃ τούλαχιστον τὸν ἕνα ἐκ τῶν γονέων του πολίτην Ἀθηναῖον. Διὰ νὰ ἀναμείξῃ δὲ τοὺς νέους πολίτας μὲ τοὺς παλαιοὺς καὶ χωρίσῃ τὰ τοπικὰ κόμματα, κατέργησε τὴν παλαιὰν διαιρεσίν τῶν πολιτῶν καὶ διγέρεσεν αὐτοὺς εἰς 10 φυλάς, ἐκ τῶν διοίων ἑκάστη εἶχε πολίτας ἀπὸ ὅλα τὰ τμῆματα τῆς Ἀττικῆς. Ἐνεκα δὲ τῆς νέας διαιρέσεως αὐτῆς ηὔξησε καὶ τὸν ἀριθμὸν τῶν βουλευτῶν εἰς 500, διὰ νὰ ἐκλέγωνται 50 ἀπὸ κάθε φυλῆν. Ο Κλεισθένης ὥρισε προσέτι, διὰ νὰ ἐκλέγωνται κατ' ἔτος 10 στρατηγοὶ διὰ νὰ διοικοῦν τὰ πολεμικὰ μαζὶ μὲ τὸν πολέμαρχον. Καὶ τέλος, διὰ νὰ ἔξασφαλίσῃ τὴν πόλιν ἀπὸ νέαν τυραννίναν ἔκαμε τὸν νόμον τοῦ δστρακισμοῦ. Κατὰ τὸν νόμον τοῦτον, διτις ἔνεκα τοῦ πλεύτου του ἦ τῆς ἐπιρροῆς, ποὺ εἶχεν εἰς τὸ πλῆθος, ἡτο ἐπικίνδυνος νὰ γίνη τύραννος, ἐπρεπε νὰ ἔξαρξεται ἀπὸ τὴν πόλιν διὰ δέκα ἔτη. Καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν δὲ νόμος ἐφηρμόσθη ἐπὶ τῶν φίλων καὶ συγγενῶν τῶν Πεισιστρατίδων. Κατόπιν ὅμως ἔγινε κατάχρησις ἀπὸ τὰ κόμματα καὶ ἔξωρίζετο ἀπὸ τὸ ισχυρότερον κόμμα δὲ ἀρχηγὸς τῶν ἀντιπάλων του.

Ἀπὸ τότε ὅλοι οἱ Ἀθηναῖοι ἀφωνιώθησαν εἰς τὸ πολίτευμα τοῦ Κλεισθένους, εἰς τὸ διοίων ὅλοι ἡσαν ἴσοι, ὁ καθεὶς δὲ ἡδύνατο ἀναλόγως τῆς ἀξίας του νὰ διαχριθῇ. Μὲ αὐτὸ δὲ αἱ Ἀθηναῖοι σὺν τῷ χρόνῳ κατώρθωσαν νὰ καταλάθουν τὴν πρώτην θέσιν μεταξὺ τῶν Ἑλληνικῶν πόλεων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΣΤ'. Ο ΕΛΛΗΝΙΚΟΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ ΜΕΧΡΙ ΤΟΥ Ε' ΑΙΩΝΟΣ Π. Χ.

1. Θρησκεία καὶ λατρεία.

Κατὰ τοὺς ὅμηριους χρόνους γή θρησκεία τῶν Ἑλλήνων διερρέφθη εἰς πολυπλεύσματα φυσιολατρικὸν καὶ ἀνθρωπομορφικόν. Τοιαύτη δὲ παρέμεινεν αὕτη καθ' ὅλους τοὺς ἀρχαῖους χρόνους. Οἱ ἐλληνικοὶ θεοὶ ἀντιπροσωπεύουσιν τὰς κυριωτέρας δυνάμεις τῆς φύσεως καὶ εἶναι ἀνθρωπομορφοί, ιδεόδοις κάλλοις καὶ φύσεως, μεγαλοπρεπεῖς καὶ μακαριότητος. Τώρα ὅμως ἔχει καθορισθῆ πλέον ὡρισμένος ἀριθμὸς θεῶν καὶ κάθε ἀπόπειρα εἰσαγωγῆς νέων θεῶν θεωρεῖται ἀσέδεια. Τώρα ἐπίσης οἱ αἰσθανόμενοι τὴν ἀνάγκην ὑψηλοτέρας θρησκευτικῆς ἀντιλήψεως καλλιεργοῦν μὲν πίστιν καὶ εὐλάβειαν εἰς στενωτέρους κύκλους τὴν ιδέαν τῆς ἀθανατίας τῆς ψυχῆς. Συνεδέθησαν δὲ μάλισταί τοιαῦται μυστικαὶ διδασκαλίαι (μυστήρια) μὲ τὴν λατρείαν τῆς Δήμητρος, τῆς Ήεᾶς τῆς γεννήσεως καὶ τοῦ Ηανάτου.

Ἡ λατρεία ἔξακολουθεῖ σχεδὸν γή ιδίᾳ. Κέντρον ὅμως τῆς θρησκευτικῆς ζωῆς κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν εἶναι ὁ ναός, ὁ ὄποιος θεωρεῖται ὡς κατοικία τοῦ θεοῦ καὶ ἐπομένως περιλαμβάνει τὸ ἄγαλμα καὶ τοὺς θησαυρούς του. Διετηρήθη ὅμως ἐπίσης μέχρι τῶν μεταγενεστέρων χρόνων καὶ γή παλαιὰ λατρεία εἰς τὴν ἐλευθέραν φύσιν τοῦ ἀλεσούς. Διὰ τοῦτο συνήθως ὁ ναὸς ἀπετέλει μέρος τοῦ ἀλεσούς τούτου (τέμενος). "Ἐμπροσθεν δὲ τοῦ οἰκοδομήματος ἥγειρετο ὅωρδὸς κατ' ἀρχὰς μὲν ἀτεχνος ἐκ λίθων γή ἐκ τῆς τέφρας τῶν θυσιαζομένων ζῷων ἀργότερα δὲ ἐκ μαρμάρου.

Οἱ ἱερεῖς ἔθεωροῦντο φύλακες τοῦ ἱεροῦ, προστάτευοντο τοῦ προσωπικοῦ, τὸ ὄποιον ἔχρησίμευε διὰ τὴν ὑπηρεσίαν αὐτοῦ. Αὐτοὶ προσέφερον τὰς θυσίας καὶ διήρκουν τὸν ναόν.

Οἱ ἀγῶνες τέλος δὲν περιορίζονται πλέον μόνον εἰς τὴν λατρείαν τῶν νεκρῶν, ἀλλ' ἐπεκτείνονται καὶ εἰς τὴν τῶν θεῶν. Εἰς αὐτοὺς τὰ ὅραθεται δὲν εἶναι πλέον δπλα, σκεύη κλπ., ἀλλὰ στεφάνος ἀπλούς. Ἡδη δηλ. ὁ ἀγών γίνεται μόνον διὰ τὴν

δέξαν. Οἱ δὲ μάντεις ἔξακολουθοῦν μὲν νὰ ἔχουν σημασίαν, οὐδιατέραν ὅμως σημασίαν κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν ἀποκτοῦν τὰ μαντεῖα.

Ἐκάστη πόλις ἑλληνικὴ εἶχε τοὺς ναούς της. Ἐπομένως γῆσαν ἀπειρά τὰ ἱερά, εἰς τὰ ἐποία προσήρχοντο νὰ ἔγινοσσον χρησμοὺς ἢ διὰ νὰ προσφέρουν θυσίας καὶ νὰ τελέσουν ἕσρτάς. Ἀλλὰ μερικὰ ἔξ αὐτῶν προσείλκυον καὶ τοὺς κατοίκους τῶν πέριξ πόλεων καὶ ἐδημιουργῶντα σύτῳ σύνδεσμοι μεταξὺ τῶν λεγόμενοι ἀμφικτιονίαι, ἀλλὰ δὲ ἔγιναν τέσσον περίφημικ ὡς μαντεῖα, ὥστε ἤρχοντο ἀπὸ βλαστὰς τὰς ἑλληνικὰς πόλεις διὰ νὰ ἔγινοσσον χρησμούς, ἀλλὰ δὲ ἔγιναν τέσσον ὄνοματα διὰ τοὺς ἀγῶνας, οἱ ἐποίοι ἐτελοῦντο εἰς αὐτά, ὥστε προσείλκυον προσκυνητὰς καὶ ἀγωνιστὰς ἀπὸ ὅλας τὰς ἑλληνικὰς χώρας σύτῳς ὥστε οἱ ἀγῶνες αὐτοὶ νὰ θεωροῦνται πανελλήνιοι. Κατ’ αὐτὸν τὸν τρόπον αἱ ἀμφικτιονίαι, τὰ μαντεῖα καὶ οἱ πανελλήνιοι ἀγῶνες ἔχονται μερικάν τὰ τελεσφορώτερα μέσα διὰ τὸν ἀδιάχοπον πνευματικὸν σύνδεσμον ὅλων τῶν Ἑλλήνων, οἵτις ἀνεπλήρωνεν ὁ πατρὸς πότε τὴν ἔλειψιν πολιτικῆς συνενώσεως αὐτῶν.

2. Ἀμφικτιονίαι.

Εἰς πολλὰ ἐκ τῶν ἱερῶν, εἰς τὰ ὄποια προσήρχοντο διὰ νὰ προσφέρουν θυσίας ὅχι μόνον οἱ κάτοικοι τῆς πόλεως, ὅπου ὑπῆρχε τὸ ἱερόν, ἀλλὰ καὶ οἱ τὸν πέριξ πόλεων, τὴν διεύθυνσιν τῶν θηρηκευτικῶν τελετῶν καὶ τὴν προστασίαν τῶν συμφερόντων τοῦ ἱεροῦ ἀνελκύσθην ἀντιπρόσωποι ὅλων τῶν πέριξ πόλεων. Ἐκ τούτου ἀλιγον κατ’ ἀλιγον ἐπήρχετο καὶ ἡ πολιτικὴ συνένωσις τῶν πόλεων αὐτῶν. Οἱ ἀντιπρόσωποι αὐτῶν δηλ., συνεσκέπτοντο τῶν πόλεων αὐτῶν. Οἱ τοιοῦτοι σύμφερόντων τῶν πόλεων των καὶ διέλουν τὰς τυχόν γεννωμένας διαφορὰς μεταξύ των. Οἱ τοιοῦτοι σύνδεσμοι ὠνομάσθησαν ἀμφικτιονίαι.

Τοιαῦται ἀμφικτιονίαι γῆσαν πολλαῖ, ἢ περὶ τὸ ἱερὸν τοῦ Ποσειδώνος τῆς Καλαυρίας (Πόρου), ἢ τῆς Μυκάλης, ἢ τῆς Κνίδου καὶ αἱ ἐπισημότερα: ὅλων, τῶν Δελφῶν καὶ τῆς Δήλου περὶ τὰ ἱερά τοῦ Ἀιόλλωνος.

Τὸ ἵερον τῶν Δελφῶν ἔκειτο ἐπὶ τῶν μεσημβρινῶν κλιτῶν τοῦ Ηλείων εἰς ὅψος 700 μέτρων ὑπεράνω τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης ἐν μέσῳ ἀποτόμων βράχων, ἐκ τῶν ὄποιων

θενέλιον πηγαὶ δραστηροῦ θεάτρου. Ἐκ τῶν πηγῶν τούτων κυριωτέρα ἡ τοῦ ἡ Κασταλία, σκιαζόμενη ὑπὸ δάσους ἀπὸ δάφνας, τὰ δερά ψυτὰ τοῦ Ἀπόλλωνος. Ἐν τῷ μέσῳ τοῦ ναοῦ ὥσθιστο εἰς λεπάδα λίθος σχήματος φρύνης μεταξὺ δύο χρυσῶν ἀετῶν. Ὁ λίθος οὗτος ὠνομάζετο δύμφαλος τῆς γῆς. Ὄλος δὲ ὁ ναὸς ἦτο γεμάτος ἀπὸ ἀφιερώματα τῶν πιστῶν, ποτήρια, ἀγγεῖα, τρίποδες, ἀγάλματα.

Πρὸς προστασίαν τοῦ ναοῦ αὐτοῦ τῶν Δελφῶν καὶ διὰ τὴν διοργάνωσιν τῶν πρὸς τιμὴν τοῦ Ἀπόλλωνος ἑορτῶν εἰχε σχηματισθῆ συμβούλιον ἐκ τῶν πέριξ δρεινῶν κατοίκων καὶ προσέτι τῶν Φωκέων, Βοιωτῶν, Ἰωνῶν καὶ Ἱδίων Δωριέων ἐν δλω δώδεκα λαῶν. Ἐκαστος ἐκ τούτων ἔστελλε δύο ἀντιπροσώπους, ἕνα οἰρομνήμονα διὰ τὰς πολιτικάς. Οἱ ἀντιπρόσωποι δὲ αὐτοὶ συνήρχοντο δις τοῦ ἔτους, τὸ φενόπωρον εἰς τὴν Ἀνθήλην (πληγίσιν τῶν Θερμοπολῶν) καὶ τὸ ἔτερον εἰς τοὺς Δελφούς.

Οἱ ἀμφικτίονες ἦσαν ὑποχρεωμένοι νὰ προστατεύσουν τὰ δερά τῶν Δελφῶν καὶ τοὺς εἰς αὐτὸ μεταβαίνοντας προσκυνητὰς καὶ νὰ πολεμοῦν πάντα, ἵστις Ἑλίγε τὴν ἴδιοκτησίαν τοῦ θεοῦ. Προσέτι δὲ ἐφρόντιζον διὰ τὴν δργάνωσιν τῶν Ηὐθίων ἀγώνων, οἱ δποῖοι ἐτελοῦντο κατὰ τετρακείαν πρὸς τιμὴν τοῦ Ἀπόλλωνος.

Τὸ δερὸν τῆς Δήλου. Ἐν δλλο δερὸν τοῦ Ἀπόλλωνος συνήγνωντε τοὺς Ἰωνας τῶν νήσων καὶ τῶν δλλων ἀκτῶν τῆς Μ., Ἀσίας. Ἐκειτο εἰς τὸ μέσον τοῦ Αιγαίου πελάγους ἐπὶ μιᾶς πολὺ μικρᾶς νήσου, τῆς Δήλου.

Οἱ Ἰωνες συνήθιζον νὰ ἔρχωνται ἔδη καὶ νὰ τελοῦν ἔρατὰς πρὸ ἐνδέ παναρχίου βωμοῦ, τὸν ὄποιον ἔλεγον, ὅτι κατεσκεύασεν δ Ἀπόλλων ἀπὸ κέρατα ἐλάφων, ποὺ είχε τοξεύεις δ ἔδιος. Ἀργότερα ἔκτισαν ναὸν μαρμάρινον τοῦ Ἀπόλλωνος καὶ δύο μικροὺς τῆς Ἀρτέμιδος.

Κατ' ἔτος κατὰ τὴν μεγάλην ἑορτὴν τοῦ θεοῦ ἔφθανον πλοῖα ἔξ δλων τῶν ἀκτῶν μὲ δεράς πομπὰς (θεωρίας), τὰς ὄποιας ἔστελλον οἱ Ἰωνικοὶ λαοί. Ἡ ἐπισγματέρα τούτων ἦτο ἡ θεωρία τῶν Ἀθηγῶν. Αἱ θεωρίαι ἀπεδιδόντο μὲ ἐπισγμότητα, ἐπειτα ἐπορεύοντο εἰς τὸν ναόν, δησου ἀπέθετον τὰς προσφοράς των καὶ προσέφερον θυσίας, κατόπιν δὲ ἐπεδίδοντο εἰς διασκεδάσεις, μία ἐκ τῶν ὄποιων ἦτο δχρόδες τῶν νέων γύρω ἀπὸ τὸν δωμάτην τῶν κεράτων.

3. Μαντεῖα.

Τὰ μαντεῖα κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν γῆσαν πολλά, σχεδὸν δέ
ὅλα ἀφιερωμένα εἰς τὸν Ἀπόλλωνα. Τὸ ἐπιφανέστατὸν ἐξ ὅλων
ἥτο τὸ τῶν Δελφῶν, τὸ ὄποιον ἐνωρίς ἔγινε πανελλήνιον. Εἰς
τὸ βάθος τοῦ ναοῦ τῶν Δελφῶν εὑρίσκετο δὲ περίφημος τρίποντος
τοποθετηγμένος ὑπεράνω χάσματος, ἐκ τοῦ ὄποιού ἀνήρχοντο
ἀναθυμιάσεις. Οσάκις ἔζητείτο χρησιμὸς ἀνήρχετο ἐπὶ τοῦ τρί-
ποδος ἢ πρὸς τοῦτο λέρεια, ἢ ὅποια ὠνομάζετο Πυθία, καὶ ἐμάστι-
φύλακα δάφνης. Οἱ ἐκ τοῦ χάσματος ἀτμοὶ καὶ τὰ φύλα τῆς
δάφνης ἔφερον αὐτὴν εἰς ἔκστασιν καὶ τότε ἐκ τοῦ στόματός της
ἔξηρχοντο λόγοι ἀσαφεῖς· Τοὺς λόγους αὐτοὺς παρελάμβανον οἱ
παριστάμενοι λερεῖς καὶ κατήρτιζον τὸν χρησιμὸν συνήθιας εἰς
στίχους.

Οἱ χρησιμοὶ γῆσαν συγήθιας διφορούμενοι. Πολλάκις διαμαρτί-
γῆσαν ὑπὸλῶς τυχικαὶ προφητεῖαι περὶ τοῦ μέλλοντος. Οἱ λερεῖς
γῆσαν ἀνδρες συνετοὶ καὶ πεπειραμένοι, διὰ τῶν σχέσεων δὲ αὐτῶν
μὲν ὅλον τὸν Ἑλληνικὸν κόσμον γῆσαν εἰς θέσιν νὰ γνωρίζουν τὰς
Ἑλληνικὰς πόλεις καλῶς. "Οθεν πολλάκις παρείχον εἰς αὐτὰς καὶ
ταλλήλους συμβουλάς. "Ενεκα τούτου δὲ τὸ μαντεῖον ἔγινε πανελ-
λήνιον καὶ σπουδαῖον κέντρον Ἕντερος ἐνότητος τῶν Ἑλλήνων.

4. Πανελλήνιοι ἀγῶνες.

Ἐσταὶ τῶν πέλεων, μὲ τὰς ὄποιας συνεδέοντο καὶ ἀγῶνες,
γῆσαν πολλαὶ εἰς τὴν Ἑλλάδα. Τέσσαρες διαμαρτίγησαν αὐτῶν ἔγιναν
αὖν τῷ χρόνῳ πανελλήνιοι, διότι συνήρχοντο εἰς αὐτὰς προ-
σκυνηταὶ καὶ ἀγωνισταὶ ἐξ ὅλων τῶν Ἑλληνικῶν χωρῶν. Κατὰ
τὴν διάρκειαν τῶν ἐστῶν αὐτῶν ἐκγρύσσετο ἐκεχειρία, δηλ.
διακοπὴ τῶν πολέμων. "Ενεκα δὲ τῆς ἐκεχειρίας ταύτης καὶ
τοῦ πλήθους τῶν συρρεόντων ἀνθρώπων κατὰ τὰς ἐσταὶς αὐ-
τὰς ἐγίνοντο καὶ σπουδαῖαι ἐμπορικαὶ συναλλαγαί, αἱ ὄποιαι συν-
ετέλουσ εἰς τὴν γνωριμίαν καὶ τὴν σύνδεσιν κοινῶν συμφερόν-
των μεταξὺ καὶ αὐτῶν τῶν Ἑλλήνων, οἱ ὄποιοι κατόκους πολὺ^μ
μακράν.

Οἱ πανελλήνιοι αὐτοὶ ἀγῶνες γῆσαν τέσσαρες.

α') Τὰ Πύθια, τὰ ὄποια ἐωρτάζοντο εἰς τοὺς Δελφοὺς πρὸς
τιμὴν τοῦ Ἀπόλλωνος κατὰ τετραετίαν· εἰς αὐτοὺς οἱ νικηταὶ^μ
ἐλάμβανον ως δραχεῖον στέφανον ἐκ δάφνης.

β') Τὰ Νέμεια, τὰ ὁποῖα ἐτελοῦντο πρὸς τιμὴν τοῦ Διός εἰς τὸ ἄλσος τῆς Νεμέας τῆς Ἀργολίδος κατὰ διετίαν· εἰς αὐτοὺς οἱ στέφανοι γῆραν ἐκ Ηλλῶν σελίνου·

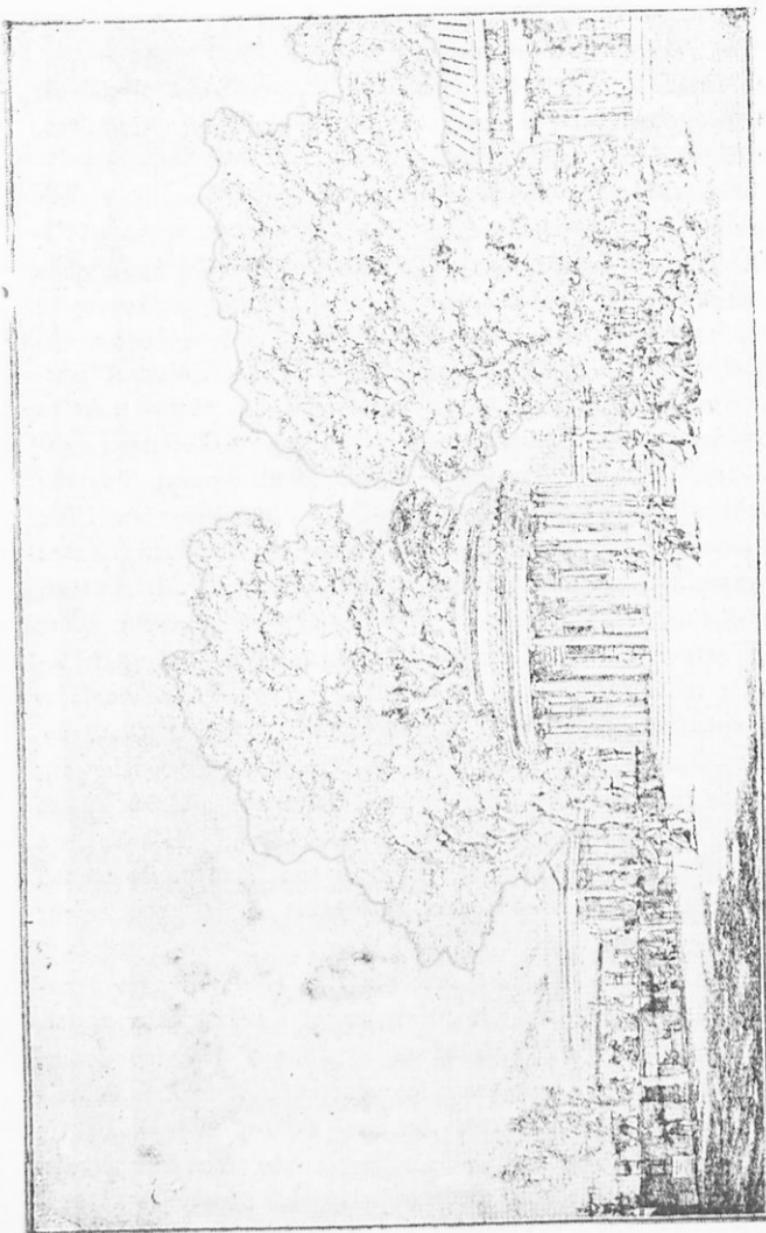
γ') τὰ Ἰσθμία, τὰ ὁποῖα ἐτελοῦντο ὅμοιως κατὰ διετίαν εἰς τὸν Ἰσθμὸν τῆς Κορίνθου πρὸς τιμὴν τοῦ Ποσειδῶνος· εἰς αὐτοὺς τὸ βραχεῖον γῆτο αλάδος πίτυος·

δ') τὰ Ὀλύμπια, τὰ ὁποῖα ἐτελοῦντο κατὰ τετραετίαν εἰς τὴν Ὀλυμπίαν πρὸς τιμὴν τοῦ Διός.

Οἱ Ὀλυμπιακοὶ ἀγῶνες. Τὰ Ὀλύμπια γῆραν γῆ ἀρχαιοτέρα καὶ ἐπιφανεστέρα ἀπὸ τὰς πανελλήνιους ἑορτάς, ἐτελοῦντο δὲ εἰς τὴν Ὀλυμπίαν ἐντὸς ἄλσους ("Ἀλτίς") εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ Κρονίου ὅρους. Κατ' ἀρχὰς ἦκει ἐπὶ τῶν ἐρειπίων προτεταρικοῦ συνοικισμοῦ ὑπῆρχε βωμὸς καὶ γύρῳ ἀπὸ αὐτὸν πλατεῖα διὰ τὸν ἀγώνα τοῦ δρόμου, συνήρχοντο δὲ μόνον οἱ πέριξ κατοικοῦντες. Σύν τῷ χρόνῳ βωμῷ εἰς τοὺς ἦκει ἀγῶνας γῆραις καὶ συρρέουν "Ἐλληνες ἔξ ζλων τῶν Ἑλληνικῶν χωρῶν καὶ ιδίως ἵκ τῶν πλουσίων ἀποκιῶν τῆς Σικελίας καὶ τῆς Ἰταλίας. Ἐκτοτε δρύησσαν ἦκει σύν τῷ χρόνῳ ναοῖς, ἀγάλματα, βωμοῖ, στοῖ, ἱρῆρι, ἀνδριάντες, ὥστε τὸ μέρος νὰ δύναται νὰ δοκιμασθῇ πόλις τῶν καλλιτεχνημάτων. Μεταξὺ αὐτῶν διεκρίνοντο ὁ μεγαλοπρεπῆς ναὸς τοῦ Διός, ἐντὸς τοῦ ὁποίου ὑπῆρχε τὸ κολοσσιαῖον χρυσελεφάντινον ἀγαλματον. Μεταξὺ αὐτῶν διεκρίνοντο ὁ μεγαλοπρεπῆς ναὸς τῆς Νίκης τοῦ Ηπιωνίου. Ὡςαύτως τὸ Ἡραῖον, εἰς ἐκ τῶν ἀρχαιοτέρων ναῶν τῆς Ἑλλάδος, ὁ ὁποῖος περιέχει τὸ περιφημόν ἀγαλματον τοῦ Ἐρμοῦ, ἔργον τοῦ Πραξιτέλους, τὸ ὁποῖον ὡςαύτως εὑρίσκεται ἐν τῷ μουσείῳ τῆς Ὀλυμπίας.

Μεταξὺ δὲ τῶν ναῶν τοῦ Διός καὶ τῆς Ἡρας ὑπῆρχεν ὁ παλαιὸς βωμὸς τοῦ Διός, ὁ ὁποῖος ἐσχηματίσθη ἐκ τῆς τέφρας τῶν θυσιαζομένων ζόρων. Εἰς τοὺς πρόποδας δὲ τοῦ Κρονίου ὅρους, βορείως τῆς Ἀλτίου, ὑπῆρχον 13 μικροὶ ναοί, οἱ ὁποῖοι ὠνομάζοντο θησαυροὶ καὶ ἔχρησιμευσον διὰ νὰ ἐκθέτῃ κάθε πόλις εἰς τὸν ὑπὸ αὐτῆς κτισμένον θησαυρὸν τὰ εἰς τὸν Δία ἀφιερώματά της. Β. Α. δὲ τῆς Ἀλτίου πέραν τοῦ Κρονίου ὅρους γῆτο τὸ στάδιον, ὅπου ἐτελοῦντο οἱ ἀγῶνες καὶ Α. ὁ ἴπποδρομος, ὁ ὁποῖος περιεβάλλετο ὑπὸ στοῶν.

Εἰς τὸν ὠραῖον αὐτὸν χώρον συνέρρεον κατὰ τὸ θέρος ἐκά-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Ηράκλειο,

Παναγία Τοπάλη

Οδός Αριστοτέλους 20

Αριστοτέλους 20

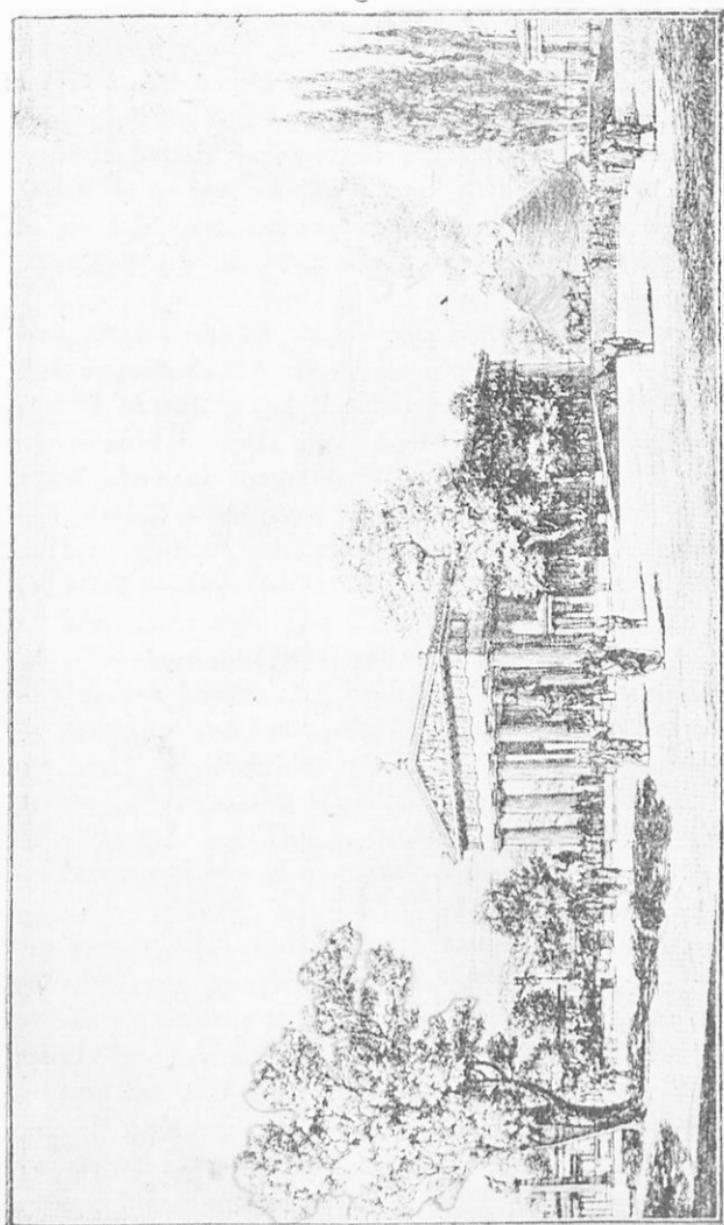
Αριστοτέλους 20

στου πέμπτου έτους, διετολούντο σι τάχυνες έξ ολών τῶν Ἑλληνικῶν χωρῶν, πλὴν τῶν ἀγωνιστῶν, πλῆθος ἐπισκεπτῶν, προσκυνητῶν, ἔμπόρων, σι ὅποιοι ἔστεγάζοντο ὑπὸ σκηνᾶς καὶ παραπήγματα. Μόνον εἰς τὰς γυναικας ἀπιγγορεύετο ἡ εἰσοδος.

Ἡ ἑορτὴ διήρκει ὅ γιμέρας. Κατὰ τὴν πρώτην γιμέραν ἐγίνετο θυσία πρὸς τὸν Δία καὶ ἐπειτα αἱ πομπαὶ τῶν διαφέρων πόλεων παρήλαυνον καὶ κατέθετον εἰς τὰ ἱερὰ τὰς προσφοράς των. Συγχρόνως σι διευθύνοντες τὴν ἑορτὴν Ἱλεῖσι, σι ὅποιοι ὠνομάζοντο Ἑλλανοδίκαιοι, ἡτοί μιχσὸν τὰ τῶν ἀγώνων καὶ σι μέλλοντες νὰ ἀγωνισθοῦν, σι ὅποιοι ἐπρεπε νὰ εἶναι Ἐλληνες καὶ ἐλεύθεροι, ὥρκιζοντο ἐπὶ τοῦ βωμοῦ τοῦ Διός, σι Ήτα διαγωνισθοῦν τιμίως.

Τὴν δευτέραν γιμέραν γιρχιζαν εἰς τὸ στάδιον σι ἀγῶνες. Οὗτοι κατ' ἀρχὰς περιωρίζοντο μόνον εἰς τὸν ἀπλοῦν δρόμον, κατὰ τὸν ὅποιον σι ἀγωνισταὶ διέτρεχον κατὰ μῆκος ἔκτασιν 180 περίπου μέτρων. Ἀργότερα ὅλιγον κατ' ὅλιγον προσετέθησαν ὁ δίσιυλος, δηλ. διπλοῦς δρόμος, ἢ δόλιχος, κατὰ τὸν ὅποιον ἐπρεπε νὰ διατρέξουν τὸ στάδιον ἐπτὰ φοράς καὶ ὁ διπλίτης δρόμος, κατὰ τὸν ὅποιον ἐτρεχον ὥπλισμένοι. Ἀκέμη ἀργότερα προσετέθη ἡ πάλη, ἡ πυγμαχία, τὸ παγκράτιον (πάλη καὶ πυγμαχία), τὸ πένταθλον (ἄλμα, δίσκος, ἀκόντισις, πάλη καὶ ἀπλοῦς δρόμος). Τέλος προσετέθησαν αἱ ἀρματοδοσιαὶ καὶ ἐπποδοσιαὶ, αἱ ὅποιαι ἔδωσαν νέαν ζωὴν εἰς τοὺς ἀγῶνας, διότι σι ἐπιφανέστεροι εὐγενεῖς τῆς Ἑλλάδος ἐθεώρουν τιμὴν των νὰ νικήσουν μὲ τὰ τέθριπά των. Ἐκτὸς τούτου διηγωνίζοντο ἐδῶ κήρυκες καὶ σαλπιγκταὶ. Καλλιτέχναι δέ, ῥήτορες καὶ συγγραφεῖς ἔσπευδον εἰς τὴν φαιδράν πανελλήνιον πανήγυριν, διὰ νὰ ἐπιδείξουν πρὸ τῶν συνηθροισμένων ὄμοιεντων τὰ ἀριστουργήματα τοῦ λόγου ἢ τῆς τέχνης των.

Ἡ τελευταία γιμέρα τῶν ἀγώνων ἦτο ἀφιερωμένη εἰς τὴν ἀπονομὴν τῶν βραχείων. Τὰ βραχεῖα γισαν στέφανοι ἐκ κλάδων τῆς ἵερᾶς ἑλαίας, τὴν ὅποιαν ἐπίστευον ἔτι εἶχε φυτεύσει ὁ Ἡρακλῆς. Ἄλλοι σι ἀπλοὶ αὐτοὶ στέφανοι ἀπετέλουν τιμὴν μοναδικὴν καὶ διὰ τοὺς νικητὰς καὶ διὰ τὰς πατρίδας των. Πρὸ τοῦ ναοῦ τοῦ Διός γισαν τοποθετημένοι σι στέφανοι ἐπὶ τραπέζης. Πρὸ τοῦ ἐκεὶ συναγμένου πλήθους κήρυξε ἔξεφώνει τὸ ὄνομα καὶ τὴν πατρίδα ἐκάστου νικητοῦ. Ὅταν δὲ κάθε νικητὴς προσήρχετο, σι Ἑλλανοδίκαιοι ἔθετον ἐπὶ τῆς κεφαλῆς του τὰς στέφανον.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Βουλευτήγονον

Ναὸς τοῦ Διός
Εἰκ. 97, 'Οκυρτίνα.

Μέγας Βούλος

"Οταν ἐ νικητὴς ἐπανήρχετο εἰς τὴν πατρίδα του, ὑπεδέχοντο ἀντὸν θριαμβευτικῶς, εἰς βλόν του τὸν βίσον ἐθεωρεῖτο Ἱερός, δὲν ἐπλήρωνε κανένα φόρον καὶ εἶχε τιμητικὴν Ήσιγι εἰς τὸ Ηέκτρον καὶ εἰς τὰς ἑορτάς. Εἰς ἀνάμησιν δὲ τῆς νίκης του ὁ νικητὴς εἶχε τὸ σικαίωμα νὰ ἀνεγείρῃ εἰς τὴν Ὀλυμπίαν μνημεῖον, μετὰ τρεῖς δὲ νίκας καὶ τὸν ἀνδριάντα του.

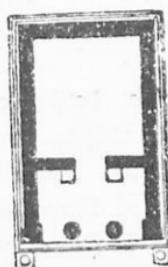
Ἡ εἰς οἰονδήποτε ἀγώνισμα νίκη ἦτο ἐπιφανῆς. Ἄλλος διωρὶς τὸ παλαιότερον ἐκ τῶν ἀγώνισμάτων, ὁ δρόμος, ἐξηκολούθησε νὰ θεωρῆται ὁ κυριώτερος τῶν ἀγώνων. Διὰ τοῦτο ἀπὸ τὸ σνομα τοῦ νικητοῦ εἰς τὸν δρόμον ὠνομάζοντο αἱ δλυμπιάδες. Αἱ δλυμπιάδες ἔγιναν ἀπὸ τοῦ 300 π. Χ. κοινὴ χρονολογικὴ περίοδος διὸ βλους τοὺς Ἑλληνας, ὥρισθη δὲ ὡς πρώτη δλυμπιάς ἡ τοῦ 776, διότι ἀπὸ τότε εἶχον ἀρχίσει νὰ καταγράψωνται τὰ ὄνόματα τῶν δλυμπιονικῶν.

5. Ἡ τέχνη.

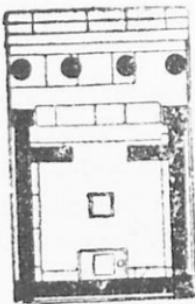
Κατὰ τοὺς χρόνους τῶν ἀρχαίων βασιλέων τῆς Κρήτης καὶ τῆς Ηελοποννήσου ἦτο εἰς τὴν Ἑλλάδα ἀρχετὰ πρωθευμένη· ἡ τέχνη. Ἄλλος ἀρχὴς οὐ διὰ τῆς ἐπιδρομῆς τῶν Δωριέων ὁ μυκηναϊκὸς πολιτισμὸς ἐξηφανίσθη, ὥπισθοδρόμησε καὶ αὔτη. Ἡ τέχνη δὲν ἀνέλαβε, παρὰ ἀρχὴς οὐ ἀνέλαβον σίκονομικῶς οἱ λαοὶ τῆς κυρίως Ἑλλάδος, οἱ δοτοὶ φεύγοντες τοὺς κατακτητὰς κατέφυγον εἰς τὰς ἀκτὰς τῆς Μ. Ἀσίας. Τότε ἐκεῖ ἤσχεσαν νὰ καλλιεργοῦν τὰς τέχνας, τῶν ὅποιων τὰ ἔργα ἐπέβαλλον ἀρχὴνδες μὲν ἢ λατρεία τοῦ Θείου, ἀρχὴ ἐτέρου δὲ ὁ νέος δημόσιος· διὸς των. Εἰς τὰς πόλεις λοιπὸν τῆς Μ. Ἀσίας ἀπὸ τοῦ Τουρκῶνος ἀνεπτύχθησαν δλίγον κατ’ δλίγον ἡ ἀρχιτεκτονικὴ, ἡ γλυπτικὴ καὶ ἡ ζωγραφικὴ, ἀπὸ αὐτὰς δὲ μετεδόθησαν καὶ εἰς τὴν Ἑλλην. Ἑλλάδα.

Ἀρχιτεκτονικὴ. Μετὰ τὴν κατάργησιν τῶν βασιλέων μέγαρων ἀνάκτων δὲν ὑπάρχουν πλέον. Ἐπειδὴ δὲ ὡς Ἑλληνικὸς οίκος ἦτο πάντοτε πολὺ ἀπλοῦς, ἡ ἀρχιτεκτονικὴ δὲν εἶχε νὰ ἀσχοληθῇ μὲν τὰ ἰδιωτικὰ οίκοδομήματα. Ἐστράφη εἰς τὰ δημόσια ἴδιως δὲ εἰς τοὺς ναούς. Τότε εἶχε γενικευθῆ ἡ ἴδεικ, διτοικίας κατοικίας, ἐπομένως γῆραξαν, πάντοι νὰ κατασκευάζουν γαούς.

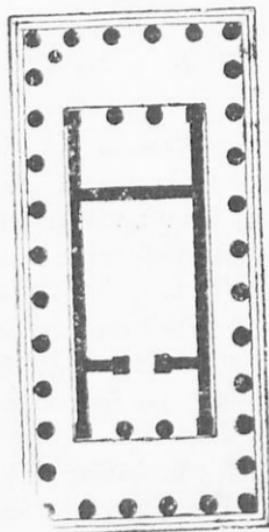
Ο έλληνικός ναὸς δὲν ἔτοι, οὐπως ἡ χριστιανικὴ ἐκκλησίαι προωρισμένος νὰ περιλαμβάνῃ τοὺς πιστούς, οἱ ὅποιοι προσήγαγοντο διὰ νὰ προσευχήθουν.¹ Ήτο ἡ κατοικία τοῦ Θεοῦ. Τὸ πλῆρε

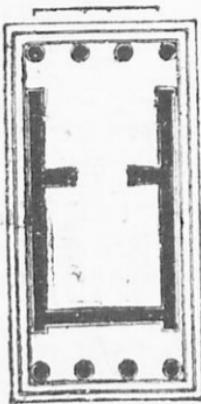
Εἰκ. 98.
Ναὸς ἐν παραστάσιν.

Εἰκ. 99.
Ναὸς περιστυλος.

Εἰκ. 100.
Ναὸς περίπτερος.

Εἰκ. 101.
Ναὸς ὀμφιπρόστυλος.

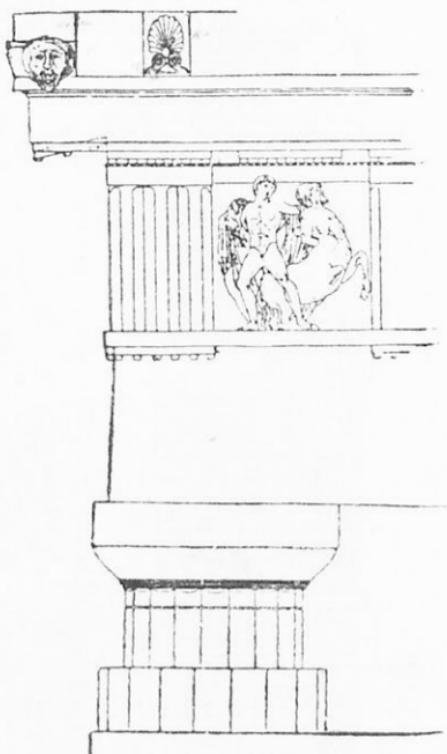
θος· δὲν εἰσήρχετο εἰς τὸ ἑσωτερικὸν αὐτοῦ, ἀλλ᾽ ἔμεινεν ἔξω. τοῦ ναοῦ γύρω ἀπὸ τὸν βωμὸν τοῦ Θεοῦ. Διὰ τοῦτο δὲ ναὸς τὴν ἀρχὴν τοῦ Ἑλαθεν ἀπὸ τὰ ἀνάκτορα τῶν βασιλέων.
Οἱ ἀπλούστεροι τύποι τοῦ ἑλληνικοῦ ναοῦ ἀναπαριστᾶτε λείως τὸ μυκηναϊκὸν μέγαρον. Αποτελεῖται, οὐπως καὶ ἐκεῖνο,

μιᾶς αἱθούσης (σηκάνης) καὶ ἑνὸς προθύρου (πρόναος) πρὸς ἀνατολάξῃ τὸ ὅποιον ὑποδιχτάζεται ἀπὸ ὅσος κίονας καὶ ἀπὸ τὰς παραστάθης, δηλ. τὰς προεκτάσεις τῶν τοίχων τῆς αἱθούσης. Οὐ ναὸς αὐτὸς ὑνομάζεται ναὸς ἐν παραστάσιν. Εἰς τὸ βάθος τοῦ σηκοῦ ὅρθοῦται τὸ ἄγαλμα τοῦ Ηεοῦ ἐκ ξύλου ἢ μαρμάρου ἢ ἐλεφαντοστοῦ, στολισμένον μὲν ἐνδύματα καὶ κοσμήματα.

Ἄργότερα τὸ πρόθυρον ἐσχηματίζετο μόνον, διὰ σειρᾶς κιόνων, ὅτε δὲ ναὸς ὑνομάζετο πρόστυλος. Ἐνίστε δὲ χάριν συμμετρίας κατεσκευάζετο διὰ σειρᾶς κιόνων καὶ εἰς τὴν δυτικὴν πλευρὰν προπύλαιον (διπλοῦσθομος) δύοις πρὸς τὸ ἀνατολικὸν καὶ τότε δὲ ναὸς ὑνομάζετο ἀμφιπρόστυλος. Εἰς τοὺς μεγαλυτέρους δὲ ναοὺς ἀργότερα προσέθετον καὶ ἀπὸ τὰς τέσσαρας πλευρὰς αὐτῶν σειρᾶς κιόνων, ὅτε δὲ ναὸς ὑνομάζετο περὶ πετερος. Τέλος εἰς πολλοὺς ναοὺς προσετίθετο ἵπισθεν τοῦ σηκοῦ ἄλλο δωμάτιον, τὸ ὅποιον ἔχρησίμενον πρὸς φύλαξιν τῶν πολυτίμων ἡντικειμένων τοῦ ναοῦ.

Οἱ ἐλληνικοὶ ναοὶ ἦσαν χρωματισμένοι διὰ διαφόρων χρωμάτων, κιτρίνου, κυανοῦ, ἐρυθροῦ, διέφερον δὲ μεταξύ των ὡς πρὸς τοὺς κίονας καὶ τὰ ὑπεράνω αὐτῶν μέρη. Αἱ διαφοραὶ αὐταὶ ὑνομάζονται φύλματα. Διαχρίνονται τρεῖς φύλματι, ὁ δωρικὸς (σοφιάρδες καὶ βαρύς), ὁ ιωνικὸς (χομψὸς καὶ ἐλαφρὸς) καὶ ὁ κορινθιακὸς (πολυτελῆς). Βπατικοὶ φύλοι στοιχεῖοι εἰσὶ τὰς εἰκόνας.

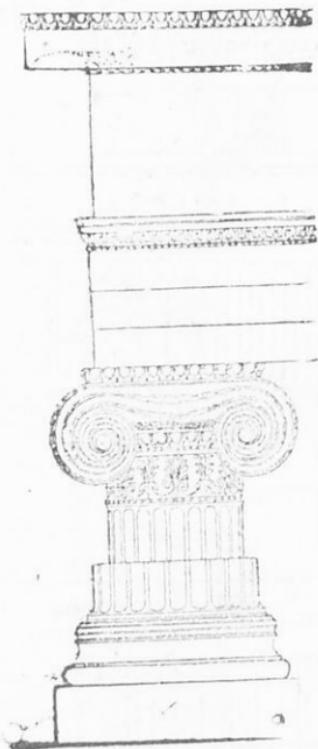
“Αλλά” διλοι: οἱ ναοὶ τῆς ἐποχῆς αὐτῆς ἐξηρχνίσθησαν. Ερεί-

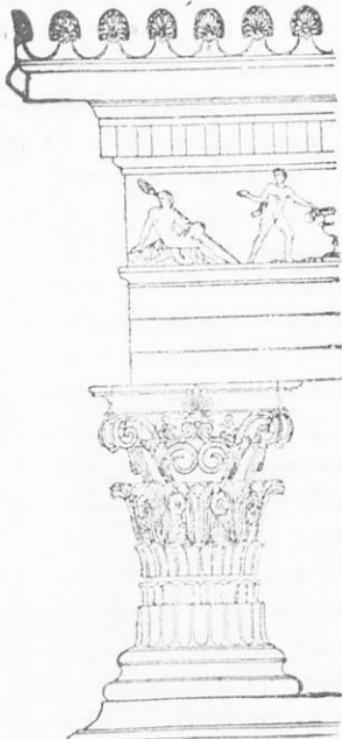
Εἰκ. 102. Δωρικὸς φύλματος.

πια αὐτῶν ὑπολείπονται εἰς τὴν Σικελίαν καὶ τὴν Ἰταλίαν καὶ
χιονές τινες εἰς τὴν Κόρινθον καὶ τὴν Αἴγιναν.

Ζωγραφική. Η ζωγραφική τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων δὲν

Εἰκ. 103. Ἰονικὸς ὄνθιμός.

Εἰκ. 104. Κορινθιακὸς ὄνθιμός.

Εἰκ. 105. Αέτομα.

εἶναι εἰς γῆμας γνωστή, διότι δὲν ἔσωθησαν ἔργα αὐτῆς. Μόνον λείψανα τῆς ζωγραφικῆς ἔχομεν τὰ ἀγγεῖα τῆς ἐποχῆς αὐτῆς, τὰ δύοτα ἀνευρέθησαν εἰς τὴν Ἑλλάδα, Ἀσίαν καὶ Ἰταλίαν. Ἐπὶ τῶν ἀγγείων αὐτῶν εἶναι σχεδιασμέναι διάφοροι συγναντὶ ἀπὸ τὴν μυθολογίαν, κύκλοι, ῥέδαι, ζῷα καὶ ἄλλα κοσμήματα.

Γλυπτική. "Οπως εἰς τὸν πρόσοδον τῆς ἀρχιτεκτονικῆς, τοι-
συτοτρέπως καὶ εἰς τὴν πρόσοδον τῆς γλυπτικῆς πρὸ πάντων συνε-
τέλεσεν ἡ ἀνάπτυξις τῆς Ηρηγορείας καὶ τῆς λατρείας. Ὁ Ηεδὲς

Εἰκ. 106. Κάρη μεροπόλεως. Αθηνῶν.

ἔπρεπε νὰ παρίσταται αὐτοπροσώπως μεταξὺ τῶν πιστῶν καὶ νὰ
διαμένῃ εἰς τὴν ἐπίγειον κατοικίαν του, τὸν ναόν. Ἐπειτα ὁ ναὸς
ἔπρεπε νὰ στολιζῇ. Ὁ γλύπτης λοιπὸν γῆτο ἀπαραίτητος βοηθὸς
του ἀρχιτέκτονος.

"Εκτὸς τῶν λόγων τούτων εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῆς γλυπτικῆς συνετέλεσαν προσέτι ἀφ' ἐνδεικόντος μὲν τῇ ἀνάγκῃ τὴν ἀποίκιν οἱ πιστοὶ γῆράνοντο νὰ προσφέρουν εἰς τοὺς ναοὺς τῶν Ηεῶν ἀγάλματα νέων γηγενήσων, διὰ νὰ εἶναι διαρκῆ ἐνθύμια τῆς εὐσεβείας των, ἀφ' ἑτέρου δὲ τῇ συνύθεια νὰ ἐγείρουν ἐπὶ τῶν τάφων ἀγάλματα, τὰ ὄποια ἀναπαρίστανον τὸν νεκρὸν εἰς τινὰ στάσιν οἰκογενειακήν.

"Αλλὰ καὶ τὴν ἀρχαιοτέραν τοῦ μαρμάρου ὑπῆρξεν ἐπίσης σπουδαῖος λόγος πρὸς ἀνάπτυξιν τῆς γλυπτικῆς.

Τὰ ἀρχαιότατα ἐλληνικὰ ἀγάλματα τῶν Ηεῶν γίγαντων ἀπὸ ξύλου, εἴχον δὲ τοὺς ὅρθιαλμούς κλειστούς, τὰς κνήμας συνηγωμένας καὶ τοὺς βραχίονας προσκολλημένους εἰς τὸ σῶμα. Ὁλίγον κατ' ὅλες γον οἱ γλύπται γῆράνοις νὰ κατασκευάζουν ἀγάλματα μὲ τοὺς ὅρθιαλμούς ἀνοικτούς, τοὺς βραχίονας γωρισμένους ἀπὸ τὸ σῶμα καὶ τὰς κνήμας εἰς τὴν στάσιν τοῦ βαθέζειν. Μετ' ὅλίγον γῆράνοις νὰ μεταχειρίζωνται τὸν μαλακὸν λίθον. Τέλος γῆράνοις νὰ κατασκευάζουν ἀγάλματα ἀπὸ χαλκὸν καὶ ἀπὸ μάρμαρον.

Τῆς ἐποχῆς αὐτῆς εἶναι τὰ ἀγάλματα τοῦ ναοῦ τῆς Ἀθηνᾶς τῆς Αἰγινῆς, τὰ ὄποια σύμμερον εὑρίσκονται εἰς τὸ Μόναχον.

"Ολαὶ αἱ μορφαὶ αὐτῶν ἔχουν ἐν χαρακτηριστικὸν μειδίαμα, μὲ τὸ ὄποιον οἱ τεχνίται προσεπάθουν νὰ δώσουν ζωὴν εἰς τὰ ἀγάλματά των. Οἱ πόδες καὶ αἱ χεῖρες καταπίπτουν βραέως, ἀλλὰ τὰ σώματα εἶναι στερεὰ καὶ ῥωμαλέα. Ως κύτως τῆς ἐποχῆς αὐτῆς εἶναι τὰ ἀγάλματα τὰ ὄποια εὑρέθησαν χωμάτινα εἰς τὴν Ἀκρόπολιν καὶ εὑρίσκονται τώρα εἰς τὸ μουσεῖον αὐτῆς. Ταῦτα οἱ Ἀθηναῖοι μετατούς περσικὸς πολέμους εἶχον κρύψει εἰς τὴν γῆν, διότι γῆρωτηριάσθησαν ἀπὸ τοὺς Πέρσας. Τὰ περισσότερα ἀπὸ αὐτὰ εἶναι κόραι (ἀφιερώματα εἰς τὴν Ἀθηνᾶν), αἱ ὄποιαι φοροῦν μακρὸν χιτῶνα καὶ ἱμάτιον μὲ μεγάλας πτυχάς, ἔχουν τὰς κόμικας κτενισμένας μὲ ἐπιμέλειαν, εἶναι χρωματισμέναι μὲ ζωγράφων κρώματα καὶ ἔχουν θλαῖ τὸ ιδίον χαρακτηριστικὸν μειδίαμα.

6. Η ποίησις.

"Η προηγουμένη περίοδος γήτο ἐποχὴ γῆρωική. Ήτο λοιπὸν φυσικὸν κατ' αὐτὴν οἱ ποιηταὶ νὰ κάμνουν ποιήματα, μὲ τὰ ὄποια νὰ ψάλλουν καταρθώματα τῶν γῆρώων (ἔπος). Ταῦτας

ποιητής γῆτος ὁ "Ομηρος. Κατὰ τοὺς μετέπειτα ὅμως χρόνους εἰς
ὅλας τὰς ἑλληνικὰς πόλεις ἐπικρατοῦν ἐσωτερικαὶ ἀνωμαλίαι, τὸ
ἔθνος ἐπιδίδεται εἰς τὸν ἀποικισμὸν καὶ τὸ ἐμπόριον καὶ ὁ βίος του
μεταβάλλεται. Δὲν γῆτος δυνατὸν λοιπὸν νὰ ἀρκῆται πλέον εἰς τὰ
ποιήματα αὐτά. Εἶχεν ἀνάγκην ἀπὸ ποιήματα, τὰ ἔποια νὰ ἐκ-
φράζουν τὰ αἰσθήματα, τὰ πάθη καὶ τὰς σκέψεις του (λυρικὴ
ποίησις). Διὰ τούτο τοιαῦτα ποιήματα κάμνουν τώρα οἱ ποιηταί.
Περιφημότεροι δὲ ποιηταὶ τῆς περιόδου αὐτῆς είναν: ὁ Τυρταῖος
ἀπὸ τὴν Σπάρτην, ὁ Ἀρχίλοχος ἀπὸ τὴν Πάρον, ὁ Σόλων ἀπὸ
τὰς Ἀθήνας, ὁ Σιμωνίδης ἀπὸ τὴν Κέαν καὶ ὁ Πίνδαρος ἀπὸ
τὰς Θῆρας.

7. Ἡ φιλοσοφία.

Κατὰ τὸν 6ον αἰῶνα εἰς τὰς ἑλληνικὰς πόλεις παρουσιάσθησαν
ἀνθρώποι: σοφοί καὶ πρακτικοί, οἱ ἔποιοι μὲ διάφορα σύντομα
ρήγτᾳ (γνῶθι: σαύτόν, πᾶν μέτρον ἄριστον κ.τ.λ.) ἐδίδασκον τοὺς
ἀνθρώπους πῶς πρέπει νὰ ζοῦν διὰ νὰ είναι εὐτυχεῖς. Τούτους
ῶνδρας καζῶν σοφοίν. Ἀργότερα ἔλεγον δὲ οἱ σοφοί τῆς ἐποχῆς
αὐτῆς γῆσαν ἐπτά. Οἱ περιφημότεροι δὲ ἀντὼν γῆσαν ὁ Θαλῆς ἀπὸ
τὴν Μιλήστου, ὁ Βίας ἀπὸ τὴν Ηράκλην, ὁ Πιττακὸς ἀπὸ τὴν
Μυτιλήνην καὶ ὁ Σόλων ἀπὸ τὰς Ἀθήνας.

Κατὰ τοὺς 7οὺς ὅμως χρόνους μερικοὶ ἀπὸ τὰς ἀποικίας
προσπαθοῦν νὰ ἔξηγησουν τὰ φυσικὰ φαινόμενα καὶ νὰ εὔρουν
τὴν πρώτην ἀρχὴν τοῦ κόσμου. Αὗτοι ὠνομάσθησαν φυσικοὶ
φιλόσοφοι. Περιφημότεροι δὲ ἀπὸ αὐτοὺς γῆσαν ὁ Θαλῆς, ὁ Πυ-
θαγόρας, ὁ Ζενοφάνης καὶ ἄλλοι.

8. Ἡ γραφή.

Τὴν γραφὴν οἱ "Ελλήνες ἐδιδάχθησαν ἀπὸ τοὺς Φοίνικας καὶ
ἐτελειοποίησαν αὐτὴν ἀπὸ τὸν 9ον αἰῶνα. Ἀλλὰ κατ' ἀρχὰς ἡ
χρήσις αὐτῆς γῆτο περιωρισμένη. Ὁλίγον κατ' ὀλίγον ὅμως ἐγενι-
κεύθη εἰς ὅλην τὴν Ἑλλάδα, ὥστε εἰς τὸ τέλος τοῦ 7ου αἰῶνος
π. Χ. εἶχε γίνει κοινή.

9. Ὁ ἴδιωτικὸς βίος.

Οἱ ἴδιωτικὸς βίος τῶν Ἑλλήνων κατὰ τὴν περίοδον αὐτὴν
εἶχε: ἀκόμη ἀπλούστερος, παρὰ κατὰ τοὺς ὅμηρικοὺς χρόνους.

Αἱ οἰκίαι τῆςαν μικραὶ καὶ χαμηλαῖ, τὰ δὲ δωμάτια χωρίς παράθυρα καὶ μὲ τοὺς τοίχους ἀπλῶς ἀσβεστωμένους.
Ἐπιπλα ἔχουν τὰ ἀπολύτως ἀναγκαῖα. Πέριξ τοῦ τοίχου

Εἰκ. 107. Δεξιλεως (ἐπιτυμβία πλάξ ἐκ τοῦ Κεραμεικοῦ).

ὑπάρχει χαμηλὸν διεύποντον. Ἐκτὸς δὲ αὐτοῦ ὑπάρχουν ἔδραι μὲν ἐρεισίνωτον τὴν καὶ χωρὶς αὐτὸς διαφόρων σχημάτων, ὅπως φαίνονται εἰς τὴν εἰκόνα 76. Οἱ βαρύς ὀμηρικὸς θρόνος ἀπομένει

νει μόνον ώς ξέρα τῶν θεῶν. Ἡ ἐξ Ἀντεσλῆς δὲ εἰπαχθεῖα συνήθεια γὰρ τρώγουν ἔξαπλωμένοι· ἔκαμεν ἀπαραιτήτους τὰς χαμηλὰς κλίνας καὶ τραπέζας. Ἀγγεῖα τάραχα ἔχουν, ἐκτὸς τῶν

Eiz. 108. Λιδωνίου.

πηγίνων, καὶ μετάλλια, πρὸς τύλαξιν τέλος τῶν ἐνδυμάτων καὶ ς λλων πολυτίμων ἀντικειμένων εἰχον κιθώτια.

Διὸς τὸν φωτισμὸν ἀπὸ τῆς ἐποχῆς κύτης ἀρχίζει νὰ γίνεται καγισις τοῦ ἑλαίου καὶ ἐπομένως τῶν λύχνων, οἱ δποῖοι ἀντικα-
κτοῦν τὰς δμηρικὰς δρᾶς.

Ακραφᾶ—Σακελλαρίου, 'Ιστορία Α' Γυρν. ἔκδ. 8η 1937.

9

Η ενδυμασία εξακολουθεῖ σχεδὸν ἡ ιδία. Τὰ ἐνδύματα ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν ήσαν ἐ χιτών, τὸ ἱμάτιον καὶ τὰ ὑποδήματα. Ὁ χιτὼν (λινοῦν ὑποκάμισον) ἔφθανε μέχρι τῶν ποδῶν καὶ ἐδένετο εἰς τὴν μέσην μὲν ζωστῆρα. Μὲν αὐτὸν τὸν τρόπον αἱ γυναικεῖς ἐσχημάτιζον τὸν λεγόμενον κόλπον. Τὸ ἱμάτιον ἦτο ὄφασμα μαλλινοῦ, διὰ τοῦ ὅποιου μὲν πολλὴν τέχνην ἔτυλισσοντο. Τὰ ὑποδήματα ἀφγονοῦ τὸ ἄνω μέρος τοῦ ποδὸς ἀκάλυπτον καὶ ἐδένοντο μὲν λωρίᾳ. Τὰ κοσμήματα ἀφήνονται διὰ τὰς γυναικας καὶ γίνονται κομψότερα. Μόνον δὲ ακτύλιος, ἐπειδὴ ἐχρησίμευε καὶ ὡς σφραγίς, παρέμεινε καὶ εἰς τοὺς ἀνδράς.

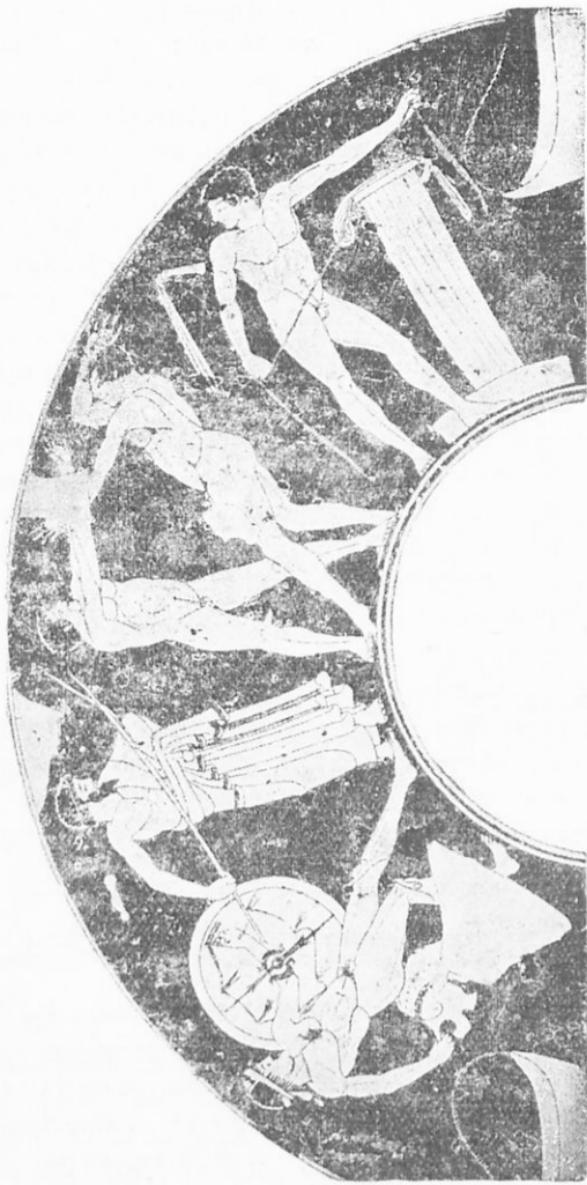
Αἱ τροφαὶ εἰς τὰ καθημερινὰ γεύματα ήσαν ἐπίσης ἀπλούστεραι. Κριθαρίνη ἡ ἐκ σίτου πίττα, ὅσπρια πράσια κρόμμια καὶ σῦκα ἀπετέλουν τὴν συνήθη τροφήν των, κατὰ ἀντίθεσιν πρὸς τὸ ἀπλοῦν μέν, ἀλλὰ ἡρεπτικὸν φητὸν τῶν ἐμμηρικῶν ηρώων. Ἀπὸ τῶν χρέων διμως τούτων γίνεται ἐπίσης χρήσις τῶν ἐλαιῶν καὶ τοῦ ἐλαίου, δισάτως δὲ τῶν ἰχθύων καὶ τῶν πτηνῶν, τὰ ὅποια κατὰ τοὺς ὁμηρικοὺς χρόνους ἐπεριφρονοῦντο.

Μετὰ τὰ γεῦμα τὸ ἑσπέρας, τὸ ὅποιον ἐλαμβάνετο κατὰ τὴν δύσιν τοῦ γήλου, ἐνίστε ἐπηκολούθει συμπόσιον, κατὰ τὸ ὅποιον ἐπινον σίνον, ἀλλὰ πάντοτε ἀναμεμειγμένον μὲν ὅπλάσιον ἡ καὶ τριπλάσιον νερόν. Κατὰ τὸ συμπόσιον διεσκέδαζον μὲ φαιδρὰς συζητήσεις, μὲ φίρματα καὶ μὲ διάφορα παιγνίδια.

Σχεδὸν διοι ήσαν ἔγγαροι. Τοῦτο ἐπέδιχλεν ἡ διατήρησις τοῦ γένους, διότι, ἐὰν τοῦτο ἐξηλείφετο ἀναγκαῖως θὰ ἔπαιε καὶ τοῦ λατρεία τῶν προγόνων. Διὰ τὸν αὐτὸν λόγον ἐθεωρεῖτο δυστύχημα ἡ ἔλλειψις ἀρρένων τέκνων καὶ ἐθεραπεύετο διὰ τῆς μεθεσίας. Ἡ θεσίς δὲ τῆς γυναικὸς εἰς τὴν σίκογένειαν ἀρχίζει νὰ καλυτερεύῃ.

Ἡ ταφὴ τῶν νεκρῶν. Κατὰ τοὺς χρόνους τούτους ἐπικρατεῖ καὶ ἡ καῦσις τῶν νεκρῶν, ἡ ὅποια εἰσήχθη ἐκ τῆς Ἀσίας καὶ ἡ ταφὴ. Ἀντιθέτως δὲ πρὸς τοὺς ὁμηρικοὺς χρόνους τώρα ἐθεωρεῖτο ὑποχρεωτικὴ ἡ ταφὴ καὶ τοῦ ἐχθροῦ καὶ τοῦ ἔνοι. Αἱ νεκροπόλεις εἰς δια τὰ μέρη τῆς Ἑλλάδος, πλὴν τῆς Σικάρης, ήσαν ἔξω τῆς πόλεως. Ἐπὶ τῶν τάφων μέχρι μὲν τοῦ 8ου αἰώνος ἐτίθεντο ἀγγεῖα μεγάλα, ἀπὸ τοῦ 600 δὲ στήλαι μικράριναι μὲ εἰκόνα τοῦ νεκροῦ ζωγραφιστὴν (εἰκ. 107) ἡ ἀνάγλυφον ἡ μὲ εἰκόνας ζώων (σφιγγός, λέοντος) ὡς φυλάκων τοῦ τάφου.

Ἡ ἀγωγὴ τῶν νέων. Εἰς δλας τὰς πόλεις τῆς Ἑλλάδος,
πλὴν τῆς Σπάρτης, ἡ παιδευτικὴ τῶν τέκνων ἀφήνετο εἰς τὴν

Εἰκ. 109. Παλαιούρα.

φροντίδα τῶν γονέων καὶ σκοπὸν εἶχε τὴν ἀρμονικὴν μόρφωσιν
τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ σώματος. Ἀπὸ τοῦ 7ου μέχρι τοῦ 18ου

ετους τῆς γλικίας των οἱ παιδεῖς τῶν ἐπωασθήποτε εὐπόρων οἱ κογενειῶν παρεδίδοντο εἰς παιδαγωγούς, συνήθιας δούλους, οἱ ὅποιοι ἐδιδασκον αὐτοὺς τὴν καλὴν συμπεριφορὰν καὶ συνώδευσον εἰς τὰ διδασκαλεῖα καὶ τὰς παλαιστρας. Τοὺς διδασκάλους ἐπλήρωνον οἱ γονεῖς. Εἰς τὰ διδασκαλεῖα οἱ παιδεῖς ἐδιδάσκοντο ἀνάγνωσιν, γραφὴν καὶ ἀρίθμησιν, ἀνεγίνωσκον ποιήματα καὶ ἀπεστήθιζον αὐτά, προσέτι θὲ ἐμάνθανον μουσικήν, δηλ. ψάρια, λύραν καὶ κιθάραν (εἰκ. 108). Εἰς δὲ τὰς παλαιστρας ἥσκοῦντο εἰς τὴν γυμναστικὴν (εἰκ. 109). Τὰς δασκήσεις ὅμως αὐτὰς ἐξηκολούθουν καὶ κατέπιν, ἀφ' οὗ ἐγίνοντο ἔφρησις καὶ ἔνδρες, εἰς τὰ δημόσια γυμναστήρια, τὰ ἐποια ὄνομάζοντο γυμνάσια.

Ἡ δικαιοσύνη. Κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν παύει πλέον νὰ ἐπικρατῇ ἡ αὐτοδικία. Τὲ ἔγκλημα παύει πλέον νὰ θεωρῆται ἰδιωτικὴ προσβολὴ καὶ θεωρεῖται προσβολὴ, τῆς δημοσίας τάξεως, διὰ τὴν ὅποιαν ἐνδιαφέρεται τὸ κράτος. Ἀναγνωρίζεται λοιπὸν εἰς τὸ κράτος τὸ δικαίωμα νὰ ἐπιβάλλῃ αὐτὸν τὴν ποινὴν εἰς τοὺς ἀδικοῦντας. Διὰ τοῦτο καταγράφονται οἱ νόμοι, συμφώνως πρὸς τοὺς ὅποιους ἐπρεπε νὰ τιμωρῆται ὁ ἀδικῶν. Ωσαύτως, ἐνῷ πρὶν ὑπεύθυνος διὰ τὸ ἀδίκημα ήτο ὁ ὀλόκληρος ἢ οἰκογένεια τοῦ ἀδικήσαντος, τώρα τὸ ἀδίκημα θεωρεῖται προσωπικὸν καὶ ἐπομένως ἡ ποινὴ θαρύβει μόνον τὸν ἀδικήσαντα. Ἡ μεγαλυτέρα ὅμως πρόσοδος ὑπῆρξεν, διὰ δὲν ἀπέβλεπον πλέον εἰς μόνην τὴν πρᾶξιν, ἀνεξαρτήτως τῶν περιστάσεων καὶ τῶν προθέσεων τοῦ ἀδικήσαντος. Ὁ Δράκων εἰς τὰς Ἀθήνας διεκρίνει τὰς ὀικαφόρους περιστάσεις τῆς ἀνθρωποκοτύλας.

10. Ὁ στρατὸς καὶ ὁ στόλος.

Ο στρατὸς. Εἰς τὰς ἐλληνικὰς πόλεις κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν ὁ πολιτηρὸς ὑπόκειται εἰς στρατιωτικὴν ὑπηρεσίαν καθ' ελον του σχεδὸν τὸν βίον. Ὁ στρατὸς ἀποτελεῖται μόνον ἐκ πολιτῶν. Ἄλλος λαμβάνουν μέρος εἰς αὐτὸν καὶ οἱ ἐλεύθεροι κάτοι καὶ τῆς πόλεως (εἰς τὴν Σπάρτην οἱ περίσσοι, εἰς τὰς Ἀθήνας οἱ μέτοικοι).

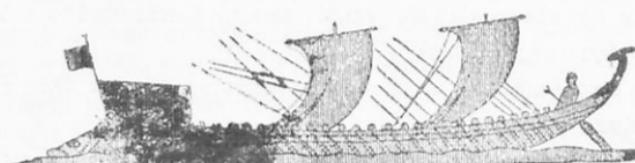
Ἡ στρατιωτικὴ ἐξάσκησις γίνεται ἀπὸ τοῦ 18ου μέχρι τοῦ 20οῦ ετοῦ; τῆς γλικίας τῶν πολιτῶν. Μετὰ τὸ 20ὸν ετοῦ ὁ πο-

λίτης είναι στρατιώτης καὶ δύναται νὰ προσκληθῇ νὰ λάθῃ μέρος εἰς τὸν πόλεμον.

Ἡ κυριωτέρα δύναμις τοῦ στρατοῦ είναι οἱ δπλῖται, οἱ δποῖοι δπλῖζονται μὲ ἵδικά των ἔξοδα. Ὁ δπλισμὸς είναι ὁ ἵδιος ἐπως πρὶν. Δὲν μάχονται ὅμως πλέον ἀτάκτως, ἐπως ἐπὶ τῷν ἀμηρικῶν χρόνῳ, ἀλλὰ τάσσονται κατὰ στίχους καὶ σύτως ἀποτελοῦν τὴν λεγομένην φάλαγγα. Τὸ συνηθέστερον βάθος τῆς φάλαγγος είναι ὄκτω ἢν δρῶν. Τοὺς ἐπὶ ἀρμάτων ἀγωνιζομένους ὅμηρικοὺς ἥρωας ἀντικατέστησαν οἱ ἵππεῖς, Ἀλλὰ δλίγκι πόλεις ἡδύναντο νὰ τρέφουν ἵππους. Ἡ Σπάρτη μέχρι τέλους τοῦ δου αἰώνος δὲν εἶχεν ἀλλο ἵππικόν, ἐκτὸς τῆς φρουρᾶς τοῦ θασιλέως, ἢ ὅποια τὸ πολὺ ἔφθανε μέχρι 500 ἵππεων. Εἰς τὰς Ἀθήνας ἡ ὑπηρεσία τοῦ ἵππεως διετηρήθη εἰς τὰς δύο πρώτας τάξεις. Ἀλλὰ καὶ ἐδῶ κατὰ τοὺς χρόνους τούτους τὸ ἵππικὸν είναι ἀσύμματον. Ἡ πικιδὸν σπουδαῖον ἔχουν μόνον τὰ κράτη τῶν Θηβῶν καὶ τῆς Ηεσσαλίας.

Εἰκ. 110. Ὁπλίτης.

Εἰκ. 111. Πεντηκόντορος.

Τὸ ναυτικόν. Κατὰ τοὺς χρόνους τούτους τὰ πλοῖα τῶν ναυτικῶν πόλεων τῆς Ἑλλάδος ἦσαν οἱ λεγόμεναι πεντηκόντοροι, δηλ. πλοῖα μικρὰ μὲ μίαν σειρὰν ἐξ 25 κωπηλατῶν ἀπὸ κάθε πλευράν. Κατὰ τὸ τέλος ὅμως τῆς περιόδου αὐτῆς ἥρχισε νὰ είναι πολεμικὸν πλοῖον ἢ τριήρης, ἢ ὅποια ἀπὸ τὸν 7ον αἰώνα εἶχεν ἐφευρεθῆ ἀπὸ τοὺς Κορινθίους. Ἡ τριήρης ἦτα πλοῖον μακρὸν ὄψιμον πολὺ ἐπάνω ἀπὸ τὸ 53ωρ, ἐκινεῖτο

δὲ μὲ τρεῖς σειράς κωπηλατῶν ἀπὸ κάθε πλευράν. Ἐμπρὸς γὰρ τριήρης γῆτο ὡπλισμένη μὲ ἔμβολον μετάλλιον, τὸ ὅποιον ἔχρησίμενος διὰ νὰ διατρυπῇ τὸ ἐχθρικὸν πλοῖον. Η τριήρης ἔκινετο

Εἰκ. 112. Τριήρης.

ἐπίσης καὶ μὲ βοτία, ἀλλ᾽ οὐταν ἐπρόκειτο νὰ ναυμαχήσουν ἄφγονον αὐτὰ εἰς τὴν Ἑγράν.

11. *Βιομηχανία, ἐμπόριον ναυτιλία, νομίσματα.*

Μετὰ τὰς μεταναστεύσεις τὸ ἐμπόριον τῆς Ἑλλάδος μὲ τὸ ἑξωτερικὸν ἐγίνετο διὰ τῶν Φοινίκων. Κατέπιν ὅμως ὅλιγον κατ' ὅλιγον οἱ Ἕλληνες ἐπεδόηγαν εἰς τὴν ναυτιλίαν καὶ ἥναγκασαν τοὺς Φοινίκας νὰ ἀποσυρθοῦν πρὸς θυσμάς. ἔλαβον δὲ αὐτοὶ ἀποκλειστικῶς εἰς χειράς των τὸ ἐμπόριον ἀπὸ τοῦ Καυκάσου μέχρι τῆς Ἰταλίας.

Τὰ σπουδαιότερα ναυτικὰ καὶ ἐμπορικὰ κέντρα τῆς ἐποχῆς αὗτῆς γῆσαν τὰ ἑξῆς :

Ἐπὶ τῶν ἀκτῶν τῆς Μ. Ἀσίας μεγάλη ἐμπορικὴ πόλις ἀνεδείχθη γὴ Μίλητος. Αὕτη κτισμένη, εἰς τὰς ἐκβολάς τοῦ Μαίανδρου ποταμοῦ ἐδέχετο τὰ προΐόντα τοῦ θασιλείου τῶν Λυδῶν, δηλ. τὸν χρυσὸν καὶ τὸν ἀργυρὸν διὰ τὴν κατασκευὴν κομβοτεχνημάτων, τὰ λεπτὰ μαλλία, τὰ ὄποια ἐχρησίμευον διὰ τὴν κατασκευὴν τῶν περιφήμων ὄφασμάτων τῆς Μίλυτου, καὶ τοὺς λυδικοὺς τάπητας μὲ τὰ ζωηρὰ χρώματα. Οἱ ἐμπόροι τῆς Μίλυτου ἀπέστελλον τὰ πλοῖά των εἰς τὴν Αἴγυπτον καὶ ἐλέγμανον ἀπὸ ἑκεὶ ποτήρια, κομψοτεχνήματα καὶ λινᾶ ὄφασματα, εἰς τὰς Ἑλληνικὰς ἀποικίας τοῦ Εὔξείνου πόντου, ἀπὸ τὰς ἐποίας ἐπρο-

μηθεύοντα χαλκόν, σίδηρον, δέρματα, μέταξαν τῶν Ἰνδιῶν καὶ ιδίως σίνον, εἰς τὰς πόλεις τῆς μεσογείουνης Ἐλλάδος, καὶ ιδίως εἰς τὴν Ἑρέτριαν, καὶ τέλος εἰς τὴν ἐπὶ τῆς Ἰταλίας Σύβαριν, ἀπὸ τὴν ὁποίαν ἐλάμβανον αἶνον καὶ ἔλαιον.

Ἐπὶ τῆς αὐτῆς ἀκτῆς σπουδαῖος ἐπίσης ἐμπορικὸς λιμὴν ἔγινεν ἡ Φώκαια. Οἱ ναυτικοὶ μὲ τὰ πλοιά των ἥρχοντα μέχρι τῆς Γαλλίας καὶ τῆς Ἰσπανίας καὶ ἐμπορεύοντα μὲ τὰς ἀπομακρυσμένας αὐτὰς χώρας.

Πρὸς Ν. τῆς Μιλύτου ὑπῆρχεν ἄλλο σπουδαῖον ἐμπορικὸν κέντρον ἡ Σάμος, ἡ ὁποίᾳ ἐμπορεύετο χυρίως μὲ τὴν Κόρινθον καὶ τὴν Χαλκίδα.

Εἰς τὴν Εὔβοιαν ἡ Χαλκίς ἐπὶ τοῦ Εὔριπου ἔγινεν ἀπὸ τὸν 8ον αἰώνα πλουσιωτάτη πόλις. Εἰς τὰ λιθάδια τῆς ἔσσονος πρέσβατα, τὰ ὅποια παρείχον ἔξαρτεα μαλλία. Εἰς τὸν πορθμὸν ἥδιεύετο τὸ κορυκύλιον, τὸ ὅποιον παρείχε τὸ χρῶμα τῆς πορφύρας. Εἰς τὰ ὅρη τῆς Εὔβοιας εὑρίσκοντο μεταλλεῖα σιδήρου καὶ χαλκοῦ. Εἰς τὴν Χαλκίδαν ὑπῆρχον ἐργοστάσια κατασκευῆς ξιφῶν καὶ κατεργασίας τοῦ μαλλίου. Η Χαλκίς προσέτι ἐνήργει τὸ ἐμπόριον τῆς Βοιωτίας ἡ ὁποίᾳ ἐστερεῖτο λιμένος. Προσέτι δὲ ἐδέχετο διὰ τῶν εἰς τὴν Χαλκίδην μὲν ἀποικιῶν τῆς τὰ προέόντα τῆς Μακεδονίας, διὰ δὲ τῶν ἐπὶ τῆς Σικελίας τὸ ἔλαιον, τὸν αἶνον καὶ τὸν σίτον αὐτῆς. Δεσπόζουσα δὲ τοῦ στενοῦ τῆς Μεσσήνης διὰ τῆς Ζάκλης καὶ τοῦ Ρηγίου ἐστελλε τὰ πλοιά τῆς μέχρι τῶν ἀκτῶν τῆς Ἰταλίας.

Πόλις πλουσία καὶ μεγάλη ἔγινε κατὰ τοὺς χρόνους αὐτοὺς ἐπίσης ἡ Ἑρέτρια ἐπὶ τῆς αὐτῆς νήσου. Η Ἑρέτρια ἔχωρίζετο ἀπὸ τῆς Χαλκίδος διὰ πεδιάδος, ἡ ὁποίᾳ εἰχε γίνει αἰτία μακρού πολέμου μεταξὺ τῶν δύο πόλεων.

Πλησίον εἰς τὸν Ἰσθμὸν ὑπῆρχον τρεῖς μεγάλαι ἐμπορικαὶ πόλεις, ἡ Κόρινθος, ἡ Αἴγινα καὶ τὰ Μέγαρα.

Η Κόρινθος κατεσκευάζε περίφημα ἀγγεῖα ἐκ πηλοῦ καὶ χαλκοῦ, βπλα, ὄφασματα μάλλινα καὶ εἰς τὰ ναυπυγεῖα τῆς πλοιᾶ ἐμπορικά. Ἐλέγετο μάλιστα, ὅτι πρῶτοι οἱ Κορίνθιοι κατεσκεύασαν τριγύρεις. Η Κόρινθος ἀπέστελλε τὰ πλοιά της ἐκ τῶν δύο μερῶν τοῦ Ἰσθμοῦ ἀφ' ἐνδές μὲν εἰς τὴν Χαλκίδα, Σάμον καὶ Ποτείδαιαν, ἀφ' ἐτέρου δὲ εἰς τὴν Ἡπειρον, τῆς ὁποίας τὰς ἀκτὰς κατείχον αἱ ἀποικίαι της, καὶ εἰς Σικελίαν, ὅπου ἐμπορεύετο μὲ τὴν ἀποικίαν τῆς Συρακούσας καὶ μὲ τὰς ἀποικίας τῆς συμμάχου

της Χαλκίδος. Τὰ ἄγγεια τῆς Καρίνθου διήρχοντο τὸν παρθμὸν τῆς Μεσογῆνης καὶ ἔφθανον μέχρι Νεαπόλεως καὶ Τυρρηνίας, διπου καὶ ἀνευρέθησαν πολλὰ εἰς τυρρηνικούς τάφους.

Ἡ Αἴγινα κτισμένη ἐπὶ νήσου βραχώδους ἔγινε καὶ αὐτὴ πόλις πλουσία καὶ πολυάνθρωπος. Οἱ κάτοικοι τῆς εἶχον πολλοὺς δεύτερους. Τὰ πλοιά της ἔφερον μακρὰν τὰ ἐκ χαλκοῦ ἀντικείμενα καὶ τὰ πρύλινα ἄγγεια, τὰ ὅποια κατεσκευάζοντο εἰς τὴν νῆσον. Ἡ Αἴγινα κυρίως εἶχε τὸ ἐμπόριον τῆς Πελοποννύσου.

Τὰ **Μέγαρα** ἐνήργουν ἰδίως τὸ ἐμπόριον τοῦ σίτου τοῦ Εὐξένου πόντου διὰ τῶν ἐπὶ τοῦ Βοσπόρου ἀποικιῶν των.

Καὶ εἰς τὴν Ἀδριατικὴν τέλος μέγας ἐμπορικὸς λιμὴν ἦτο **ἡ Κέρκυρα**, ἡ ὅποια ἐνήργει τὸ ἐμπόριον τῆς Ἡπείρου, εἰς δὲ τὴν Σικελίαν αἱ **Συρακοῦσαι** καὶ εἰς τὴν Ιταλίαν ὁ **Τάρας**.

Νομίσματα. Εἰς τὴν ἐπίθεσιν τοῦ ἐμπορίου παρὰ πολὺ συνετέλεσε καὶ ἡ χρῆσις τοῦ νομίσματος, ἡ ὅποια κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν ἐγενικεύῃ ἀκριβῶς ἔνεκκ τῶν ἐμπορικῶν ἀναγκῶν.

Κατὰ τοὺς διηγητικοὺς χρόνους αἱ Ἐλληνες δὲν εἶχον νομίσματα. Ἡ ἀγορὰ καὶ ἡ πώλησις ἐγίνετο διὰ τῆς ἀνταλλαγῆς, ἡ δὲ ἐκτίμησις τῆς ἀξίας διὰ τῶν κτηνῶν. Ἀργότερα ἀντὶ τῶν κτηνῶν μετεχειρίζοντο τὰ μέταλλα, ἰδίως τὸν χρυσὸν καὶ τὸν ἥργυρον, τὰ ὅποια ἐξύγιεν.

Κατὰ πρῶτον εἰς τὴν Ἀσίαν ὅπὸ τῶν Λυδῶν ἀπετυπώθη ἐπὶ τεμαχίων χρυσοῦ καὶ ἥργυρου σῆμά τι, τὸ ὅποῖον ἐγγυάτο εἰς τὸ κοινὸν τὸ βάρος καὶ τὴν ἀξίαν τῶν τεμαχίων τούτων καὶ κατ’ αὐτὸν τὸν τρόπον ἐσχηματίσθησαν τὰ νομίσματα. Κατόπιν ἐκ τῶν Λυδῶν μετεδόθη ἡ χρῆσις αὐτῶν εἰς τοὺς Ἐλληνας τῆς Μ. Ἀσίας. Ηρώιη ἡ Φώκαια καὶ ἐπειτα αἱ ἄλλαι ἐλληνικαὶ πόλεις τῆς Μ. Ἀσίας ἔκοψαν χρυσᾶ καὶ ἥργυρᾶ νομίσματα.

Ἐκ τῆς Μ. Ἀσίας ἐξηπλώθη ἡ χρῆσις τῶν νομίσμάτων εἰς τὴν κυρίως Ἐλλάδα. Τὸ πρῶτον νομίσματον ποπείον ἔγινεν ἐπὶ Φείδωνος εἰς τὴν Αἴγιναν, ἡ ὅποια τότε ἀνήκεν εἰς τὸ Ἀργος.

ΣΥΓΧΡΟΝΙΣΤΙΚΟΣ ΠΙΝΑΞ
ΤΩΝ ΚΥΡΙΩΤΕΡΩΝ ΓΕΓΟΝΟΤΩΝ

ΠΡΟΤΗΣΤΟΡΙΚΟΙ ΧΡΟΝΟΙ

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ

- 3000 — 2000 Η προϊστορική περίοδος Κρήτης.
περὶ τὸ 2650 Έπικοινωνία Κρήτης μετά τῆς Αιγύπτου.
> 2500 Η 'Ελλάς' κατασκευάζεται υπό Μικρασιατών.
> 2000 Κάθοδος τῶν 'Ελλήνων'.
2000 — 1400 Κρητικός πολιτισμός' περίοδος έσωχμαντων τάφων ἐν Ελλάδι.
1600 — 1200 Μυκηναϊκός πολιτισμός' περίοδος Ηολιθιών τάφων ἐν Ελλάδι.
περὶ τὰ 1400 Κολοφών τῆς Μυκηναϊκῆς θυνάμιεως.
Καταστροφὴ κρητικῶν ζωντανέων.
Κατάληψις Ηαμψύλας. Αποίκιοι Κύπρου υπό Ελλήνων.
13 αἰώνιον Εισεισηγή Πλλωριών εἰς Ήλλαρίαν. Κάθοδος Δωριέων.
10 — 9 αἰώνιον Αποίκιοις θυτικῆς παραλίας Μ. Ασίας.

ΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ

- περὶ τὸ 3200 Ένωσις τῆς ἁνω καὶ κάτω Αιγύπτου υπό Μένγη.
2780 — 2300 Η αλιστρή Αιγυπτιακήν κράτος.
2650 — 1750 Ακρή Βαθυλωνίας.
1947 — 1905 Χαμιουραμπί.
1750 Κατασύντριψις Βαθυλώνος υπό Χεταίων.
1580 — 1000 Νέον κράτος τῆς Αιγύπτου.
15η ἔκατοντ. Σύμπηρης νέου κράτους τῶν Χεταίων. Ειρήνη Αιγύπτου καὶ Χεταίων. Φρυγική μετανάστευσις. Ηττήσις Κράτους Χεταίων.

II. ΔΙΑΠΛΑΣΙΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΠΟΛΙΤΕΙΩΝ

- 10 — 9 αιών **ΑΘΗΝΑΙ** — "Ιέρεις τοῦ ἀθηναϊκοῦ κράτους (Θηραύε).
- ΣΠΑΡΤΗ** — Κατάκτησις τῆς Λακωνικῆς. Ὁργάνωσις τοῦ σπαρτιατικοῦ κράτους (Δυκοῦργος).
- 8 — 6 αιών **ΑΘΗΝΑΙ** — Δεύτερος ἔλληνικός ἀποικισμός (750 — 650).
- ΑΘΗΝΑΙ** — Κατάλυσις τῆς βασιλείας (750). — Οἱ ἀρχοντες γίνονται ἐνιαύσιοι (682). — Η νομοθεσία τοῦ Σόλωνος (594). — Η Τυραννίς (560 — 510). — Μεταρρυθμίσεις τοῦ Κλεισθένους (508).
- ΣΠΑΡΤΗ** — Ισχὺς τῶν ἑφόρων (750). — Κατάκτησις τῆς Μεσσηνίας. — Πόλεμοι πρὸς τοὺς Ἀργαδας, Ἡλείους καὶ Ἀργείους.
- ΑΡΓΟΣ** — Φεύγων.
- ΚΟΡΙΝΘΟΣ** — Κύψελος. — Περιανδρος.
- ΣΙΚΥΩΝ** — Ὁρθαγόρας. — Κλεισθένης.
- ΑΣΙΑ** — Ὑποδούλωσις Αἰγύπτου εἰς Ἀσσυρίους (670). — Καταστροφὴ τῆς Νινευῆ (612). — Ακμὴ νέου βαθυλουσιακοῦ κράτους. — Ὑποταγὴ Αἰγύπτου Συρίας, Παλαιστίνης. — Ὑποταγὴ ἔλληνικῶν πόλεων ὅποι Κροίσος (563). — Ακμὴ Περσῶν. — Κῦρος (553—529). — Ὑποταγὴ ἔλληνη, πόλεων ὅποι Κύρου (546). — Κῦρος κυριεύει Βαθυλῶνα (539). — Καρδύσης κυριεύει Αἴγυπτον (525). — Δαρεῖος βασιλεύει τῶν Περσῶν (521). — Ἐκστρατεία Δαρείου κατὰ Σκυθῶν (513).

ΠΙΝΑΞ ΕΙΚΟΝΩΝ ΚΑΙ ΧΑΡΤΩΝ

Α' ΕΙΚΟΝΕΣ

1. Ηρωτογενή έργαλεια και δπλα ἀπό σκληρὸν λίθον.....	Σελίς
2. Ήργαλεῖα και δπλα ἀπό σκληρὸν λίθον.....	> 4
3. Έργαλεῖα, δπλα και κοσμήματα ἀπό δστα και κέρατα ζέφων.....	> 5
4. Ἰππος χαραγμένος εἰς σπύλαιον.....	> 5
5. Τάρανδος και ιχθύες χαραγμένοι ἐπὶ δστοῦ ταράνδου.....	> 6
6. Βόναρος και τάρανδος χαραγμένοι εἰς σπύλαιον και γρω- ματισμένοι μὲ κρώματα μαύρον και κόκκινον.....	> 6
7. Λελεκομένοι πελέκαις ἐκ λίθου.....	> 7
8. Πέλεκυς ἐκ λίθου αφγνωμένος εἰς ξύλινον στεκλεόν.....	> 7
9. Αίγυπτι βελῶν ἐκ λίθου.....	> 7
10. Έγχειρίδια ἐκ λίθου	> 8
11. Μεγαλιθικές τάφος	> 8
12. Τύμβος μὲ τάφον	> 8
13. Ξιφη ἐξ ὀρειχάλκου.....	> 10
14. Αιγυπτι ἀκοντίου ἐξ ὀρειχάλκου.....	> 10
15. Πέλεκυς ἐξ ὀρειχάλκου.....	> 10
16. Διπλοῦν ξυράφιον ἐξ ὀρειχάλκου.....	> 11
17. Χρυσοῦν φέλιον και περιδέραιον ἐξ ὀρειχάλκου.....	> 11
18. Πόρπαι	> 12
19. Ασπίς ἐξ ὀρειχάλκου.....	> 12
20. Αγγεῖα ἐξ ὀρειχάλκου.....	> 12
21. Πόρπαι και ξίφη μὲ θήρας.....	> 13
22. Αγγεῖα μὲ κοσμήματα φυτόμερα.....	> 13
23. Κάδος μὲ μορφὰς ἀνθρώπων	> 14
24. Λευκὴ φυλὴ	> 15
25. Ἐρυθρὰ >	> 15
26. Κιτρίνη >	> 15
27. Μαύρη >	> 15
28. Θεοι αἰγυπτιακοι μὲ κεφαλῆν ἀνθρώπου.....	> 18
29. > > > > ζέφου	> 19
30. Φάρετρον μούμιας	> 19
31. Σκηναὶ γεωργίας	> 20
32. Αλφάραντον	> 21.

33. Πρόσοψις ναοῦ αἰγυπτιακοῦ.....	Σελίς	22
34. Τορή κατὰ μῆκος ναοῦ αἰγυπτιακοῦ.....	>	23
35. Αἱ τρεῖς μεγάλαι πυραμίδες καὶ Σφίγξ.....	>	23
36. Τομὴ πυραμίδος Χέσοπος.....	>	23
37. Ὑπόστυλος αἴθουσα.....	>	24
38. Ἀγάλματα αἰγυπτιακὰ.....	>	25
39. Ὀθελίσκος.....	>	26
40. Ἀνάκτορα ἀσσυριακὰ.....	>	27
41. Εἰσόδος ἀνακτόρου	>	28
42. Αἴθουσα ἀνακτόρου.....	>	29
43. Ναὸς ἀσσυριακός.....	>	30
44. Ηπερωτὸς ταῦρος.....	>	33
45. Ἀγαλματίας Ἀσσυρίου βασιλέως.....	>	34
46. Ἀνάκτορα τοῦ Δαρείου...<.....	>	37
47. Κιονόκρανα Περσεπόλεως.....	>	38
48. Τοιχογραφίαι ἐκ τοῦ ἀνακτόρου τῆς Κνωσοῦ.....	>	47
49. Εἶφος ὁρειγάλκινον.....	>	48
50. Χρυσοκόλλητον ἔγχειριδιον.....	>	48
51. Χρυσοῦν διάδημα	>	48
52. Μουκηναῖκον ἀνάκτορον.....	>	50
53. Πρόσοψις θολωτοῦ τάφου Μουκηνῶν.....	>	51
54. Κάτοψις > > >	>	52
55. > λαξευτοῦ > >	>	52
56. Πρόσοψις > > >	>	52
57. Τοιχογραφίαι ἐκ τοῦ ἀνακτόρου τῆς Τίρυνθας.....	>	53
58. Ζεῦς.....	>	57
59. Ἡφαιστος.....	>	57
60. Ἀπόλλων	>	58
61. Ἡρα.....	>	58
62. Ἀθηνᾶ.....	>	59
63. Ἄρτεμις	>	60
64. Δῆμητρα.....	>	60
65. Ἀρης.....	>	61
66. Κοκλώπειον τείχος.....	>	62
67. Πασδομικῶν >	>	62
68. Πολυγωνικῶν >	>	63
69. Τείχη Μουκηνῶν μετά τῆς πύλης τῶν λεόντων.....	>	63
70. Μέρος τοῦ ἀνακτόρου τῆς Κνωσοῦ ἐν Κρήτῃ	>	64
71. Μέρος τοῦ ἀνακτόρου τῆς ἀγίας Τριάδος.....	>	65
72. Μέγαρον.....	>	65
73. Κίων Μουκηναῖκός	>	65
74. Ἐδραι διάφοροι.....	>	68
75. Τρίποντος λέσης.....	>	68
76. Ἀμφορεὺς.....	>	68
77. Κρατήρα.....	>	69

78. Λήγυθος.....	Σελίς	69
79. Φιάλη	>	69
80. Ἐνδυμασίαι: Κρητῖδην.....	>	70
81. Ἐνδυμασίαι ἀνδρῶν ἡ πειρωτικῆς Ἑλλάδος.....	>	70
82. Ἐνδυμασίαι: γυναικῶν.....	>	71
83. Πολεμισταὶ δημητρικῶν χρόνων.....	>	73
84. Πολεμικὸν ὄπρα.....	>	73
85. Ἀγγεῖον ἐκ Μήλου μὲ φυτικὴν διακόσμησιν.....	>	74
86. Ἀγγεῖον ἐκ Κρήτης ἀπό μαύρον λίθον μὲ ἀναγλύφους παραστάσεις	>	76
87. Ἀγγεῖον ἐκ Κρήτης μὲ γραπτήν διακόσμησιν.....	>	77
88. Ἀγγεῖον ἐκ Κρήτης μὲ ζωτικὴν διακόσμησιν.....	>	78
89. Χρυσὰ ποτήρια ἐκ Μυκηνῶν.....	>	78
90. Χρυσοὶ δακτύλοι ἐκ Μυκηνῶν.....	>	79
91. Ὄλυρπια.....	>	118
92. Ὄλυρπια.....	>	120
93. Ναός ἐν παραστάσιν	>	122
94. Ναός πρόστυλος	>	122
95. Ναός περίπτερος.....	>	122
96. Ναός ἀμφιπρόστυλος.....	>	123
97. Δωρικός ῥυθμός.....	>	124
98. Ιενικός ῥυθμός	>	124
99. Κορινθιακός ῥυθμός	>	124
100. Αέτοιμα	>	125
101. Κέρη Ἀκροπόλεως Ἀθηνῶν.....	>	128
102. Δεξιῆλιος (ἐπιτύμβια πλάκη ἐκ τοῦ Κεραμεικοῦ).	>	129
103. Διδασκαλίστον.....	>	131
104. Ηαλαίστρον.....	>	153
105. Ὄπλιτης	>	153
106. Πεντηκόντορος.....	>	153
107. Τριήρης	>	154

Β' ΧΑΡΤΑΙ

1. Τὸν ἀνατολικῶν λαῶν	>	17
2. Τῆς Ἑλλάδος.....	>	42
3. Τὸν ἔλληνικῶν ἀποικιῶν.....	>	85
4. Τῆς Πελοποννήσου	>	96
5. Τῆς Ἀττικῆς.....	>	103

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Εἰσαγωγή. 1) Αἱ τέσσαρες ἐποχαὶ τοῦ βίου τοῦ ἀνθρώπου. 2) Αἱ ἀνθρώπιναι φυλαὶ καὶ οἱ πολιτισμένοι λαοί ..... σελ. 3—17

Κεφ. Α'. Οἱ ἀνατολικοὶ λαοί. 1) Οἱ Αἴγυπτοι (ἡ χώρα, οἱ κάτοικοι, ἡ θρησκεία, τὸ πολίτευμα καὶ αἱ κοινωνικαὶ τάξεις, γεωργία, βιοτεχνία, ἐπιστήμαι, τὰ μνημεῖα τῶν Αἰγυπτίων). 2) Οἱ Χαλδαῖοι (ἡ χώρα, οἱ κάτοικοι, ἡ θρησκεία, ἡ τέχνη). 3) Οἱ Φοίνικες (ἡ χώρα, οἱ κάτοικοι, ἡ ναυαγοπλοΐα καὶ τὸ ἐμπόριον τῶν Φοίνικων, φοινικαὶ γραφῆ). 4) Οἱ μικρασιατικοὶ λαοί (Χεττῖται, Φρύγες, Βιθυνοὶ καὶ Λυδοί). 5) Οἱ Μῆδοι καὶ οἱ Πέρσαι (ἡ χώρα, οἱ Μῆδοι, οἱ Πέρσαι, ἡ θρησκεία, ἡ τέχνη), σελ. 18—39.

Κεφ. Β'. Ἡ Ἑλλάς..... σελ. 40—45.

Κεφ. Γ'. Οἱ πρεστοτρικοὶ χρόνοι τῆς Ἑλλάδος. 1) Αἰγαῖοι. 2) Ἀχαιοί. 3) Δωριεῖς. 4) Ἐξαπλωσις τῶν Ἕλληνικῶν φυλῶν πρὸς ἀνατολὰς..... σελ. 46—55,

Κεφ. Δ'. Ὁ ἑλληνικὸς πολιτισμὸς κατὰ τοὺς προϊστορικοὺς χρόνους. 1) Θρησκεία καὶ λατρεία. 2) Ἀκροπόλεις καὶ ἀνάκτορα. 3) Η κοινωνία καὶ τὸ πολίτευμα. 4) Ὁ εἰκαστὸς βίος. 5) Τὰ ὅπλα καὶ δὲ πόλεμος. 6) Ἡ ναυτιλία καὶ τὸ ἐμπόριον. 7) Αἱ ὥραι καὶ τέχναι..... σελ. 56—79.

Κεφ. Ε'. Ἡ διάπλωσις τῶν ἑλληνικῶν πολιτειῶν. 1) Ἡ Ἑλλάς μετὰ τὴν καθοδὸν τῶν Δωριέων. 2) Ἐσωτερικαὶ ταραχαὶ καὶ πολιτειακαὶ μεταβολαὶ εἰς τὰς ἑλληνικὰς πόλεις. 3) Ὁ θεότητος ἑλληνικὸς ἀποικιομός. 4) Χαρακτήρας καὶ σημασία τῶν ἑλληνικῶν ἀποικιῶν. 5) Ἡ θεότητος τοῦ ἑλληνικοῦ θήνους. 6) Αἱ θεοτερέυουσαι ἑλληνικαὶ πολιτεῖαι (ἡ Μακεδονία, ἡ Θεσσαλία, ἡ Ἡπείρος, ἡ Αιτωλία καὶ Ἀκαρνανία, Λοκρίς, Δωρίς καὶ Φωκίς, Βοιωτία, Εὔβοια, Μεγαρίς, Κόρινθος, Σικυών, Φλιασία, Αἴγινα, Ἀργος, Ἀγαρία, Ἡλίς, Μεσσηνία, Ἀρκαδία, Κρήτη). 7) Ἡ Σπάρτη (ἡ κατάκτησις τῆς Λακωνικῆς, οἱ κάτοικοι τῆς Λακωνικῆς, τὸ πολίτευμα τῆς Σπάρτης). 8) Αἱ Ἀθηναὶ (ἡ Ἀττικὴ, Οἱ κάτοικοι τῆς Ἀττικῆς, Κατάλυσις τῆς Βασιλείσεως, Ὁ λαός καὶ ἡ ἀριστοκρατία, Κατάλυσις τῆς ἀριστοκρατίας, δημοκρατία, ἡ τυραννίς, ουμπλήρωσις τοῦ δημοκρατικοῦ πολιτεύματος, ὥπο τοῦ Κλεοβεύενους..... σελ. 80—112.

Κεφ. ΣΤ'. Ὁ ἑλληνικὸς πολιτισμὸς μέχρι τοῦ Ε' αἰῶνος π. Χ. 1) Η θρησκεία καὶ ἡ λατρεία. 2) Ἀριφικτονίαι. 3) Μαντεῖα. 4) Πανελλήνιοι ἀγῶνες—Ολυμπία. 5) Ἡ τέχνη (ἀρχιτεκτονική, ζωγραφική, γλυπτική). 6) Η ποίησις. 7) Ἡ φιλοσοφία. 8) Ἡ γραφή. 9) Ὁ θεωτικὸς βίος (οἰκιαί, ἔπιπλα, ἐνδυμασία, τροφαί, ουμπόσια, γάμοι, ταφὴ τῶν νεκρῶν, ἀγωγὴ τῶν νέων, δικαιοσύνη). 10) Ὁ στρατός καὶ δὲ στόλος. 11) Βιομηχανία, ἐμπόριον, ναυτιλία νομίσματα..... σελ. 113—136.

Συγχρονιστικὸς πίναξ τῶν κυριωτέρων γεγονότων..... > 137—138.

Πίναξ εἰκόνων καὶ χαρτῶν..... > 139—141.

Περιεχόμενα .....

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΝ
ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΛΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ

Ἐχοντες ὅπερ εἰς τὸ ἀριθμόν 3 τοῦ Νόμου 5045, καὶ τὴν ἀπόφυσιν τῆς οἰκείας κριτικῆς ἐπιτροπῆς τῶν διδακτικῶν βιβλίων τῆς Μέσης Ἐκπαίδευσεως, τὴν περιλαμβανομένην εἰς τὸ ὅπερ ἀριθ. 510 πρακτικὸν τοῦ Ἐκπαίδευτικοῦ Γνωμοδοτικοῦ Συμβουλίου, ἀπόφυσίζουμεν, ὅπως ἐγκριθῇ ὡς διδακτικὸν βιβλίον πρὸς χρήσιν τῶν μαθητῶν τῆς Α' τάξεως τῶν Γυμνασίων τὸ ὅπερ τὸν τίτλον «*Ιστορία τῶν Ανατολικῶν Εθνῶν*» καὶ τῆς «*Ελλάδος*» βιβλίον τῶν Α. Ν. Χωραφᾶ καὶ Α. Σακελλαρίου διὰ μίαν πενταετίαν ἀρχομένην ἀπὸ τοῦ οχολικοῦ ἔτους 1932—33 ὅπο τὸν ὅρον, ὅπως ὁ συγγραφεὺς συμμορφωθῇ κατὰ τὴν ἐκτίπωσιν τοῦ βιβλίου τούτου πρὸς τὰς ὑποδείξεις τῆς κριτικῆς ἐπιτροπῆς.

Ο. Υπουργός
Π. ΠΕΤΡΙΔΗΣ

«*Ἀρθρον Σον τὸν II. Διατάγματος
Περὶ τοῦ τρόπου τῆς διατιμήσεως τῶν ἐγκεκριμένων
διδακτικῶν βιβλίων*».

Τὰ διδακτικὰ βιβλία τὰ πολούμενα μαχράν τοῦ τόπου τῆς ἐκδόσεως τῶν ἐπιτρέπεται νὰ πωλῶνται ἐπὶ τιμῇ ἀντερόφατος κατά 15 % τῆς ἐπὶ τῷ βάσει τοῦ παρόντος Διατάγματος κανονισθείσης ἀνευ βιβλιοσήμου τιμῆς πρὸς ἀντιμετώπισιν τῆς δαπάνης ουσικῆς καὶ τῶν ειγυδορικῶν τελῶν, ὅπερ τὸν ὅρον ὅπως ἐπὶ τοῦ ἐσωτερικοῦ μέρους τοῦ ἐξωφύλλου· λευκαίμις σελίδος τούτου ἐκτυπωθεῖται τὸ παρόν ἀριθμόν.